

בבא מציעא תלמוד בבלי

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ח

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל המורים ז"ל, והגהות אשרי מהג"מ ישראל מקרעמו ז"ל, ופירוש המשניות להרמב"ם ז"ל. פירוש רבינו שמשון משאנץ ז"ל ופירוש רבינו אשר ז"ל למשניות סדר זרעים ומהרות. מבוא התלמוד לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוו קצור כללי התלמוד מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפ"מ. מסורת הש"ס, עין משפט (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), ונר מצוה (סמני מנין הדינים שנכסמו בעין משפט). ותורה אור, כל אלה סידר והיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלמי הנבורים להר"ף. הלופי גרסאות. הגהות לש"ס ותוספות במסורת הש"ס ועין משפט להג"מ יוסף שמואל ז"ל אבד"ק פפ"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפ"מ בשנות תע"ד – תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ ישעיה (פי"ק) ברלין ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומקפים בחצאי רבוע.

ועליהם נוספו

- (א) ספר חכמת שלמה (מהרש"ל) להג"מ שלמה לוריא ז"ל.
- (ב) חדושי הלכות (מהרש"א) להג"מ שמואל אליעזר הלוי
- (ג) חדושי אגדות (מהרש"א) אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.
- (ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.
- (ה) חדושי הלכות מהר"ם שיף להג"מ מאיר שיף ז"ל אבד"ק פולדא. ועליו באור והגהות מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק.
- (ו) מעדני יום טוב { בתהלה נקרא } על הרא"ש לטבת { להג"מ יום טוב מעדני מלך } ברטת והלכות קטנות ליפמאן ה' ו' י
- (ז) דברי חמודות. { בתהלה נקרא } לחם חמודות { ותולין וכבודות ונדה } העליר ז"ל (בעה"מ ח) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין. { תוספות י"ט. }
- (ט) תפארת שמואל (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאיינדנור ז"ל (מהרשי"ק).
- (י) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל ווייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.
- (יא) חסד אברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הדרוויץ ז"ל (אכני של בעל השלי"ה).

(ועוד נוספו בו מעלות ותוספות רבות על כל ספרי הש"ס בלעדי כמש"נ בש"ס תוצאת דפוסנו משנת תקצ"ה, ותוצאה השניה משנת תרי"ט).

וראה זה חדש הוא אשר הוספנו בו על כל אלה

יותר ממאה תוספות חדשות נכבדות

כוללות פירושים חדשים והגהות מרבנן גאוני קדמאי ובתראי רובם היו גנוזים עד כה בכתבי יד בננוי הספרים אשר להממשלות או ליחידים זה בכה וזה בכה, ועין הרפוס לא שופתם עוד. ונקובים בשמותיהם מעבר לךף הזה:

וויילנא

ברפוס והוצאות האלמנה והאחים רא"ם

שנת חמשת אלפים ושש מאות וארבעים ושלוש לבי"ע

ואפי' במקום מדרון נמי. היאך נפטר בשבועה במקום שבני אדם רגילין להלך אר"כ מצד עדים: היכא דליכא ראייה. במקום שעדים מרובין: נייטי ראייה. ולא יפטר בשבועה כפארי ור' מאיר אית ליה נתקל אמוס הוא הלךך שומר שכר נמי פטור ודאיסי לית ליה: ה"ג ור' חייה בר אבא וכו' ולא גרסינן אלא ומילתא דאפי' נפשיה מתוך הא דרמינן לעיל דר"מ אדר' מאיר בנתקל ואמר ר' אלעזר תברא וכו' ור' חייה בר אבא פליג אדר' אלעזר ואמר לעולם חד תנא הוא ונתקל ודאי פושע הוא והכא היינו טעמא דמיפטר בשבועה: שבועה זו תקנה חכמים. להיפטר בה ולקמיה מפרש תורה אור

מאי משתבע זה הפועל? אהא אי אהא- פטורו מן התשלומין כשתתקל אין לך אדם וכו' שדוגא שלא יבשל ותשבר: היכי משתבע. לרבי חייה בר אבא אליבא דר"מ הא ודאי פושע הוא: ואתא רבי יהודה. לחיפולני ולמימר נתקל לאו פושע הוא אלא קרוב לאונס ולפשיעה ודמי לגניבה ואצירה ותקנת חכמים אין כאלו אלא הא כי דיניה והאי כי דיניה: א"ן גמרא רבי מאיר. דשניהן פטורין בשבועה שמעתי אף אני ומיהו תמיה אני דשלא אומר חס משתבע דלא פשע דלא תבטלמא כר' יהודה סבירא לי דנתקל לאו פושע הוא ולאו אמוס אלא שומר שכר כו': דרספתא. רחבה: זינא. קורה הוולא מן הכותל וכולתא לרשות הרבים: אייתי ראייה. ואינו גלמן בשבועה אלא בעדים: וזניית לך. קניתי לך: ותקיפו נסו. החמינו: קלא איה נסו. אימת החמינו ואלל מי היו ושל מי היו שמא שלך היו או קניתי חומץ בדמים פחותים ולא אלנך החמינו: דדרי צאגרא. מוט כסוף באמננו וטוהנו על כספו (6) ונשקא שני דבין צשי ראשו וטוהא בו משא כבד: משלם פלגא. פועל שקבל עליו להוליך חציוה ממקום למקום וכשאלם באתו מוט וכשר משלם פלגא: מאי טעמא נפיש להו. ולא היה להטעינו לבדו: וווער להרי. וכיון דאיתו ראוי לשני משאות דרך בני אדם להתחזקתו ולטוענו כאלה הלךך דמי נמי כו' לאונס: דדרו צדיגלא. עץ מופלל צראשו וקשר בו משא שני בני אדם ומכניס לאורו בין שני פללו ומוטל על צ' כתפיו וקורין אוהו בלשון אשכנז גבלא וראשו של משה ארוך וכשעומד לכוש מליגו בקרקע: משלם כוליה. שפשיעה היא שהרבה במשא שני בני אדם: שקולא. טוהא משאות ותכרו ליה שלא במקום מדרון ובפשיעה אי נמי צדיגלא: צדיך עוביס. לפניס משרת הדין: וארחות לדיקים תשומר. ספייה דקרא הוא:

[ט' חוס' לעיל
ו' ר"ה שבועה]

[שייך לעמוד
הקודם]

[צ"ל הנה
וגי' ר"ף
וראש' רבה
בר רב הונא]

משאות דרך בני אדם להתחזקתו ולטוענו כאלה הלךך דמי נמי כו' לאונס: דדרו צדיגלא. עץ מופלל צראשו וקשר בו משא שני בני אדם ומכניס לאורו בין שני פללו ומוטל על צ' כתפיו וקורין אוהו בלשון אשכנז גבלא וראשו של משה ארוך וכשעומד לכוש מליגו בקרקע: משלם כוליה. שפשיעה היא שהרבה במשא שני בני אדם: שקולא. טוהא משאות ותכרו ליה שלא במקום מדרון ובפשיעה אי נמי צדיגלא: צדיך עוביס. לפניס משרת הדין: וארחות לדיקים תשומר. ספייה דקרא הוא:

ואפילו במקום מדרון נמי התינה היכא דליכא ראייה אבל היכא דאיכא ראייה ניתי ראייה ונפטר דתניא איסי בן יהודה אומר אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם *הא יש רואה יביא ראייה ויפטר ור' חייה בר אבא א"ר יוהנן *שבועה זו תקנת חכמים היא שאם אי

השובר את הפועל? אהא אי אהא- להשכים ולהעריב. פי' ר"י ששכרן כממא ואמר להם אחר שהשכיחן צד להשכים ולהעריב אבל אם התנה מעיקרא הכל לפי תנאו: פועל

אתה אומר בן אין לך אדם המעביר חבית לחבירו ממקום למקום היכי משתבע אמר רבא שבועה שלא בכוונה שברתיה ואהא ר' יהודה למימר שומר הנם ישבע נושא שכר ישלם האי כדיניה והאי כדיניה ואהא ר' אלעזר למימר אין גמרא כר"מ ומיהו תמיה אני אם יכולים זה וזה לישבע בשלמא שומר הנם משתבע שלא פשע בה אלא שומר שכר אמאי משתבע כי לא פשע נמי בעי שלומי ואפילו שומר הנם נמי הא תינה במקום מדרון שלא במקום מדרון מי מצי משתבע שלא פשע ואפילו במקום מדרון נמי הא תינה היכא דליכא ראייה היכא דאיכא ראייה ניתי ראייה ויפטר דתניא איסי בן יהודה אומר אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם הא יש רואה יביא ראייה ויפטר ההוא גברא דהוה קא מעבר חביתא דחמרא בריסתקא דמחוא ותברה בזינא דמחוא אתא לקמיה דרבא א"ל ריסתקא דמחוא שביחי בה אינשי זיל אייתי ראייה [א] ואיפטר א"ל רב יוסף בריה כמאן כאיסי א"ל אין כאיסי יסבירא לן כוותיה יהוה גברא דא"ל לחבריה זיל זבין לי ארבע מאה דני חמרא אול זבן ליה לסוף אתא לקמיה א"ל זביני לך ארבע מאה דני חמרא ותקיפו להו אתא לקמיה דרבא א"ל ארבע מאה דני חמרא תקיפי קלא אית לה למילתא זיל אייתי ראייה דמעיקרא כי מזבנת להו חמרא מעליא הוה ואיפטר א"ל רב יוסף בריה כמאן כאיסי א"ל אין איסי יסבירא לן כוותיה ר' איתקין רב חייה בר יוסף בסיכרא הני דדרו באגרא ואיתבר נשלם פלגא מאי טעמא נפיש לחד וווער לתרי קרוב לאונס וקרוב לפשיעה בדיגלא משלם כולה רבה בר בר *חנן תברו ליה הגהו שקולאי חביהא דחמרא שקל לגלימיהו אתו אמרו לרב אמר ליה הב להו גלימיהו אמר ליה דינא הכי אמר ליה אין *למען תלך בדרך טובים יהיב להו גלימיהו אמרו ליה עניי אנן וטרחינן כולה יומא וכפינן ולית לן מידי אמר ליה זיל הב אגריהו א"ל דינא הכי אמר ליה אין *וארחות צדיקים תשומר:

צו א מיי' פ"ג מהל' שכיחות ה"ג ב ועי' בהשגות ובמ"מ סמג עשין פט טושי' ח"מ סי' דט סעי' א : צו ב מיי' טס הלכה א סמג טס טושי' טס וסימן טס סעי' א :

צו ג ד ה מיי' פ"ב מהל' שכיחות ה"ג ב סמג עשין פט טושי' טס סי' דט סעי' ב : צו ד מיי' טס הלכה א סמג טס טושי' טס וסימן טס סעי' ב :

הנהגות הב"ח
(א) רש"י ד"ה דדרו וכו' על כספו וכו' בני דבין: (ב) ר"ה עד שלא וכו' אין כסס' י"ב מיהא דכ"פ הוסיף דף מט מנאור ד"ה בדברים מסוס מחוסרי אמונה :

הנהגות הנר"א
[א] גמ' זיל אייתי ראייה: כ"ב גי' היר"ף וראש' דלא פשעת כה ועי' במלמט :

גיליון הש"ס
גמ' טס פלגא. עיין כ"ב דף סב ע"ב חוס' ד"ה איתמר :

גיליון הש"ס
גמ' טס פלגא. עיין כ"ב דף סב ע"ב חוס' ד"ה איתמר :

הדרן עלך השובר את האומנין

השובר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב 'מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אינו רשאי לכופן 'מקום שנהגו לזון יזון לספק במתיקה יספק הכל כמנהג המדינה *מעשה בר' יוחנן בן מתאי שאמר לבנו צא שבור לנו פועלין הלך ופסק להם מזונות וכשבא אצל אביו אמר לו בני אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתך לא יצאת ידי חובתך עמחן שהן בני אברהם יצחק ויעקב אלא עד שלא יהחילו במלאכה צא ואמור להם על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד רבן שמעון בן גמליאל אומר לא היה צריך לומר הכל כמנהג המדינה: גמ' פשיטא לא צריכא דטפא להו אאגרייהו מהו דתימא אמר להו הא דטפאי לכו אאגריכו אדעתא דמקדמיתו ומחשכיתו בהדאי קא משמע לן דאמרו ליה האי דטפת לן אדעתא דעבדינן לך עבידתא שפירתא ריש לקיש פועל

הדרן עלך השובר את האומנין
השובר את הפועלים אינו יכול לזון. בגמרא פריך פשיטא: מתיקה. ליפתן. כשעתו. צעת מלכותו דמלך והדינו הוא: שהם בני אברהם יצחק ויעקב. וסעודתו של אברהם גדולה משל שלמה דמפרש בגמרא: עד שלא הסחילו במלאכה. ואין כאלו דברים ודברים אין בהם (ב) משום מחוסרי אמונה דאיתו משהחילו לא הוולא לחזור: גמ' דטפא. הוסיף על שכרן משאר פועלין: ככניסותו

פועל⁷, בכניסתו [לעיר, צריך לוותר] משלו [היינו שאם מנהג המקום לעבור מנץ החיים עד שקיעה, אז הוא עובד עד השקיעה, אפילו אם הוא עובד מחוץ לעיר, וזמן שהולך ממקום העבודה עד העיר, אינו בכלל זמן עבודה שלן]. ביציאתו, משל בעל הבית [ואינו צריך להקדים אלא יוצא מהעיר בנץ החמה], שנאמר "תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבעון יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב". [מקשה הגמ' למה בונים את זה על פסוק] תראה איך נוהגים [במקום הזה. ומתוך הגמ' בעיר חדשה [שאיך לה מנהג. עכ"ז מקשה הגמ' תראה [מהו המנהג] במקום שבאו [משם. מתוך הגמ', מדובר, שהעיר החדשה] נתקלטו [ממקומות הרבה, ויש כמה מנהגים]. ואם תרצה לומר [כאן מדובר שבעל הבית] אמר להם [לפועלים]: אני שוכר אתכם לי כפועל מן התורה.

דרש רבי זירא, ויש אומרים רב יוסף לימד: מהו שנאמר "תשת חשך ויהי לילה בו תרמש כל חיתו יער". "תשת חשך ויהי לילה", זה העולם הזה שדומה ללילה⁸. "בו תרמש כל חיתו יער", אלו רשעים שבו, שדומים לחיה שביער [שמניחין להן יכולת להלך ברשעם ואין נפרעין מהם]. "תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבעון". "תזרח השמש", לצדיקים [לעולם הבא], "יאספון", רשעים לגיהנם, "ואל מעונתם ירבעון" [הצדיקים], אין לך כל צדיק וצדיק שאין לו מדור לפי כבודו. "יצא אדם לפעלו", יצא צדיקים לקבל שכרם, "ולעבודתו עדי ערב", במי שהשלים עבודתו עדי ערב [עד יום מותו].

רבי אלעזר ברבי שמעון מצא ממונה של המלך, שתופס גנבים. אמר לו: איך הצלחת [להביא תחבולותם, וכי] הם לא נמשלים לחיות, שנאמר "בו תרמש כל חיתו יער" [שמתחבאות ביום במסתריתם]. ויש אומרים מפסוק זה אמר לו: "ארכ במסתר כאריה בסוכו", אולי לקחת [פי] אלה שתפסת [הם] צדיקים והשאר רשעים. אמר לו: ומה אעשה. הוא מצות המלך. אמר: בא ואלמד אותך מה לעשות, תכנס לחנות בשעה ארבע [שהיא שעת סעודה, והכל נכנסין בחנויות וסועדין], כשתראה אנשים שותים יין, ולוקחים כוס בידם מנמנם תבדוק עליו, אם הוא תלמיד חכם, ומנמנם, [היינו משום] שהשכים ללמוד [בעוד לילה]. ואם הוא פועל [פי] שכיר יום, אז הוא נרדם משום [הוא הקדים לעבוד עבודתו, ואם עבודתו בלילה [כאומר], אולי הוא נרדם משום שהוא] עושה מחטים. ואם לא [פי] אינו מא' מג' אלה, [אז] הוא גנב [ולכך הוא ישר, שניעור בלילה לארוב עוברי דרכים, או לחפור בתים], ותתפוס אותו.

נשמע הדבר [שאמר רב"ש] בבית המלך, ואמרו: [כמשל] הקורא של האגרת הוא עצמו [יהיה שליח] לקיים אותו. הביאו את רבי אלעזר ברבי שמעון [להיות תופס גנבים], ותפס גנבים במשך זמן. רבי יהושע בן קרחה

שלח לו: חומץ בן יין [רשע בן צדיק], עד מתי אתה מוסר עמו של אלהינו להריגה⁹. שלח לו: אני מכלה קוצים מן הכרם [רשעים מכלל ישראל]. שלח לו: שיבא בעל הכרם [פי] הקב"ה ויכלה את קוציו. יום אחד כובס א' פגע בו¹⁰ [בראב"ש], קראו חומץ בן יין. אמר: מזה שהוא מתחצף כל כך, לומדים מזה שהוא רשע, [ור"א בר' שמעון] אמר שתתפסו אותו. תפסוהו, אחר שנגרע הלך אחריו לפדותו, ולא מצאו. קרא עליו [פי] על הכובס [שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו]. תלואוהו [לכובס, ור"א בר' שמעון] עמד תחת [עץ] התלייה ובכה. אמרו לו: רבי, אל ירע בעיניך, שהוא ובנו בעלו נערה מאורסה ביום הכפורים [והבא על נערה המאורסה היא איסור סקילה, והרי כל הנסקלים נתלים, ולכן מגיע לו עונש זון].

[ר"א בר"ש] הניח ידו על בני מעיו, אמר: שישו בני מעי, שישו. ומה ספיקות שלכם כך, ודאית שלכם [היינו במקום שיש טעם בדבר, כגון אלה שנרדמים בחנות] על אחת כמה וכמה, מוכטח אני בכם שאין רמה ותולעה שולטת בכם¹¹. ועכ"ז לא נחה דעת¹² [של רבי אלעזר ברבי שמעון על כך שגרם מיתה לכובס, ולכן התלמידים] השקו אותו בסם המרדים, והכניסו אותו לבית העשוי משיש, פתחו לו את הבטן. ויצאו ממנו סלים [מלאים] שומן, [לפי שבעל בשר היה מאודן], והניחו [את השומן] בשמש בתמוז ואב [לנסות אם יסריח וירום תולעים] ולא הסריח. [מקשה הגמ', הרי] כל שומן לא מסריח [אלא אם כן יש בשר עמו. ומתוך הגמ'] כל שומן לא מסריח [אבל] הגוונים אדומים [שבו שהם מין הבשר] מסריחים, וכאן אע"פ שיש בו גוונים אדומים לא מסריח. [ר"א בר"ש] קרא על עצמו "אף בשרי ישכן לבטח".

וגם הגיע כזה מעשה לידי רבי ישמעאל ברבי יוסי [שמניחהו המלך לתפוס גנבים].

אבל אם אפשר להציל עצמו בדרך אחר הוי כשנים שמסרו זה את זה, וכל מי שהפסיד חבירו יותר חייב לשלם המותר בנזק שלם, וכל המוסר ישראל ביד עכו"ם בין בגופו בין בממונו אין לו חלק לעולם הבא:

ביאור: ואפילו היה מצר לו ומצער - דום לה' והתחולל לו כו', דר"ל שידום ויסבל והשם יפילם לפניו חללים חללים (סמ"ע). או - "או" נמחק (ש"ך).

וכל המוסר כו' אין לו חלה - ואמרינן נמי בפ"ק דר"ה (דף י"ז ע"א) דהמסורות יורדים לגיהנם ונידונין לדורי דורות וגופן כלה ונשמתן כלה כו', וגריעי מהמשומדים, ובי"ד סי' ב' סעיף ט' בהג"ה נתבאר דיש פוסלין שחיטת מוסר כמו שחיטת מומר, ובי"ד סי' רפ"א ס"ג נתבאר דס"ת שכתבו מוסר או עכו"ם או ישראל מומר פסול (ש"ך).

¹⁰ נראה לומר בכל מקום שזכר כובס ר"ל שהיה חוטא וחזר למוטב וכך הוא בכל מקום וכן הוא בכאן שהיה רשע ובא על נערה המאורסה והיה מודה ועוזב ואמרו אל תצטער וכו'. ומה שאמר שהוא ובנו באו על נערה מאורסה ר"ל שעברו עבירה ביחד היותר חמורה וביותר גנאי שלא היה האב מתבייש מבנו ובנו לא היה מתבייש מן האב ודבר זה הוא בזיון וגנאי גדול שהאב והבן יעשו דבר מגונה בעבירה חמורה כמו זאת (מהר"ל).

¹¹ מפני שאינו דבק בהפסד שהיה ההעדר והבלתי מציאות ולפיכך אף ספיקות שלו היו אמת כאשר הוא במציאות. ומאחר שהספיקות שלו נמשכים אחר מציאות כאשר נמצא שהיו רשעים, ומאחר שהוא נמשך אחר המציאות אין רמה ותולעה שולטת בכם כי הרמה ותולעה שולטין בדבר שראוי אליו ההעדר לא בדבר שראוי אליו המציאות האמיתי לכך אין רמה ותולעה שולט בכם (מהר"ל).

¹² כל זה ענין שכלי שכך הוא האמת שלא שלטה כח רמה ותולעה לכך היה דעתו מיושבת. ודבר זה תמצא בתלמוד הרבה שדברו חכמים בענין שכלי בלבד ואם לא היה האמת כך בענין שכלי לא היה נח דעתיה ומפני שהם חכמים מדברים בדריהם לפי אשר הוא בשכל אף שלא נעשה במוחש. ובארנו דבר זה בחבור באר הגולה שדברו חכמים בשכל מופשט מן הגשמי ודי בזה למביני מדע, כי נוכל לומר שהוא כמשמעו ונעשה דבר זה במוחש אבל אין צריך לומר כך בדברי חכמים רק בשכל מופשט מן הגשמי ודי בזה (מהר"ל).

⁷ עי' שו"ע (ח"מ סי' שלא ס"א): הוב"ד לעיל הערה 5.

⁸ בא להגיד לך כי ראוי שיהיו הרשעים מושלים בעולם הזה שאין עולם הזה אמיתות המציאות ולכן נקרא לילה, כי בחושך אין דבר נמצא, ונחשב נעדר, לכך נקרא חושך שהוא לשון העדר, כמו ולא חשכת בנך וגו'. אבל היום הוא אמיתות המציאות כי בו האור ובאור נמצא הכל, ובחושך נעדר הכל. ולפיכך עולם הזה שאינו עיקר המציאות דומה ללילה ועולם הבא שהוא אמיתות המציאות דומה ליום שהוא אמיתות המציאות. ולפיכך הרשעים מושלים בעולם הזה שגם הם אין מציאותם נחשב לכלום וממשלתם ראוי בעולם הזה שדומה ללילה. ואמר תזרח השמש הוא עוה"ב לצדיקים, יאספון הרשעים מן עוה"ז לגיהנם כי כשם שראוי עוה"ב לצדיקים כך ראוי הגיהנם אל הרשעים לעולם הבא שאין ראוי לרשעים כלל. ומה שאמר שאין צדיק שאין לו מדור לפי כבודו בא לומר לא (כעוה"ז כי) העולם נדון אחר רובו אבל לעולם הבא שהוא עולם האמיתי שהוא עולם המתחס ליום, וכמו שהיום בו ניכר כל אחד ואחד בפני עצמו ובלילה אין היכר כך לעתיד לעוה"ב יהיה היכר לכל צדיק וצדיק בפני עצמו. ומה שאמר ומי (שהשלים) עבודתו עדי ערב כלומר שהתשלומין הם מן השם ית' שבביל שהוא צדיק גמור ולא שיהיה התשלומין על מצוה אחת אף שעשה חטאים הרבה, כי אין זה כי אין אותן התשלומין הם בעולם הזה כמו שפרשנו בפרק קמא דקידושין (דף ל"ט), אבל התשלומין אשר הם בעולם הוא מצד שיהיה (צדיק) נקרא או רשע נקרא ולפיכך אמרו ז"ל כי הצדיק נפרע על כל חטא וחטא (פרטי) שעשה בעולם הזה, (עירובין דף כ"ב) והרשע על כל מצוה ומצוה פרטית שעשה (נפרע) בעולם הזה והכל כפי מה שהוא, כי עולם הזה אינו רק ולא הכל ולפיכך הרשע אשר הוא רשע בעצמו רק שעשה מצוות פרטיים, תשלומים שלו בעולם הזה שהוא חלק, ורובו רשע נקרא, ותשלומין שלו בעולם הבא שאינו חלק. והצדיק שחטא במקצת עבירות השם יתברך משלם לו על חטאו (בעולם הזה) ורוב זכויות [שלן] ראוי שיהיה נפרע בעוה"ב ודבר זה ברור מאד. וזה שאמר ולעבודתו עדי [ערב] במי שהשלים עבודתו עדי ערב כלומר שיהיה צדיק לא מצוה (פרטית) והבן דבר זה (מהר"ל).

⁹ עי' שו"ע (ח"מ סי' שפח ס"ט): אסור למסור לישראל ביד עכו"ם בין בגופו בין בממונו, ואפילו היה רשע ובעל עבירות, ואפילו היה מצר לו ומצער. והגה: ודוקא בדברים בעלמא, אבל אם מסרו מותר למסרו, דהרי יוכל להרגו בדין במקום שיש חשש שיחזור וימסרנו, או אם אי אפשר להציל עצמו בדרך אחר,

השובר את הפועלים

פרק שביעי

בבא מציעא

פר

עין משפט
נר מצוה

ו א מ"י פ"ח מהלכות
כלים הלכה ב ודלא
כר"י ודלא כר"ל :

כי הוה מעשה לידיה. וינהו המלך לתפוס גבסין ולטעום : לגבי
הדי. פנים אל פנים : בקרא דתורי. למד בקר : ביניינו. בין
שניהן מתחת כריסן מתוך שדריסן גדול : מטרוניא. שרית
נכרית : אינס שלגס. שאינס יכוילן להקק לנשותיכס : שלגן גדול
משלגן. כריסס של נשותיו גדול תורה אור

כי האי מעשה לידיה פגע ביה אליהו אמר ליה
עד מתי אתה מוסר עמו של אלהינו להריגה
אמר ליה מאי אעביד הרמנא דמלכא הוא אמר
ליה אבוך ערק לאסיא את ערוק ללודקיא כי
הוּו מקלעי ר' ישמעאל ברבי יוסי ור' אלעזר
בר' שמעון בהדי הדדי הוה עייל בקרא דתורי
בינייהו ולא הוה נגעה בהו אמרה להו ההיא
מטרונותא בניכס אינס שלכס אמרו לה שלחן
גדול משלנו כל שכן איכא דאמרי הכי אמרו
לה כי כאיש גבורחו איכא דאמרי הכי אמרו
לה אהבה דוחקת את הבשר ולמה להו
לאהדורי לה והאכתיב אל תעוכסיל כואלתו
שלא להוציא לעו על בניהם א"ר יוחנן איבריה
דר' ישמעאל [בר' יוסי] כחמת בת תשע קבין
אמר רב פפא איבריה דרבי יוחנן כחמת בת
חמשת קבין ואמרי לה בת שלשת קבין דרב
פפא גופיה כי דקורי דהרפנאי אמר רבי יוחנן
אנא אישתיירי משפירי ירושלים האי מאן
דבעי מחזי שופריה דרבי יוחנן נייתי כסא
דכספא מבי סלקי ונמלייה פרצידיא דרומנא
סומקא ונהדר ליה בלילא דוורדא סומקא
לפומיה ונותביה בין שמשא למולא ההוא
והרורי מעין שופריה דר' יוחנן איני *והאמר
מר שופריה דרב כהנא מעין שופריה דרבי
אבהו שופריה דר' אבהו מעין שופריה דיעקב
אבינו שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה
דאדם הראשון ואילו ר' יוחנן לא קא חשיב ליה
שאני ר' יוחנן דהדרת פנים לא הויה ליה *ר'
יוחנן הוה אויל ויחביב אשערי שביליה אמר כי
סלקן בנות ישראל ממבילת מצוה לפגעו בי
כי היכי דלהו להו בני שפירי בוותי גבורי
אורייתא בוותי אמרו ליה רבנן לא מסתפי מד
מעניא בישא אמר להו אנא *מזרעא דיוסף
קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב
בן פורת יוסף בן פורת עלי עין ואמר ר' אבהו
אל תקרי עלי עיןאלא עולי עין ר' יוסי בר חנינא
מאמר מהבא ויודגו לרוב בקרב הארץ מה
דגים שבים מים מכסים אותם ואין העין שולטת בהן אף ורעו של יוסף אין
העין שולטת בהן יומא חד הוה קא סזי ר' יוחנן בירדנא חזייה ריש לקיש
ושזור לירדנא אבתריה אמר ליה חילך לאורייתא אמר ליה שופרך לנשי א"ל אי

רבי יוחנן איבריה דרבי ישמעאל כו'. אלו דברים נכתבו
שלא להוציא לעו על בני אדם שהם קד : אמר ר' יוחנן
אלא אשתיירי משפירי ירושלים. רבי יוחנן אחר חורבן הרבה היה
אלא כלומר אשתיירי ממשפחתם ולפי שהזכיר רבי יוחנן שהיה
משונה משאר בני אדם בדבר אחד
הזכיר גם שהיה משונה בזיפי :
ית"ב אשערי טבילה. והא דלאמרי'
צערכי פסחים (פסחים 97
ק"א). האי מאן דפגע באתתא בעינן
דסלקת מעבילת מצוה אחזת ליה
רוח זוטוס היינו כשפוגע זה אבל
רבי יוחנן שהיה יושב שם בקבע אין
זו פגיעה אי נמי הסס שפוגע
כשטולה בעורה ערומה מן הכס :
א' הדרת כך כו' . מכאן אמר ר"ח
דר"ל מהתלה ידע הרבה *אלא
שפרק טול תורה ונעשה עס הארץ
ועסק בלסטיות מדקאמר אי הדרת
כך משמע להיות ככתולה ולא תפרק
עול תורה מעליך וקאמר נמי מאי
אהניט לי הסס קרו לי רבי כלומר
משקרא נמי הוּו קרו לי רבי אלא
ששכחתי ומה שפ' בקוגט"ר היינו רבו
של לבטים אין נראה אע"ג דלשכתן
במס' ע"ו (ד"י) מ"ט קרו לרבי רבן
של טרסיים אי והיינו דאמרי' בפ' כל
כזבי (שנת 97 ק"י) : אל"ל לרבי
יהודה נשיאה כך מקובלני מאבותי
ואמרי לה מאבותיך כל עיר שאין בה
היטקות של בית רבן כו' משמע שקודם
שלימדו רבי יוחנן למד מאתרים :
א' הדרת כך . לקמן מוכח דנכסה
דקאמר אחיה אחתיה וקא בכיה
קמיה ולא חש לשמא יאמרו בשביל
זו חזר זה כדמיש לקמן (97 פה) :
הסבין והפגיון מזימיה מקבלין
טומאה. הקסר ר"ת דתנן
במס' כלים פרק י"ד *הסיף והסבין [מ"ה]
מזימיה מקבלים טומאה הסיף
משישפנו והסבין מששיזנה והיינו
דלא כרבי יוחנן ודלא כר"ל ונראה
דהיה מסג' כשהעלו חלודה וזא
לתקן דתיחא בטוספת* סיף וסבין
שהעלו חלודה טהורין שפן והסבין
* (מקבלין טומאה) אבל מהתלתס
הוי גמר דידעו דמפריש בשמעתיך
ונראה דשפן קאי חסיף והסבין
קאי חסבין אע"ג דקתי לשון רבים
והוי השתא תוספתא כמו המשנה :
שתין

[ע"י חוס' יבמות נז. ד"ה
אתא נכרה וכו' ותוס'
עירובין סה: ד"ה ר"ל]

וע"י פכ"י
בשנת קכ"ו
ותוס' חולין ד'
ד"ה דקריאה

בככות כ'
ע"ש

בככות שס
דף טז:
סוטה לו:
כ"ב ק"ה

יבמות מט
ס

[חזרו לטומאתן הראשונה
כ"ל וכן איחא בטוספ']

[דכלים פ"ג ד"ב]

הדרת כך יהיבנא לך אחותי דשפירא מינא קביל עליה בעי למהדר לאתויי מאניה ולא מצו הדר אקרייה ואתנייה
ושוייה גברא רבא יומא חד הוּו מפלגי בי מדרשא *הסיף והסבין והפגיון והרומח ומגל יד ומגל קציר מאימתי
מקבלין טומאה משעת גמר מלאכתן ומאימתי גמר מלאכתן רבי יוחנן אמר משיצדפם בכבשן ריש לקיש אמר
משיצתצחן במים א"ל לסטאה בלסטיותיה ידע אמר ליה ומאי אהנת לי התם רבי קרו לי הכא רבי קרו לי אמר
ליה אהנאי לך דאקריבניך תחת כנפי השבינה הלש דעתיה דרבי יוחנן חלש ריש לקיש אחאי אחתיה
קא בכיא אמרה ליה עשה בשביל בני אמר לה *עובה יתומיך אני אחיה עשה בשביל אלמנותי אמר לה
*ואלמנותיך עלי תבטחו נח נפשיה דר' שמעון בן לקיש והוה קא מצטער ר' יוחנן בתריה טובא אמרו רבנן מאן
ליזיל ליתביה לדעתיה נזייל רבי אלעזר בן פדת דמחדרין שמעתתיה אול יחביב קמיה כל מילתא דהוה אמר
רבי יוחנן אמר ליה הניא דמסייעא לך אמר את כבר לקישא בר לקישא כי הוה אמינא מילתא הוה מקשי
לי עשרין וארבע קושייתא ומפריקנא ליה עשרין וארבעה פרוקי וממילא רווחא שמעתא ואת אמרת
חניא דמסייע לך אמו לא ידענא דשפיר קאמינא הוה קא אויל וקרע מאניה וקא בכי ואמר היכא
את בר לקישא היכא את בר לקישא והוה קא צוח עד דשף דעתיה [מיניה] בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה
ואפילו

השוכר את הפועלים פרק שביעי בבא מציעא

מסורת הש"ס

ואפילו פני . לחמר רבי אלעזר ברבי שמעון לעיל ספיקות שלכם קך : לא סמיך . דעתיה אהכי מלכק רחמים ומחילה ביסורין שמה חמא בלחד מן הלדיקים : באורחא הוו מייכין ליה שיטין נמטי . בערז הוּ מקפלן תחתיו במשכבו ס' לבדים שקורין פלשטי"ר : משיכלי . כמין עריבות קטנות שמשמטין בהן מים וסופקין ובלשון לע"ז קונקרי" : ונגדי מחומה שיטין משיכלי דמא וכיבא . ומושכין מתחתיו שטים עריבות מלאות דם כלב דם לקוי שהלצין (3) שזבו ממנו משחין שבה עליו : מיני לפדא . מיני מאכל שפושם מהלטים : תורה אור חמר לנו . למכאוביו : ביטול תורה .

שהיה עוסק בגירסתו תמיד צביתו : את מייטת לפו עליך . אתה מצילן עליך : כלים ממון . במאכל ורקובן בגדים : ספוגאי . יורדי הים באניות : עיילו ליה שיטין עבדי . לפי שעמד עליהן נתחול של ים והתפללו להלל בזכותו של ר"א ויגילו בזכותו ולקשלו מן הים שלחו לו דורון : אמרה לו . אשתו לברתא : בקי באבון . בדקי באבון מהו עושה בקי לשון בקיאות וידיעה : אמר . ר' אלעזר לבטו זילי אמרי : שלנו . עושר גדול משלם : סימא באניות סוטר . על התורה לחמר : וכרי . ונתחוק : נפק לבי מדרשא . אותו היום שלא עיבדו אשתו : שיטין מיני דמא . שהרלו לו הנשים לרשות אם דם גדה הוא אם דם טהור דקיימאל לן גדה (דף י"ג). תמשה דמיס הן עמא'ים בזהא ושאר מרלות דמיס טהורין : עפרנינו . להזקק לבעליהן בלא טבילה : יחו כולן זכרים . יתעברו כולן הלילה זכרים : רשעס וו . מלכות הרשעה שמינתהו תופש גבסם ולא בל לבית המדרש תמיד להרלות לו הנשים את דמן [א] ל"א על אשתו שעיבדו מלכא לבית המדרש שנים רבות : דרסיחי עלי . על שלקחין גבסם על ידי והיו להן קרובין : אגנין בעליסאי . השכיבתי בעלייתי : במויס . בשערו : בנייבא . שער : רישא . תולעת : תלש דעתאי . לחגמי שמה מעסה יסריח וירקוב : כולי האי . משודע לבריות שאינו חי ולא נקבר אין זה כבודו : פרידס . גוזל אחד : יש לי בנייבס . אביו היה : טעבריא . שס מקוס שסמוך לעירו : לבני בירי . שס כפר אחד שהיו (ג) קרובין : עכנא . נתח : דהדרא ליה למערה . הקיפה את המערה כעין גלגל ונכסה אלל פיה : פסחי פיך . רחמי ונכך מעל פיך ליתן מקוס ליכנס : לדבר בלשון . שחשא לו : אמר . ברחץ ישראל אומרים המשל הזה על כגון זה : בלשאר דמריה תלש זייניה כולבא רעיא קולטס תלש . יתד שהיה הגבור רגיל לתלות בו כלי זיינו הנכלה הרועה (ד) תרמינו תלה בזול"א בלעז"ל : בפורס . מיהס לדבריד הוא גדול ממך בתורה אלא לא ידענא אלא שפיך ענה כך : אכל במעשים טובים . אני יודעת שהוא גדול ממך דהא קביל עליה יסורים : רשכ"ג . אביו של רבי : רבני יפושע ב"ק . ורצון טובא בהדייהו אלא ששניהם גדולי הדור : אמרי רבנן . דבי

ואפילו הכי לא סמך רבי אלעזר ברבי שמעון אדעתיה קביל עליה יסורי באורחא הוו מייכי ליה שיטין נמטי לצפרא נגדי מתותיה שיתין משיכלי דמא וכיבא למד עבדה ליה דביתתו שיתין מיני לפדא ואביל להו וברי ולא הות שבקא ליה דביתתו למופק לבי מדרשא כי היכי דלא לדחקו רבנן באורחא אמר להו אחיי ורעיי בואו בצפרא אמר להו זילו מפני ביטול תורה יומא חד שמעה דביתתו אמרה ליה את קא מייחית להו עילויך כלית ממון של בית אבא אימרדה אולה לבית נשא סליקו ואתו הנך [שיתין] ספוגאי עיילו ליה שיתין עבדי כי נקטי שיתין ארנכי ועבדו ליה שיתין מיני לפדא ואביל להו יומא חד אמרה לה לברתה זילי בקי באבון מאי קא עבדי האידנא אתיא אמר לה זילי אמרי לאמך שלנו גדול משלהם קרי אנפשיה ° היתה כאניות סוטר ממרחק תביא לחמה אבל ושתי וברי נפק לבי מדרשא אייתו לקמיה שתיין מיני דמא שהריגהו הוה קא מרגני רבנן ואמרי סלקא דעתך לית בהו חד ספק אמר להו אם כמותי הוא יהיו כולם זכרים ואם לאו תהא נקבה אחת ביניהם היו כולם זכרים ואסיקו להו *ר' אלעזר על שמיה תניא אמר רבי כמה פריה ורביה ביטולה רשעהו מישראל כי הוה קא ניהאנפשיה אמר לה לדביתתו ידענא בדרבנן דרתיחי עלי ולא מייעסקי בי שפיר אונגין בעיליתאי ולא תידחלין מינאי א"ר שמואל בר נחמני אישתעיא לי אימיה דרבי יונתן דאישתעיא לה דביתתו דרבי אלעזר ברבי שמעון לא פחות מתמני סרי ולא מפי מעשרין ותרין שנין אונגיתיה בעיליתא כי הוה סליקנא מעינגא ליה במזייה כי הוה משתמטא ביניהא מיניה הוה אתי דמא יומא חד חזאי ריחשא דקא נפיק מאוניה חלש דעתאי איתחוי לי בחלמא אמר לי לא מירי הוא יומא חד שמעי כוליתא דצורבא מרבנן ולא מחאי כרבעי לי כי הוה אתו בי תרי לדינא הוו קיימי אבבא אמר מר מילתיה ומר מילתיה נפיק קלא מעיליתיה ואמר איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי יומא חד הוה קא מוניציא דביתתו בהדי שבבתא אמרה לה תהא כבעלה שלא ניתן לקבורה אמרי רבנן כולי האי ודאי לאו אורח ארעא איכא דאמרי רבי שמעון בן יוחאי איתחזאי להו בחלמא אמר להו פרידה אחת יש לי ביניכם ואי אתם רוצים להביאה אצלי אזול רבנן לאעסוקי ביה לא שבקו בני עכבריא דכל שני דהוה ניים רבי אלעזר ברבי שמעון בעיליתיה לא סליק חיה רעה למתייהו יומא חד מעלי יומא דכיפורי הוה הוה טרידי שדרו רבנן לבני בירי ואסקוהו לערסיה ואמטויה למערתא דאבוה אשכחוה לעכנא דהדרא לה למערתא אמרו לה עכנא עכנא פתחי פיך ויכנס בן אצל אביו פתח להו שלח רבי לדבר באשתו שלחה ליה בלי שנסתמשו בי קודש ישתמש בו חול *תמן אמרין באתר דמרי ביתא תלא זייניה (ה) כולבא רעיא קולתיה תלא שלח לה נהי דבתורה גדול ממני אבל במעשים טובים מי גדול ממני שלחה ליה בתורה מיהא גדול ממך לא ידענא במעשים ידענא דהא קביל עליה יסורי בתורה מאי היא דכי הוה יתבי רבן שמעון בן גמליאל ורבי יהושע בן קרחה אספסלי יתבי קמיהו רבי אלעזר בר' שמעון ורבי ארעא מקשו ומפרקו אמרי מימיהן אנו שותים והם יושבים על גבי קרקע עבדו להו ספסלי אסקניהו אמר להן רבן שמעון בן גמליאל פרידה אחת יש לי ביניכם ואחס מבקשים לאברה הימני אחתהו לרבי אמר להן רבי יהושע בן קרחה מי שישלו אב יחיה ומי שאין לו אב ימות אחתהו נמי לרבי אלעזר ברבי שמעון חלש דעתיה אמר קא חשביתו ליה כוותי עד ההוא יומא כי הוה אמר רבי מילתא הוה מסייע ליה רבי אלעזר ברבי שמעון מכאן ואילך כי הוה אמר רבי יש לי להשיב אמר ליה רבי אלעזר ברבי שמעון כך וכך יש לך להשיב זו היא תשובתך השתא היקפתנו תשובות חבילות שאין בהן ממש חלש דעתיה דרבי אתא א"ל לאבוה אמר ליה בני אל ירע לך שהוא ארי בן ארי ואתה ארי בן שועל והיינו דאמר רבי שלשה ענוותנין הן ואלו הן אבא ובני

שתין ספגי . מפרש צמדטש שעמד עליהם נתחול שטים לעצמם וגדרו לו וסקט הרוח : הוה

[בין עסק איתה ואסיק להו אלעזר]

תגרות הבית
 (ה) גם' כולבא רעיא רבי וכוסדרין דף ק"ב איתה קולבא בקויף : (ב) רש"י ד"ס ונגדי וכו' שהלצין שקורין קיטרא שזבו ממנו : (ג) ד"ה בני בירי וכו' שסו קרובין . ר"ב ס"א קרובין וכו' קרובים : (ד) ד"ה בלשאר רעיא וכו' תרמינו . ר"ב פ"י רש"י כפי חלק כדו כהה מתגמלין קולחא :

תגרות הגר"א
 [א] רש"י ד"ס רשע . [ב] רש"י כ"ו עד שנים רבות . תלמי :

ספסדרין אפ.

מדרשא דיכתי אספסלי : פרידס אסס . בן אחד : לנכדס סימני . שמה תשלוט בו עין רעה : שאין ר"ש

ועכ"ז [שראבר"ש אמר ספיקות שלכם כך וכו'] רבי אלעזר ברבי שמעון לא סמך על עצמו [אלא ביקש רחמים ומחילה ביסורים, שמא חטא באחד מן הצדיקים], וקיבל על עצמו יסורים¹⁶. בערב היו מקפלין תחתיו [במשכבו] ששים לבדים [וכך היה יושן], בבקר ירד מתחתיו עירבות קטנות של דם כאב. למחרת אשתו עשתה לו ששים מיני מאכל שעושים מתאנים, ואכלם והבריא.

ואשתו לא הרשתה לו ללכת לבית המדרש, כדי שהתלמידים לא יצערוהו. בערב אמר להם [למכאובין]: אחיי ורעי שתבואו¹⁷. בבוקר אמר להם: לכו, מפני ביטול תורה [שהיה עוסק בגרסתו תמיד בביתו]. יום אחד שמעה אשתו, והיא אמרה לו: אתה מביאם [פי' היסורים] עליך, כלית ממון של בית אבא [במאכל ורקבון בגדים]. היא מרדה בו, והלכה לבית אביה. ששים ספנים עלו מהים [שכן עמד עליהם נחשול של ים, והתפללו להנצל בזכותו של ר' אלעזר, וניצולו בזכותו, וכשעלו מן הים שלחו לו דורון]. והכניסו לו ששים עבדים הנושאים ששים ארנקים, ועשו לו ששים מיני מאכל מתאנים, ואכלם.

יום אחד [אשתו של ר"א] אמרה לבת שלה: לכו ובדקי באביך מה הוא עושה היום. [הבת שלהם] הגיעה [לר"א, והוא] אמר לה: לכו ותגידי לאמא שלך, [העושר] שלנו גדול משהם. [ור"א] קרא על עצמו "היתה כאניו סוחר ממרחק תביא לחמה". [ר"א] אכל ושתה והבריא ויצא לבית המדרש [אותו היום שלא עיכבתו אשתו]. הביאו לפניו ששים¹⁸ מיני דם [שהראו לו הנשים לראות אם דם נדה הוא אם דם טהור], והוא טיהר אותם [להזדווג עם בעל שלהם ללא טבילה]. התלמידים היו מרננים [אחריו] ואומרים "וכי אתה חושב שאין בהם [אפילו] אחד של ספק. אמר להם: אם [האמת] כמוני, [שיתעברו כל הנשים האלה בלילה הזאת] יהיו כל [ילדיהם] זכרים¹⁹, ואם לא, שיהא נקבה אחת ביניהם. היו כולם זכרים, וקראו להם רבי אלעזר על שמו. רבי לימד: כמה פריה ורביה ביטלה [מלכות ה]רשעה זו מישאל [שמינתהו תופס גנבים ולא בא לבית המדרש תמיד להראות לו הנשים את דמן, לשון אחר: על אשתו שעייבתו מלבא לבית המדרש שנים רבות].

כאשר הוא [נטה] למות, הוא אמר לאשתו, דעתי בתלמידים שכועסים עלי [על שנלקחין גנבים על ידי והיו להם קרובין] ולא יתעסקו בי כראוי [לקבורה, ולכן במקום לקבור אותי], והשיבני בעלייתי ולא תפחדי ממני²⁰. אמר רבי שמואל בר נחמני: אמו של רבי יונתן אמרה לי, שאשתו של רבי אלעזר ברבי שמעון אמרה לה, [שהוא] שכב בעליה לא פחות מ"ח שנה, ולא יותר מכ"ב שנה. כאשר הייתי עולה [לעלייה לבדוק עליו] הייתי בודקת בשער, וכאשר הייתי תולשת שעה ממנו, דם היה יוצא. יום אחד ראיתי תולעת יוצא מאזנו, והיא דאגתה [שמא מעתה יסריח וירקיב. ור"א] התגלה אלי בחלום, ואמר לי: זה כלום, יום אחד שמעתי בזלזול של תלמיד חכם ולא מחיתי כראוי לי²¹.

¹⁶ פירוש שהיה שמח ביסורין הבאים עליו לכפר על עוונותיו וזה שאמר בדאורתא הו' מייתי לו שיתין נמטי לצפרא נגדא מתותי וכו'. בכמה מקומות תמצא חשבון זה של ששים ובארנו בחבור בה"ג (באר ה') שאין הכונה רק על מספר שלם כי מספר ו' הוא מספר שלם שהוא כנגד ו' קצוות דבר שלם, ומספר ס' שהוא ו' פעמים ו' הוא שלם לגמרי, בעבור שכל צד יש לו מספר עשרה שהוא מספר כללי כי עד ט' מספר פרטי ומן ט' ואילך המספר הוא כללי ולפיכך ששים הוא מספר שלם לגמרי ובארנו דבר זה בחבור גבורת ה' ובכמה מקומות. ולפיכך כאשר אמר כאן דמייתי לו שיתין נמטי ונגדי ממנו שיתין משכלי דמא ועבדי לו דביתיהו שיתין מיני לפדא אינו ר"ל רק נמטי הרבה, וכן דנגד ממנו משכלי ר"ל משכלי הרבה וכך כתבו התוספת בפרק השוכר את הפועלים על שיתין רהוטי רהוטי וכו' (מהר"ל).

¹⁷ אחי ורעי בואו. פי' כיון שהיה מקבל יסורין באהבה היו באים בלילה ולא היה לו אותם יסורים כל כך ביום כדי שלא לבטלו מתלמוד תורה, ובאו יסורים שהם גוברים בלילה ואינם כל כך ביום, והיה לר"א כאב שהיה גובר בלילה וביום לא היה כ"כ. ומה שאמר יומא חד שמעא דביתיהו פי' כיון שכך היה האמת שר"א היה חפץ ביסורים ודבר זה קבלה אשתו של רבי אלעזר אף על גב דאיהי לא חזי מזלא חזא וידעה ולכן מרדה דאם לא כן למה מרדה שאין זה מדרך נשים, כך פי' שמעה ומרדה ואמרה כלית ממון של בית אבא. ואין פירושו שהיה אומר ליסורין אחי ורעי בואו וכו' רק היה האמת בשביל שהיה חפץ ביסורין שיבואו לערב וילכו למחר נקרא זה שאמר אחי ורעי בואו אחי ורעי לכו (מהר"ל).

¹⁸ עי' לעיל הערה 16 מעלת מספר ששים (מהר"ל).
¹⁹ וקשיא וכי סמך ר' אלעזר לנס כמו לומר כשיהיו כולם זכרים אז מה שטרה ר"א טרה באמת. ולפיכך נראה כמו שאמרנו דהיינו שוודאי כך חפץ ר' אלעזר להודיע על הש"י עם הוראתו והיו כולם זכרים שזה סימן שמה שטרה ר"א באמת טרה וכו'. וכן ואסיקו לו אלעזר על שמהי, כי אלו הנשים לא היה אפשר לטהר לבעלים והיו נשארים בנדתן כמו שנמצא כמה נשים ולפיכך ואסיקונוהו לר"א על שמהי כלומר שהיו אלו לר"א לשם ולתפארת, וזהו ואסיקו לו אלעזר על שמהי (מהר"ל).

כאשר היו באים שנים לדין²², היו עומדים בפתח, א' אמר דבריו, והשני אמר דבריו, יצא קול מהעליה ואמר: איש פלוני אתה חייב, איש פלוני אתה זכאי. יום אחד¹⁰ אשתו [של ר"א] רבה עם שכנתה, אמרה לה: שתיי כבעלך שלא ניתן לקבורה. אמרו התלמידים: עד כדי כך ודאי אינו דרך ארץ [משנודע לבריות שאינו חי ולא נקבר - אין זה כבוד]. ויש אומרים, רבי שמעון בן יוחאי התגלה להם [לתלמידים] בחלום, ואמר להם: גזול אחת יש לי ביניכם ואין אתם רוצים להביאה אצלי. התלמידים הלכו להתעסקו בו [בקבורתו], ובני "עכבריא" [מקום שסמוך לעירון] לא הרשו להם. דכל השנים דהיה רבי אלעזר ברבי שמעון יושן בעלייה לא נכנס חיה רעה למקומם.

יום אחד ערב יום כיפור היתה, והיו עסוקים [הבני "עכבריא"], והרבנים שלחו לבני "בירי" [שם כפר אחד שהיו קרובין] והעלוהו למטה, והביאוהו למערת אביו. מצאו נחש שסיכב המערה¹¹ [כעין גלגל, וזנבה אצל פיה], אמרו לה: נחש נחש, פתח פיך [הרחיבי? זנבך מעל פיך ליתן מקום ליכנס] ויכנס בן אצל אביו, פתח להם. שלח רבי לדבר באשתו [שתנשא לו], שלחה לו: כלי שנשתמש בו קודש ישתמש בו חול. שם [פי' בארץ ישראל] אומרים [משל] במקום [פי' ביתד] שבעל הבית תולה כלי מלחמתו הרועה הנבל יתלה תרמילו. [רבי] שלח לה: אע"פ שבתורה [ר"א היה] גדול ממני, אבל במעשים טובים מי גדול ממני. שלחה לו: לא ידעתי שנכון [שר"א] גדול ממך בתורה, במעשים, ידעתי, שהרי קיבל עליו יסורים.

בתורה מה הוא. שכאשר רבן שמעון בן גמליאל ורבי יהושע בן קרחה [גדולי הדור, ועוד הרבה רבנים] ישבו על ספסלים, רבי אלעזר ברבי שמעון ורבי ישבו לפניהם על הקרקע, שאלו ותרצו. אמרו [התלמידים שישבו על הספסלים] מימיהם אנו שותים והם יושבים על גבי קרקע. עשו להם ספסלים, והעלו אותם. אמר להם רבן שמעון בן גמליאל: אוזל אחת [בנין] יש לי ביניכם, ואתם מבקשים לאבדה הימני [שמא תשלוט בו עין רעה]. הורידו את רבי [לקרקע מעל הספסל]. אמר להן רבי יהושע בן קרחה: [וכי רקן] מי שיש לו אב יחיה, ומי שאין לו אב ימות [שכל רשבי" כבר מת]. גם הורידו רבי אלעזר ברבי שמעון [מהספסל].

חלש דעתו [של ר"א]. אמר: [וכי הרבנים] מחשיכים אותו כמוני. עד אותו היום, כאשר רבי היה אומר דבר, רבי אלעזר ברבי שמעון היה עוזר לו [ומביא לו ראיות לבריו], מכאן ואילך, כאשר רבי היה אומר יש לי לתרץ, אמר לו רבי אלעזר ברבי שמעון: כך וכך יש לך לתרץ, זו היא תשובתך, עכשיו היקפוהו תשובות חבילות שאין בהם ממש.

חלש דעתו של רבי, הוא הגיע ואמר לאביו [מה קרה]. אמר לו: בני, אל ירע לך שהוא ארי בן ארי, ואתה ארי בן שועל [חכם בן טיפוש]. והיינו שרבי אמר: שלשה ענוותנין הם, ואלו הם: אבא,

²⁰ לא אמרין [סנהדרין מ"ו א'] המלין מתו עובר בלאו רק כשלא הלינו לכבודו אבל הלינו לכבודו אינו עובר, ודבר זה היה בוודאי לכבודו מטעם שאמר. ומה שאמר כי הוה מעיננה במזיזה ואתא דמא כל אלו דברים מצד המהות לא מצד המוחש שיהיה כך נראה במוחש שיצא דם מן המת אבל פי' גם כן מצד המהות המופשט, שהיה למת קיום לא כדרך שאר המתים שהם מוסרחים רק היה קיום לו (מהר"ל).

²¹ אף כי אי אפשר לאדם בלא חטא מ"מ אין חטא שגורם הפסד כמו מי שפוגע בכבוד חכמים, ששאר חטאים אין בהם דבר זה שיהיה בהם הפסד כמו הת"ח שעקיצתו עקיצת נחש ושרף והטעם הזה כי השכל הוא יותר קרוב אל המציאות כאשר בארנו ולכן השכל נקרא אור כמו שהתבאר למעלה כי האור מורה על המציאות, ולפיכך המתנגד אל השכל הוא מתנגד אל המציאות עושה עצמו בלתי נמצא והוא נעדר. ויש להבין מה שאמר עקיצתו עקיצת נחש ושרף אשר אלו שניהם נבדלים מן האדם כך הת"ח הוא נבדל מן שאר אדם ולכן הוא פועל במי שהוא מתנגד אליו, ומפני ששטק ר"א ולא מיחה בזילותא דת"ח נחשב אליו כאלו עשה, ואם לא היה גורם לר"א ההפסד בחייו היה גורם לו ההפסד אחר המיתה שיהיה שולט בו הרמה (מהר"ל).

²² הניסים המפורסמים אינם תמידים ואם כן איך היה דבר זה [שכל] זמן שהיה שוכב בעליה היה דבר זה, ולפיכך פירושו שכאשר היו שנים חולקים יצא קול רוחני לעשות דין ביניהם ונסתלקו מן הדין. ורצה לומר כי לא היו מחלוקת באותו העיר שהיה שוכב ר"א כמו שהיה קודם והיה מגיע מאתו אל בעלי הדינים הדין פלוני אתה חייב פלוני אתה זכאי. ואמר כי כל זמן שהיה שוכב בעליה לא בא חיה רעה לעיר כי היה שומר העיר, ודוקא חיה רעה להודיע כי חביבין צדיקים במיתתן יותר מבחיייהן, ובחיייהן נאמר (בראשית ט') ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ, ואף כי דבר זה דוקא בחיייהם כמו שאמר הכתוב וחתכם, כל זמן שהאדם חי, צדיקים אפילו במיתתן קרוים חיים, ועוד כי החיה מוראה על הבריות, ועתה קבלה פחד מן המת (מהר"ל).

ובני בתירה, ויונתן בן שאול. [המקרה שרואים ש]רובן שמעון בן גמליאל [ענו, הוא], זה [המקרה] שאמרנו. [המקרה שרואים ש]בני בתירה [ענו], שמר אמר: [אע"פ שהיו נשיאים, כאשר הלל הגיע מבבל] הושיבוהו בראש ומינוהו לנשיא עליהם. ויונתן בן שאול, שדוד אמר לו "ואתה תמלך על ישראל ואני אהיה לך למשנה". מאיפה [אנו יודעים שזה מחמת עניותו שלן], אולי יונתן בן שאול, ראה שהעולם נמשכים אחרי דוד. וגם בני בתירה, [הושיבוהו בראש] שראו שהלל יותר טוב מהם [והלכות שהיו נשאלות מהן בבית המדרש נעלמות מהן, ובושיין בדבר]. אלא רבן שמעון בן גמליאל, ודאי ענו היה.

אמר רבי: חביבים היסורים²³ [שראה שהועילו יסורין של רבי אלעזר שלא שלטה בו רימה]. וקיבל עליו י"ג שנה, שש [שנים] באבנים בכיס השטן, ושבע בחולי הפה. ויש אומרים: שבע באבנים בכיס השטן, ושש בחולי הפה. שומרי הסוסים בבית רבי היו עשירים [יותר] מ"שבור" המלך [של פרס]²⁴, כאשר היו נותנים מספוא לחיות [הסוסים שתחתם] הקול היה הולך לשלשה מיל²⁵, והיו מכוונים לתתם באותו שעה שרבי נכנס לבית הכסא, ועכ"ז קולו [של רבין] היה יותר חזק מקולם [של הסוסים]²⁶, ויורדי הים שמעו [הצערות של רבי בצער שמאבנים שבכיס השטן]. ועכ"ז, יסורים של רבי אלעזר ברבי שמעון היו יותר טובים משל רבי. שכן [יסורים של] רבי אלעזר ברבי שמעון, באו מאהבה והלכו מאהבה, ושל רבי, על ידי מעשה באר, ועל ידי מעשה הלכו.

על ידי מעשה באר מה הוא. שעגלה אחת שהביאוהו לשחיטה, הלך ותלה ראשו בכנפיה שלרבי [החביא את ראשו תחת כנפי כסותו], ובכה. אמר לו: לך, לכך נוצרת. אמרו [בשמים]: הואיל ואתה לא מרחם, שנביא עליו יסורין. ועל ידי מעשה הלכו, יום אחד שפחתו של רבי היה מטטה את הבית, והיה בני חולדה מוטלים [על הרצפה איפה שהיא צריכה לטטות], והיא [רצתה] לטטות אותם [ולהשליך אותם לאשפה], אמר לה: תעזוב אותם, נאמר "ורחמיו על כל מעשיו". אמרו [בשמים]: הואיל ומרחם, נרחם עליו. כל השנים של יסורי רבי אלעזר לא מת איש שלא בזמנו²⁷. כל השנים של יסורי רבי לא הצטריך העולם לגשם²⁸. שרבה בר רב שילא אמר: קשה יום הגשם כיום עדיין. ואמר אימרו: אם לא היה נצרך לעולם, התלמידים היו מתפללים ליהם ומבטלים [הגשם], ואע"פ שלא הגיע גשם בכל השנים האלה, כאשר היו עוקרים צנן מהשדה היה נמצא בור מלא מים. רבי ביקר למקום רבי אלעזר ברבי שמעון, אמר להם: יש לאותו הצדיק בן. אמרו לו: יש לו בן, וכל זונה שנשכרת בשני [זוים] שוכרתו בשמנה [זו מחמת יופיו]. הביאו [לרבי], ורבי נתן לו סמיכה [שהיה קורין אותו רבי, כדי שיתקנא וישים לבו על תלמוד תורה], ושלחוהו לרבי שמעון בן איסי בן לקוניא את אמו [ללמדו תורה]. כל יום [הבן] היה אומר: אני [רוצה] ללכת [בחזרה] לעיר שלי. אמר לו: [תשאר] יעשו אותך חכם, ובגד זהב יפרסו עליך, ויקראו לך רבי, ואתה אומר "אני [רוצה] ללכת [בחזרה] לעיר שלי". אמר לו: בשבועה, הנחתני זאת [ולא אבקש עוד לחזור הביתה]. כשגדל הוא הגיע וישב בישיבת רבי, שמע את קולו, אמר: זה הקול דומה לקולו של רבי אלעזר ברבי שמעון. אמרו לו: בנו הוא. קרא עליו "פרי צדיק עץ חיים ולקח נפשות חכם". "פרי צדיק עץ חיים", זה רבי יוסי ברבי אלעזר

ברבי שמעון, "ולקח נפשות חכם", זה רבי שמעון בן איסי בן לקוניא [המלמדו תורה קונהו לבן]²⁹.

כשמת [רבי יוסי ברבי אלעזר ברבי שמעון] הביאוהו למערת אביו, ונחש היה סובב המערה. אמר לו: נחש נחש, פתח פיך, ויכנס בן אצל אביו. לא פתח להם. כסבורים העם לומר שזה גדול מזה, יצתה בת קול ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה, אלא זה היה בצער מערה [שנתחבאו שם רבי שמעון בן יוחי ורבי אלעזר בנו שלש עשרה שנה] וזה לא היה בצער מערה. רבי ביקר למקומו של רבי טרפון, אמר להם: יש לאותו צדיק בן, שהיה מקפח את בניו [פי' שהיה רגיל לאמר אקפח את בני כשנשבע]. אמרו לו: בן אין לו, בן בת יש לו, וכל זונה שנשכרת בשנים שוכרתו בשמנה. הביאוהו לפניו, אמר לו: אם תחזור [בתשובה], אני אביא לך ביתי. והוא חזר [בתשובה]. ויש אומרים: נסבה וגירשה, ויש אומרים: לא נסבה כלל, כדי שלא יאמרו בשביל זו [האשה] חזר זה [בתשובה].

ולמה [רבי עשה] כל כך הרבה [לחזור על בני אחרים, לשאול אם יש לו בן]. שאמר רבי יהודה אמר רב, ויש אומרים אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, ויש אומרים אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל המלמד את בן חבירו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה¹², שנאמר "אם תשוב [ישראל] למוטב בתוכחתך] ואשיבך לפני תעמוד [ואשיבך אלי ולפני תעמוד, הקדוש ברוך הוא אמר לי שאעמוד ואתקיים לפניו, אם אוכל להשיבכם]". וכל המלמד את בן עם הארץ תורה אפילו הקדוש ברוך הוא גוזר גזירה, מבטלה בשבילו, שנאמר "ואם תוציא יקר מזולת [תלמיד חכם מעם הארץ] כפי תהיה [תהיה כמו הפה שלי]".

אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן: כל שהוא תלמיד חכם, ובנו תלמיד חכם, ובן בנו תלמיד חכם, שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם, שנאמר "ואני זאת בריתי וגו'" לא ימושו מפריך ומפי זרעך ומפי זרעך זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם". מהו "אמר ה'". אמר הקדוש ברוך הוא: אני ערב לך בדבר זה. מהו "מעתה ועד עולם", אמר רבי ירמיה: מכאן ואילך תורה חוזרת על אכסניא שלה¹³.

רב יוסף ישב ארבעים תעניות [שלא תפסוק תורה מזרעו, מהשמים] הקריאו לו את הפסוק "לא ימושו מפריך". ישב עוד ארבעים תעניות [שלא תפסוק תורה הענין, מהשמים] הקריאו לו את הפסוק "לא ימושו מפריך ומפי זרעך". ישב עוד מאה תעניות [שלא תפסוק תורה מזרעו, מהשמים] הקריאו לו את הפסוק "לא ימושו מפריך ומפי זרעך ומפי זרעך". אמר: מכאן ואילך לא צריך [עוד], תורה מחזרת על אכסניא שלה.

רבי זירא כאשר עלה לארץ ישראל ישב מאה תעניות כדי לשכוח ממנו הגמ' הבבלי, כדי שלא יפריע לו [כשעלה לארץ ישראל ללמוד מפי רבי יוחנן, ואמוראין שבארץ ישראל לא היו בני מחלוקת, ונוחין זה לזה כשמין]. ישב עוד מאה [תעניות] שלא ימות רבי אלעזר בשני [חיון] ויפול עליו עניני הצבור. וישב עוד מאה [תעניות] שלא ישלוט בו אש גיהנם. כל שלשים יום היה בודק את עצמו, הוא היה מסיק את התנור ונתיישב בתוכו והאש לא שלטה בו¹⁴. יום אחד התלמידים הסתכלו בו [ונתנו לו עין הרע], ונשרפו שוקיו, וקראו לו גמד ששוקיו שרופים.

אמר רבי יהודה אמר רב: מהו שנאמר "מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגדה על מה אבדה הארץ", דבר זה [פי' על מה אבדה הארץ]

אחד. ואמר שגבר קליה דרבי לקלייהו שהיה יותר גובר בו מדת היסורין, שהם מכח מדת הדין, מכח העושר שהוא ג"כ ממדת הדין. ואמר דשמעו לו נחותי ימא, דמפליגי בספינה מן הישוב שמעיה ליה, כלומר שמעביר קליה עד חוץ לשוב, וכבר אמרנו שכל הדברים האלו מצד שהיסורין של רבי היה מצד השם יתברך, וכח זה מתפשט ביותר אף אם לא היה זה במוחש, והבן זה [מהר"ל].

²⁷ יסורי דר"א מצד אהבה, ומצד אהבה הוא הדביקות בו יתב', וכאשר יש דביקות בו לא שכיב אינש בלא זמניה. ודבר זה מבואר שהרי כתיב ונכרתה הנפש ההיא מלפני, והדבוק הוא ע"י אהבה, ולכן יסורין של ר"א היו גורמים שלא מת אחד שלא בזמנו, כי היה אל העולם הדביקות בו יתברך אשר הוא מצד אהבה [מהר"ל].

²⁸ המטר הוא שיוורד בגבורה ולפיכך מזכירין מוריד הגשם בברכת גבורת השם, כי הגשמים מצד הגבורה, וכל זמן שהיו יסורין שולטין ברבי, מדת הדין היה מכפר [היו מכפרין] והיו הגשמים באים בגבורה, והיה הברכה, שהיה התהום עולה ומשקה הארץ עד שלא היה העולם צריך למטר. ודבר זה עוד יותר מן המטר כמו שאמר ר' עקר פוגלא ממשרא קיימא בירי מליא מיא [מהר"ל].

²⁹ פי' הפרי שיוצא מן הצדיק הוא עץ חיים, כי הפרי של צדיק, הוא הזרע שיוצא ממנו, הוא בא ממקור הברכה והחיים. ולפיכך פרי הצדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם כו', כי לא יתכן לקיחה בנפש, שלא שייך בנפש לקיחה, רק החכם מצד השכל הוא לוקח הנפש, שהנפש הוא ברשות השכל, ולכן אמר ולוקח נפשות חכם, כי מצד שהוא חכם הוא לוקח הנפש, לא מצד זולת זה. ולכן ר' שמעון בן חכם, שם לקוניא אם לא היה בו מדרגת ומעלת החכמה לא היה קונה נפש [רבי יוסי בר שמעון] [ר' שמעון בן איסי] ודבר זה מבואר [מהר"ל].

²³ ובסוף המסקנא קאמר דאפילו הכי יסורין דר"א עדיפי וכו' ויש לבאר אלו היסורין של ר"א ושל רבי כי הם הפכים (ויסורין), ויסורין של ר' אלעזר היו מאהבה כשאמר מאהבה באו ומאהבה הלכו ויסורין דר' על ידי מעשה באו וכו', והבן המעשה שעל ידו באו מחמת מדת הדין שהיה עם רבי שאמר לההוא עגלא דקא ממטי לו לשחיטה זיל לך נבראת, ומחמת זה היה שולט מדת הדין בו. כי יצחק מדתו מדת הדין והיה מדת הדין שולט בעצמו וכך היה מדת רבי מדת הדין וצדיק כמו רבי, הקדוש ברוך הוא מדקדק עמו אפילו כחוט השערה, והיה מדת הדין שולט ברבי והיה יסורין מושלים עליו [מהר"ל].

²⁴ הרוצה להעשיר יצפין והוא מכח מדת הדין כאשר תבין דברי חכמה ודברי יושר ואמת וכמו שאמר ביצחק (ב"ר פס"ד) זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך וזהו בעצמו מה שאמר כאן אהוריה דרבי עתיר משבור מלכא כי אין העושר רק מכח מדת הדין ולכן הוה עתיר משבור מלכא. ונראה שאין צריך לומר רק כי היה בו סימן ברכה כמו שאמר ביצחק זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך כי הדבר שהוא מאת ה' ואינו בדרך מנהג של עולם אין קשיא כאשר יאמר עליו שיעור גדול [מהר"ל].

²⁵ כך ראוי מצד הענין האלקי שהיה עם העושר שהוא מגיע עד ג' מילין, כי שיעור ג' מילין שיעור קבוע בכל דבר והוא ראוי לדבר שהוא מלמעלה ואינו בדרך הטבע, ואין כאן מקום זה, אבל הדבר ברור. ולפיכך אמר דשמע קל' ג' מילין מפני כי העושר הזה היה מן הש"י כמו שאמרנו למעלה, ולכן מצד שהוא מן הש"י לא כמו שאר עושר שהוא בטבע ובמנהגו של עולם, ולכן נאמר עליו כן. אף כי לא היה זה מצד המוחש, שהוא רק במה שהיה עושר אלקי [מהר"ל].

²⁶ מצד שהיסורין האלו היו מן הש"י ולא בטבע ומנהגו מזה הצד, לכן היה מעביר קליה דרבי לקלייהו, כי אלו שני דברים, הן היסורין הן העושר, הכל מכח

השוכר את הפועלים פרק שביעי

בבא מציעא

פה

עין משפט
נר מצוה

א א מ"י פ"א מלכות
פ"א ה"י ג פ"ג ע"ג
יב פ"ג ע"ג י"ד ס"ו רמ"ב
פ"ג ג :

ר"ג ס"א דלמרון. דקאמר לתא ארי בן שועל : בני כמירס. במס' פסחים שהיו נגזרים וכו' כענין שאלו להלל שהיה גדול בתורה ועלה אללן מבבל עזבו כשאריות ומיעוהו כשיא עליהן : דהו להלל דעדיף מינייהו. והלכות שהיו נשאלות מהן בזבית המדרש בעלמות מהן ובושין בדבר : כביבין יסורין. שראה שהעילו יסורין של ר"א שלא שלטה בו רימה : כלמירסא. אכן שבמקום קצנים : לפירסא. חולי שבתוך הפה ושמו מיסג"א : אהוריי"רס. שומר סוסין : כיססא. מספוא : ענר קליס. דרבי : לקלייסו. דחוטא : תליא לרישס ככנפי דרבי. הכביא לת ראבו תחת כנפי כסותו : אמרי. תורה אור

ברקיעא : כנשא ביסא. מכבדת הבית : שדיין בני כרכושא. היו מוטלין סס בני חולדה : ואפי' כפי. ללא לתא מיטרא בנהו שני : כי הו עקרי פוגלא. מן : ממשרא. מן הערוגה : הוס קיימא בירא מליא מיא. היתה הגומא עומדת מליאה מים : שוכרתו בשמונה. מחמת יופיו : אכמכיס ברבי. שהיו קורין אותו רבי כדי שיתקנה וישיס (אל) לבו על ס"ת : ואשלימיה. מסרו לר' שמעון ללמדו תורה : כל יומא הוס אמר. אותו הבן : לקרייהי אנא אויל. לעיירי אני חפץ ליתך : מומי עוובה דא. כשעושה הכתו זאת ולא שאל עור ליתך : ולוקח נפשות. המלמדו תורה קונחו לבן : לער מערס. שנתחבלו סס ר' שמעון בן יוחי ור' אלעזר בנו י"ג שנה במס' שבת (דף לג) : שמקפה את בניו. שהיה רגיל ללמד אקפת את בני (ג) כשנכנס : ורבי למס ליה כולי האי. לחזור על בני אחרים : לשאל ארס וי יש לו בן : אם תשוב. ישרא למוטב בתוכתך ואשיבך אני ולפי תעמוד הקב"ה אמר לי שאתמוד ואחקים לפניו אם אוכל להשיבכם : יקר מוולל. ת"ח מע"ה : מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם. הקב"ה אמר כך אני ערב מעתה שלא ימוס עד עולם : ארבעין סעניסא. שלא תסבוק תורה מורטו : גמרא דכבלאי. גמרא שלנו : דלא ניטרידיס. כשעלה לחרץ ישראל ללמוד מפי ר' יוחנן ואמרו חכמי שבתך ישראל לא היו בני מחלוקת ונתון זה לזה כשמון כדלמרי' בסנהדרין (דף כ"ד). ומייבין את הסעמים בלא קוסיות ופירוקין : קטני מריך שק. דלייט גולא הוס : דבר זס. על מה אבדה הארץ : אמרו

פסחים סו.

שנת קינ:

בעירובין תת: פירש"י קיימא כפריס וכו' ע"י עור ע"י קיתן

תענית ת:

הגהות

הב"ה (ב) ג"פ הוס שדיין בני כרכושא : (ג) רש"י ד"ה שמקפה ומיני שמקפה נכנס

כס"י קטילא

נ"א בארבעה

יכימה טו

שנת סג. מ"ק טז:

[ע"י חוס] כסויות סג: ובי"ב טו. ד"ה החותן

יחיב מ' תעניות כ"ל וכן כל בני כסמון רש"י

כס"י קטילא [כסודין ג]. [לר"ס פ"א] ע"ש

ובני בתירה ויונתן בן שאול רבן שמעון בן גמליאל הא דאמר בני בתירה * דאמר מד הושיבוהו בראש ומינוהו לנשיא עליהן ונתן בן שאול דקא"ל לדוד ואתה תמלוך על ישראל ואני אהיה לך למשנה ממאי דלמא יונתן בן שאול דהוא דגריר עלמא בתר דוד בני בתירה נמי דהו להלל דעדיף מינייהו אלא רבן שמעון בן גמליאל ודאי ענוותן הוה אמר רבי חביבין יסורין קבל עליה תליסר שני שית בצמירתא ושבע בצפרנא ואמרי לה שבעה בצמירתא ושית בצפרנא * אהוריי"רה רבי הוה עתיר משבור מלכא כד הוה רמי כיסתא לחיותא הוה אויל קלא בתלתא מילי הוה מכוין דרמי בההיא שעתא דעייל רבי לבית הכסא ואפי' הכי מעבר ליה קליה לקלייהו ושמעו ליה נחותי ימא ואפ"ה יסורי דר' אלעזר בר' שמעון עדיפי מדרבי דאילו ר"א בר"ש מאהבה באו ומאהבה הלכו דרבי ע"י מעשה באו וע"י מעשה הלכו ע"י מעשה באו מאי היא דהוה עגלא דהוה קא ממשו ליה לשחימה אזל תליא לרישיה בכנפיה דרבי וקא בני אמר ליה זיל לכך נוצרת אמרי הואיל ולא קא מרחם ליתו עליה יסורין וע"י מעשה הלכו יומא חד הוה קא כנישא אמתיה דרבי ביתא הוה (ב) שדיא בני כרכושא וקא כנישא להו אמר לה שבקינהו כתיב ורחמו על כל מעשיו אמרי הואיל ומרחם נרחם עליה בולחו שני יסורי דר' אלעזר לא שכיב איניש בלא זמניה בולחו שני יסורי דרבי לא איצטריך עלמא למיטרא * דאמר רבה בר רב שילא קשי יומא דמיטרא כיומא דדינא ואמר אמיר אי לאו צדיק לעלמא בעו רבנן רחמי עליה ומבטלי ליה אפי' הכי כי הו עקרי פוגלא ממשרא הוה קיימא בירא מליא מוא איקלע רבי לאתריה דר' אלעזר בר' שמעון א"ל יש לו בן לאותו צדיק אמרו לו יש לו בן וכל זונה שנשכרת בשנים שוכרתו * בשמנה אתייה אסמכיה ברבי ואשלימיה לר' שמעון בן איסי בן לקוניא * ארות דאמיה כל יומא הוה אמר לקרייתא אנא אויל אמר ליה חבים עבדו יתך וגולתא דדהבא פרסו ערך ורבי קרו לך ואת אמרת לקרייתא אנא אויל אמר ליה מומי עוובה דא כי גדל אתא יתיב במתיבתא דרבי שמעיה לקליה אמר הא קלא דמי לקליה דר' אלעזר בר' שמעון אמרו ליה בריה הוא קרי עליה פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם פרי צדיק עץ חיים זה ר' יוסי בר' אלעזר בר' שמעון ולוקח נפשות חכם זה ר' שמעון בן איסי בן לקוניא כי נח נפשיה אמטוהו למערתא דאבוה הוה הדרא לה עכנא למערתא אמר ליה עכנא עכנא פתח פיך ויכנס בן אצל אביו לא פתחא להו כסבורים העם לומר שזה גדול מזה יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא זה היה בצער מערה וזה לא היה בצער מערה איקלע רבי לאתריה דר' טרפון אמר להו יש לו בן לאותו צדיק שהיה מקפה את בניו אמרו לו בן אין לו בן בת יש לו וכל זונה שנשכרת בשנים שוכרתו אתייהו לקמיה אמר ליה אי הדרת בך יהיבנא לך ברתאי הדר ביה איכא דאמרי נסבה וגירשה איכא דאמרי לא נסבה כלל כדי שלא יאמרו בשביל זו חזר זה ולמה ליה כולי האי דאמר רב יהודה אמר רב ואמרי לה אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן ואמרי לה אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן * כל המלמד את בן חבירו תורה זוכה ויושב ביישיבה של מעלה שנאמר * אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד וכל המלמד את בן עם הארץ תורה אפילו * הקב"ה גוזר גזירה מבטלה בשבילו שנאמר * ואם תוציא יקר מוולל כפי תהיה אמר ר' פרנך אמר ר' יוחנן כל שהוה תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם וכן בנו תלמיד חכם שוב אין תורה פוסקת מורעו * לעולם שנאמר * ואני זאת בריתי וגו' לא ימוש מפך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם מאי אמר ה' אמר הקב"ה אני ערב לך בדבר זה מאי מעתה ועד עולם אמר ר' ירמיה מכאן ואילך תורה מחורת על אכסניא שלה רב יוסף יתיב ארבעין תעניתא ואקריוהו לא ימוש מפך יתיב ארבעים תעניתא אחריו ואקריוהו לא ימוש מפך ומפי זרעך יתיב * מאה תעניתא אחריו אתא ואקריוהו לא ימוש מפך ומפי זרעך אמר מכאן ואילך לא צריכנא תורה מחורת על אכסניא שלה ר' זורא כי סליק לארעא דישאל יתיב מאה תעניתא דלשתכח גמרא בבלאה מיניה כי הוה דלא נמרדיה יתיב מאה אחרניתא דלא לשכוב ר' אלעזר בשניה ונפלין עילויה מילי דצבורא ויתיב מאה אחריו דלא נשלוש ביה נורא דגיהנם כל תלתין יומי הוה בדיק נפשיה שגר תנורא סליק ויתיב כגויה ולא הוה שלמא ביה נורא יומא חד יהבו ביה רבנן עינא ואיחרכו שקיה וקרו ליה * קטין חרין שקיה אמר רב * מאי דכתיב * מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ דבר זה אמרו

נ"א בארבעה
ארות דאמיה כ"ל

יכימה טו

ישי"ה טז

יכימה ט

השוכר את הפועלים פרק שביעי בבא מציעא

מסורת הש"ס

אמרו חכמים. מי האיש החכם: אמרו הנביאים. אשר דבר פי ה' אליו: שלא ברבו צמורה חמילה. כשהיו שוכרין צמורה לא היו מצרכין לפניה קרא יתירא דאשר נתתי לפניכם קא דרש ברכת אשר (א) (מן לנו תורה אמת) שהיא לפנינו של דברי תורה וכיון דלא מצרכי גילא דעתיהו שאינה מתנה חסובה להם: תודע. מודיע לכל ומתפלל בכתרה: **זן עם הארץ.** היינו צרכי כסילים משפחה כסילים: איסורא בלגינא. סלט אחד בלגינא: קיש קיש קריא. מתקסק ומשמיע קול ואם היה מלא כלעים לא היה משמיע קול: מליין מערתא דרבנן.

[אלו זיל בחר בט מבל העומים ועי' מ"ס פ"י הלכה ת]

תורה אור שלא יכסלו כהנים לעבור עליהן

ולהאיל שלא תארע תקלה על ידי דיקום: איעלמא מיניה. לא יכול למלא מקומה: ריבצת. לאתרים לשון (מ"ק 97 ו:). המדבין שדכו משקה: רבי חנינא. בר' חמא: שדינא כיתנא. זורע חני וזרעו שפתן: שדינא. משליך: וגדילנא נישפי. וקולע חני ומטו רשות ומכמות: וזיידנא עצי. ואני לך זביים: ואריכנא מגילנא. ומתקן חני מעורותיהן קלפיים: וסליקנא למתא. למקום שאין מלמדי טינקום: לחמסניוקי. לכל אחד ספרו ומתנינא. על פה שיתא סדרי משקה לשיטא ינוקי: אקרו אהדי. לימדו זה את זה מקראות: ואהנו אהדי. לימדו זה את זה סדרו: לא סתא כותא בישראל. לא תאמר זאת בישראל: אמש נראה לי. בחלוס: תקוע. וישב בישיבה של מטה: ור' יוחנן אלל ר' חייא לא. אמרתי חני וכי אין ר' יוחנן ראו יושב אלל ר' חייא: וכעורין. תרגום דלפידין: דמלפרא הוו שפירין עיניה. בצקר ראייתא חניו יפות ולעבר ראייתו דומות כאלו נסרפו בחור: אמרי ליה. אמרתי לו: דאמרי. אמרתי לאלו: גוהרנא. קתדרא: בטיטי. גילגולא אישטגילוי"ש בלע"ז: מתני' דמרקמתנינא. תוספתא של חנוני שסידרה לשעה סדרים חני שונה תמיד דר' חייא סדרה לתוספתא כדאמרי' בטלמא* רבי לא שאלה ר' חייא מנא ליה ואמרי'*. כל מתניתא דלא מיהנייא בי ר' חייא ור' אובעיא לא תוסבו מינה צבי מדרשא: תקפי ברחמי. מרבין בתפלה: ומייתו למשיט בלא זמניה. לכך אין ניתן לי רשות להעמיד יחד: יש דוגמתן. שתתא תפלתן נשמעת: פולסי. חבטת מלקות: שמואל ירחינא. הוא שמואל בר אבא חבירו של רב ועל שהיה צדיק בסוד העיבור כדאמרי' במס' ר"ה (דף כז) אמר שמואל יכילנא לתקוני כולה גלותא קרי ליה ירחינא: אימלי לך סמא. בתוך העין: אשטר לך משטר. אמשך ע"ג העין משטר מטפה מולוי"ר בלע"ז כדאמרי' גבי כותח הבבלי (חומן הארומי) צפסחים (דף מדי) משטר קשטר מטבול פחו: גובתא. קנה חלוז: סוסי צי סדיא. תחת מלחשותיו וזקוק כח חזק הסס והולך דרך עלם וגולגלתו ומוחו עד עיניו: הוה מלעטר רבי למיסמכיה. טרה ומתעסק לסומכו לפי חמסן צקי היה כל כך: ולא הוה מסתייעא מילתא. שהיתה הסעה נטרפת לו לא היו החכמים נאכפיים:

אמרו חכמים ולא פירשוהו אמרו נביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר ויאמר ה' על עיובם את תורתו אשר נתתי ימימי לפניהם אמר רב יהודה אמר רב שלא ברבו בתורה תחילה אמר רב חמא מאי דכתיב בלב לבון הנוח הכמה ובקרב כסילים תודע בלב לבון הנוח הכמה זה ת"ח בן ת"ח ובקרב כסילים תודע זה ת"ח בן ע"ה אמר עולא דיינו דאמרי אינשי אסתורא בלגינא קיש קיש קריא אמר ליה ר' ירמיה לר' זורא מאי דכתיב קמן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדניו אמרו לא ידעינן דקמן וגדול שם הוא אלא כל המקפין עצמו על דברי תורה בעוה"ז נעשה גדול לעוה"ב וכל המשים עצמו כעבד על דברי תורה בעוה"ז נעשה חפשי לעוה"ב ריש לקיש היה מציין מערתא דרבנן כי ממוא למערתיה דר' חייא איעלמא מיניה הלש דעתיה אמר רבשי"ע לא פלפלתו תורה כמותו יצתה בת קול ואמרה לו תורה כמותו פלפלת תורה כמותו לא ריבצת* כי הוה מינצו ר' חנינא ור' חייא אמר ליה ר' חנינא לר' חייא בהדי דידי קא מינצית ח"ו אי משתכחא תורה מישאל מהדרנא לה מפלפולי אמר ליה ר' חייא לר' חנינא בהדי דידי קא מינצית דעבדי לתורה דלא תשתכח מישאל מאי עבידנא אולינא ושדינא כיתנא וגדילנא נישבי וציידנא טבי ומאכילנא בשריהו ליחמי ואריכנא מגילנא וכתבנא חמשה חומשי וסליקנא למתא ומקרינא חמשה ינוקי בחמשה חומשי ומתנינא שיתא ינוקי שיתא סדרי ואמרינא להו עד דהרנא ואתינא אקרו אהדי ואתנו אהדי ועבדי לה לתורה דלא תשתכח מישאל היינו דאמר רבי כמה גדולים מעשי חייא אמר ליה ר' ישמעאל בר' יוסי אפי' ממד אמר ליה אין אפי' מאבא אמר ליה ח"ו לא תהא כזאת בישראל אמר ר' זורא אמש נראה לי ר' יוסי בר' חנינא אמרתי לו אצל מי אתה תקוע אמר לי אצל ר' יוחנן ור' יוחנן אצל מי אצל ר' נאי ור' נאי אצל מי אצל ר' חנינא ור' חנינא אצל מי אצל ר' חייא אמרתי לו ור' יוחנן אצל ר' חייא לא אמר לי באתר דזוקוקין דנורא ובעורין דאשא מאן* מעייל בר נפחא לחמן אמר רב חביבא אשתעי לי רב חביבא בר סורמקי הוי (ה) ליה הוא מרבנן דהוה שכיח אליהו גביה דלצפרא הוה שפירן עיניה ולאורחא דמיין כדמיקלין בנורא אמרי ליה מאי האי ואמר לי דאמרי ליה לאליהו אחוי לי רבנן כי סלקי למתיבתא דרקיע אמר לי בכלהו מצית לאסתכלי בהו לבר מגוהרקא דר' חייא דלא תסתכל ביה מאי סימנייהו בכלהו אולי מלאכי כי סלקי ונחתי לבר מגוהרקא דר' חייא דמנפשיה סליק ונחית לא מצאי לאוקמא אנפשיא אסתכלי בה אתו תרי בוטיטי דנורא ומחווהו לההוא גברא וסמינהו לעיניה למחר אולי אשתמתי אמערתיה אמינא מתנייתא דמר מתנינא* ואתסאי אליהו הוה שכיח במתיבתא דרבי יומא חד ריש ירחא הוה נגה ליה ולא אתא א"ל מאי מעמא נגה ליה למר אמר ליה אדאוקימנא לאברתם ומשינא ידיה ומצלי ומגנינא ליה וכן ליצחק וכן ליעקב ולוקמינהו בהדי הדדי סברי תקפי ברחמי ומייתי ליה למשיח בלא זמניה א"ל ויש דוגמתן בעולם הזה אמר ליה איכא ר' חייא ובניו גזר רבי תעניתא ארתניהו* לר' חייא ובניו אמר משיב* הרוח ונשבה זיקא אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא כי מטא למימר מחיה המתים רגש עלמא אמרי ברקיעא מאן גלי רויא בעלמא אמרי אליהו אתויהו לאליהו מחווהו שתין פולסי דנורא אתא אידמי להו כדובא דנורא על בנייהו ופירדינהו שמואל ירחינא אסייה דרבי הוה חלש רבי בעיניה א"ל אימלי לך סמא א"ל לא יכילנא אשטר לך משטר [א"ל] לא יכילנא הוה מותיב ליה (ז) בגובתא דסמי תותי בי סדיה ואיתסי הוה קא מצטער רבי למסמכיה ולא הוה מסתייעא מילתא א"ל לא לצטער מר לדידי חוי לי ספרא דאדם הראשון וכתיב ביה שמואל ירחינא

אסתורא בלגינא קיש קיש קריא. מפרש ריב"א לפי שאין דרך זו להניח בלגין הוא מקסקס ואם היה מניחו בצרנקי כדרכו להיות שם לא היה מקסקס: **כי ממוא** [למימר] מחיה המתים רגש עלמא. ח"ע"ג דאיכא נמי מחיה המתים מקמי משיב הרוח אמר ר' י"ת משום דתחית המתים לא הוה אלא ע"י טל ועי"ל דמשיב הרוח ומוריד הגשם נשכ זיקא ואתא מיטרא משום שזוהו עיקר תפלת הרוח והגשם שבצרכה זו אבל תחית המתים עיקרה היא בסתימתה: לעיל

הנהגות הב"ח (ה) גמ' בר סורמקי חוי לי הוה: (ב) שם מותיב ליה גובתא כלי' ואת' ב' נמתק: (ג) רש"י ד"ה שלא ברבו כו' ברכה אשר בחר בנו ונתן לנו את תורתו שהיא לפנינו:

מכותות קב:

[שעורין זכ].
[מוליין קמא].

[ע"י פכשי סנהדרין פו. ד"ה עבא זכו' דאבו של ר"י על סס יופי']

[ע"י חוס' לקמן פו. ד"ה ואתי']

תענית דר' כה:

[ע"י חוס' לקמן פו. ד"ה אוקמינא]

אמרו חכמים [כמש"כ "מי האיש החכם"] ולא פירשוהו, אמרו נביאים [כמש"כ "אשר דבר פי ה' אליו"] ולא פירשוהו, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו. שנאמר "ויאמר ה' על עוזבם את תורתו אשר נתתי לפניהם". אמר רב יהודה אמר רב: שלא ברכו בתורה תחילה [כשהיו עוסקין בתורה לא היו מברכין לפניו, וכיון שלא ברכו, גלו דעתם שאינה מתנה חשובה להם].

אמר רב חמא: מהו שנאמר "בלב נבון" תנוח חכמה ובקרב כסילים תודע". "בלב נבון תנוח חכמה", זה תלמיד חכם בן תלמיד חכם, "ובקרב כסילים תודע" [מודיע לכל ומתפאר בכתרה], "זה תלמיד חכם בן עם הארץ [היינו בקרב כסילים, משפחת כסילים]. אמר עולא: היינו שאנשים אומרים: סלע בכד קורא קיש קיש פ"י מתקשקש ומשמיע קול, ואם היה מלא סלעים - לא היה משמיע קול].

אמר רבי ירמיה לרבי זירא: מהו שנאמר "קטן וגדול שם הוא פ"י בעולם הבא ניכר מי חשוב ומי שפל" ועבד חפשי מאדניו, וכי לא ידענו שקטן וגדול שם הוא. אלא, כל המקטין עצמו³¹ על דברי תורה בעולם הזה, נעשה גדול לעולם הבא, וכל המשים עצמו כעבד על דברי תורה בעולם הזה, נעשה חפשי לעולם הבא.

ריש לקיש היה מצדיק קברים לתלמידים [שלא יכשלו כהנים לעבור עליהן ולהאחיל, שלא תארע תקלה על ידי צדיקים], כאשר [הוא] הגיע לקבר של רבי חייא הוא נעלם ממנו [ולא יכול למצוא מקומה]. חלש דעתו, אמר: רבונו של עולם [וכי] לא פלפלת תורה כמותי³². יצתה בת קול ואמרה לו: תורה כמותו פלפלת, [אבל] תורה כמותו לא השקית [לאחרים].

כאשר רבי חנינא [ברבי חמא] ורבי חייא היו מתכווחים, אמר רבי חנינא לרבי חייא: אתה מתוכח איתי. חס ושלום, אם ישתכח תורה מישראל אני אחזיר אותו בפלפול שלי. אמר רבי חייא לרבי חנינא: אתה מתוכח איתי, שאני עשיתי לתורה שלא תשתכח מישראל. מה עשיתי, הלכתי וזרעתי פשתן, ואני קלעתי ממנו רשתות, וציידיתי צבי והאכלתי בשרם ליתומים, ותקנתי [מעורות] קלפים, וכתבתי חמשה חומשי [תורה], ונכנתי לעיר [למקום שאין מלמדי תינוקות] והקראתי לחמשה ילדים בחמשה חומשי [תורה, לכל א' ספרן], ולימדתי [בעל פה] שש ילדים שם סודי [משנה], ואמרתי להם: עד שאחזור, תקרו יחד ותלמדו יחד, ועשיתי לתורה שלא תשתכח מישראל. היינו שאמר רבי: כמה גדולים מעשי חייא. אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי לרבי, וכי רבי חייא יותר גדול אפילו ממך. אמר לו: כן. אפילו מאבי [רבי יוסי]. אמר לו: חס ושלום, לא תאמר זאת בישראל.

אמר רבי זירא: בלילה נראה לי רבי יוסי ברבי חנינא [בחלום], אמרתי לו: אצל מי אתה תקוע [ויושב בשיבה של מעלה]. אמר לי: אצל רבי יוחנן. ורבי יוחנן אצל מי. אצל רבי ינאי. ורבי ינאי אצל מי. אצל רבי חנינא. ורבי חנינא אצל מי. אצל רבי חייא. אמרתי לו: [וכי] רבי יוחנן לא [ראוי לשבת] אצל רבי חייא. אמר לי: [וכי] במקום שזקוקי אש, ולפירי אש בן נפח [כך נקרא ר' יוחנן על שם שאביו היה נפח, ו"א על שם שהיה יפה] יכול להיכנס לשם.

³⁰ פ"י דבר שהוא חדוש, כמו תורה של בן ע"ה הוא חדוש וכל חדוש הוא שנוי ודבר שהוא שנוי הוא נודע לכל, אבל בן ת"ח אין כאן חדוש ולפיכך אין תורתו נודעת לחוץ. והביא ראייה איסטרא בלגיני קיש קיש קריא מפני כי הוא דבר חדוש שאין דרך שיהיה בלגינא ולכן משמיע קול ונודע [מהר"ל].

³¹ פ"י שכאשר האדם העושה עצמו בטל אצל דברי תורה שהיא שכלית אז נעשה גדול לעולם הבא כאשר לא היה נחשב בעיניו עולם הזה הגופני רק היה נמשך אחר התורה השכלית והיה משפיל עצמו עליה, נעשה גדול בעולם הבא. וכן כאשר עושה עצמו עבד בעולם הזה הגופנית והיה עמל בתורה השכלית כאלו היה עבד ועשה עולם השכל הבלתי גשמי עיקר ומפני כך נעשה חפשי בעולם השכלי הבלתי גשמי, ושם קונה המנוחה. ואלו שני דברים שהאדם ישעבד שכלו וגופו אל התורה, וזה כי כאשר מקטין אותו ויש לו דעת שפלה בשביל התורה, בזה משעבד שכלו ודעתו אל התורה, וכאשר עושה עצמו עבד אל התורה בזה משעבד גופו כמו שבארנו במקום אחר, כי שם עבד נאמר על הגוף בכל מקום כי העבד דומה לחמור, וכאשר עושה [כן] בעולם [הזה], נעשה לע"ב גדול וחפשי ור"ל שהוא נעשה נבדל מן הגוף לגמרי לעולם הבא ונעשה גדול שנעשה שכלי לגמרי, ואלו הם שני דברים מחולקים אשר הם שייכים לעולם הבא, שהם אחד שהוא שכלי, והוא נבדל לגמרי, ודבר זה מבואר [מהר"ל].

³² פ"י כי מה שנעלמה ממנו המערה מורה על שהיה לרבי חייא מעלת השכל, אשר השכל נבדל מבני אדם, ובפרט השכל אשר הוא פלפול שמוציא דבר מתוך דבר. והשיב לו. תורה כמותו לא ריבצת כי רבוץ התורה לאחרים הוא עוד יותר שכל נבדל מן פלפול תורה, וזה ההבדל ידוע כי המשפיע תורה לזולתו יושב בישיבה של מעלה ולא כן מה שולמד בעצמו, כי זה הוא מדת האדם אשר הוא מקבל, ולפיכך נעלמה מינה מערתא דרבי חייא [מהר"ל].

³³ דבר זה בא לבאר לך עיקר מעלת ר' חייא, וכבר בארנו לך כי מעלת ר' חייא במה שהיה מרביץ תורה בישראל ודבר זה מדת השם יתברך אשר הוא

אמר רב חביבא: רב חביבא בר סורמקי אמר לי: ראיתי תלמיד א' שאלהו [הנביא] היה מצוי אצלו, שבבוקר עיניו היו יפות³³, ובערב נדמה [עיניו] כאילו נשרפו באש. אמרתי לו: מה הוא [מה קרה לעיניו]. ואמר לי: שאמרתי לאלהיו: תראה לי הרבנים כאשר הם עולים למתיבתא דרקייע, אמר לי: בכולם תוכל להסתכל, חוץ ממרכבתו³⁴ של רבי חייא שלא תסתכל בו. מהו סימנם³⁵. בכולם מלאכים הולכים כאשר עולים ויורדים, חוץ ממרכבתו של רבי חייא שעולה ויורד לבד³⁶. לא יכולתי לשלוט בעצמי, והסתכלתי בה, ובאי שני ניצוצות אש, והיכו לאיש א' [ענין] וסמא את עיניו. למחר הלכתי והשתטחתי על קבורה³⁶, אמרתי: אני לומד התוספתא של הרב [תמיד, שכן רבי חייא סידר התוספתא], והתרפאתי.

אלהו [הנביא] היה מצוי בישיבת רבי¹⁶, יום אחד היה ראש חדש, [ואליהו] איחר ולא הגיע¹⁷. אמר לו: למה הרב איחר. אמר לו: עד שהעמדתי את אברהם ונטלתי ידיו, והתפלל, והשבכתי אותו, וכן ליצחק, וכן ליעקב. [רבי שאל את אליהו, למה אתה עושה כך] שתעמיד אותם יחד [להתפלל]¹⁸. חשבתי: [אם אעשה כך היין מרבים בתפלה, ויביאו את המשיח שלא בזמנו [לכך אין ניתן לי רשות להעמיד יחד]. אמר לו: [וכי] יש דוגמתן בעולם הזה¹⁹ [שתפילתן נשמעת כך]. אמר לו: יש, רבי חייא ובניו. גזר רבי תענית, והוריד לרבי חייא ובניו [להיות חזנים לתפילה]. אמר משיב הרוח, ונשבה רוח, אמר מוריד הגשם, והגיע גשם, כאשר הגיע לומר "מחיה המתים", הזדעזע העולם. אמרו ברקייע: מי גילה סודי בעולם. אמרו: אליהו. הביאוהו לאלהיו, והיכו אותו ששים חבטת מלקות של אש. בא [אלהיו לתפילה זו] ונדרמה להם כדוב של אש, נכנס ביניהם [באמצע התפילה] ושיבש להם [את סדר התפילה].

שמואל ירחינאה [פ"י שמואל בר אבא, ועל שהיה בקי בסוד העיבור קראו לו החדש] היה רופא של רבי, חלש רבי בעיניו. אמר לו: אמלא לך תרופה [בתוך העין]. אמר לו: איני יכול. [אמר שמואל רבין] אני אמשח לך משחה [על העין]. [אמר לו]: איני יכול. היה מעמיד קנה חלול [מלא] סמנים תחת כרית [של רבי, ובוקע כח חוזק הסם והולך דרך עצם גולגלתו ומוחו עד עיניו] והתרפא. רבי התעסק לסומכו, [לפי שחכם בקי היה כל כך] ולא הצליח [שהיתה השעה נטרפת, או לא היו החכמים נאספים]. אמר לו: שהרב לא יצטער, ראיתי בספרו של אדם הראשון²⁰ [שהראהו הקדוש ברוך הוא דור וסופריו, דור דור ודורשיו, דור דור וחכמיו], וכתוב בו: שמואל ירחינאה,

משפיע, ולפיכך אמר לפני זה באתרי דזוקי דנורא מאן מעייל בר נפחא לתמן, וזה שאמר כאן דבכולהו מצית לאסתכלי חוץ מגוהרקא דרבי חייא דלא תסתכל ביה וכל זה מפני מדריגתו שהיה מרביץ תורה ומפני זה היה לו מעלת השכל לגמרי, לכן אי אפשר (ו)להתחבר אל מדריגתו כי הראיה הוא אל דבר שיש לאדם צירוף ותבור עמו ושולט בו הראיה, ואין ראיה שולט אל דבר שאין לו צירוף וחבור אליו כלל [מהר"ל].

³⁴ ע"י רש"י תענית כ ע"ב.

³⁵ כבר בארנו כי מי שהוא מלמד תורה לאחרים יש לו השכל הפשוט במה שהוא משפיע השכל לאחר, ולכן אמר בכולהו מצית לאסתכלי לבר בגוהרקא דהו' חייא כי הדבר הנבדל והפשוט אין הסתכלות ואין חבור אליו כי ההסתכלו' הוא חבור אל מי שמסתכל, ואל מדריגת רבי חייא שאף בחייו היה לו השכל הנבדל ואין אחר מותו שאז שכל נבדל לגמרי. ודע כי הנפש אחר מותו של צדיק יש לו התחברות עם השם יתברך בצד מה, ואם כי אי אפשר [שהיה] [שיהיה] לו התחברות גמור כי דבר זה אי אפשר, ודבר זה נקרא דסלקי למתיבתא דרקייע מצד אותו הדביקות שיש לנשמת הצדיק. והחבור הזה נראה לאדם אשר הם בעולם הזה כאלו עולה למתיבתא דרקייע ונחית ממנו כי אין הדביקות דביקות לגמרי. ואמר כי הצדיק הזה היה יושב על גוהרקא, כי דבר זה דרך כבוד כמו שראו הנביאים את השם יתברך יושב על כסא רם ונשא ודבר זה מורה התעלות כאשר הוא מתעלה ונישא על דבר, וכך הנשמה הוא מתעלה ונושא אותה כח הגוף [מהר"ל].

³⁶ ר"ל משום שאין ראוי שיהיה דבר כמו זה רבי חייא סבה אליו, ומ"מ היה צריך לפייס אותו לומר מתנייתא דמר מתנינא כו' כי זהו עצמו מה שהיה גורם לר' חייא המעלה הזאת מה שהיה מרביץ תורה בישראל [מהר"ל].

יקרא חכם ולא יקרא רב, ורפואת רבי יהיה על ידו. רבי ורבי נתן [הם] סוף משנה [סוף תנאים], עד ימיהן אמרו איש את דבריו בבית המדרש, והיו תלמידים גורסים שמועה שמועה לבדה, ולא היו מסכתות סדרות, וסדר וקבץ על הסדר, והם כללו האמור בדורות שלפניהם וסדרו את המסכתות, ואחריהם לא יוסיפו אלא מעט. רב אשי ורבינא [הם] סוף הוראה [סוף כל האמוראים], עד ימיהם לא היתה גמרא על הסדר אלא כשהיתה שאלה נשאלת בטעם המשנה בבית המדרש, או שאלה על מעשה המאורע בדין ממון או איסור והיתר - כל אחד ואחד אומר טעמו, ורב אשי ורבינא סידרו שמועות אמוראים שלפניהם, וקבעו על סדר המסכתות כל אחד ואחד אצל המשנה הראויה והשנויה לה, והקשו קושיות שיש להשיב ופירוקים שראויים לתרץ הם והאמוראים שעמם, וקבעו הכל בגמרא, כגון: איתביה מיתבי ורמינהי איבעיא להו, והתרוצים שעליהן, מה ששיירו אותן שלפניהן, ואותן שאמרו לפניהם הקושיות והתירוצים שעליהם לא קבעו בגמרא על סדר המסכתות והמשנה שסידר רבי, ובאר רב אשי ורבינא [וקבעו]. וסימנך: "עד אבא אל מקדשי אל אבינה לאחריהם" "מקדשי" סימן של רב אשי, "אבינה" סימן של רבינא, "לאחריהם" סימן סוף הוראה. ע"כ מספרו של אדם הראשון].

אמר רב כהנא: רב חמא בן בתו של חסא אמר לי: רבה בר נחמני מת מחמת אימת המלכות²¹³⁷. ולשינוי עליו בבית המלך, [ו]אמרו: יש אדם ביהודים שמבטל י"ב אלף אנשים מישראל חודש בקיץ [ניסן] וחודש בסתיו [תשרי] ממס המלך [שנקבצין אליו בניסן ותשרי לשמוע דרשות של פסח ושל חגים, וכשמבקשין שלוחי המלך לגבות המס גולגולת של כל חדש וחדש אינם נמצאים בבתיהם]. שלחו שליח המלך אחריו ולא מצאוהו. ברח מ"פומבדיתא" ל"אקרא", [ואחר כך] מ"אקרא" ל"אגמא", ומ"אגמא" ל"שחין", ומ"שחין" ל"צריפא", ומ"צריפא" ל"עינא דמיים", ומ"עינא דמיים" ל"פומבדיתא". בפומבדיתא מצאוהו. ביקר שליח המלך [ללון] בפונדק [היכן של] רבה [היה מתחבה], הביאו שלחן לפניו, והשקוהו שתי כוסות [ושדים הממונים על הזוגות מזיקין את השותה זוגות, ובני הבית לא נתכוונו לכך], ולקחו את השלחן מלפניו, הוא החזיר פרצופו לאחוריו [השליח יזוק שפניו התעוררו ונהפכו לאחור]. אמרו לו, מה נעשה לו, הוא אדם של המלך. אמר להם: שתקו רבו שלחן לפני ותשקו לו [עוד] כוס א', ותביאו את השלחן לפני, ותתרא. ועו לו כך והתרא.

אמר [השליח]: אני יודע שהאדם שאני צריך הוא כאן, חיפש אחריו ומצאו. אמר: אני הולך מכאן, ואם הורגים איש א' [פי' אותי] לא אגלה [מקומך], ואם ייסורני ביסורים אגלה. הביאוהו [את רבה] לפניו [פי' לפני השליח], הוא הכניס [את רבה] לתוך חדר ונעל בפניו את הדלת, [כדי

²¹³⁷ אגב שמדא נח נפשיה וכו'. שבעה מקומות זכר שהיה גולה מאקרא לאגמא ומאגמא לשחין ומשחין לצריפא ומצריפא לעיני דמיא ומעינא דמיא לפומבדיתא ומפומבדיתא לאגמא ויתבי באדרונא, ור"ל כי ע"י זה שהיה נרדף מן המלכות הגיע למדינה זאת שנבקש מן השם יתברך בישיבה של מעלה כמו שאמר ז"ל הרוג מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו, שמה תראה כי דבר גדול מי שמת ע"י השמד ומכל שכן זה שהגיע לו זה בשביל שהי' מלמד תורה לישראל, ודבר זה אין כאן מקומו. כלל הדבר שכל אשר נרדף מכה המלכות והגיע לו זה בשביל שהיה מקיים התורה ובזה הוא מתקרב אל השם יתברך ולכן היו הרדיפות שבעה זה אחר זה עד כי בשבעה נלקח אל הש"י (כי). ומפני זה גם כן לא היה הרדיפה השביעית ע"י שליח המלך כי אין ראוי דבר זה כי משם נלקח אל הש"י ואין שליח המלך היה מביא לו. ודבר זה נרמז בכתוב (איוב ה' - ט') בשש צרות יצילך ובשבע לא יגע בך רע, וזהו מה שאמר הכתוב (שמות כ"א) שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם, שזה מורה על כי בשביעית יוצא מיד מי שמושל עליו. והיה מתבקש בישיבה של מעלה ע"י שהיה סבור כי גונדאי רודפים אחריו, ולקחון הש"י. (שבעה מקומות זכר כאן ובשביעי מה שברר לאגמא ושם לא בא שליח המלך ולא נמסר בידו ובזה מקיים בו ב' צרות יצילך ובשביעי לא יגע ומה שסבר היה כי גונדא דרומיים הם ומה שאמר בשש צרות וכו' מפני כי עולם הזה הוא לרשעים וכמו שאמרו לא נברא העולם אלא לאחאב וחביריו ועה"ז נברא בשבעה ימי בראשית אשר ששה ימים הם חול והשביעי הוא קדש לה' ולפיכך יום הז' הוא אל הש"י ולפיכך כתיב גם כן שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם כי ששה ימים שהם חול אפשר שישעבד בעבדו אבל השביעי הוא לה' ומפני כי כך העבד ג"כ יוצא מן ממשלת האדון ואין ממשלתו ביום הז' שהוא כנגד השבת שהוא לה' ולפיכך אלו רשעים היו רודפים עד ששה והגיעו אותן, אבל בשביעי לא יגע בך רע, כי השביעי הוא אל הש"י ולכן רבה כאשר הגיע לשביעי היה הקדוש ברוך הוא [עושה ש]נח נפשו ולא נגעו בו, והבן הדברים אלו מאוד). ומה שנעשה דבר זה הדהר פרצופיה כל ענין זה להודיע כי אי אפשר שיתן הש"י הצדיק ביד רודפים ומבקשים נפש, רק לאחרי הודיע שיחזור השליח לאחוריו ולכן הדר פרצופיה לאחוריו ובשביל כך אמר אזילנא מיהא אי מקטל קטלו וכו' ואמר דעיייל לאדרונא וכו' כל זה סבב הש"י שלא יהיה בבית גוי ואף אם היה בית ישראל אין ראוי שיהיה לקחת רבה רק במקום שאין שם בני אדם כמו שהיה לקחת אליהו (מהר"ל).

שבינתיים לא יברח. רבה] התפלל, ונפלה החומה, וברח והלך לאגס. היה יושב על גזע דקל קצוץ ולומד. חולקים בישיבה של הרקיע אם בהרת קודמת לשער לבן³⁸, טמא [שער לבן שפרח בו הוא סימן טומאה]. ואם שער לבן קודם לבהרת, טהור. ספק הקדוש ברוך הוא אומר: טהור, וכל [בני] הישיבה של הרקיע אמרו טמא³⁹. ואמרו: מי [יבא לכאן] ויכריע [בשאלה זו]²², רבה בר נחמני יכריע. שאמר רבה בר נחמני: אני יחיד בנגעים, אני יחיד באהלות. שלחו שליח אחריו, ולא יכל מלאך המות להתקרב אליו, מזה שלא פסק פיו מלימוד. ביתתים נשב רוח ועבר בין הקנים, והשב שזה גודר של פרשים [שמחפשים אחורין] הוא. אמר: תנוח נפשו של איש א' [שאני אמות], ולא ימסר ביד המלכות. כשמת אמר: טהור, טהור. יצאת בת קול ואמרה: אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור, ויצאתה נשמתך בטהור. נפל פתק²³ מרקיע בפומבדיתא [היכן שרבה היה ראש הישיבה]: רבה בר נחמני נתבקש בישיבה של מעלה. אביי ורבא וכל התלמידים יצאו להתעסק בו [בקבורתו], ולא ידעו מקומו. הלכו לאגס וראו צפרים שעושים צל [בכנפיהם] ועומדים. אמרו וראים מזה שהוא שם. הספידוהו שלשה ימים ושלש לילות²⁴. נפל פתק: כל הפורש יהא בנידוי. הספידוהו שבעה ימים, נפל פתק: לכו לבייתכם לשלום.

אותו יום שמת גבה רוח סערה ולקח סוחר ערבי אחד²⁵ כאשר רכב על גמל, מצד הזה של נהר פפא והורידו בצד השני. אמר: מה זה. אמרו לו: רבה בר נחמני מת. אמר לפניו: רבוננו של עולם, כולם הם שלך, ורבה בר נחמני שלך, אתה של רבה ורבה שלך, למה אתה מחריב את העולם. ונח הרוח סערה.

רבי שמעון בן חלפתא היה שמן²⁶, יום אחד היה לו חם, ועלה וישב על שן ההר. אמר לבתו: בתי, הניפי עלי במניפה ואני אתן לך אגודות של נרד [בשמים]. ביתתים נשב רוח סערה, אמר: כמה אגודות נרד [אני חייב] לבעליו של רוח זו.

הכל כמנהג המדינה וכו'. מה [הלשון] "הכל" בא לרבות. לרבות במקום שנוהגים לאכול לחם ולשתות מ"אנפקא" [כלי המחזיק רביעית לפני שעובדים]. שאם אמר להם תקדימו ותבואו [לפני שאתם אוכלים], אמרו לו [הפועלים לבעל הבית]: אין לך זכות [לחייב אותם כך].

מעשה ברבן יוחנן בן מתאי שאמר לבנו צא ושכור וכו'. המעשה סותר [את דברי המשנה]. כתוב חסר, וכך כתוב: ואם פסק להן מזונות

ואמר דהוי מיפליג ברקיע במאמר הזה גלו לך על דרכי ה' הישרים אשר הם ישרים לכל הנבראים, לא כמלך בשר ודם אשר גוזר גזירה על עמו לא יראה ולא ישגיח באיזה עניין הוא אל המקבלים, (הוא בחינה) זולת הבחינה שהוא מצד הנותן, ולא יעשה הקדוש ברוך הוא דבר כ"א הוא ראוי ונכון אל המקבלים שלא יהיה דבר מתנגד בעולם. ובפרק א' דיני ממונות (סנהדרין ל"ח ע"ב) אמר רבי יוחנן כל מקום ששואלן המינים תשובתן בצדן נעשה אדם בצלמו ויברא אלקים את האדם בצלמו הבה נרדה ונבלה שם שפתם ויורד ה' לראות את העיר ואת המגדל כי שם נגלו אליו האלקים לא' העונה אותי ביום צרתי, כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראינו אליו ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ אשר הלכו אלקים לפדות לו לעם, עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב, הנך למה לי רבבי יוחנן שאמר רבי יוחנן אין הקדוש ברוך הוא עושה דבר עד שנמלך בפמליא של מעלה שנאמר בגזירת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאילתא ע"כ. בארו חכמים בזה שבמקום שכתב נעשה אדם בצלמו וכיוצא בזה פירוש הדבר שהוא יתברך נמלך בפמליא של מעלה וזהו נעשה אדם, ואין הכוונה חלילה שהוא יתברך צריך לעצה ולהמלכה מברואיו כי הוא ברא אותם ואת שכלם ודעתם ואיך יעלה על דעת האדם לומר כך, אבל הפירוש הוא שלא ימצא בעולם התנגדות. משל זה, כאשר בא הקדוש ברוך הוא לברא את האדם, אף בוודאי היה ראוי להיות נברא מצד הפועל שהוא השם יתברך, אם היה לו התנגדות מצד הנמצאים שלא היה לבריאה זאת חבור וקשור בפמליא של מעלה עד שהיה כאן התנגדות, לא היה נברא.

ע"י המשך בהערה 21.

³⁸ ע"י רמב"ם (טומאת צרעת פ"ב ה"ו): אין שיער לבן סימן טומאה עד שתקדים הבהרת את השיער הלבן שנאמר והיא הפכה שיער לבן שתהפוך אותו הבהרת, אבל אם קדם שיער לבן את הבהרת הרי היא כבהרת שאין בה סימן טומאה ויסיגי.

³⁹ ע"י רמב"ם (טומאת צרעת פ"ב ה"ז): היתה בו בהרת ובה שיער לבן והוחלט בו ואח"כ הלכה הבהרת והניחה שיער לבן במקומו וטיהר ואח"כ חזרה בהרת אחרת במקום הבהרת הראשונה והרי השיער לבן בתוכה זהו הנקרא שיער פקודה אינו סימן טומאה שנאמר והיא הפכה שיער לבן שהפכתו היא לא שהפכתו חבירתה.

השוכר את הפועלים

פרק שביעי

בבא מציעא

פו

עין משפט
גד מצוה

[ע"ז ה.]

ה"ג חכים איתקרי רבי לא חתקרי : ספרא דאדם הראשון . סהרהו הקב"ה דור דור וסופריו דור דור ודורשיו דור דור וחקמיו : רבי ורבי נתן סוף המשנה . כל זה כתוב לשם : סוף המשנה . סוף תנאים עד ימיהן אמרו איש את דבריו בבית המדרש והיו תלמידים גורסים שמועה שמועה לבדה ולא היו תורה אור

וסדר יקנז
על הסדר
פ"ל רש"ל

מסכתות סדורות וסדר *וקנז על הסדר והם כללו האמור בזרות שלפניהם וסדרו את המסכתות ואחריהם לא יוספו אלף מעט : עד סוף הוראה . סוף כל האמוראין עד ימיהם לא היה גמרא על הסדר אלף שאלה היתה כשאלת בטעם המשנה בבית המדרש או שאלה על מעשה המאורע בזמן ממון או איסור והיתר כל אחד ואחד תומר טעמו ורבי אשי ורבינא סידרו שמועות אמוראין שלפניהם וקבעו על סדר המסכתות כל אחד ואחד אלף המשנה הראויה והשנויה לה והקשו קושיות טיש להשיב ופירושים שראוים לתרץ הם והאמוראים שמהם וקבעו הכל בגמ' כגון חייביה מיתבי ורמיניה איבייהו לכו והסורוים שעליהם מה ששיירו אותן שלפניהם ואותן שחמרו לפניהם הקושיות והתירוין שעליהם לא קבעו בגמ' על סדר המסכתות והמשנה שסידר רבי וזכו רב אשי ורבינא וקבעו : וסימנך עד אבוא אל מקדשי אל . מקדשי סימנא דרב אשי אבינה סימנא דרבינא לאחריהם סימן סוף הוראה : רבס בר נחמני בר פלוגתיה דרב יוסף : אגב שמדא דא נפשיה . מחמת אימת מלכות מת : דא מקטל וכו' . שנקבין אליו (א) בניסן וחסרי לשמוע דרשות של פסח וכל תמים וכשמבקשין שלוחי המלך וגבתי המס וגולגולת של כל חדש וחדש אינם נמלאים בבתיים : פריסתא . שליח : איקלט פריסתא . ללון באתו פונדק שהיה רבה נחבא : אשקיה תרין כסי ודלויה לפסח . ושדים הממונים על הזוגות מוזקין את השותה זוגות וצני הבית לא נהכונו לכך : אמרו לו בני הפונדק לרבס . מאי נעביד : נגודי מגדי לי . ואם ייסרוני ביסורים אגלה : וטרקיה לבבא . סגר הדלת : פרק אשיתא . כפלה הסומה : אגירדא דדיקלא . על גזע דקל קלון : אס ברהם קדמה לשער לבן עמא . דשער לבן שפרח צו הוא סימן לטומאה כדכתיב (ויקרא יג) והנה נהפך שער לבן בבהרת : טהור . לפי מה שכתוב בתורה : גודל . גודל של פרשים שמחפשיין אחריהם : כפומבדיהא . והוא ראש ישיבה בה : מטללי . עושין לל ככנפיהן : דלי זעפא . גבה רוח סערה : אס דרבס . אהה אוהבו של רבה : רבי שמעון בן חלפתא כו' . משום דליירי ברישא לאגדתא בצעלי בשר נקט לה : כרין דנדר . אגודות של נדר והוא עשוי כשיבולין : למרי דיכי . לבעלי מעשה על דבריו לסותרו דקתי

י"ח דחמא

פסחים קי :

מזל סה :
כחצות עה :
ספודין עז :
כד יט .
נגשים פ"ד
מ"ח

(לעיל) **ואיתסי** . והא דחזינא לעיניה דהו ממרחק לפי שעדיין היה כיבר אי נמי לאחר זמן סיפר לו כך : **אוקמינהו** (ג) לפני התיבה . שלשן כדררית במדרש *דבתינתא כבור יורדין לפני התיבה שלשה כדכתיב (שמות י) וירי משה כבדים וחסין ותור וגו' :

[מחומא פרשה בשלת]

[ג ז זה גם כתום ד"ה
ה קמינהו שייכים לעיל]

ח א מ"י ס"ב מהלכות
עומות זכעת ה"ו
סג עשין רל :

פ ב מ"י סס הלכה ט :

אחתניהו לרבי חייל וצ"ו . ואנע"ג דתי במגילה (דף קד : ושם ד"ה כשאתה) חין נזיריין לפני התיבה לא מאנסי חופא ולא מאנסי בית שחן שקרין לאלפיין עיינין ולעיינין אלפיין ור' חייל לא היה יכול לומר ותיכתי כדאמר התם ה"מ היכא דאפטר באתר הכא לא הוה אפטר באתר* : **רבי** שמעון בן חלפתא בעל בשר הוה . משום ר' אלעזר בר' שמעון דהוה בעל בשר נקט נמי האי עובדא ומה שהמזין עד כאן לפי שכל דבר דבוק לחזירו עד כאן : **דאי** אמרו להו קדימו וחייתי לכו קדימו להשכים מעלות השחר דאיייתי לכו ריפתא ואנפקא ולא תהבטלו ממלכתא אמרי ליה לא אלף בהן החמה נאכל ואח"כ נעשה מלכתא וליה ספרים דגרסי דלי אמרי להו קדימו ואתי בתרייכו אמרי ליה לא ור"פ פועלין היה להם לאכול ריפתא או אנפקא בביתו של צבי"ב קודם שייעשו מלאכה ואם אמר להם אל תהבטלו אלף לכו עתה עשמה כל זמן שאין המאכל מוזמן ושם אביא לכם ריפתא ואנפקא אמרי ליה לא אלף עתה נאכל בבית וכן לגירסא ראשונה יש לפרש כן : נרחין

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה דקא
מבטל וכו' בניסן . כ"ב
ועמ"ש בב"ב דף ק"ז
ע"כ : (ב) שם ד"ה
אנפקא . כ"ב בב"ב דף
כ"ח ע"כ : (ג) תוס' ד"ה
ולקמינהו כדרי הדרי
לפני התיבה :

במתיבתא דרקיעא *אם *בהרת קודמת לשער לבן זמא ואם שער לבן קודם לבהרת טהור ספק הקב"ה אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי זמא ואמרי מאן נוכח נוכח רבה בר נחמני דאמר רבה בר נחמני אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות שדרו שליחה בתריה לא הוה מצי מלאך המות למקרב ליה מדלא הוה קא פסיק פומיה מגרסיה אדהבי נשב זיקא ואויש ביני קני סבר גונדא דפרשי הוא אמר תינה נפשיה דהוה גברא ולא ימסר בידא דמלכותא כי הוה קא ניהא נפשיה אמר טהור טהור יצאת בת קול ואמרה אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאתה נשמתך בטהור נפל פתקא מרקיעא בפומבדיהא רבה בר נחמני נתבקש ביישיבה של מעלה נפקו אביי ורבא וכולהו רבנן לאיעסוקי ביה לא הוו ידעי דוכתיה אולו לאגמא חוו צפרי דמטללי וקיימי אמרי שבוע מינה התם הוא ספרוהו תלתא יומי ותלתא לילותא נפל פתקא כל הפורש יהא בנידוי ספרוהו שבועה יומי נפל פתקא לכו לביתכם לשלום ההוה יומא דנח נפשיה דלייה זעפא ודרי להוהא מייעא כי רביב גמלא מהאי גיסא דנדר פפא ושדרייה בהך גיסא אמר מאי האי אמרי ליה נח נפשיה דרבה בר נחמני אמר לפניו רבנו של עולם כולי עלמא דידך הוא ורבה בר נחמני דידך את דרבה ורבה דידך אמאי קא מחרבת ליה לעלמא נח זעפא רבי שמעון בן חלפתא בעל בשר הוה יומא חד הוה חמומא ליה הוה סליק ויתיב אשינא דטורא אמר לה לברתיה בתי הניפי עלי במניפא ואני אתן לך כבדין דנדר אדהבי נשבא זיקא אמר כמה כבדין דנדר למרי דיכי : הכל כמנהג המדינה וכו' : הכל לאתויי מאי לאתויי באתרא דנהיגי מברך ריפתא ומשתה *אנפקא דאי אמר להו קדימו ואיייתי לכו אמרו לו לא כל כמינך : מעשה ברבן יוחנן בן מתאי שאמר לבנו צא ושכור וכו' : מעשה לסתור חסורי מחסרא והכי קתני ואם פסק להן מזונות

של רוח זה : (ב) אנפקא . כלי מחזיק רביעית : מעשה לסתור . וכי דרך בני אדם להביא ברישא הכל כמנהג המדינה ותנא מעשה חפילו אהה עושה להם כסעודת שלמה כו' : ריבה

השוכר את הפועלים פרק שביעי בבא מציעא

מסורת הש"ס

נראין כאלוהין ושותין. ובסדר אליהו רבה קמתי לא כלאוהי שאומר נראין כאלוהין ושותין אלא אלוהין ושותין ממש מפני כבודו של אברהם ופליגא אדכחא: **קזייה** להקב"ה דקאי אבבא. והיינו דכתיב (בראשית יח) אל נא תעבור מעל עבדך הכא משמע שהשכינה היה הולך להסתלק מעל אברהם ובמקומו (שפת דף קכז.) משמע שלפי שרלה אברהם לילך לקראת אורחים ולהכניסם אמר להקב"ה להמתין עד שיכניס אותו דדרשינן מיניה גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני השכינה וקאמר נמי התם צד ורשע שלא כמות הקב"ה מדת צדק ורשע מדת צדק ורשע אין קונו יכול לומר גדול המתן עד שצדק אלך ואלו בהקב"ה כתיב אל נא תעבור: **ההוא** דלחא לשזביה ללוט. ותימה דלמרינן צבראשית רבה (פרשה ט) דלון מלאך אחד עושה שתי שליחות ויש לומר דכאן לא עשה מיכאל בשליחות אחת כי אם מעשה אחד שבישר את שרה וכשהלך משם לסדום או הותחלה שליחות אחרת ודוקא במקום אחד אין עושה ב' שליחות ובצ"ר (טז) יש שרפאל צדק להליל את לוט ורפואה אברהם אינה נזכרת ואפילו צדק כמו כן לרפואה אברהם משבי הכל שליחות אחת דרפואה והלילה ענין אחד הוא הקשה ה"ר אלחנן הא משמע ליגנא דקרא ששנייה הליהוה כדכתיב (בראשית יט) ויחזיקו האלוקים בידו וכתיב ויוליהוה ויניחיהו מחוץ לעיר וכתיב בתיבה שאמר ליה מלאך שבא להפוך את סדום כי לא אוכל לעשות דבר עד באת שמה ויש לומר ששנייה הוליהוה חוץ לעיר ומיכאל הלך עמו עד טעם וגבריאל היה מלווה אותו למחר:

ריבא לון ומעשה נמי בר' יוחנן בן מתאי שאמר לבנו צא שבור לנו פועלים הלך ופסק להן מזונות וכשבא אצל אביו אמר לו בני אפילו אתה עושה להן כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהן שהן בני אברהם יצחק ויעקב למימרא דסעודתא דאברהם אבינו עדיפא מדרשלמה והכתיב וידי לחם שלמה ליום אחד שלשים כור סולת ויששים כור קמה עשרה בקר בריאים *ועשרה בקר רעי ומאה צאן לבד מאיל וצבי ויחמור וברבורים אבוסים ואמר גוריון בן אסמיון משמיה דרב הללו לעמילין של שבחים ור' יצחק אמר הללו לציקי קדירה ואמר ר' יצחק אלף נשים היו לשלמה כל אחת ואחת עשתה לו בביתה כך מאי מעמא זו סבורה שמא אצלי סועד היום וזו סבורה [שמא] אצלי סועד היום ואילו גבי אברהם כתיב ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב ואמר רב יהודה אמר רב בן בקר אחד רך שנים וטוב שלשה התם תלתא תורי לתלתא גברי הכא לכל ישראל ויהודה שנאמר יהודה וישראל רבים כחול אשר על פת) הים מאי ברבורים אבוסים אמר רב שאובסים אותן בעל כרחן ושמואל אמר שאבוסים ועומדים מאליהם ורבי יוחנן אמר מביאין תור ממדעיתו בדלא אניס ותרנגולת מאשפתה בדלא אניסא אמר רבי יוחנן מובחר שבבהמות שור מובחר שבעופות תרנגולת אמר אמימר זגתא אוכמתא בי במניתא דמשתכחא ביני עזרי דלא מציא פסיא קניא ואל הבקר רץ אברהם אמר רב *בן בקר אחד רך שנים וטוב שלשה ואימא חד כדאמרי אינשי רכיך וטב א"כ לכתוב רך טוב מאי וטוב ש"מ לדרשה אימא תרי מדטוב לדרשה מתיב רבה בר עולא ואיתימא רב הושעיא ואיתימא רב נתן ברבי הושעיא ויתן אל הנער וימחר לעשות אותו כל חד וחד יהביה לנער חד ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה ויתן לפניו דקמא קמא דמטיא אייתי לקמיהו ולמה לי תלתא תסגי בחד אמר רב חנן בר רבא כדי להאכילן שלש לשונות בחדל אמר רבי תנחום בר חיילאי לעולם אל ישנה אדם מן המנהג שהרי משה עלה למרום ולא אבל לחם מלאכי השרת ירדו למטה ואכלו לחם ואכלו סלקא דעתך אלא אימא נראו כמו שאכלו ושחו אמר רב יהודה אמר רב כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו עשה הקב"ה לבניו בעצמו וכל [מה] שעשה אברהם ע"י שליח עשה הקב"ה לבניו ע"י שליח ואל הבקר רץ אברהם ורוח נסע מאת ה' ויקח חמאה וחלב והנני ממטיר לכם לחם מן השמים והוא עומד עליהם תחת העץ והנני עומד לפניך שם על הצור [וגו'] ואברהם הולך עמם לשלחם ויה' הולך לפניו יומם ויוקח נא מעט מים והבית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם ופליגא דר' חמא בר' חנינא דאמר ר' חמא בר' חנינא וכן תנא דבי רבי ישמעאל בשכר שלשה וכו' לשלשה בשכר חמאה וחלב וכו' למן בשכר והוא עומד עליהם וכו' לעמוד הענן בשכר יוקח נא מעט מים וכו' לבארה של מרים יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם אמר רבי ינאי ברבי ישמעאל אמרו לו וכו' בערביים חשדתי שהם משתחיים לאבק רגליהם כבר יצא ממנו ישמעאל וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האוהל כחום היום מאי כחום היום אמר רבי חמא בר' חנינא אותו היום יום שלישי של מילה של אברהם היה ובא הקב"ה לשאל באברהם הוציא הקב"ה חמה מגרתיקה כדי שלא ישריח אותו צדיק באורחים שרדיה לאליעזר למיפק לברא נפק ולא אישכח אמר לא מהימנא לך היינו דאמרי תמן לית הימנותא בעבדי נפק איהו חזייה להקרוש ברוך הוא דקאי אבבא היינו דכתיב אל נא תעבור מעל עבדך כיון דהוא דקא אסר ושרי אמר לאו אורח ארעא למיקם הכא היינו דכתיב וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מעיקרא אתו קמו עליה כי חזוהו דהוה ליה צערא אמרו לאו אורח ארעא למיקם הכא מאן ניגהו שלשה אנשים מיכאל וגבריאל ורפאל מיכאל שבא לבשר את שרה רפאל שבא לרפא את אברהם גבריאל אול למהפכיה לסדום והא כתיב ויבאו שני המלאכים סודמה בערב דאול מיכאל בהדיה לשזביה ללוט דיקא נמי [דכתיב] ויהפוך את הערים האל ולא כתיב ויהפכו שמע מינה מאי שנא לגבי אברהם דכתיב כן תעשה כאשר דברת ומאי שנא לגבי לוט דכתיב ויפצר

[ועשרים בקר כז"ל]

[לכות דר' נתן פ"ג ע"ג ז"ע]

שמות טז בראשית יח טז שמות יג טז כלאשית יח

בראשית יח כמדבר יח שמות יז בראשית יח

[פירוש הדבר שהוא] הוסיף להם [על המנהג, כיון שלא צריך להתנות והתנה, היינו תוספת מוזנות]. וגם [היה] מעשה ברבי יוחנן בן מתאי. שאמר לבנו צא שכור לנו פועלים, הלך ופסק להן מזונות. וכשבא אצל אביו אמר לו: בני, אפילו אתה עושה להן כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהן, שהן בני אברהם יצחק ויעקב.

[דרך אגב הגמ' לומדת] רואים [מזה] סעודת אברהם אינו יותר משל שלמה. [ומקשה קמח] הרי כתוב [ויהי לחם שלמה ליום אחד שלשים כור סלת וששים כור גמח, עשרה בקר בראים ועשרה בקר רעי ומאה צאן לבד מאיל וצבי ויחמור וברברים אבוסים]. ואמר גוריון בן אסטיון בשם רב: [הקמח והסולת] הללו [הם רק] לעמילין של טבחים⁴⁰ [פי' חלות עשויות לכסות פי הקדרות לשאוב זוהמת התבשיל], ורבי יצחק אמר: [הבקר והצאן וכו'] הללו ל"ציקי קדירה" [מין מאכל א']. ואמר רבי יצחק: אלף נשים היו לשלמה, כל אחת ואחת עשתה לו בביתה כך. למה. זו סוברת: אולי [שלמה] יסעוד אצלי היום, וזו סוברת: [אולי שלמה] יסעוד אצלי היום.

אבל גבי אברהם כתיב "ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב", ואמר רב יהודה אמר רב: "בן בקר", אחד, "רך", שנים, "וטוב", שלשה. שם [יש רק] שלשה שוורים לשלשה אנשים, וכאן [אצל שלמה], לכל ישראל ויהודה, שנאמר "יהודה וישראל רבים כחול אשר על [שפת] הים". מהו וברורים [תרגומים] אבוסים. אמר רב: שאבוסים אותן נגד רצונם²⁷ [ותחבין להם מאכל בפייהם בחזקה]. ושמואל אמר: שאבוסים [פי' שנתפתמו] ועומדים מאליהם. ורבי יוחנן אמר: מביאין שור ממרעה שלו שלא נאנסה [לעשות מלאכה], ותרגולת מאשפתה שלא נאנסה [לגדל אפרוחים]. אמר רבי יוחנן: מובחר שבכמות²⁸, שור, מובחר שבעופות, תרגולת. אמר אמימר: [ברבורים אבוסים פי'] תרגולת שחורה המפטמת בבית [לשון אחר בעלת כרס], המסתובבת בין הגיתות [מקום שדורכים שם ענבים לייץ, ואוכלת חרצני ענבים], ואינה יכולה לפסוע אפילו כמלא קנה [מרוב שומנה].

"ואל הבקר רץ אברהם". אמר רב יהודה אמר רב: "בן בקר", אחד, "רך", שנים, "וטוב", שלשה. ואולי נאמר [זהו באמת רק שור] אחד, כמו שאנשים אומרים: רך וטוב. אם כן [הפסוק היה צריך] לכתוב: "רך טוב", מהו "וטוב", לומדים [זהו שהוא בא] לדרשה. אולי נאמר [שזהו רק] שני [שוורים]. מזה ש"טוב" מזה לדרשה, גם "רך" [בא] לדרשה.

רבה בר עולא, ויש אומרים רב הושעיא, ויש אומרים רב נתן ברבי הושעיא שאל [נאמר] "ויתן אל הנער וימהר לעשות אותו" [בלשון יחיד, משמע שהיה רק בן בקר אחד בלבד]. כל אחד ואחד נתנו לנער אחד.

"ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה ויתן לפנייהם". [היינו] שראשון ראשון שמגיע [לאכול שנגמר בישראל] הביאווה לפנייהם. ולמה [היתה] שלשה [שוורים]. זה מספק באחד. אמר רב חנן בר רבא: כדי להאכילן שלש לשונות בחדל [שהוא מעדן מלכים ושרים].

אמר רבי תנחום בר חנילאי לעולם אל ישנה אדם מן המנהג, שהרי משה עלה למרום⁴¹, ולא אכל לחם, מלאכי השרת ירדו למטה, ואכלו לחם. וכי אתה חושב [שהמלאכים] אכלו. אלא אולי נאמר: נראו כמי שאכלו ושתו.

אמר רב יהודה אמר רב: כל מה שעשה אברהם⁴² למלאכי השרת בעצמו, עשה הקדוש ברוך הוא לבניו בעצמו, וכל מה שעשה אברהם על ידי שליח, עשה הקדוש ברוך הוא לבניו על ידי שליח. "ואל הבקר רץ אברהם", "יורוה נסע מאת ה'" [כגון שלשים, הגיז בעצמו]. "ויקח חמאה וחלב", "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים". "והוא עמד עליהם תחת העץ", "הנני עמד לפניך שם על הצור [וגו]". "ואברהם הלך עמם לשלחם", "וה' הלך לפנייהם יומם". "יקח נא מעט מים" [על ידי שליח], "והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם".

[ו]דרשה זו של רב יהודה בשם רב חוקל על רבי חמא ברבי חנינא, שאמר רבי חמא ברבי חנינא, וכן למדו בבית מדרש של רבי ישמעאל: בשכר⁴³ שלשה זכו לשלשה [שלש מתנות שניתנו להם במדבר על ידי משה ואהרן]. בשכר חמאה וחלב, זכו למן. בשכר "והוא עמד עליהם", זכו לעמוד הענן [עומד עליהם תמיד]. בשכר "יקח נא מעט מים", זכו לכארה של מרים [היינו "והכית בצור" וחולקים בעמוד ענן].

"יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם [השענו תחת העץ] שלא יכניס עבודה זרה בתוך ביתו, שהעריבים רגילין להשתחוות לאבק רגליהן, והן נדמו לו כעריבים], אמר רבי ינאי ברבי ישמעאל, אמרו לו [המלאכים לאברהם אבינו]: וכי חשדתנו שאנחנו עריבים²⁹ שהם משתחוים לאבק רגליהם. כבר יצא ממנו ישמעאל [פי' מן יצא הרגיל לעשות כן].

"וירא אליו ה' באלני ממרא והוא ישב פתח האהל כחם היום". מהו "כחום היום". אמר רבי חמא ברבי חנינא: אותו היום היתה יום שלישי של מילה של אברהם, ובא הקדוש ברוך הוא לשאול באברהם. הוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה³⁰ [להזריח חמה בכח] כדי שלא יטריח אותו צדיק באורחים [שלא יהו עובדי דרכים מצוים. אברהם] שלח את אליעזר לצא החוצה [לחפש אורחים, והוא] יצא ולא מצא. אמר [אברהם לאליעזר]: אני לא מאמין לך [שאתה אורחים]. היינו שאמרו שם [בארץ ישראל]: אין נאמנות בעבדים³¹. הוא [עצמו] יצא [לחפש אורחים], ראה את הקדוש ברוך הוא שעומד בדרך, היינו שנאמר "אל נא תעבור מעל עבדך³²". כיון שראה [הקב"ה שאברהם אבינו] חובש [את מילתו] ומוריד החבישה, אמר: זה לא דרך ארץ לעמוד כך, היינו שנאמר "וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם". בתחילה שבאו עמדו עליו, כאשר ראו שהוא בצער, אמרו: זה לא דרך ארץ לעמוד כך.

מי הם השלשה אנשים, מיכאל וגבריאל ורפאל³³. מיכאל, שבא לבשר את שרה. רפאל, שבא לרפא את אברהם. גבריאל, הלך להפוך את סדום. והרי כתוב "ויבאו שני המלאכים סדומה בערב". שמיכאל איתו להציל את לוט³⁴. וכן מדויק [שרק א' הלך להפוך את סדום], שנאמר "ויהפך את הערים האלו" ולא כתיב "ויהפכו", וכך לומדים מזה.

מהו שונה אצל אברהם, שנאמר "כן תעשה כאשר דברת", ומה שונה אצל לוט,

שכך נראים לאברהם, זה אינו, דודאי כיון שהכתוב אומר ויבאו שני האנשים וגו' נתלבשו במלבוש אנשים ואף כי בודאי היה זה מצד שהיו נגלים בתחתונים אבל לא מצד עצמם שלא נעשו לאנשים מ"מ נאמר עליהם שם אנשים וכך נאמר עליהם שאכלו [מהר"ל].

⁴² פירוש כי דבר זה הוא כמו הלואה, שאברהם הלוח אל השם יתברך, כי המלאכים כשבאו לתחתונים לא היה בהם דבר זה כי אם ע"י אברהם שעשה זה להם ונחשבים המלאכים דלים בדבר זה וע"ז נאמר (משלי י"ט ז') מלוה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו, ודווקא בשביל שעשה למלאכים, אבל מה שעשה אברהם לבני אדם בשביל זה אין ראוי שיפרנס אומה שלימה, אבל המלאכים אין נחשב המלאכים פרטי ולכן זכו בניו לכל זה [מהר"ל].

⁴³ פירש ג' דברים שהיו צריכים לישראל אכילה ושתיה והשמירה, כאשר היה במדבר המן לאכילה המים לשתיה הענן לשמירה, וכולם היה להם ע"י זכות אברהם בשביל שעשה דברים אלו אל המלאכים. ודווקא אלו ג' דברים שהיו תמידים כל זמן שהיו ישראל במדבר עד שלא היה אפשר לישראל בלעד, אבל שאר דברים שהיו לפי שעה אין צריך לומר שהיו בזכות אברהם כי בוודאי היה עושה הקדוש ברוך הוא להם ניסים לישראל, אבל דבר כמו זה שהיה תמיד כל זמן שהיו ישראל במדבר וגם לא היה אפשר להיות בלעד דבר זה היה צריך שיבא מישראל עצמם ולא שיהיה הכל מן השם יתברך, היה זה בשביל כי אברהם היה מלוה ה' מה שנתן אל המלאכים אכילה, לכך נתן השם יתברך ג' לבניו אכילה וכן המים וכן מה שהיה עומד עליהם ג' הקדוש ברוך הוא היה הולך לפנייהם יומם וגומר, ומעתה נתפרנסו ישראל משלהם כי מה שהלוח אברהם לשלם לבנים ובפרק אלו מגלחין [מ"ק כ"ח] והחי יתן אל לבו מה יתן אל לבו דברים של מיתה דיטעונו' דיקבר יקברונו' דיספד יספדונו' וכו', וכל זה מפני כי מלוה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו וגומר כי המת נקרא דל [מהר"ל].

⁴⁰ הללו לעמילין של טבחים פירוש שאין זה עיקר הסעודה של שלמה כי מאחר שנאמר על שלמה וישב שלמה על כסא ה' א"כ אין זה נחשב לעיקר סעודה שלו שמלכות [שלמה] היה הרבה יותר, ולפיכך אין זה מה שזכר עיקר סעודה רק לעמילין של טבחים ר"ל דבר טפל ולא עיקר הסעודה כמו שראוי, וכן לר"י לציקי קדירה ג"כ אין זה עיקר הסעודה. רק מי שסובר עמילין של טבחים אינו חשוב מאכל כלל רק הוא מכשירי מאכל ומי שסובר לציקי קדירה הוא מאכל ויש לו ריח ביותר ואין אוכלין אותו לעיקר סעודה כלל. ולמר ניחא לו לאוקמי קרא בדבר שהוא מכשיר עיקר האוכל כמו עמילין של טבחים ולמר ניחא לו לאוקמי קרא בדבר שהוא מאכל, מפני דבוקא כתיב מאכל, ונראה לומר כי פי' הכתוב לפי דעת אלו החכמים ויהי לחם שלמה לא כאשר היה עיקר סעודתו, רק לפעמים אינו אוכל סעודתו כאשר ראוי להיות סעודה שלו ועושה ממנו עיקר סעודה, ומ"מ אין הכתוב מדבר מעיקר הסעודה של שלמה כי לפי גודל המלכות של שלמה אין זה עיקר סעודתו, רק מה שאינו עיקר, כי הסעודה כאשר ראוי לפי אמיתות מלכותו היה סעודה זאת שמדבר הכתוב אל עמילין של טבחים או לציקי קדירה. ואל תתמה מה שאין הכתוב מדבר מעיקר סעודה ומדבר בסעודה שאינו עיקר מפני כי עיקר הסעודה היה הכתוב צריך לבאר מדרגת מלכות שלמה והוא דבר נפלא וגדול מאוד, ודבר זה יש לך להבין. וכן מה שאמר שכל אחת ואחת עשתה לו משתה, הכל מצד עיקר המלכות לפי חשיבות מלכותו, ומ"מ פשוט כי הכתוב מדבר לא מעיקר סעודת מלכותו [מהר"ל].

⁴¹ פי' מפני שעלה משה למרום ולפיכך לא אכל דאם לא כן למה עשה הקדוש ברוך הוא את משה מלאך והיה לנהוג עמו כמו שהוא אדם שהוא שותה ואוכל, אלא כיון שבא בין המלאכים היה לו מנהג שלם בלתי לאכול ולבלתי לשתות וכן כאשר ירדו המלאכים למטה אכלו. ואין לשאול סוף סוף מלאכים הן ואין צריכין לאכילה דבר זה לא קשיא כיון שירדו למטה והיו נראים בדמות אנשים היה האכילה שלהם ג"כ מצד אותו דמות. ואין לך לומר כי לא היו אנשים רק

שנאמר "ויפצר בס מאד". אמר רבי אלעזר: מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול.

נאמר "ואקחה פת לחם", ונאמר "ואל הבקר רץ אברהם". אמר רבי אלעזר: מכאן שצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה, רשעים אומרים הרבה ואפילו מעט אינם עושים. מאיפה אנו לומדים את זה, מעפרון. בתחילה נאמר "ארץ ארבע מאות שקל כסף", ולבסוף נאמר "וישע אברהם אל עפרון וישקל אברהם לעפרון את הכסף אשר דבר באזני בני חת ארבע מאות שקל כסף עבר לסחר" ["עובר לסוחר" פירושו שהוא מקבל בכל מקום], שלא לקח ממנו אלא קנטר [משקל גדול של מאה מנה], שיש מקום שקרואים לשקל קנטר.

נאמר "קמח" ונאמר "סלת" [וסולת עדיף מקח]. אמר רבי יצחק: מכאן שהאשה צרה עיניה באורחים יותר מן האיש [שרה אמרה קמח, ואברהם אמר סולת].

נאמר "לושי ועשי עגות" ונאמר "ויקח חמאה וחלב וכן הבקר", ואילו לחם לא הביא לפניהם. אמר אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר בשם רבי מאיר: אברהם אבינו היה אוכל חולין בטהרה, ושרה אמנו פירסה נדה באותו היום [שחזר להיות לה מחזור].

"ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל", להודיע ששרה אמנו צנועה היתה. אמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא רבי יצחק: יודעים היו מלאכי השרת ששרה אמנו היתה באהל, אלא מהו "באהל", כדי לחבבה על בעלה [להודיעו שהיא צנועה משאר חברותיה, שאינה נראית, וצריך לישאל אחריה]. רבי יוסי ברבי חנינא אמר: כדי לשגר לה כוס של ברכה.

למדנו בשם רבי יוסי: למה נקוד על [אותיות] אי"ו שב"אליו"⁴⁴, לימדה תורה דרך ארץ, שישאל אדם במארכת שלו [והיינו נקודת איו, דלא היו צריכין לישאל, דיודעין היו שהיא באהל, דכל נקודה עוקרת התיבה שאינה אלא לדרשה, ודרוש מינה דרך ארץ. ומקשה הגמ' הרי שמואל אמר: אין שואלין בשלום אשה כלל⁴⁵. על ידי בעלה שונה [לא שישאל לה לשלום, אלא לבעלה ישאל: מה שלום הגברת].

"אחרי בלתי היתה לי עדנה", אמר רב חסדא: אחר שנתבלה הבשר ורבו הקמטין, נתערך הבשר ונתפשטו הקמטין, וחזר היופי למקומו.

נאמר "ואדני זקן" ונאמר "ואני זקנתי", שהקדוש ברוך הוא לא השיב לו כמו שהיא אמרה [שהיא אמרה "אדני זקן" והקב"ה אמר לאברהם אבינו שהיא אמרה "ואני זקנתי"]. למדו בבית מדרש של רבי ישמעאל: גדול שלום⁴⁶, שאפילו הקדוש ברוך הוא שינה בו, שנאמר "ותצחק שרה בקרבה וגו' ואדני זקן", ונאמר "ויאמר ה' אל אברהם וגו' ואני זקנתי".

"ותאמר מי מלל לאברהם הניקה בנים שרה", [מקשה הגמ' וכי] כמה בנים הניקה שרה [רק היתה לה בן א']. אמר רבי לוי: אותו היום שגמל אברהם את יצחק בנו [מלינוק] עשה סעודה גדולה, היו כל אומות העולם מרגנים ואומרים: ראיתם זקן וזקנה שהביאו אסופי מן השוק [ילד מן השוק, ולא נודע של מי, והמוצאו אסופו אל הבית], ואומרים: בנינו הוא, ולא עוד אלא שעושים משתה גדול להעמיד דבריהם [שהוא אכן בנם]. מה עשה אברהם אבינו, הלך וזימן כל גדולי הדור, ושרה אמנו זימנה את נשותיהם, וכל אחת ואחת הביאה בנה עמה ומניקה לא הביאה, ונעשה נס בשרה אמנו ונפתחו דדיה כשני מעיינות, והניקה את כולן. ועדיין היו מרגנים ואומרים: אם שרה הבת תשעים שנה תלד, אברהם בן מאה שנה יוליד. מיד נהפך קלסתר פנים של יצחק ונדמה לאברהם. פתחו כולם ואמרו "אברהם הוליד את יצחק".

עד אברהם לא היה זקנה⁴⁷, מי שהיה רוצה לדבר עם אברהם, היה מדבר עם יצחק [בטעות. וכן מי שרצה] לדבר עם יצחק, היה מדבר עם אברהם. בא אברהם, והתפלל [כדי שיכירו בינו ובין בנן] והיה זקנה, שנאמר "ואברהם זקן בא בימים".

עד יעקב לא הוה חולי³⁵, בא יעקב והתפלל [שיחלה אדם לפני מותו ויצוה לביתו] והיתה חולי, שנאמר "ויאמר ליוסף הנה אביך חולה".

עד דאתא אלישע לא היה [מי] שהוא חולה ונתרפא, בא אלישע והתפלל ונתרפא, שנאמר "ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו", משמע שחלה חולי אחר [שלא מת בו]. הרבנים למדו: שלשה חלאין חלה אלישע, אחד, [כעונש על] שדחפו לגיחזי בשתי ידיו. ואחד, [על] שגירה דובין בתינוקות, ואחד שמת בו. שנאמר "ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו".

אלא עד שלא יתחילו במלאכה צא ואמור להם על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית כו'. אמר רב אחא בנו של רב יוסף לרב חסדא: למדנו במשנה פת קטנית, או פת וקטנית. אמר לו: האלהים, צריכה וי"ו [בולט] כמו מורדיא [עץ שרב החובל מנהיג בו הספינה לרחקה מן האבנים ומן המכשולים] [גנהר] "ברות".

רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו צריך הכל כמנהג המדינה. [זה שכתוב במשנה] הכל מהו בא לרבות. לרבות זה שלמדנו: השוכר את הפועל ואמר לו [שכרך על] כח אחד או כשנים מעני העיר, נותן לו כפחות שבשכירות, דברי רבי יהושע וחכמים אומרים: כושיש שומה ביניהם³⁶ [לא בפחות ולא ביותר, אלא כמנהג המדינה בינונית].

משנה. [והפועלים] האלו אוכלין [ממה שעוסקים בה] מן התורה³⁷: העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה [פ' כשתולשים אותן], ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו [למעשר], וכל זה רק בדבר שגידולו מן הארץ. ואלו שאין אוכלים: העושה במחובר לקרקע

דבריה מה שאמרה ואדוני זקן, אבל [לא] היה שנוי כלל. ויראה דלא קשה, דשרה לא צחקה רק בשביל ב' דברים יחד, דהיינו אחר בלתי היתה לי עדנה ואדוני זקן כלומר שני סבות הם יחד שאני זקנה וגם אדוני זקן שאלו היתה לי זקנה ואברהם אינו זקן לא היה חדוש כ"כ אבל כאשר שניהם זקנים זהו חדוש גדול והשתא הקדוש ברוך הוא דקאמר כי שרה צחקה במה שהיא זקנה בלבד זה שנוי זה לא אמרה [מהר"ל].

⁴⁷ דבר זה בארנו, פירוש כי הזקן יש בו השכל והחכמה שהרי כן אמרו אין זקן אלא שקנה חכמה כי [לדעת] [לעת] זקנתו נחלשו כחות הגופניים ומתגברים כחות השכליים, וכן אמרו תורה נקראת תושיה שהיא מתשת כחו של אדם, כי בהתגבר השכלי מתיש כחו של אדם הגופני וכמו שהוא מבואר למעלה גבי עובדא דריש לקיש ולפיכך עד אברהם, שהיה הדור חסר חכמה שלא היו מכירים בוראם באותה שעה והיה חסר השכל בעולם ולכן לא היה זקנה, הוא הסתלקות כחות הגוף, אבל אברהם היה עושה שהיה מקבל העולם מעלת השכל ועם זה הוא הזקנה. אף כי לא היה כל העולם חכמים ונבונים אין זה כלום, סוף סוף היה אל העולם מעלת השכל אשר השכל מתנגד אל כחות הגוף. לכך מן אברהם ואילך שהיה שכל בעולם היה נוהג זקנה בעולם, והבן הדברים האלו מאוד. ולכן אמר בעי רחמי והוי זקנה כי מדה עליונה היא מאוד.

ועוד תבין דבר זה ממה שמסך הכתוב הגר והזקנה ביחד דכתיב מפני שיבה תקום והדרת פני זקן וסמך לו וכי יגור אתכם גר, וגם בתפילה כללו הגרים עם הזקנים, ועל זקני עמך ישראל ועל גירי הצדק, ולכן אברהם שהיה גר ראשון היה מביא הזקנה בעולם, וביארנו דבר זה בחבור גבורת ה' פרק ט' ע"ש. ומפני כי כ"כ היה גובר בעולם הגשמי החמרי שאף בימי הזקנה לא נסתלק הגשמי החמרי ולא היה נראה האדם זקן, ומפני כך ציוה בתורה מפני שיבה תקום והדרת פני זקן כי הזקן הוא כאלו כאשר היה מסלק מן הגשמי והוא נבדל ולפיכך יש לכבדו. וכאשר היה אברהם והיה חפץ בסלוק הגשמי החמרי ולא יהיה כל כך בעולם היה מבקש רחמים שיהיה הזקנה בעולם וזה שאמר מאן דהוה בעי לאשתעי בהדי אברהם הוי משתעי בהדי יצחק כלומר כי הוה שוה המסולק מן הגשמי ואשר אינו מסולק ממנו הכל הוא היה וכל זה היה בשביל כי באותו זמן היה גובר הגשמי ולא היו ל"כ מכירים את בוראם, אבל התחיל להכיר את בוראו והיה שכלי ולכן בעי רחמי שיהיה הבדל בין השכלי והחמרי ולא יהיה הזקן שיש לו סלוק החמרי שוה ודומה אל השכלי, ולכן כתיב ואברהם זקן בא בימים שהיה ניכר הזקנה [מהר"ל].

⁴⁴ וא"ת מ"ל דבא ללמוד דרך ארץ שמה שאלו לשרה שלא ידעו היכן הוא, וזה לא קשיא דהא לאברהם באו המלאכים תחלה ואם כן ידעו היכן הוא, אלא לא שאלו רק משום דרך ארץ. והא דלא נקוד על למד שבאליו והשתא היו דורשין הכתב דזה לא קשיא דכל נקודה עוקרת הכתוב לומר שאין כאן מקומו וכאן נמי הנקודה עוקר הכתוב למדדו איו, אבל אין כאן מקומו שהרי כאן היו מדברים עם אברהם ושאלו איה שרה אשתך ולא היו שואלין [על] אברהם אלא בעת שהיה אברהם עוסק בסעודה ולא היה עם המלאכים אז שאלו לשרה איה אברהם [מהר"ל].

⁴⁵ עיי' ש"ע [אה"ע סי' כא ס"ו]: אין שואלים בשלום אשה כלל, אפילו ע"י שליח, ואפי' ע"י בעלה אסור לשלוח לה דברי שלומים. אבל מותר לשאול לבעלה איך שלומה.

ביאור: אין שואלים בשלום אשה כלל. כלומר אפילו שלא לשלוח לה שלום רק לשאול על שלומה גם זה אסור רק לבעלה מותר לשאול מה שלום הגברת והטעם פשוט כי באולי האחר יגיד לה שפלוגי שאל על שלומך ויבאו לידי חיבה אבל לשלוח אפילו ע"י בעלה אסור [ח"מ].

הכל לפי דעת ויראת שמים וכן הלכתא דהכל כפי מה שאדם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו ואין מעלה טינא בלבו כלל מותר לו להסתכל ולדבר עם הערוה ולשאול בשלום אשת איש וכו' אלא שאין ראוי להקל בזה אלא לחסיד גדול [פ"ת * ריטב"א].

נהגו היתר באגרת שלומים שלנו שפורשים בו האשה ואף על פי כן נהגו להחמיר שלא להזכיר בשמה, היינו שבתחילת האגרת כותבין ולאשתך וכו' אבל לבסוף האגרת שרגילין לכתוב ותאמר שלום לפלוגי אסור לכתוב ותאמר שלום לזוגתך דהיינו שולח לה ע"י בעלה שאלת שלום דאסור. ונראה לי דכל זה הוא מצד שמראה אהבה בדרישת שלום אבל אם יש צורך כגון שלא היתה בקו הבריאה או כיוצא בזה מותר לכתוב תודיעני משלום אשתך [ח"ט].

⁴⁶ פ"י דהוי למכתב, ואדוני זקן דכן אמרה ואדוני זקן, אלא שינה מפני דרכי שלום דהוי משמע שאמרה שאברהם זקן בעיני שרה והוא מתבזה עליה לכך אמר ואני זקנתי. וקשה דשמה שנוי דהא היא אמרה אחר בלתי היתה לי עדנה ואם כן זקנה הייתי וע"ז אמר ואני זקנתי. ואין לומר דסוף סוף שרה ואדני זקן נמי אמרה ולא אמר הקדוש ברוך הוא [רק] שאמרה ואני זקנתי ולא אמר שאמרה ל"כ ואדוני זקן אלא מפני דרכי שלום, זה אינו דהא לאו שנוי מקרי, רק שהסתיר

השוכר את הפועלים פרק שביעי בבא מציעא

ג' א מו"י פ"ב מהלכות שפירות הל' א סמג עש"ן לא טו"ש ט"מ ט"י ג' ב מו"י פ"א מהלכות גינה הל' א פ"א מהל' גזילה ואכילה הל' א סמג עש"ן ט"ב ע"ג טו"ש ט"מ ט"י א שנת ספי"ק כו"ס"י שט ספי"ק א ב ג מו"י פ"ח מהלכות משיכה הל' א פ"א מהלכות שפירות הל' א סמג עש"ן לא טו"ש ט"מ ט"י ג' ג טו"ש ט"מ ט"י י"ה מו"י ג"ס ועש"ן כהשגות ובמ"מ טו"ש ט"ב ט"ג ספי"ק ג' :

יח ו מו"י פ"ב מהלכות מעשר הל' א טו"ש ט"ב י"ד ס"י ט"ג ט"ב סמג יטו ו מו"י ט"ג ט"ב הל' טו"ש ט"ב ט"ג ט"י כ מו"י פ"ב מהלכות שפירות הל' א סמג עש"ן לא טו"ש ט"מ ט"י ג' ג טו"ש ט"מ ט"י :

אימא דבר חרמש אכול דלאו בר חרמש . כגון חילנות לא תיכול ולא תאמר ואמאי לא תיפיק מחרמש מסוס דהוה שני כחובים הבאים כאחד דאמאי חילנותיך קרא לילף מחרמש אלף ודאי שני כחובים הבאים כאחד ניבחו ואין מלמדו וכי דריש מקמה כל בעלי קמה על כרחך אלטרניך כרס להלכותיו כדקאמרין בסמוך : **אמר** רבא להלכותיו דהניח כו' . תימה דמכל מקום למה נכתב כרס דהוה ליה למכתב כי תבא בשל רעך דהא קמה קמה דכתיב ב' פעמים דרשינן דרשייהו חד לרבות כל בעלי קמה וחד לרזס בתלוס *והיינו משוס דלא הוה ליה למכתב בקמת רעך אלף בשל רעך ושמו אלטרניך ליה לשוס דרשא :

אלא למ"ד גול כותי מותר כו' . פ"י בקונטרס דפלוגתיהו בהגזול ומאכלי (ב"ק דף ק"ג.) וקשיא דהסא אפילו מוזן דשרי לא שרי אלף הפקעת הלואתו אכל גזילה ממש מזוד כולי עלמא דאכור אלף אורי" דפלוגתיהו לקמן בהמקבל (דף ק"א : וש) דלויכא דשרי גזילה ממש וא"ת למזן דאמר גול כותי מותר מאי עביד ליה לקרא דוחשב עם קונהו דדרשינן בהגזול בתרא (ב"ק דף ק"ג:) ידקדק עם קונהו שלא יגלוס עליו ולא יבא עליו בטקיפין ודרש מהתם דגזול הכותי אכור וליכא למימר דס"ל דקרא חייבי כשירס תקיפה על עולמס דאס קן היכי קאמר קרא דילא ביובל איך ילא ביובל והלא הכותי לא ייתנו ללאא ויש לומר דהאיכא דלויכא חילול השם דאכור דאכור שיהבוני בטול עליו ונותן לו כל שכרו והוה חילול השם אס היה יולא בחזקה קודס היוכל :

רעך ולא של הקדש . דס"ד כי היכי דשרי רחמנא איכור גזל שאוכל משל חבירו הכי נמי הוה אמרינא דשרי בשל הקדש תימה דתיניא ב' ולד חטא (משילה דף י"ג.) הפועלים לא יאכלו גרוגרות הקדש וכן פרה לא תאכל כרשיני הקדש ומפיק לה בגמרא מדרתבי לא תחסוס שרי כדישו דישו שלך ולא דישו של הקדש ואף חפועלים יליף ליה דה"ג לענין גמר מלאכה דמעשר לא גמרינן בפועל אלף מדיש וא"כ רעך למה לי למעוטי הקדש ועוד למאי אלטרניך רעך ג' פעמים חד בכרס ושנים בקמה דחד למעוטי הקדש וחד דריש ליה לקמן (דף פ"ה:) לשור במחובר ושלישי למאי אהא ולמזון דדריש לשור במחובר מקרא אחריניא גם השני אייתר ושמוא לשוס דרשא אלטרניך ליה :

שבועך ולא חכילה גסה . אי ללא דכתיב שבועך הוה ממעטין מואכלת חכילה גסה *דחכילה גסה לא שמה חכילה ולא הוה דרשינן ואכלת ולא מוזן דשתי

בשעה שאין גמר מלאכה ובתלוש מן הקרקע מאחר שנגמרה מלאכתו ובדבר שאין גידולו מן הארץ : **גמ'** מנא הני מילי דכתיב כו"ב יב תבא בכרם רעך ואכלת אישכחן כרם כל מילי מנא לן גמרינן מכרם מה כרם מיוחד דבר שגידולי קרקע ובשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו אף כל דבר שגידולי קרקע בשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו מה דכרם שכן חייב בעוללות גמרינן מקמה קמה גופה מנא לן דכתיב כו"ב תבא בקמת רעך וקמפת מלילות בידך מה לקמה שכן חייבת בחלה וממאי דהאי קמה קמה דמתחייבת בחלה היא דלמא כל קמה קאמר רחמנא אתיא קמה קמה כתיב הכא כי תבא בקמת רעך וכתיב התם מוחל חרמש בקמה מה התם קמה דמחייבא בחלה אף הכא נמי קמה דמחייבא בחלה איכא למיפרך מה לקמה שכן חייבת בחלה כרם יוכיח מה לכרם שכן חייב בעוללות קמה תוכיח *וחזר הרין לא ראי זה בראי זה הצד השוה שבהן שכן דבר שגידולי קרקע ובשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו אף כל דבר שגידולי קרקע בשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד מוזבח ואחא נמי זית דאית ביה צד מוזבח וזית במה הצד אתי הוא גופיה כרס איקרי דכתיב י"ב ע"ד מגריש ועד קמה ועד כרם זית *אמר רב פפא כרם זית איקרי כרם סתמא לא איקרי מכל מקום קשיא א"ר אמר שמואל אמר קרא וחרמש לרבות כל בעלי חרמש והאי חרמש מיבעי ליה בשעת חרמש אכול שלא בשעת חרמש לא תיכול ההוא מואל בליך לא תתן נפקא תינה דבר חרמש דלאו בר חרמש מנא לן אלא אמר ר' יצחק אמר קרא קמה לרבות כל בעלי קמה והא אמרת קמה קמה דמחייבא בחלה הני מילי מקמי דניתי חרמש השתא דאתי חרמש איתרבי ליה כל דבר חרמש ואף על גב דלא מחייב בחלה קמה למה לי לרבות כל בעלי קמה והשתא דנפקא לן מחרמש ומקמה כי תבא בכרם רעך למה לי אמר רבא להלכותיו כדתיניא כי תבא נאמר כאן ביאה ונאמר להלן *לא תבא עליוס כדין דזבניה לחשיב : אין הטבל מחשיבו . אפילו מירחו בכרי בשדה :

בכרם כותי הניחא למ"ד *גזול כותי אסור היינו דאיצטרניך קרא למישרי פועל אלא למ"ד גול כותי מותר השתא גזילה מותר פועל מיבעיאי מוקים לה בכרם רעך יולא של הקדש ואכלת *ולא מוצין ענבים *ולא ענבים ודבר אחר כנפשיך כנפש של בעל הבית כך נפשו של פועל מה נפשיך אוכל *ופמור אף נפשו של פועל אוכל *ופמור שבעך *ולא אכילה גסה ואל בליך לא תתן *בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית אתה אוכל ובשעה שאי אתה נותן לכליו של בעה"ב אי אתה אוכל *אמר רבי ינאי אין הטבל מתחייב במעשר

עד ככלל חכילה אכל השתא דכתיב שבועך ולא חכילה גסה חייתר ואכלת למדרס מיניה ולא מוזן : **עד**

קדושין
כה וע"ז

זכרות לה

ט"ו חוס'
זכרות יג'
ד"ס כמ"ד

זכרות לה
ג"טין פ"א

זכרות לה
ג"טין פ"א

יומא י"ג

בשעה שאין גמר מלאכה [כגון התולש עשבים משדה של ירקות שלא מבושלות לגמרי], ובתלוש מן הקרקע אחרי שנגמרה מלאכתו [להתחייב במעשר], ובדבר שאין גידולו מן הארץ [כגון החולב בהמותיו והמגבן]. גמרא. מאיפה אנו לומדים את זה [שפועל אוכל במחורב]. שנאמר "כי תבא בכרם רעך ואכלת". מצאנו [חיוב זו לענין] כרם [ענבים, אבל] מאיפה אנו יודעים את זה [גם לענין] כל דבר. לומדים מכרם: כמו שחרם מיוחד, [שהוא] דבר שגידולי קרקע, ובשעת גמר מלאכה [היינו שהפרי מוכן אבל לא חייב במעשר, שכן כתוב "ואל כליך לא תתן" משמע אלא לכליו של בעל הבית תתן, אלמא מדובר בשעת גמר מלאכת חיבורן], פועל אוכל בו, כמו כן כל דבר שגידולי קרקע בשעת גמר מלאכה, פועל אוכל בו. [שואל הגמ', אולי אין ללמוד מכרם לכל דבר, שכן יש לשאול] מה לכרם, שכן חייב בעוללות [פ"י להניחם לעניים ע"י פאה פ"ז מ"ד]. לומדים מקמה [שדה תבואה]. וקמה עצמה מאיפה אנו יודעים את זה [שפועל יכול לאכול במה שעובר], שנאמר "כי תבא בקמת רעך וקטפת מלילות בידך" [המדובר בשעורים שחייבים בחלה. שואל הגמ', אולי אין ללמוד מקמה, שכן יש לשאול] מה לקמה, שכן חייבת בחלה. ומאיפה יודעים שזה ה"קמה" [המזכיר בפסוק מדובר] בקמה שמתחייבת בחלה היא. אולי כל קמה קאמר הרחמן [ה' ית' בתורה]. לומדים "קמה" "קמה" [שכל מקום בתורה שכתוב אותו המילה, לומדים אותם א' מהשני, והוא הנקרא גזירה שוה], נאמר כאן "כי תבא בקמת רעך" ונאמר שם "מהחל חרמש בקמה", [ודורשים] מה שם, קמה שמתחייבת בחלה, אף כאן גם כן. קמה שמתחייבת בחלה.

[שואלת הגמ' אם רוצים ללמוד אכילת פועל בכל דבר מקמה], יש לשאול: מה לקמה שכן חייבת בחלה. כרם יוכיח. מה לכרם, שכן חייב בעוללות. קמה תוכיח. וחזר הלימוד, אין דין הכתוב בזה ראוי לנהוג בזה³⁸, ואין דין הכתוב בזה ראוי לנהוג בזה, הצד השווה שבהן: שכן דבר שגידולי קרקע ובשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו, אף כל דבר שגידולי קרקע בשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו.

[אפשר לשאול על הלימוד הזה] מה להצד השווה שבהן, שכן יש בהם צד [שנקרב על] המזבח [יין לנסכים וסולת למנחות]. ושלמד גם זית [בלימוד ז',] שיש ביה צד מזבח [בשמן המנחות, אבל שאר מיני פירות וירקות לא. וכי צריכים] ללמוד זית ב"מה הצד" [פ"י הנלמד מב' פסוקים

⁴⁶ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שלז ס"א): פועל העושה מלאכה לבעל הבית בדבר מאכל, הרי זה אוכל ממה שהוא עושה, אפילו אינו עושה לא בידיו ולא ברגליו רק שנושא על כתפו, ואסור לחסמו שלא יאכל, ואם חסמו, שלומי משלם ליה מלקי לא לקי:

ביאור: פועל שעשה מלאכה כו' - כללי דיני דסימן זה ילפינן לה מדכתיב (דברים כג כה) כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל כליך לא תתן. ודרשינן בגמרא (ב"מ פז ע"ב) כי תבא, בפועל הכתוב מדבר (סמ"ע), אמנם זה דווקא בכרם רעך ולא של הקדש וכן לא של עכ"ל, דק"ל גזל העכ"ל אסור (סי' שמ"ב (ש"ך), ו"א אדותר בשל עכ"ל (רע"א ופ"ת). ואסור לחסמו - היינו דוקא כשחסמו בעל כרחו, אבל אם מתנה עמו שלא יאכל אין בו איסור בכך (סמ"ע).

שלומי משלם - כשיעור שהיה אוכל (סמ"ע).
⁴⁹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שמח ס"ב): כל הגונב אפילו שוה פרוטה עובר על לאו דלא תגנובו (ויקרא יט יא) וחייב לשלם, אחד הגונב ממון ישראל או הגונב ממון של גוים, ואחד הגונב מגדול או מקטן. הגה: טעות עובד כוכבים, כגון להטעות בחשבון או להפקיע הלואתו, מותר, ובלבד שלא יודע לו, דליכא חילול השם. ויש אומרים דאסור להטעותו, אלא אם טעה מעצמו, שרי.

ביאור: כל הגונב - גנב דבר מחבירו שאותו דבר היה שאול ביד הגנב ונתפטר הגנב עם המשאיל בדבר מועט, אין הגנב חייב לשלם לו רק כפי מה שנתפטר עם המשאיל, [וזה אפילו אם הוא המשאיל מחל לו - לשון המקור] (רע"א), אבל כל זה רק בגניבה, שהגונב חייב להחזיר הגניבה, אבל במזיק, הוא צריך להשלים מה שהזיק, ולכן אם המשאיל גוי אלם ותובע יותר משווי, המזיק חייב בתוספת, משא"כ במשאיל גוי שגנבו ותובע תוספת, אינו חייב (רע"א בשם הבני יעקב).

או הגונב ממון של גוים - דומיא דגזל הגוי דאסור (סמ"ע), משמע מכאן דאסור דאורייתא וע"י רמ"א [אה"ע סי' כח ס"א]: קדשה בגזל או בגניבת עכ"ל הם היו מקודשת דהא אינה צריכה להחזיר רק משום קידוש השם], ועמ"ל סי' שנט ס"א (ש"ך), ו"א דנהי דהגניבה הוא איסור דאורייתא, מ"מ הא בישראל גופיה אילו לא הוה כתיב עשה דוהשיב את הגזילה, הוי אמרינן אף דעבר אלאו דלא תגנובו, מ"מ איסורא דעבד עבד ובהשבה אינו חייב, רק דבישראל רחמנא נתקיה לעשה דוהשיב את הגזילה, אבל בהשבה לגוי אינה אלא משום קידוש השם, וע"י רמ"א [אה"ע סי' כח ס"א]: קדשה בגזל או גניבת עובדי כוכבים, הוי מקודשת דהא אינה צריכה להחזיר רק כמח בידו (נתה"מ, ונוב"ב בפ"ת), ואפשר בדעת הרמב"ם דבגזל עכ"ל אין בו קנין, וחייב להחזיר אם הוא קיים (פ"ת בשם הנוב"י).

בצד השווה שבהם]. הוא עצמו נקרא כרם, שנאמר "ויבער מגדיש ועד קמה ועד כרם זית". אמר רב פפא: [זית] נקרא "כרם זית", ולא נקרא "כרם" סתם. מכל מקום זה קשה [מנין לנו שאר אילנות וזרעים, שפועל אוכל בהם]. אלא אמר שמואל: נאמר בפסוק "וחרמש", לרבות כל דבר [הנקצר ב]חרמש. [מקשה הגמ', איך אפשר ללמוד ממילה זו לכל דבר] הרי צריכים "חרמש" [ללמד] שבשעת חרמש [היינו גמר מלאכה], אכול, ושלא בשעת חרמש, לא תאכל. אותו [ההלכה] לומדים מ"ואל כליך לא תתן". זה מוכן דבר [הנקצר ב]חרמש [כגון קטניות, אבל דבר] שלא [נקצר ב]חרמש [כמו זיתים ותמרים] מאיפה אנו יודעים את זה. אלא אמר רבי יצחק: נאמר בפסוק "קמה", לרבות כל בעלי קמה [העומדים בקומה בארץ], והכל בכלל. מקשה הגמ' [הרי אמרת [לעיל] "קמה" [אולי זה רק] קמה דמתחייב בחלה. היינו, לפני שלמדתי חרמש [לרבות קטניות], עכשיו שלמדנו חרמש, נתרבה כל דבר [הנקצר ב]חרמש ואף על גב שלא נתחייב בחלה, למה [כתוב] קמה, לרבות כל בעלי קמה. ועכשיו שלומדים מחרמש ומקמה, למה [כתוב] כי תבא בכרם רעך. אמר רבא: הלהכותיו.

כמו שלמדנו: "כי תבא", נאמר כאן ביאה, ונאמר להלן "לא תבוא עליו השמש", מה להלן בפועל הכתוב מדבר, אף כאן בפועל הכתוב מדבר⁴⁸. "בכרם רעך" [אסור לתת לכליך], ולא בכרם נכרי [אז מותר לתת לכליך]. זה מוכן לפי מי שאמר גזל נכרי אסור⁴⁹, היינו שצריך פסוק להיתר פועל, אלא לפי מי שאמר גזל נכרי מותר, עכשיו גזילה מותר, וכי יש לשאול על פועל. [נכון המאן דאמר הזה] מעמיד אותה [הפסוק]: "בכרם רעך", ולא של הקדש⁴⁰ [שאו אסור לאכול כלום]. "ואכלת", ולא מוצין⁴¹ [היין, וזורק החרצנים]. "ענבים", ולא ענבים ודבר אחר⁴² [פ"י אסור לטבול ענבים במלח למתקן, שיאכל הרבה]. "כנפשך", כנפש של בעל הבית, כך נפשו של פועל, מה נפשו, אוכל ופטור⁴³ [מן המעשר, שכן לא נגמרה מלאכתו למעשר], אף נפשו של פועל, אוכל ופטור⁵⁰ [מן המעשר, ולא אומרים הואיל ואוכלו בשכרו על כרחו של בעל הבית, הוא כמקח, ומקח קובעת למעשר אף דבר שלא נגמרה מלאכתו, דכיון שמכרה, הוא החשיב את זה כגמר מלאכה]. "שבעך", ולא אכילה גסה⁴⁴. "ואל כליך לא תתן", בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית⁵¹, אתה אוכל, ובשעה שאין אתה נותן לכליו של בעל הבית, אין אתה אוכל.

אמר רבי ינאי: אין הטבל מתחייב במעשר

ויש אומרים דאסור להטעותו - כמו שאסרו אפילו גניבת דעת גוי (סמ"ע), ו"א דמ"מ יאמר לו ישראל ראה שעל חשבונך אני סומך, וגם הפקעת הלואתו אינו מותר אלא כשחייב לשלם לו דרך מכס או דרך חוב, אבל מה שהוא דרך מקח אסור (ש"ך), ו"א דאפילו למתירים נראה דאם גוי נותן מעות לישראל שיקנה לו סחורה והישראל נשכר בו, אף דלכתחילה אסור לעשות כן דלא גרע מגניבת דעת הגוי דאסור, מ"מ אינו צריך להחזיר לו, דכיון דאין שליחות לגוי א"כ הוי כאילו קנה ישראל הסחורה לעצמו ושלו הוא ומשכר בשל עצמו (פ"ת). ע"י ש"ע (ח"מ סי' שנט ס"א): אסור לגזול או לעשוק אפילו כל שהוא בין מישראל בין מעכ"ל, ואם הוא דבר דליכא מאן דקפיד ביה שרי, כגון ליטול מהחבילה או מהגדר לחצוץ בו שיניו, ואף זה אסור בירושלמי ממדת חסידות: ביאור: אסור לגזול או לעשוק כו' - גזלן חייב לשלם מעידית כמזיק, ועמ"ש לקמן סי' ת"ך ס"ג (ש"ך).

אפילו כל שהוא - דחצי שיעור הוא איסור דאורייתא כמו שאסור חצי שיעור באיסורין (סמ"ע).

בין מישראל בין מגוי - דגזל הגוי וגניבתו אסור, ולא היתירו אלא להטעותו בחשבון או הפקעת הלואתו, ודוקא בדבר שלא יוודע לו כגון שהיה חייב לאבי הגוי, וכמ"ש בריש סימן שמ"ח סעיף ב', והרמ"א כתב שם דעת האומר דאפילו בבי האי גוונא אסור, כי אם בטעה מעצמו (סמ"ע), גבי עכ"ל אינו אלא מדרבנן, ועמ"ש לעיל סימן שמ"ח ס"ב (ש"ך), ו"א שהוא מן התורה (רע"א), הוא איסור תורה ונפסל לעדות אם האיסור ידוע לו, והוא ככל גנבים וגזלנים (רע"א בשם הרדב"א), אפילו למ"ד דגזילת עכ"ל אסור מן התורה, אבל השבתו אינו מחייב, שהרי זה כבר הפקעת הלואתו (פ"ת בשם היד אליהו), וחימוד עכ"ל או חמסן דיהיב דמי צ"ע אם זה מותר או לא (ש"ך בשם הפמ"ג).

שם - איסור גזל, שבו מצוים בני נח, הוא שווה לדיני גזל של ישראל, וחייבים לדון בדיני ישראל (ש"ך בשם הרמ"א).

דליכא מאן דקפיד ביה שרי - מיהו אף דשרי ליטלו ואין בו משום גזל דבסתמא אין בעל הבית מקפיד, אבל מ"מ לא זכה הנוטלו להיות חשוב שלו, דכל זמן שלא הפקירו בעליו בפירוש אי אפשר לזכות בו, דאפילו למ"ד גזל עובד כוכבים שרי, מ"מ לא מיקרי לכס, ועיין אבן העזר (סי' כ"ח ס"ז) [קדשה בדבר שאין בעל הבית מקפיד עליו, כגון תמרה או אגוז, הרי זו מקודשת מספק. הגה: אורח שיושב אצל בעל הבית, ונוטל חלקו וקידש בו, הוי מקודשת].

ע"י המשך בהערה 39.

⁵⁰ ע"י רמב"ם (מעשר פ"ה ה"ט): הוב"ד בהערה 95.

⁵¹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שלז ס"ט): הוב"ד לקמן הערה 87.

עד⁵² שיראה פני הבית [שיכנס דרך הפתח שהוא פני הבית, ולא דרך גגות וקרפפות], שנאמר "בערתי הקדש מן הבית" [ולכן אם עשר מירוח בכרי בשדה פטור ממעשר]. ורבי יוחנן אמר: אפילו חצר קובעת, שנאמר "ואכלו בשעריך ושבעו" [משעה שנכנס לשעריך].

ורבי יוחנן הרי גם כתוב "מן הבית" [ואיך הוא דורש המילים האלה]. אמר לך: חצר דומה לבית, מה בית המשתמר, אף חצר המשתמרת⁵³. ורבי נאי הרי גם כתוב "בשעריך" [ואיך הוא דורש המילה]. אותו צריכים למי שמכניס [התבואה] דרך שער [אפילו הבית לא קבע לו, אלא כשמכניסו דרך שער ביאתו], להוציא דרך גגות וקרפפות, שלא [מתחייב במעשר].

רב חנינא חוזא שאל: "כנפשך" כך נפשו של פועל, מה נפשך, אוכל ופטור, אף נפשו של פועל, אוכל ופטור, הרי לוקח, חייב [במעשר, שמקח מחשיב אותו כגמר מלאכה]. כמה [מדובר, וכי] לא [מדובר], בשדה. אמר רב פפא: כאן מדובר בתאנה העומדת בגינה ונופה נוטה לחצר [שברגע שהוא תלש התאנה רואה פני החצר], ולפי מי שאמר [שרק חייב במעשר כשרואה פני] בית [מדובר שנוף נוטה] לבית. אם כן, גם הבעל הבית [תלישתו גמר מלאכתו] וחייב [במעשר. מתרץ הגמ', שיש לחלק ביניהם שכן] בעל הבית עיניו בתאנתו [ואין הנוף חשוב בעיניו, הלכך הכל הולך אחר העיקר, ועיקרה בחוץ, הלכך, עד שיגמר כל לקיטתו ויכנס לבית אינו גמר מלאכה הוא], ולוקח עיניו במקחו [והן פירות התלושין, ומשנתלשו באו לבית].

⁵² עי' רמב"ם (מעשר פ"ד ה"א): אין הטבל נקבע למעשרות מן התורה עד שיכניסו לביתו שנאמר בערתי הקדש מן הבית, והוא שיכניסו דרך השער שנאמר ואכלו בשעריך, אבל אם הכניס תבואתו דרך גגות וקרפפות פטור מן התרומה ומן המעשרות. [ראב"ד] אין הטבל נקבע למעשר וכו'. א"א זה בדבר שאין לו גורן.

דרך אמונה: אין הטבל נקבע למעשרות. אחר שנתמרח ונגמר מלאכתו כנ"ל רפ"ג:

נקבע למעשרות. וה"ה לתרומה:

עד שיכניסו לביתו (נ"א לבית). ושאר הדברים הקובעים אינם אלא מדרבנן כמש"כ רבנו בסמוך ה"ב ואף על גב דהגומר פירותיו להוליכן לשוק נקבע מיד למעשר כנ"ל פ"ג ה"ב שם אינו אלא מדרבנן דמה"ת הגומר פירותיו למכרן פטור ממעשר לפ"ד רבנו כנ"ל רפ"ב וכו"כ רבנו בסמוך ה"ב:

שנא' בערתי הקדש מן הבית. וכבר ביארנו בפ"ג ה"ב שזו דעת רבנו אבל דעת הראב"ד והרבה ראשונים דדוקא בדבר דלאו בר גורן צריך ראיית פני הבית אבל בתבואה יין ושמן דבר גורן הוא מיד בגורן מתחייב ואפי' דעתו להביאו לבית וקשוואין ודלועין נקרא ג"כ מידי דבר גורן ושם נתבאר כל הפרטים בעזה"י:

והוא שיכניסו דרך השער. של הבית ודעת התוס' שאם הפירות נגמרו חוץ לחצר צריך שיכניסם דרך שער החצר ודרך שער הבית ודוקא דרך שער חצר המשתמרת כדלקמן ה"ח אבל אם לא הכניסם דרך שער החצר אף על פי שהכניסם דרך שער הבית אין מתחייבים אבל אם נגמר מלאכתו בחצר סגי שיכניסם בשער הבית ומדברי רבנו נראה דלא מחלק בזה:

דרך גגות. הכניס מהארובה לתוך הבית וכן דרך חלון שבכותל:

וקרפפות. הוא רחבה מאחורי הבתים ואף שיש שם פתח להבית אין דרך הכנסת פירות שם וכן אם הכניס מדרך אחרית לבית שאין דרך להכניס דרך שם כגון שה' שם סוכה ואין דרך להכניס דרך הסוכה והוא הכניס דרך הסוכה לבית פטור:

פטור מן התרומה ומן המעשרות. אפי' מדרבנן ולא מהני לי' שיוציאם ויחזור ויכניסם דרך פתח מיהו ו"א דבאכילת קבע אסור מדרבנן כמו לפני ראיית פה"ב ו"א דגם אכילת קבע מותר כיון שא"א לו לבא לידי חיוב ונתבאר לעיל פ"ג ה"ו:

ומן המעשרות. ולכן ו"א שאסור להכניס דרך גגות וקרפפות שמפקיעין מידי תר"מ:

⁵³ עי' רמב"ם (מעשר פ"ד ה"ח): אי זו היא חצר הקובעת, כל שהכלים נשמרין בתוכה, או שאין אדם בוש מלאכול בתוכה, או חצר שאם יכנס אדם לה אומרין לו מה אתה מבקש, וכן חצר שיש בה ב' דיורין או שהיא לשני שותפין שאחד פותחה ונכנס ואחד בא ונכנס או יוצא ונועל הואיל והן פותחין ונועלין הרי זו קובעת.

דרך אמונה: אי זו היא חצר הקובעת. תנן בפ"ג דמעשרות איזוהי חצר שהיא חייבת במעשרות ר' ישמעאל אומר חצר הצורית שהכלים נשמרים בתוכה דהיינו שמושיבין שומר על פתח החצר לשומר שכן נהגו בצור ר' עקיבא אומר כל שאחד פותח ואחד נועל פטורה ומפרש בגמ' דהיינו שדרין שם ב' שותפים או ב' שכנים שאם אחד נועל יכול השני לבא ולפתוח ולכן לא מקרי זה משתמרת ולרבנן כיון שעכ"פ נועלין חייבת ואם דרים שם בעה"ב ושכנו גם לר"ע חייב שהבעה"ב יכול לנועל אפי' אם אין השכן מסכים והשכן אין יכול לנועל בלא רצון בעה"ב ר' נחמ"א אומר כל שאין אדם בוש מלאכל בתוכה חייבת ר' יוסי אומר כל שנכנס ואין אומרים לו מה אתה מבקש פטורה ר' יהודה אומר שני חצרות זו לפניו מזו

וכי לוקח חייב [במעשר] מן התורה [שצריכים פסוק לפטור פועל ממעשר]. והרי למדנו: מפני מה חרבו חנויות של "בית הינו" שלש שנים קודם ירושלים, מפני שהעמידו דבוריהם על דברי תורה⁵⁴ [ומה שאסור מדרבנן מצאו לו היתר מן התורה], שהיו

הפנימית חייבת שהיא משתמרת והחיצונה פטורה כיון שהפנימי יכול לפתוח כשהחיצון נועל שיש לו דריסת הרגל עליו פטורה כר"ע דכל שאחד פותח ואחד נועל פטורה ולרבנן גם החיצונה חייבת כיון שעכ"פ נועלים וכו"ל ואמר' בגמ' הלכה כדברי כולן להחמיר שכל א' מהן מחייב והיינו משום דמספקא לן כמאן הלכה ומספק מחמירין ככולן וזוהי יובנו כל דברי רבנו כאן ו"א דגם חצר שאינה משתמרת קובעת מדרבנן:

כל שהכלים נשמרים בתוכה. שיש שם שומר שמשמר ואף על פי שאם יכנס שם אדם אין אומרים לו מה אתה מבקש שהורגל רגל רבים בו והשומר אין מוחה מליכנס אלא משמר את הכלים שבתוכה וגם אדם בוש מלאכול בתוכה וגם יש שם ב' דיורים שזה פותח וזה נועל אפי' קובע מספק דשמה הלכה כר' ישמעאל שהעיקר תלוי אם יש שם שומר אם לאו:

או שאין אדם בוש מלאכול בתוכה. ואף על פי שאין שם שומר וגם הנכנס אין אומרים לו מה אתה מבקש וגם יש שם ב' דיורין שזה פותח וזה נועל דשמה הלכה כר' נחמי' דתלוי בבוש לאכול בתוכה ואם החצר במקצתה בוש לאכול כגון סמך לפתח או לשער ובמקצתה אין בוש במקום שבוש אין קובע ובמקום שאין בוש קובע:

אומרין לו. בני החצר:

מה אתה מבקש. אף על פי שבוש לאכול בתוכה ואין שם שומרים ויש שם ב' דיורים שא' פותח וא' נועל דשמה הלכה כר' יוסי וכו"ל:

ב' דיורין. היינו ב' שכנים ששכרו את החצר ולכל א' יש שם בית בחצר נמצא החצר שייך לשניהן:

לשני שותפין. אבל בעה"ב ושכנו אין השכן כלל לנועל כשבעה"ב פותח ובודאי שקובע:

הואיל והן פותחין ונועלין. ר"ל כיון שעכ"פ נועלין ואין משאירין פתוח קובע אבל אם אין נועלין ממילא אין הכלים נשמרין בתוכה ובוש לאכל ואין אומר לו מה אתה מבקש ולדעת רש"י אם א' דר בו אפי' אם אין שומר ובוש לאכול בתוכה ואין אומר לו מה אתה מבקש קובע דשמה הלכה כר"ע אבל לדעת רבנו אפי' אם א' דר בו צריך א' מהתנאים הנ"ל ור"ע לא בא אלא למעט ב' דיורים:

ה"ז קובעת. וכל אלו הקביעות הם מספק כנ"ל ולכן אם הכניסו דרך גגות לאחד מחצרות אלו ואח"כ הכניסו לחצר גמור ששייך לאדם א' שנועלו ואין בוש לאכל בתוכה ויש שם שומר ואם אדם נכנס אומר לו מה אתה מבקש שזה קובע לכו"ע אין אומרים שכבר נפטר במה שנכנס דרך גגות בחצר הראשון כיון שהראשון רק ספק החצר קובע עתה שמה אין הראשון בית:

⁵⁴ פירוש, המעמיד דבריו על ד"ת אין ד"ז קיום העולם לפי שכ' (תהלים פ"ט) אמרתי עולם חסד יבנה, כי קיום העולם ע"י חסד. וזהו מפני כי התחוננים הם בעלי גשם ובעלי חומר, ואין עמידה לחומר במשפט לפי שהמשפט הוא שכלי, ואין עמידה לגשמי, שאינו משפט, רק מצד החסד. אף כי בבריאה נאמר בכל הפרשה אלקים היינו לענין היציאה אל הפעל שה' נברא מכח דין שהיה הדין נותן שיהיה נברא ובדין נברא, אבל קיום עמידתו הוא מכח חסד. וד"ז בארו חכמים במה שאמרו (ב"ר פ"א) ראה הקדוש ברוך הוא שאין העולם מתקיים שיתף עמו מדה"ר, הרי לך ברור מאוד כי העולם נברא במדת הדין אבל קיומו אי אפשר רק במדת הרחמים. כי העולם הוא גשמי אינו בכח משפט ודין, רק הדבר השכלי. ולכן היה צריך לרחמים. ומפני כי אלו היו מעמידים כל דבריהם על דין תורה שהוא בדין ולא היה נכנס לפנים מן הדין כלל דבר זה הוא חורבן העולם, כי קיום העולם מצד הרחמים ומצד החסד לא מצד הדין. ודבר זה מבוואר גם לחכמינו (מהר"ל).

השובר את הפועלים פרק שביעי בבא מציעא פה

עין משפט
גר מצוה

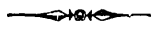
עד

שיראה פני הבית • וא"ת והא חקן צפ"ג דמעשרות (מ"ה) ומייטי ליה בשילהי יולא דופן (גדה דף מו: ושם ל"ה אוהיה) ואזוה חלר שחייבה במעשר חלר זוריה ואזוה חלר זוריה כל שהכלים נשמרים לחוכה ואין לומר דלרבי ינאי אינה חייבת במעשר עד שיראה פני הבית ופני החלר דהיינו שיכניסנו דרך שער החלר לבית וכי אמר בסמוך לרבי ינאי בשערירך לאפוקי דרך גגות הו"מ למימר לאפוקי מכניס לבית בלא דרך שער החלר דא"כ היכי קאמר בסמוך ולמ"ד לבית לבית איך אפשר שעומד פועל בבית וחולס תורה אור

פני הבית • שיכנס דרך הפתח שהא"כר"ם^ט עד שיראה פני הבית שנאמר בבערת^ט הקדש מן הבית ורבי יוחנן אמר יאפילו חצר קובעת שנאמר ו'אבלו בשערירך ושבעו ורבי יוחנן נמי הא כתיב מן הבית אמר לך חצר דומיא דבית מה בית המשתמר יאף חצר המשתמרת ורבי ינאי נמי הכתיב בשערירך ההוא מיבעי ליה ד'מעיל ליה דרך שער לאפוקי דרך גגות וקרפיות דלא מתיב רב חנינא חוואה בנפשך כך נפשו של פועל מה נפשך אוכל ופסור אף נפשו של פועל אוכל ופסור הא לוקח חייב מאי לאו בשדה אמר רב פפא הבא בתאנה העומדת בגינה ונופה נוטה לחצר עסקינן ולבוא דאמר לבית לבית א"ה בעל הבית נמי נחייב בעל הבית עיניו בתאנה ולוקח עיניו במקחו ולוקח מדאורייתא מחייב והתניא מפני מה חרבו חנויות של בית הינו שלש שנים קודם ירושלים *מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה שהיו אומרים עשר

כב א ב מ"י פ"ד מהלך מעשר ה"א א וי"ה בהשגות ונמ"מ סג ע"ן קלה טו"ש"ע י"ד ס"י שלא ספיק פ: כג ב מ"י שם הלכה ח סג ע"ס: כד ד מ"י שם ה"א א וע"ס סג ע"ס טו"ש"ע שם:

[י"ל כפ"ח דמרומות]

הגרות הב"ח (ה) ח"ס ד"ה עד וכו' דוקא בחוקן שלקטות חוץ לחצר: (ב) ד"ה בעל וכו' אחת אחת ופסור ואם:

מלאכה בשדה וקשה דא"כ מוקי לה כשאין נגמרה מלאכתו למעשר א"כ מאי פריך בעל הבית נמי חייב הלא כיון שלא נגמר מלאכתו למעשר יכול לאכול אפי' בבית כדאמר רבי אשעיה (פסחים 77 ע"ב) מערים אדם על תבואתו ומכניסה בזמן שלה ועוד שילהי המביא [כדי יין] (ב"ב 77 ע"ב) משמע דלכולו אמוראי דהתם המקח אינו קובע אלא בדבר שנגמרה מלאכתו למעשר ונראה דהכי פריך מאי לאו בשדה לוקח חייב משום מקח קובע בדבר שנגמרה מלאכתו למעשר וקשה לכולו דלא מפלגי ואפי' בלוקח בעי ראיית פני הבית או פני החלר: **הבא** בתאנה העומדת • לאו דוקא נקט תאנה דאין זו מעשר אלא מעשרתה לאו דאורייתא אלא דגן ויתרוש ויהיה רובא חייבי מדאורייתא אלא נקט תאנה לפי שאין מוגיין בצינעה: **העומדת** בגינה וטפה נוטה לחצר ולמזן דאמר לבית לבית • ולא מני לאוקמי כגון שמלקט בגינה והולך לבית ואוכל דאין פועל אוכל אלא בשעת מלאכה כדתנן במתניין לוקח (77 ע"ב) דדוקא בהליכתו מאומן לאומן אוכל משני השב אבידה: **בע"ה** הבית עיניו בתאנתו ולוקח עיניו במקחו • תימה ללוקח דוקא אוכל שמים חייב אבל אחת אחת פטור כדאמר לקמן (77 ע"ב) ק"ל בין ספת בין לא ספת אחת אחת אוכל שמים לא אוכל ובשמים כיון דטובה לחלר אפי' בעל הבית אסור כדתנן במסכת מעשרות (פ"ג מ"ח) גבי תאנה העומדת בחלר אוכל אחת אחת (ב) ואם זירק שמים חייב וי"ל דהתם מייירי כשאינו רוצה ללקוט עכשו יותר אלא מה שאכל ולהכי חייב בשמים אפילו בעל הבית כמו לוקח דלא שייך למימר עיניו בתאנתו דאין עיניו אלא במה שאוכל ולהכי חייב גמר מלאכה בזירוק שמים אבל בשמעתין ששכר פועל ללקוט כל הראוי ללקט שייך למימר עיניו בתאנתו ולא חייב גורן בגמר מלאכה עד שילקוט כולה או רובה וכי מוקי לה הכא בעומדת בגינה וטפה נוטה לחלר ה"ה דהוא מני לאוקמי בעומדת בחלר אלא מילתא דשכיחא טפי נקט ועוד דגבי בית ל"ל דטובה לבית בעומדת בבית לא שכיח כלל נקט נמי גבי חלר כה"ג ובקונטרס פירש עיניו בתאנתו שעיניו חוץ לחלר משמע שר"ל שאם התה כולה בחלר היה בעה"כ נמי חייב ואין נראה לרי"י תולד דאין שייך ראיית פני החלר במחוזר אפי' כל התאנה היתה פתוח ועוד ולמ"ד מקח קובע אפילו בשדה בדבר שנגמרה מלאכתו כדאמר רבי אשעיה (פ"ג מ"ח) גבי תאנה העומדת בחלר (77 ע"ב) משמע גבי מקשאות דאיפקיסו אפילו בשדה אין פועל אוכל לפי שנגמרה מלאכתו אפי"פ שלא ראו בית וחלר והיכי משכחת לדידהי שלוקח חייב במעשר ופועל פטור אי בדבר שלא נגמרה מלאכתו לוקח נמי פטור אי בדבר שנגמרה מלאכתו אין פועל אוכל ע"כ לא משכחת אלא ללוקח אין אוכל שמים אפילו לא ספת ופועל כי לא ספת אוכל שמים וע"כ היינו טעמא דכפרישית לוקח עיניו במקחו ותשיב שמים גורן וגמר מלאכה אבל בעל הבית עיניו בתאנתו לא הוי גמר מלאכה ופועל כבעה"כ ופ"ה לא שייך שם:

[געיל ג:]

[ע"י ח"ס ר"ה יב. ד"ה כחל וכו' בכורות נד. ד"ה ושני]

תבואת זרעך ולא לוקח • וא"ת דאמר בסוף פ"ק דכורות (77 יא: ושם ל"ה ע"ב) אמר שמואל ברבי נתן הלוקח טבלים ממורחים מן הנכרי מעשרן והן שלו וקאמר אי מרחינהו נכרי דגנך ולא דיגון נכרי אלא דמרחינהו ישראל פי' אחר שקאמס מן הנכרי מעשרן דאין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיעם מיד מעשר והם שלו דחיינהו מכח מאן דלא מליה לאשתעווי דינא בהדיה וליכא למימר מעשרן מדרבנן דא"כ אמאי קאמר דאין קנין לנכרי אפי' יש קנין לרבי לעשר מדרבנן כדמוכח בסוף הקומץ רבה (מנחות 77 ע"ב) ושם ל"ה קסנ"ג) דתינא אמר ר' שמעון [שזורי] פעם [אחת] נתערב לי טבל בחולין ושאלתי לרבי טרפון ואמר לי לך קח [לך] מן השוק ופריך ולימא ליה קח מן הנכרי קסבר אין קנין בו' והוה ליה מן החיוב על הפטור משמע דאי יש קנין הוה לוקח מן הנכרי דהוי ליה מן הפטור על הפטור דהא תרייבו דרבנן ואומר ר"ת דהכא איירי בלוקח אחר מירוח אבל לוקח קודם מירוח כי התם תבואת זרעך קרינא ביה ווא"ת ובמנחות אמאי לא קאמר ליה לך וקח הממורה דלא הוי חיוב אלא מדרבנן וי"ל דמ"מ דמי מן החיוב על הפטור כיון דאינו מוכר קני ליה הוה חיוב וה"ג משמע התם דאין להפריש מדבר הדומה חיוב על הפטור דאיכא מ"ד שאמר ליה לך וקח מן הנכרי ופריך ולימא ליה קח מן השוק קסבר אין רוב עמי הארץ מעשרים והוה ליה מן החיוב על הפטור והא ליכא למימר דס"ל דודאי הוא דהא ליכא מאן דפליג דתבואת עם הארץ דמאי היא אלא משום דמי לחיוב על הפטור קאמר זרעך עיין דכי משני התם קסבר אין קנין לנכרי מ"מ לימא ליה קח מן הנכרי (מן) הממורה דלמ"ד אין קנין מ"מ דריש דגנך ולא דיגון נכרי בס"פ השולח (גיטין 77 ע"ב) ושם ל"ה נר) ואם תאמר לפר"ת דהכא משמע דלוקח קודם מירוח פטור מדאורייתא דהא פועל אוכל בדבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר היינו קודם מירוח ומתחיל מקחו משעה שעושה מלאכתו ואז אינו מתוקן ואהא פריך ולוקח מדאורייתא מי מחייב וי"ל שהמקח אינו מתחיל עד שאוכל ותוהו שעה כבר נתקן ורבינו יתחק ב"ר מרדכי הקשה על פר"ת דהא לוקח תבואה ממורחת מעם הארץ הוי דמאי משום דספק הוא אבל אם ודאי לא עישר חייב לעשר מן התורה אף על פי שנתמרח כבר ולאו פירכא היא דנהי דממאי לא הוי מ"מ מדאורייתא לא מחייב אלא מעשר ודאי הוי מדרבנן זרעך ולימא לכהן ולימא לכהן זרעך ברי' מרדכי נראה לפר"ת אפיכא בלוקח שאינו ממורחת פטור מעשר מוכר אבל לוקח ממורח והואיל ונתחייב ברשות מוכר תו לא פקע שם טבל ממיניה כמו בהקדש ומנחת פטור מעדיין לא נתחייב ברשות מוכר אבל לוקח ממורח והואיל ונתחייב ברשות מוכר שם טבל ממיניה כמו ומביא ראייה מן הירושלמי ולוקח מן הנכרי הוי אפיכא דאם נתמרח ברשות הנכרי פטור משום דגנך ולא דיגון נכרי וכשלא נתמרח ברשותו חייב דאין קנין לנכרי בא"י להפקיע מיד מעשר ולא מקריא תבואת זרעך של מוכר אלא תבואת הלוקח ממנו ולא חייב לוקח:

[שי"ל עמוד ב]

יבא"ו דלמ"ד וע"י כשי"א

ד"ה מ"ז

[גד. ע"ש ח"ס ד"ה מ"כח]

השוכר את הפועלים פרק שביעי בבא מציעא

מסורת
הש"ס

כה א מ"י פ"ג מהל'
מעשר הלכה ה :

כו ב מ"י ע"ג הלכה ב :

כז ג מ"י פ"ג מהל'
שכירות הלכה ב סג
עשר לא נושא"ע ח"מ ס'
שלו סעיף א :

כח ד ה מ"י פ"ג
מהל' מעשר הלכה ח :

[לקמן כג.]

כט ו טו"ע ח"מ ס'
שלו סעיף א :

ל מ"י פ"ג מהל'
שכירות הלכה א סג
לארון קפר טו"ע ח"מ
ס' שלח סעיף א :

הגהות הב"ח
(ה) ח'מ"ז ר"ה ע"ד וכו'
עד שהיה נערה איו
מי"ב אלא על נערה
מיבועי ליה :

גליון הש"ס
ח'מ"ז ר"ה ומה וכו'
ק"ו שאינו אמת . ע"ן
קידושין דף טז ע"ג ח'מ
ד"ה א"ק יגאלכה וע"ן
בד"ש" כרכות דף כ"א
ע"ף ד"ה שאינו טעון :

כ"ז נראה מיותר

מאי לאו משפיקסו בשדה . לא מלי לגטויי מדרבנן הוי כדמוכח
בסוף המביא (כרי יין) [ביאה דף נה:] דלפי' מדרבנן לא
קבע בגמר מלאכה לחדה דבית גמר מלאכה בעינן שבת וחלך
ומקח לקבוע ואם תאמר דפרין מינייה על המשנה שמתקריה חלך אחר
גמר מלאכה בסוף המביא כרי יין (שם) וי"ל דהוא מלי למימר וליתעמיך
אי נמי דשומא קישואין ודלוטין בני גורן נינהו כמו חטין ושעורים ולכך
אין קשה על המשנה דמלמכה חלך דליכא לאוקמה במידי דלאו בני גורן
ולא פריך אלא על ר' ינאי ור' יוחנן דאפילו בחטין ושעורים מלמכה חלך
ולכסוף כי משני אין בעיית חימא דרבי ינאי לא מיירי אלא בזימים
וענבים משני נמי פירכא דהכא :
ר"א משפיקסו בזית . אין לפרש משפיקסו בשדה ואחר כך
הכניסן לבית דהא ליטנא לא משמע הכי ועוד דפריך עד שיפיקסו מיבועי
ליה פירוש דהוא משמע דאפילו הכניסם בזית אינו חייב במעשר
עד שיפיקסו אלמא ה"פ משפיקסו בחור הזית ותימה כיון דהכניסם
לבית קודם גמר תקנה אמאי חייבים מ"ש ממכניס תבואה בזמן שלה
דלמך ר' אושעיא (פסחים דף טי)
דפטור מן המעשר ואין לומר דהא דקאמר רבי אושעיא כדי שתהא
בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר היינו קודם מירוח דא"כ אין זו
הערמה ועוד צ"ק דפסחים (דף ע. ושם)
פריך ואין ספק מוליא מירי ודאי (והתנן) [והתניא] חבר שמת
והניח מגורה מליאה פירות אפילו הם בני יומן הרי הם בחזקת מתוקנין
(דחקה על חבר) כו' והא תתם דודאי טבל ספק עשריניה ספק לא
עשריניה וקאתי ספק ומוליא מירי ודאי ומשמיה ספק וספק הוא
דלומר עבדי כדר' אושעיא ואם היה נריך לעשריניה אחר מירוח
מאי קאמר דאפילו עבדי כר' אושעיא השהא שהם ממורחים חייב במעשר
ואמאי הו בחזקת מתוקנין ויש לומר דודאי חטין ושעורים שדרכן למרחק
בשדה ולהכניס לבית ממורחים אין מחויבים במעשר אלא ראו פני
הבית ממורחים אבל קישואין ודלוטין רגילות ולהכניסן בזית עם הפיקוס :
עד שיפיקסו מיבועי ליה . וכן דיוק בסוף פרק ארבע מיתות
(סנהדרין דף קי סו) עד שתהא נערה (ה) מיבועי ליה ואם תאמר
שליה ר' ישמעאל בע"ז (דף טז. ושם ד"ה ר"ט) דלמך ר' עקיבא משפיקסא
עד שיפיקסו מבעי ליה לאפוקי מתנא קמא דלומר משירד לבור ויש לומר

עשר תעשר ואלתה . תרי קראי דמיימי להדדי : אלא כנפשך למאי
אפא . והאילו וגבי לוקח נמי פטור פועל ל"ל קרא : אם חסמה .
קאלת דמיס שלא לחלול או בחזקה : פעור . מלאו דלא תחסום
ולא תילך מינה לחיובא מקל וחומר כדלקמן : אינו גורין של
תורה אור פירות למעשרות . שהא קרוי גורין
וגמר מלאכה לחסור בהן אכילה

[גמס' ב"ה
לא מלאכה
מפורש רק
בכוונת דהכא
מפורש מפי ר'
אחי קד]

בי"ה יג.
מעשרות פ"ה
[מ"ה]

צ"ל לשון וכו'
בד"ש ע"י
כ"ה]

[ע"י ח"ס'
נבחים טו:
ד"ה כל ת"א
וחו"מ מולי'
כ"ה ד"ה וכה']

ע"ש תעשר ואכלת *ולא מוכר תבואת יב"ט
זרעך יולא לוקח אלא מדרבנן וקרא אסמכתא
בעלמא אלא כנפשך למאי אתא לכדחניא
*כנפשך מה נפשך אם חסמת פטור אף
פועל אם חסמת פטור מתיב מר זוטרא
*איזהו גורין למעשרות בקישואים ובדלועים
משפיקסו ואמר רבי אסי משינטל פיקס
שלחן מאי לאו משפיקסו אפי' בשדה לא
משפיקסו בבית אי הכי משפיקסו עד
שיפיקסו מיבועי ליה אי תנא עד שיפיקסו
ה"א עד דגמר לפיקוסיהו קמ"ל משפיקסו
מבי אתחולא פיקוסיהו מתיב מר זוטרא
בריה דרב נחמן גורין למעשר לחיוב עליו
משום טבל משתגמר מלאכתו ואיזהו גמר
מלאכתו מלאכת הכנסתו מאי לאו הכנסתו
אפילו בשדה לא הכנסתו לבית זה הוא גמר
מלאכתו ואיבעית אימא כי קאמר רבי ינאי
בזיתים וענבים דלאו בני גורן נינהו אבל
חטין ושעורין גורן בהדיא כתיב ביה
אשכחן אדם במחובר ושור בתלוש אדם
בתלוש מנלן קל וחומר משור *ומה שור
שאינו אוכל במחובר אוכל בתלוש אדם
שאוכל במחובר אינו דין שאוכל בתלוש
מה לשור שכן אתה מצווה על חסימתו
תאמר באדם שאי אתה מצווה על חסימתו
ויהא אדם מצווה על חסימתו מקל וחומר
משור ומה שור שאי אתה מצווה להחיותו
אתה מצווה על חסימתו אדם שאאתה מצווה
להחיותו אינו דין שאאתה מצווה על חסימתו

אמר קרא *כנפשך כנפשו של פועל מה
נפשו אם חסמתו פטור אף פועל אם חסמתו
פטור ואלא אדם בתלוש מנלן אמר קרא
*קמה קמה ב' פעמים אם אינו ענין לאדם
במחובר תגור ענין לאדם בתלוש ר' אמי
אמר אדם בתלוש לא צריך קרא כתיב

כי תבא בכרם רעך מי לא עסקינן יששכרו לכתף ואמר רחמנא ליבול שור
במחובר מנ"ל קל וחומר מאדם ומה אדם שאינו אוכל בתלוש אוכל
במחובר שור שאוכל בתלוש אינו דין שאוכל במחובר מה לאדם שכן
אתה מצווה להחיותו תאמר בשור שאי אתה מצווה להחיותו ויהא שור
מצווה להחיותו מקל וחומר ומה אדם שאי אתה מצווה על חסימתו אתה מצווה
להחיותו שור שאאתה מצווה על חסימתו אמר קרא
*וחי אחיך עמך אחיך ולא שור ואלא שור במחובר מנלן אמר קרא רעך
רעך ב' פעמים אם אינו ענין לאדם במחובר תגור ענין לשור במחובר רבינא
אמר לא אדם בתלוש ולא שור במחובר צריכי קראי דכתיב^{כ"ה} לא תחסום שור בדישו
מבדי

דהתם ליכא למיטעי כי הכא אי נמי התם נקט משפיקסא לאפוקי ממ"ד דתיא חבר הכי משפיקסא
ומשפיקסא אחא לאפוקי תוסס בן ארבעים יום א"כ יידי דתנא משירד לבור לכך נקט בכולה כן :
כי קאמר רבי ינאי בזימין וענבים דלאו בני גורן נינהו . והע"ז דתירוש ויתר כתיב (דברים יד) והיינו לאחר שדרכן לעשותם יין
ושמן ר' ינאי מיירי בשאין דעתו לדרכן אלא לאכול כל קח מיבועי לעבד מן התורה דרביית פני הבית אמר דבפסוק לא מלינו אלא
תירוש ויתר אלא דגן אין רגילות לאכול בשבטים לעבד לא מחייב לעבד אלא פני התורה :
ומה שור שאינו אוכל במחובר . במסקנא דריש דשור אוכל במחובר והשתא אכתי לא מסיק דעשייה וכלאו הכי לא קאי הא ק"ו
*ואם תאמר אמאי עבדי ק"ו שאינו אמת לפי המסקנא הוה ליה למיעבד ק"ו ומה שור שאי אתה מצווה להחיותו אוכל כו'
ויש לומר דתיא ליה לעשות קל וחומר מאכילה בשעת מלאכה שזא ללמוד :

ויקרא כה
דברים כה

אומרי: [נאמר] "עשר תעשר [את כל תבואת זרעך היצא השדה שנה שנה] ואכלת [לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם וכו'] והם דורשים [ואכלת", ולא מוכר⁵⁵ היינו מן התורה אין חיוב למוכר תבואה לעשר, ובני הינו לא עזרו כשמכרו]. "תבואת זרעך", ולא לוקח⁵⁵⁶ היינו שגם לוקח לא חייב לעשר תבואה שהוא קונה]. אלא [בעצם חיוב לוקח לעשר הוא רק] מדרבנן, והפסוק [שדרשו בברייתא לעילא] הוא רק לסמיכות⁴⁶.

אלא מה "כנפשו" בא [ללמד, אם לא צריכים אותו לפטור אותו מחיוב מעשר]. לכשלמדנו: "כנפשו", מה עצמך אם חסמת פטור, אף פועל, אם חסמת [או שהתנת שהוא לא יאכל, או בעצרת אותו בכח], פטור⁵⁷ [מלאו של "לא תחסום"].

מר זוטרא שאל: מהו הגורן למעשרות⁴⁷ [פי' שיהא קרוי גורן וגמר מלאכה לאסור בהן אכילת עראי]. בקישואים ובדלועים משינטל פיקס שלהן [הוא פרח הגדל בראשו ודבוק בו, ולאחר זמן הוא נופל בתלוש]. ואמר רבי אסי: משינטל פיקס שלהן. במה [מדובר, וכי] לא [מדובר], משיפסו אפילו בשדה. לא, משיפסו בבית. אם כן [למה כתוב] משינטל פיקס שלהן, היו צריכים [לכתוב] "עד שיפסו". אם לימדו "עד שיפסו", הייתי אומר: עד גמר פיקוסם [סוף נפילת הפרח], לכן לומדים "משיפסו", מאז שמתחיל להיפסו.

מר זוטרא בנו של רב נחמן שאל: גורנו למעשר לחייב עליו משום טבל, משתגמר מלאכתו, ואיזהו גמר מלאכתו, מלאכת הכנסתו. במה [מדובר, וכי] לא [מדובר], הכנסתו אפילו בשדה [צבירתו ואסיפתו לכרי לשום כינוס]. לא, הכנסתו לבית, זה הוא גמר מלאכתו [וי"הכנסתם] הוא לשון כינוס. ואם תרצה לומר: כאשר רבי ינאי אמר [ההלכה שביית קובע למעשר, היינו] בייתים וענבים [העומדים לאכילה], שאינם בני גורן [כניסתן לבית קובעתן, שאין להם קביעות אחר], אבל חטים ושעורין, כתוב בהם גורן בפירוש.

מצאנו שאדם [כשהוא עובד בדבר] מחובר [לקרקע, מותר לו לאכל, שנאמר "כי תבא בקמת רעך וקטפת"] ושור [מותר לו לאכל כשהוא עובד בדבר] תלוש [מהקרקע, שנאמר "לא תחסום שור בדישו"], מאיפה אנו יודעים [שמותו] לאדם [כשהוא עובד בדבר] תלוש [מהקרקע. מתוך הגמ', לומדים את זה] קל וחומר משור: ומה שור שאינו אוכל במחובר [שלא נאמר במפורש בתורה ששור העובד בפירות מחוברים אסור למונעו

⁵⁵ עי' רמב"ם (מעשר פ"ב ה"א): אינו חייב להפריש מן התורה אלא הגומר פירותיו לאוכלן לעצמו אבל הגומרן למכור פטור מן התורה וחייב מדבריהם שנאמר עשר תעשר וגו' ואכלת אינו חייב אלא הגומר תבואתו לאוכלה. דרך אמונה: אינו חייב להפריש. מעשרות ותרומה אבל בחלה המגולגל עיסה ע"מ למכור חייב מה"ת:

מן התורה. אבל מדרבנן בודאי חייב כדמסיים רבנו: אלא הגומר פירותיו. דהיינו מירוח כדלקמן פ"ג אבל אין תלי בדעתו בשעת ראיית פני הבית אלא בשעת מירוח ולכן אם מירח לעצמו והכניס לבית ע"מ למכור חייב מה"ת:

לאוכלן לעצמו. ואפי' נמלך אח"כ למכור חייב לעשר מה"ת ואם אוכלה חייב משום אוכל טבל וכן המוכר חייב לעשר מה"ת לפני שמוכר: אבל הגומר למכור. ואפי' נמלך אח"כ לאכילה ל"ל דכבר חל עליהן פטור וכ"ש אם מכר וחזר ולקח דודאי פטור לדעת רבנו:

למכור. או ליתנם בתמנה וכן הממרח לבהמה או לזרוע או להקדיש או להפקיר כל שאינו לאכילה פטור מה"ת ומ"מ כל אלו חייבין מדרבנן והממרח אתורגים למצוה ל"ל ד"כ פטור מה"ת ו"א דחייב:

וחייב מדבריהם. ואסור למכור עד שיעשר כדלקמן פ"ו ה"ו וכ"ש שאסור לאכלן עד שיעשר והגומר פירותיו וחשב קצתן לאכול וקצתן למכור צ"ע כיון דק"ל אין בירה אין יעשרן דשמה מעשר מן הפטור על החיוב ולכאן אין יכול לעשר אלא מחיוב גמור על אלו:

שנא' עשר תעשר וגו' ואכלת כו'. ואף על גב דהאי קרא גבי מע"ש כתיב לפי' מיני' שאר תרומות ומעשרות:

⁵⁶ עי' רמב"ם (מעשר פ"ב ה"ב): וכן הלוקח פטור מן התורה שנאמר תבואת זרעך, וחייב מדבריהם, בד"א בשלקחן אחר שנגמרו מלאכתן ביד מוכר, אבל אם נגמרו ביד לוקח חייב לעשר מן התורה. +/השגת הראב"ד/ וכן הלוקח פטור מן התורה וכו' עד חייב לעשר מן התורה. א"א אינו כן את תבואת זרעך ולא לוקח והלא עשר תעשר משנמרח הוא ועל זה אמר תבואת זרעך ולא לוקח והרי הפקר פטור ואפילו נתמרח משזכה בו פטור מן התורה כדאמרין בלקט שכחה ופאה שעשאן גורן בעיר שהן פטורין שמע מינה בשדה חייבים מדרבנן, ושמענתא דהשוכר את הפועלים נמי קשיא ליה דוק ותשכח. +

דרך אמונה: וכן הלוקח פטור מה"ת. אדלעיל קאי שמירח ע"מ למכור כשם שהמוכר פטור מה"ת כך הלוקח פטור מה"ת אבל אם מירח ע"ד לאכול לעצמו ואח"כ מכר חייב הלוקח לעשר מה"ת לפ"ד רבנו שכבר נתחייב ברשות המוכר ותו לא פקע חיובו:

מלאכול, אלא רק בפירות תלושים, עכ"ז אסור לחסמו והוא] אוכל בתלוש, אדם שאוכל במחובר, [וכי] אינו קל וחומר שאוכל בתלוש.

[אומר הגמ', אפשר לפרוך את הקל וחומר בשאלה] מה לשור שכן אתה מצווה על חסימתו, תאמר באדם, שאין אתה מצווה על חסימתו. ויהא מצווה על חסימתו של אדם מקל וחומר משור: ומה שור שאין אתה מצווה להחיותו, אתה מצווה על חסימתו, אדם שאתה מצווה להחיותו [שנאמר "וחי אחיך עמך"], אינו קל וחומר שאתה מצווה על חסימתו. נאמר בפסוק: "כנפשו", כנפשו של פועל, מה נפשו, אם חסמתו פטור, אף פועל אם חסמתו פטור.

אלא מאיפה אנו יודעים [שמותו] לאדם [כשהוא עובד בדבר] תלוש [מהקרקע]. נאמר בפסוק "קמה" [כי תבא בקמת רעך] "קמה" [על קמת רעך] שתי פעמים, אם אינו נצרך לאדם במחובר, תלמדו לאדם בתלוש. רבי אמי אמר: אדם בתלוש לא צריך פסוק, שכתוב "כי תבא בכרם רעך", וכי לא מדובר ששכרו לשאת [את הענבים, והרי מלאכתו בתלוש], ואמר הרחמן שיאכל.

מאיפה אנו יודעים ששור [העובד] במחובר [לקרקע, שמותר לו לאכול ממנו]. קל וחומר מאדם: ומה אדם שאינו אוכל בתלוש [פי' שאין פסוק בפירוש שמותר לו לאכול כשהוא עובד בדבר התלוש], אוכל במחובר [פי' כתוב בפסוק שמותר לו לאכול כשהוא עובד במחובר], שור שאוכל בתלוש [פי' שכתוב בפירוש הוא אוכל כשהוא עובד בדבר התלוש מן הקרקע], אינו קל וחומר שאוכל במחובר⁵⁸.

[אומר הגמ', אפשר לפרוך את הקל וחומר בשאלה] מה לאדם שכן אתה מצווה להחיותו, תאמר בשור שאין אתה מצווה להחיותו. ויהא שור מצווה להחיותו מקל וחומר: ומה אדם שאין אתה מצווה על חסימתו, אתה מצווה להחיותו, שור שאתה מצווה על חסימתו, אינו קל וחומר שאתה מצווה להחיותו. נאמר בפסוק "וחי אחיך עמך", [ודורשים דווקא] אחיך ולא שור. אלא מאיפה אנו יודעים ששור [העובד] במחובר [לקרקע, שמותר לו לאכול ממנו]. נאמר בפסוק: "רעך" "רעך" שתי פעמים, אם אינו נצרך לאדם במחובר, תלמדו לענין שור במחובר.

רבינא אמר: לא אדם בתלוש ולא שור במחובר צריכים פסוקים [ללמד שמותר להם לאכול], שנאמר "לא תחסום שור בדישו".

הלוקח. וכן המקבל מתנה והזוכה מההפקר כ"ל אבל יורש כרעי' דאבוה הוא ומקרי תבואת זרעך אבל האחיין שחלקו הם ספק לקוחות וא"כ ספק אם חייבין במעשר מה"ת:

וחייב מדבריהם. ולכן אין מעשרין ממנו על חיוב דאורייתא דהוי מן הפטור על החיוב ונתבאר לעיל פ"ה מתרומות ה"ד כל הפרטים בה:

מדבריהם. ואפי' בסוריא ובמקומות הסמוכים לא"י חייב מדבריהם: בד"א בשלקחן כו'. הנה יש בדין זה ג' שיטות. דעת הריב"ם והר"ש דדוקא לוקח קודם מירוח פטור מה"ת וכן אחר מירוח קודם ראיית פני הבית אבל לוקח אחר מירוח וראיית פה"ב אף שמירח ע"מ למכור חייב מה"ת שכבר נתחייב ואם לקחו קודם מירוח ומירוח המוכר חייב מה"ת [ואם הרהינו הלוקח להמוכר ומירוח המוכר אין חייב מה"ת] אבל אם מכרו קודם מירוח ומירוח הלוקח וחזר ולקחו המוכר פטור המוכר מה"ת ואם לקח אחר מירוח קודם ראיית פני הבית דינו כלקחו לפני מירוח לשיטה זו כ"ל וי"א שאם לקח מהגוי קודם מירוח אין כאן פטור לקוח כיון דאין קנין לגוי בא"י להפקיע ממעשר מקרי תבואת זרעך של הלוקח וי"ל דה"ה בלקח מהקדש ויש חולקין וכו' דוקא בלקחו בתלוש אבל לקחו במחובר אפי' אחר הבאת שליש תבואת זרעך קרינן ב' והלוקח חייב מה"ת. שיטה ב' היא שיטת ר"ת דס"ל להיפק דלוקח קודם מירוח חייב דכיון דהלוקח ממרח תבואת זרעך קרינן ב' אבל לוקח אחר מירוח פטור ואין תלי בראיית פני הבית כלל רק במירוח ומיהו ל"ל דדוקא מירוח או דבר שעושה תיקון בגוף הפרי אבל כבר בטנניות אף על גב דמקרי גמ"מ מ"מ מכיון שראוי לאכול בלי זה וכן העמדת ערימה באלו שאין עושין מירוח כיון שאינו מעשה בגוף הפרי אינו גמ"מ המחייב את הלוקח וכ"כ הגר"א. והמוכר לחברו קודם מירוח ע"מ שימרחו המוכר חייב כיון דמעשה הקנין נעשה קודם מירוח וחלות הקנין הוא בב"א עם המירוח ה"ל כמירוח ביד לוקח אבל אם הגמ"מ בא ביחד עם המקח כל דלא קדם קנין הלוקח לגמ"מ ל"ל דפטור ועוד כל שנגמר בלא מעשה לא מקרי זרעך ביד לוקח אבל דעת הרשב"א דכל שזכה בשעת תלישה מקרי מירוח ביד השני. מכר לו קודם מירוח ומירוח הלוקח וחזר ומכרו להמוכר המוכר חייב מה"ת ואפי' אם לקח קודם מירוח ומכרו לאחר ומירוח לוקח שני וחזר לוקח ראשון ולקחו מהשני ג"כ חייב לעשר מה"ת ולכן אם הלוקח עישר קודם מירוח אף שפטור כיון שאם יחזירם למוכר חייב מעשרותיו מעשר ואם החזירם אח"כ למוכר יכול עי' המשך בהערה.

⁵⁷ עי' שו"ע (ח"מ סי' שלז ס"א): הוב"ד לעיל הערה 48.

⁵⁸ עי' שו"ע (ח"מ סי' שלח ס"א): הוב"ד הערה 91.

הרי, כל דבר ישנו ב[איסור] חסימה, שלומדים "שור" "שור" משבת. אם כן הרחמן [ה' ית' היה לון] לכתוב [בתורה] "לא תדרוש בחסימה", [המילה] "שור" שהרחמן [ה' ית' בתורה] כתב, למה. להקיש [אדם ה] חוסס [לשור] הנחוס ונחוס לחוסס [לענין אכילת פועלים], מה [אדם ה] חוסס אוכל [כשהוא עובד בדבר] המחובר [לקרקע], אף [שור ה] נחוס אוכל [כשהוא עובד בדבר] המחובר [לקרקע], ומה נחוס אוכל [כשהוא עובד בדבר] התלוש [לקרקע], אף חוסס אוכל [כשהוא עובד בדבר] התלוש [לקרקע]. הרבנים למדו: [זה שנאמר "לא תחוסם שור בדישו", הרי] דיש⁵⁹, מה דיש מיוחד [בזה שהוא] דבר שגידולי קרקע ובשעת גמר מלאכה [פי] זו היא שעת גמרו ופועל אוכל בו, אף כל שגידולי קרקע, פועל אוכל בו. להוציא החולב והמחבץ [מוציא חמאה מהחלב] והמגבן [העושה גבינה מחלב] שאין גידולי קרקע, אין פועל אוכל בו. [מקשה הגמ'] למה [צריכים את הדרשה הזאת, הרי] לומדים את זה מ"כי תבא בכרם רעץ". צריכים [את שניהם], היית חושב לומר: הואיל ונאמר "קמה" לרבות כל בעלי קמה, [אולי זה] גם לרבות דבר שאינם גדולי קרקע, לכן לומדים [שלא].

אחר לימד: דיש, מה דיש מיוחד, דבר שבשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו, אף כל שהוא בשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו. יצא המנכש [המוציא עשבים מסביב שדה שיש בו] שומים ובצלים, הואיל ואין גמר מלאכה, אין פועל אוכל בהם.

[מקשה הגמ'] למה [צריכים את הדרשה הזאת, הרי] לומדים את זה מ"ואל כליך לא תתן". לא [לומדים רק משם, אלא] צריכים [את הדרשה הזאת ללמד], אף על גב שהוא עוקר הקטנים [שאף פעם לא יגדלו גדול, ועושים כך שיהיה מקום לגדולים להתפשט] מבין החזקים [שיש בזה נתינה לכליו של בעל הבית, ולא ממעט מאל כליך לא תתן וממעט להו מדיש, דלא שעת גמר מלאכה הוא, דעיקר פעולה משום תקון גדולין הוא שהם מחוברין ועומדין].

אחר לימד: דיש, מה דיש מיוחד, דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשה פועל אוכל בו, אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשה פועל אוכל בו⁶⁰. יצא המבדיל תמרים [שנדבקו יחד] או בגרוגרות, הואיל ונגמרה מלאכתו למעשה, אין פועל אוכל בו. [מקשה הגמ'] הרי למדנו: הבודל בתמרים ובגרוגרות פועל אוכל בו. אמר רב פפא: כאשר למדו אותו, בתולחני⁶¹ [תמרים רעים שאין מתבשלין באילן, ומכניסין לקיום בכלי של כפות תמרים, ומתחממות ומתבשלות, וקודם שנתבשלו קאמר, דהבודל מהן פועל אוכל בהן, דלא נגמרה למעשה].

אחר לימד: דיש, מה דיש מיוחד, דבר שלא נגמרה מלאכתו לחלה ופועל אוכל בו, אף כל דבר שלא נגמרה מלאכתו לחלה פועל אוכל בו. יצא הלש [בצק] והעורך [לחם] והאופה שנגמרה מלאכתו לחלה, שאין פועל אוכל בו. והרי נגמרה מלאכתו למעשה [ואסור לאכול ממנו בגלל זה]. אין קושי [זה שכתוב שהוא אוכל בו טרם שיהיה חיוב חלה] מדובר בחוצה

⁵⁹ ע"י ש"ע (ח"מ ס' שלז ס"ב): במה דברים אמורים שאוכל כשהוא עושה: בגדולי קרקע במחובר בשעת גמר מלאכה, כגון בוצר ענבים ומוסק בזיתים ואורה בתאנים וגודר בתמרים, ובתלוש מהקרקע קודם שיגמר סוף מלאכה המחייבת אותו בחיוב האחרון שבו, אבל העושה בדבר שאין גדולי קרקע, כגון החולב והמחבץ פירוש: המוציא חמאה מן החלב ויש אומרים המקפה את החלב בקיבה להיות נקשר והמגבן אינו אוכל, וכן העושה במחובר שלא בשעת גמר מלאכה, כגון העורך בגפנים או מכסה שרשי האילנות, ואפילו המנכש בבצלים ושומים כגון שעוקר את הקטנים מן הגדולים לא יאכל מהם, ואע"פ שהוא גמר מלאכת הקטנים, שעיקר המלאכה לצורך הגדולים להרחיב להם ועדיין לא נגמרה מלאכתן:

ביאור: בחיוב האחרון שבו - מפורש בסעיף שאחר זה, ע"ש (ס"מ"ע). והמגבן - עושה גבינות, ומחבץ היינו שמקפה את החלב להיות נקשר, דאינו גידולי קרקע (ס"מ"ע).

ואפילו המנכש בבצלים כו' - פירוש, לא מיבעיא כשעוקר מביניהם שאר ירקות שאינם יפות דאינו אוכל, דהא ילפינן מ"אל כליך לא תתן" דאינו אוכל אלא בשעת גמר בישולו שנותן לכליו של בעל הבית, אלא אפילו מנכש בבצלים קטנים שקורין ציבליש, שהן לא נעשים גדולים לעולם ועוקרין אותן מבין הגדולים להרחיב להן מקום להתפשט, דאיכא השתא נתינה לכליו דהבעל הבית אותן בצלים קטנים, מ"מ כיון דעיקר מלאכה זו אינו אלא משום הגדולים ולהן אינו גמר מלאכה, אינו אוכל אפילו מן הקטנים (ס"מ"ע).

⁶⁰ ע"י ש"ע (ח"מ ס' שלז ס"ג): העושה בתלוש לאחר שנגמרה מלאכתו למעשה כגון בודל פירוש: שנדבקו זו זו ומבדילן בתמרים ובגרוגרות אינו אוכל, שכל דבר שאין אחד חיוב מעשה חיוב אחר כגון תאנים וענבים לאחר שנתחייבו במעשה אינו אוכל ממנו, ובדבר שיש בו חיוב אחר כגון חטים העומדים לעשות פת שחייבת בחלה, אוכל עד שיגמור מלאכתו להתחייב בחלה ולאחר מכאן אינו אוכל:

לארץ, שאין [חיוב] מעשה [בחוף לארץ ויש חיוב חלה]. אם כן, גם אין [חיוב] חלה.

אלא באמת [מדובר] בארץ [ישראל], ואן קושי [זה שהזכיר חיוב חלה ולא היה מעשה מדובר] בשבע [שנים שיהושע בין נון וכלל ישראל] כיבשו [ארץ ישראל] וב[עוד] שבע שחילקו [אותו לשבטים]. שאמר מר: שבע שכיבשו ושבע שחילקו נתחייבו בחלה, ולא נתחייבו במעשה. [מקשה הגמ'] וכי [החיוב] מעשה גורם [האיסור אכילה, הרי] הגמר מלאכה גורם [את זה]. אלא אמר רבינא: תחבר [שתי הברייתות האלה] ותלמד: דיש, מה דיש מיוחד, דבר שלא נגמר מלאכתו למעשה ולחלה ופועל אוכל בו, אף כל שלא נגמר מלאכתו למעשה ולחלה פועל אוכל בו.

שאלו: פועל, מהו שיהבהב [את המלילות] באש [למתק טעמו] ויאכל. מי הוי כ"ענבים ודבר אחר" [ואסור], או לא. בא ושמע רשאי בעל הבית להשקות פועלים יין כדי שלא יאכלו ענבים הרבה⁶², רשאי פועלין לטבל פיתם בצירי כדי שיאכלו ענבים הרבה.

ביאור: וענבים - היינו כשדעתו לאוכלן כמות שהן, אבל כשבצרן לעשות מהן יין או זיתים לעשות מהן שמן גמר חיובן אינו אלא לאחר שנעשה היין והשמן (ס"מ"ע).

חיטין העומדין לעשות מהן פת - דוקא בחיטין אמרו כן, דמסתמא עומד לפת ופת מחויב בחלה, משא"כ בשעורין וכוסמין ושיבולת שועל, שסתמא אינו עומד לפת אלא לעשות מהן משקה או להאכילן לבהמתו או לעשות מהן תבשיל כשיגרסו השעורים וכנהוג, אזי אסור לאכול מהן מיד אחר המירוח שמאז הוא גמר חיובן למעשה (ס"מ"ע), יש מחלוקת ראשונים, לדעה א' לא מחלקינן בין רגיל לעשות ממנו פת או לא, ואין חילוק בין חיטים ושעורים ושאר מינים כיון שהם נכללים בסתם דיש ראויים לעשות מהם חלה, ולא מיקרי נגמרה מלאכתו עדיין. ולדעה ב' תלוי ברגילות, ולכן יש להחמיר שלא יאכל פועל במידי דהפועל יודע שאין דרך בעל הבית לעשות ממנו פת, ואין חילוק בין חיטים ושעורים ושאר מינים אלא בדרכו של בעל הבית תליא מילתא (ט"ז).

עד שיגמור מלאכתו להתחייב בחלה - והיינו משעה שנתן מים על הקמח ועירבן יחד (ס"מ"ע).

⁶¹ ע"י ש"ע (ח"מ ס' שלז ס"ד): הבודל בתמרים רעים שלא נתבשלו כל צרכן ונותנים אותם בסל ומתחממים ומתרככים שם, עדיין לא נגמרה מלאכתן ויכול לאכול מהם: [ע"י לעיל הערה 40]

⁶² ע"י ש"ע (ח"מ ס' שלז ס"ו): רשאי הפועל לטבל פתו בציר פירוש: לחלוח היוצא מכבישת ועצירת הדג כדי שיאכל ענבים הרבה, ורשאי בעל הבית להשקות את הפועל יין כדי שלא יאכל ענבים הרבה:

ביאור: לטבל פתו בציר - דלא ממעטינן ענבים ולא ענבים ודבר אחר, אלא שלא יהא ההכשר לחיטין הפירי, אבל להכשר הפועל נפשו ע"י טיבול פתו בציר כדי לאכול הרבה, לא נתמעט מזה ומותר, וכן איפכא, יכול הבעל הבית לעשות תקנה לנפשו שלא יאכל הפועל הרבה כגון להשקותו יין תחילה וכל כיוצא בזה (ס"מ"ע).

השוכר את הפועלים פרק שביעי בבא מציעא

פ"ט

עין משפט
גמ' מצוה

מכדי כל מילי איתנהו בחסימה - כלומר על כרחך שור לאו דוקא
וכל שאר בהמות איתנהו בחסות חסימה דילפינן שור שור משבת
בפ' שור שנגח את הפרה (ב"ב דף ק"ז) לגבי שבת כתיב וכל בהמה
וכיון דשור לאו דוקא למה לי דכתיבה רחמנא ליכתוב לא תדוש
בחסומה : לאקושי חוסם לנחסם - תורה אור

[צ"ק י"ד]

אדם לשור ושור לאדם לטעין אכילת
פוטלין : בשעת גמר מלאכה - זו
היא שעת גמרו : המהבן - מיני
חריני חלב : ששעת גמר מלאכה -
(ה) ועשוי הוא גומר מלאכתו ומתניטין
לאחר גמר מלאכה קאמר דאין אכלין
כגון תפרו עיגולין : המנכש - קא
ס"ד שטורק מביטין שאין יפות :

רש"י מ"ו
[כן כילקוט
ליהא]

דקא משליף קטיני - יש בצללין
שמתרסין ולא יהו גכיס לעולם
וקרין אותן בלע"ז "ליב"ש וטורקין אותן
מזין הגדולים להרחיב מקום ולהתפשט
דאיכא השתא תינה לכליו של בעל
הבית ולא מומטט מאל כלך לא תתן
ומומטט להו מדיש ללחו שעת גמר
מלאכה הוא דעיקר פעולה משום
תקון גדולין הוא שהם מחזרין
ועומדין : הכדורל ובגרוגרות -
שמדובקות זו בזו ומזדינן במגריפה :

בפוחלתי תמרים רעים שאין מתבטלין
באין ומכניסין לקיום ככלי של כפות
תמרים ושמן חותלות ומתחממות
ומתבטלות וקורס שנתבטלו קאמר
דהבדול מתן פוטל אוכל בהן ולא
נגמרה מלאכתן למעשר - הלש - משנתן
המים וגילגל נתחייב בחלה ועדיין
לריכה ללוש ולשוק ולצטוט וריכה :

והמקטף - עורך וטח פניה : ותיפוק
ליה משום מעשר - והלא נגמרה
מלאכתו למעשר וטחינה והרקדה
דמקמי לישה נמי לא אכיל : נתחייבו
בחלה ולא נתחייבו במעשר - (בפ"ק
דקדושין) [ספרי פ' שלח] דכתיב
בבואכם אל הארץ שינה הכתוב
ביאה זו מכל ביאות שבטורה שנאמר
בהן כי תבואו וכלן נאמר בבואכם
משנתכחו לארץ נתחייבו בחלה אבל
במעשר לא נתחייבו אלא לאחר

ירוסה וישיבה *דכתיב עשר תעשר
וכתיב בתריה במקום אשר יבחר עד
שנתחיה שילה לא נתחייבו והיינו
לאחר כיבוש וחילוק דכתיב ביהושע
וכל ימי כיבוש וחילוק היה אהל
מועד בגלגל י"ד שנים כדאמר
[בבבב] (דף ק"ה) : מידי מיוב
מעשר קא גריס - לסלק את הפועלין
מדין אכילה : גמר מלאכה קא גריס -
כדיליף מדיש לא שגא בזמן מעשר
ול"ש בלא זמן מעשר דמעשר גבי
אכילה פועל לא כתיב : אמר רבינא

[ע"י ככתובות
ובנה ובכל
דוכתא מפש
העטם באופן
אמר]

[בכתובות] אית'
בירוחה ופי'
נכ"ל שס
דגריס
תרוייהו]

כרוך ומי - הקך תרתי מהתיטין
לדעיל לא תיתגהה *לחודל למיתני
בקמיתתא מה דיש מיוחד דבר שלא
נגמר מלאכתו למעשר דא"כ שמוע
מיהא הא נגמרה למעשר לא אכיל
וקשיא בברייתא אלא כרוך ומי חלה

ג"ר רש"י
הדה חדה

מה דיש מיוחד שלא נגמר מלאכתו
הנהגין זו אף כל שלא נגמרה מלאכתו לדבר הנהגו זו אס למעשר
לחודי' למעשר אס לחלה לחלה ילא הכדורל בתמרים דנגמר למעשר ואין
בהם דבר מאוחר ממנו וי"ל הלש שנגמרה מלאכתו לנאוחר שבו : מסו
שיבכסו בצורי - את המוליות והאור ממתק טעמו וכן הענבים :

אכשורי
קאמר בסמוך מפרקי' ע"ג סלע מאי מוקי פירא איכא היכא
דמוק (ג) הכא דלא יספות במלח הוה משום מעשר הא לאו הכי

גידולי קרקע ילא החולב כו' - בריש בכל מערבין (שירושין דף כו) :
חשיב בעלי חיים גידולי קרקע דריש ותתה הכסף בצבקר
ובלחן מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע חס קרי לכו
גידולי קרקע לפי שניזונין מן הקרקע אבל הכא מפיק שפיר חולב
ומגבן דלא הוי בכלל דיש שהוה
גודל וזומח מן הקרקע :

ס"ד אמיתא הואיל וכתיב קמה קמה
שתי פעמים - ותימה הא
אילטרין חד לרבות כל בעלי קמה
וחד לרבות ארס בתלות וי"ל דה"ק
ס"ד דלא נדרוש חד מהגך דרשות
לדעיל אבל נדרוש לרבות חולב
דמסתבר טפי למדרש הכי ולספרים
דגרסי הואיל וכתיב קמה לרבות כל
בעלי קמה נרבה נמי הא א"ש טפי
דמכל בעלי קמה משמע שפיר בעלי
חיים שהם בעלי קומה ותימה אכתי
נרבה מקמה דבר שאין גידולו מן
הארץ כגון חולב וכי תימא דיש
דכתב רחמנא ל"ל אילטרין לרבות
תלות דאי לא כתיב דיש אלא לא
תחסום שור במלאכה הוה מוקמינא
ליה דוקא במחובר דומיא דפוטל
דה"ל פריך ל"ל דיש להוילא חולב
מכי תבא נפקא *דוקא במחובר אלמלא
אית לן לאוקמי שור דומיא דאדם
ועוד דאילטרין דיש לכמה דרשות
דבסמוך : *יצא המנכש בצללים -

נראה דאי לאו ואל כלך לא תתן לא
הוה דרשינן מדיש אלא מה דיש
מיוחד שלא נגמרה מלאכתו למעשר
אבל לשעת גמר מלאכתו שאין לריך
לקרקע לא הוה דרשינן ליה אבל
השתא דכתב ואל כלך למדרש
בשעת גמר מלאכה דרשינן נמי
מדיש להי : *יצא הלש המקטף
והאופה - תימה לר"י דבשלמא אופה
אילטרין למיתני אע"ג דתנא לא
משום דמסתחא דחייב בחלה אפילו לא
לש ע"ג אפיייה דאמרינן בצרק כל
שעה (פסחים דף לו' ע"ג) הדובשנין
והאיסקריטין כו' אפילו בחילפס
פטורין בתער חייבין אלא מקטף
אמאי תני לה וכי יש מקטף כגוף
לישה : אי הכי חלה נמי לא -
דחלה בחולה לארץ לא הוילא אלא
מדרבנן כדמוכח בפ' עד כמה (בבבב)

דף כו) : *מידי מעשר קגריס
גמר כו' - דכיון דאס הוי חייבין
במעשר הוה חשיב גמר מלאכה
למעשר אחר המירות והיינו הולכים
בצר אותה גמר מלאכה כי אין
חייבין נמי לא הוי פחות וניזיל
בצרה ואמאי אזלינן בצר חלה :
אמר רבינא כרוך ומי - דהשתא
דקמתי בחדל למעשר ולחלה
מוכח שפיר דלא נקט למעשר אלא
לאזקי היכא דלא שייך חלה כגון
בדל בתמרים אבל היכא דשייך חלה
לא חשיב (ג) אלא שנגמרה מלאכתה
לחלה אבל כי הוה בחדל ברייתא

למעשר לחוד הוה משמע דכ"מ אזלינן בצר *גמר מלאכה למעשר :
והבודל בתמרים - אע"ג דליכא מעשר אלא מדרבנן חשיבא
גמר מלאכתן למעשר כיון דאי הוה בזה מעשר מאזכרייתא
הוה אזלינן בצר גמר מלאכתו למעשר : פועל מהו שיהבד -
פי' בקונטרס שאור ממתקן ובעי אס שרי להבדד ולמתוק ש"י
כן יאכל יותר אי הוה כענבים ודבר אחר או לא וקשה לר"י דמאי
ס"ד דמקשה דליכא מתוקי פירא א"כ למה מפרקי' ועוד למאי
שרי לספות במלח א"כ כ"ש דשרי להבדד דספיתא במלח דמיה
טפי

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה שכתב :
וכי דעבדו :
(ב) תוס' ד"ה אמר וכו'
לא חשיב גמר אלא
כשנגמרה כליל והד"א
עם ד"ה והבדל :
(ג) ד"ה פועל וכו'
ועוד למאי דמסיק רבא
דלא יספות :

כחכות כה' נדה מה
כח' גמר למעשר כ"ל
רש"י

כחכות כה' נדה מה
כח' גמר למעשר כ"ל
רש"י

כחכות כה' נדה מה
כח' גמר למעשר כ"ל
רש"י

כחכות כה' נדה מה
כח' גמר למעשר כ"ל
רש"י

השוכר את הפועלים פרק שביעי בבא מציעא

לח א ב מיי פ"ב
מגל שכיבות הל"י
ועיין בהשגות ובמגיד
משנה סג ע"פ זמ
עו"ש ע"מ ס"י של
סעף יג:

לפ ג מיי"ג שם הלכה ה
עו"ש ע"מ ס"ב:

מ ד ה מיי"ג שם הל"י
ועיין בהשגות ובמגיד
משנה ס"ג ע"פ זמ
ס"ב:

מא ו מיי"ג שם הל"י ד
עו"ש ע"מ ס"ב:

מב ז מיי"ג פ"ה מהלכות
מעשר הלכה י"א
עו"ש ע"מ ס"י של
סעף ק וסעף קא:

מג ח ט מיי"ג שם הל"י
ועיין פ"ה מהלכות
שכיבות הלכה י' ועי'
בהשגות ובמגיד עו"ש
ע"מ ס"י של סעף יב:

מד י מיי"ג פ"ה מהלכות
מעשר הלכה י' עו"ש
י"ד ס"י של סעף יג:

הגהות הב"ח
(א) ג"י עוררין בתלמי
(גורדון). ח"מ ו"ב
ס"ח וגורדון: (ב) שם
ק"ץ אחת אחת יחל
כ"ל אחת ו' נמחק:

הגהות הנ"א
[א] רש"י ד"ה המרכסות
בתבואה שבוין כ"ז.
ע"ב ורמב"ם פ"ה מהלכות
ע"ב (לרכס כמו
(ישנה ט) והרכסים
לכקעה וכו' ב"ב ושלמי
(פ"ט דהרומות) ח"מ
ב"ב ולא ב"ב:

[בדפו"י והל' דר"י]

טפי לענבים ודבר אחר המהבזבז כדמוכח בסמוך ומתוך האוניה
משמע שלא פשט כלום וגרלה לר"ח דבראוי לאכילה פשיטא ליה דשרי
הבהבז ללא היו אלף בסומי פירא אלף בצותן שאינן רחויין ולאכילה
אלף ע"י הדחק ומהבהבזן כדי שיהיו טובים לאכול מציעא ליה אי
היו כענבים ודבר אחר כיון דע"י

ל'אבשורי גברא לא קמביעיא לן כי קמביעיא
לן לאבשורי פירא מאי ת"ש פועלין אוכלין
ענבים בראשי אומניות שלהם ובלבד שלא
יהבהבו באור התם משום ביטול מלאכה כי
קא מיבעיא לן היכא דאיכא אשתו ובניו מאי
ת"ש "לא יהבהב באור ויאכל ולא יכמור
באדמה ויאכל יולא יפריך ע"ג הסלע ויאכל
אבל מפריך על יד על יד ואוכל התם משום
ביטול מלאכה הכי נמי מסתברא דאי ס"ד
משום מתוקי פירא סלע מאי מתוקי פירא
איכא אי אפשר דלא ממתיק פורתא ת"ש
יפועלין שהיו עוררים בתנאים (ה) *וגוררים
בתמרים ובוצרים בענבים ומוסקין בזיתים
הרי אלו אוכלים ופטורים שהתורה זכתה
להם יבפיתם לא יאכלו אלא אם כן נמלו
רשות מבעה"ב יולא יספות במלח ויאכל
מלח ודאי כענבים ודבר אחר דמי ולא יספות
במלח ויאכל ורמינהו 'השוכר את הפועל
לעדר ולקשקש תחת הזיתים הרי זה
לא יאכל ישכרו לבצור שברו למסוק
שברו ללקט הרי זה אוכל ופטור שהתורה
זכתה להן קצץ אחת (ג) ואחת יאכל שתים
שתיים לא יאכל וסופת במלח ויאכל אהייא
אילימא אסיפא כיון דקצץ כל היכי דבעי
ליכול אלא לאו ארישא אמר אביי לא קשיא
כאן בארץ כאן בחוצה לארץ בארץ קבעא
ספיתא בחוצה לארץ לא קבעא ספיתא אמר
רבא מי איכא מידי דבארץ קבעא ספיתא
מדאורייתא ובהוצה לארץ לא קבעא ספיתא
ומותר לבתחילה אלא אמר רבא "בין בארץ
בין בחוצה לארץ הדיא לא קבעא ספיתא
תרתי קבעא ספיתא קצץ בין ספת ובין לא
ספת אחת אחת אוכל שתים שתים לא יאכל
לא קצץ ולא ספת אוכל שתים שתים ספת
אחת אחת אוכל שתים שתים לא יאכל ואע"ג
דנטל רשות מבעה"ב דאימביל להולמעשר
וקבעא ספיתא ותרתי דקבעא ספיתא מנא לן
אמר רב מחנא דאמר קרא "כי קבצם כעמור" ^ה
גורנה: חנו רבנן פרות המרכסות בתבואה
והדרשות

אכשורי גברא - להכין גברא - עלמא לאכילה מרובה לא מביעיא לן שהרי
לא אכרה עליו תורה והאי לאו כענבים ודבר אחר דמי דהתם גבי
ענבים אכשורי פירא הוא: פועלין אוכלין ענבים - כל אכילתן
משהין עד שמגיעין לראש אומניות שהן בגלי והשמש מכה אותן
תורה אור וממתקן: ראשי אומניות - ראשי שורות
הכרס בלשון ארמי אוליית'א ובלע"ז
אורמין: התם משום ביטול מלאכה -
שמבטל עלמא כשהבהבז: דליכא
אשמו ובניו - שלא נשכרו אלל בעל
הבית ומהבהבין לו: ולא יכמור -
יחמם שמעמינס בעפר חס: ולא
יפריח - בלל"י"ר בלע"ז כמו ששועין
לפוחים: על יד - מיד ליד: עוררין
מוסקין בוצרין גוררין - כולם לשון
לקיטה הן לכל מין ומין: ופטורין -
מין המעשר ולא אמר מקח הוא לפי
שלין זה תנאי שכרן אלף התורה זכתה
להם: צפיתם לא יאכלו - משום דינאי
נקט ליה לפי שאוכלין הרבה: לא
יספות - יטבול קס"ד משום ענבים
ודבר אחר קאמר ולא משום מעשר
אלמא אכשורי פירא אסור: מלח
ודאי כענבים ודבר אחר דמי ואלע"ג
דעלייהו דענבים קא ממדד ליה ולא
מילתא בצפיה נפשיה הוא ספת מ"מ
דבר אחר הוא חבל מהבהב אימא
לך דשרי: לעדור - לחפור: לקשקש -
לכסות שרשים המגולים: הרי זה לא
יאכל - מן הזיתים שבאין דבעינן
שעת גמר מלאכה: שכרו לבצור -
בענבים: למסוק - בזיתים: ללקט -
בשאר פירות אותן הנגשרין על גב
הקרקע: קצץ - והתנה עם בעל
הבית ע"מ שאוכל הוה ליה כעין
מקח: אחת אחת אוכל - הפותח
משתים לא חייל איסור שם גורן בדבר
שלא נעמרה מלאכה: שתיים שתיים
לא יאכל - דשתיים מבי מניי להו מילתא
דחשיבותא כגון קליה או מקח חייל
עלייהו שם גורן כדליף אסמכתא
מקרא לקמן וקביעותא דקליה ומקח
דרבנן היא כדאמרן לעיל (פ"ה) דאי
מדאורייתא איין חילוק בין שתיים
לאחת: וסופת במלח ואוכל - ס"ד
ספיתא במעשר לא מהניא ולא נקט
ליה אלף לאשמועינן דלא מעבד עליה
בעל הבית: אהייא - אינטריך
דלא לאשמועינן: אלף לאו ארישא - דלא
קצץ: כאלן בארץ כאלן בתבואה לארץ -
וספיתא לאו משום ענבים ודבר אחר
לענין דינא נקט לה אלף משום

חשיבות אכילה לענין מעשר נקט ליה ואסיפא קאי: בארץ -
דמעשר דאורייתא הוקבעה ספיתא דקבעה ספיתא במלח גמר מלאכה והו
דגלי דעתיה דלית ליה גורן אחרינא: מותר לפתחילם - דבתמייהו איכא
דמעשר דידיה מדרבנן תקבע ליה ספיתא מדרבנן דכל דתקון רבנן
כעין דאורייתא תקון: הרתי קבעא ספיתא - כדליף לקמן בפחות
משתיים לא הוי גורן: קצץ בין ספת ובין לא ספת - קליה משוי
גורן כשהו שתיים ואחת אחת אוכל - שתיים לא יאכל וכיון דאכילה
ע"י קליה ליתא בשתיים אלף בחלת לא קבע בהם ספיתא משום הכי
קתני סופת במלח ואוכל ואסיפא דוקא קאי: לא קצץ ולא ספת אוכל
שתיים - ספת לא יאכל שתיים דקבעא ספיתא ומשום הכי קתני
בברייתא ספיתא ואל ספיתא דלאו בן צנץ איירי ואכילתו בשתיים
שתיים: ותרתי דקבעא ספיתא מנלן - כלומר מנלן דבעינן תרתי
ובציר לה: כי קבלם כעמיר גורנה - איין גורן בלא קיבוצ ואיין קיבוצ
פחות משתיים: המרכסות בתבואה - [א] ששורין ששורין במים ומיישין
אותן בתנור ודשין אותן בפרות להסיר קליפתן והוא מושאל:
והדשות

וקשה קלת דמאי פריך כיון
דקצץ כל מאי דבעי לאכול למה פשט לו כל כך שיוכל לאכול במלח
משום דקצץ הא לא פירש לאכול במלח ואינטריך לקצץ דמדינא לא
הוה אכיל כלל כיון ששכרו לעדור ור"ח פירש קצץ שהתנה שלא
לאכול אלף עשר פירות או עשרים והשתא פריך שפיר במאי דבעי
יאכלם: שתים - שתיים לא יאכל - דמקח קובע בדבר שנגמרה
מלאכתו למעשר וכי תלש שתיים ביחד חשיבי גורן כדליף בסמוך
שהוקח לא יעשה גורן אחר: בארץ קבעא ספיתא - וההיא
דלעיל דקתני לא יספות מיירי בארץ ור"ת 'ואמאי לא מוקי לה ההיא
דלא יספות משום ענבים ודבר אחר כדאמר מעיקרא וההיא דספת
במלח קאי אסיפא ומיירי וכן בארץ בין בחולה לארץ וקמ"ל דלא
קבעה ספיתא והשתא לא תקשי ליה הא דפריך אלדב"י וי"ל דאי ליה
לאשמועינן ביום מקום דספיתא קבעא לא הוי לאשמועינן שום חידוש
ההיא ברייתא דסופת ולהכי מוקי לההיא דלא יספות בארץ משום
דספיתא קבעא והשתא קמ"ל ההיא דסופת דלע"ג דבארץ קבעא
בחו"ל לא קבעא: ותרתי מנלן דקבעא ספיתא - מקח נמי
קבעא בתרתי כדאמר לעיל אלף משום דבספיתא קיימין נקט ספיתא:
לא לעשות לחם מיירי דהיכא דשייכא חלה לא אזלינן בתר גמר

והדשות

להכין עצמו [לאכילה מרובה] לא שאלנו [שהרי לא אסרה עליו תורה, שזה ודאי לא כמו כענבים ודבר אחר], שאלנו להכין הפרי [כדי לאכול יותר], מה [הדין].

בא ושמע: פועלין [מותרים] לאכול [כל] ענבים [שהם אוכלים] בראשי שורות הכרם שלהם [ומשהים עד אז, ששם הענבים בגלוי והשמש מכה אותם וממתקים], ובלבד שלא יתבהבו באור [אז רואים שלהבה היא איסור של תיקון הפרי. ומתוך הגמ', לא כך] שם [אסור לא משום שמתקן הפרי אלא] משום ביטול מלאכה [שמטבל עצמו כשמהבהב], ושאלנו במקום שיש אשתו ובניו [איתו שהם לא נשכרו אצל בעל הבי והם יתבהבו לו את הענבים, ואין בזה ביטול מלאכה], מה [דינו].

בא ושמע: לא יתבהב באש ויאכל⁴⁸, ולא יחמם [הענבים, בזה שמטמינם] באדמה [חמה] ויאכל, ולא יחתוך פרי לחלקים על גבי הסלע ויאכל, אבל מחלקים אותו מיד ליד ואוכל. שם [אסור לא משום תיקון הפרי אלא] משום ביטול מלאכה. וכן מסתבר, שאם תחשוב [שזה אסור] משום מיתוק הפרי, איזה מיתוק הפרי יש בסלע. לא יתכן שלא ממתיקו קצת.

בא ושמע: פועלין שהיו לוקטים בתאנים⁴⁹, או בתמרים, או בענבים, או בזיתים, הרי אלו אוכלים ופטורים [מן המעשר, ואינו מקח, זה לא תנאי בשכרם אלא] התורה זיכתה להם. בפיתם לא יאכלו⁵⁰, אלא אם כן נטלו רשות מבעל הבית. ולא יטבול במלח ויאכל. מלח ודאי דומה כענבים ודבר אחר [אבל מהבהב אולי זה מותר].

[מה שלמדנו לעיל] ולא יספות במלח ויאכל, שאלו סתירה: השוכר את הפועל לחפור ולכסות השרשים המגולים מתחת [לעצין] זיתים, הרי זה לא יאכל [מן הזיתים שבאילן, דבעינן שעת גמר מלאכה]. שכרו ללקוט ענבים⁶³, או שכרו ללקוט זיתים, או שכרו ללקט [בשאר פירות הנושרים על גבי הקרקע], הרי זה אוכל ופטור, שהתורה זיכתה להן.

[אבל אם הפועל] קצץ [והתנה עם בעל הבית על מנת שאוכל] אחת ואחת, יאכל [שכן פחות משתים לא חל איסור שם גורן בדבר שלא נגמרה

⁶³ עי' רמב"ם (מעשר פ"ה ה"י): שכרו לנכש עמו בזיתים והתנה הפועל שיאכל בזיתים ה"ז אוכל מן האילן אחת אחת ופטור ואם צירף חייב.

דרך אמונה: שכרו לנכש עמו בזיתים. שאז אין אוכל מה"ת שהרי אין פועל אוכל במחובר כשעושה לפני גמ' כנ"ל ולכן אם התנה ה"ל מקח:

לנכש עמו. דהיינו לחפור סביבות האילן או שעוקר את שאינם יפות או שעוקר קצת כדי שיתפשטו השאר או שעוקר העשבים הרעים הגדלים שם:

אחת אחת ופטור. כדון מקח לפני גמ' כנ"ל ה"ג:
ואם צירף חייב. דה"ל גמ' לדידי' וכנ"ל שם:

חייב. וכו' כששכרו לנכש בזיתים אבל אם שכרו ללקט הזיתים דה"ל בשעת גמ' אוכל ופטור שהתורה זיכתה לו וכנ"ל:

עי' רמב"ם (מעשר פ"ה ה"א): שכרו לנכש בבצלים והתנה לאכול ירק מקרסם עלה עלה ואוכל ואם צירף חייב, קצץ הפועל שיאכל ליטרא של זיתים אוכל אחת אחת ואם צירף חייב לעשר הואיל והוא אוכל דבר קצוב ה"ז ללוקח שאם צירף נקבע, לא קצץ אלא היה אוכל כדון תורה, מצרף ואוכל כל מה שירצה והוא שלא יספות ובעל, אבל אם ספת במלח אחת אחת מותר שתים שמים אסור שהרי נקבעו [במלח].

דרך אמונה: בבצלים. וה"ה בשאר ירקות שיש להם עלים כנ"ל פ"ד ה"ח:
מקרסם. תולש:

עלה עלה ואוכל. כמו בזיתים בהלכה הקודמת וכדון מקח לפני גמ' לעיל ה"ג:

ואם צירף. שני עלין יחד וכו' ש אם תלש את כל הקלח:
שיאכל ליטרא של זיתים. כדי שיוכל לאכול אפי' שלא בשעת מלאכה ולכן

אפי' אם אוכלו בשעת מלאכה ה"ל כמקח:
אוכל אחת אחת. כדון כל מקח לפני גמ' כנ"ל:

שאים נקבע. ויש ראשונים חולקים ע"ז וס"ל כדון דתנאי זה לגרועות

בא שלא יאכל יותר מליטרא [ורשאי להתנות כן כמש"כ רבנו בפ"ב משכירות ה"ד] אכתי מקרי שאוכל מה"ת ופטור ממעשר ורק אם התנה שיאכל דבר שלא

זיכתה לו תורה אז חייב כנ"ל ה"ט:
נקבע. וצריך לעשר מיני' ובי' אבל לא משל בעה"ב שהרי לא נתן לו אלא

ליטרא:
מצרף ואוכל כל מה שירצה. כיון שאין כאן מקח ובלבד שלא יאכל אכילת

קבע ואם אוכלו עם הפת אפי' אוכל אחת מקרי אכילת קבע ואסור:
שלא יספות. יטבול במלח דמלח קובע ואפי' נטל רשות מבעה"ב דאל"ה

בלא כן אסור לו לספות במלח כמש"כ רבנו בפ"ב משכירות ה"י:
אחת אחת מותר. כדלקמן ה"ח דהמטבל במלח אין קובע אחת אחת אלא

אם צירף שתים ואפי' סופת שהוא קצת יותר מטיבול מ"מ אחת אחת אין קובע:
אסור. לאכול עראי עד שיעשר:

⁶⁴ [והטעם דאינו עובר משום בל תחסום, לפי שכבר נתמחה התבואה ונגמרה למעשר].

מלאכתו, אבל אם הוא קצץ שמותר לו ללוקט] שתים שתים, לא יאכל [ששתים הוי דבר חשוב, כגון קציצה או מקח חל עליהם שם], וסופת במלח ויאכל. על איזה מקרה [אמרו שמותר לספות במלח]. אם תאמר על הסוף, כיון שקצץ, [הרי] הוא יאכל כל דרך שירצה. אלא לא [מה שכתוב] וסופת במלח" מדובר] על ההתחלה [שלא קצץ, ואם כן יש סתירה אם מותר לפועל לספות במלח ויאכל].

אמר אביי: אין קושי, כאן [שאסור לספות במלח], בארץ ישראל שמעשר מן התורה, ונקבע בספיתה, שזה גמר מלאכתו שהוא מגלה את דעתו שאין עוד גורן], וכאן [שמותר לספות במלח], בחוצה לארץ [שאין בו מעשה]. בארץ נקבע הספיתה [לגורן, וחייב במעשה], בחוצה לארץ לא קבע הספיתה [למעשר].

אמר רבא: וכי יש דבר שבארץ [ישראל] נקבע הספיתה מן התורה, ובחוצה לארץ [הקרוב לארץ ישראל שיש בו מעשר מדרבנן] לא נקבע הספיתה ומותר לכתחילה [שכל שהרבנים תקנו תקנו כעין ההלכה מן התורה].

אלא אמר רבא: בין בארץ בין בחוצה לארץ, [בענב] אחד, לא נקבע [לגורן] אפילו על ידין ספיתה, [אבל ב]שני [ענבים], נקבע הספיתה [למעשר]. ולכן אם הפועל] קצץ [עם הבעל הבית שיאכל בענבים שנשור], בין ספת ובין לא ספת, [אם הוא קצץ לאכל ענבים] אחת אחת, אוכל, [אבל אם הוא קבע לאכול] שתים שתים, לא יאכל. [ואם הוא] לא קצץ ולא ספת, [מותר לו] לאכול [אפילו] שתים שתים, [ואם הוא] ספת [פ] ענבים טבל במלח] אחת אחת, אוכל, [אבל אם הוא טובל ענבים במלח] שתים שתים, לא יאכל, ואף על גב שנטל רשות מבעל הבית, שנהיה כטבל לענין מעשר, שהספיתה קבע [אותו כסוף הגורן]. מאיפה אנו יודעים ששני [ענבים] טבילתם במלח קובעת אותם למעשר. אמר רב מתנא: שנאמר בפסוק "כי קבצם כעמיר גרנה" [פ] אין גורן בלא קיבוץ, ואין קיבוץ פחות משתים].

הרבנים למדו: פרות הדשות בתבואה [אחרי ששורין שעורין במים ומייבשין אותן בתנור]⁶⁴

ובריטב"א בשטמ"ק הביא פ' זה, וכתב עוד ויש שפירש מלשון והרכסים לבקעה שלא נתנום לדוש אלא שהם עקמו דרכם והלכו אל התבואה, ובכי הא שרי לחסום, דשור בדישו אמר רחמנא.

והביא דהוא מחלוקת בירושלמי (פ"ט דתרומות) בדישו ולא בדרכו, ר' אליעזר אומר אפי' בדרכו, והאי מתנייתא כרבנן והלכתא כוותיהו.

וכתב עוד, ומסתברא שאף לפירוש הראשון כל כי האי גוונא אין בו משום לא תחסום, שאין לא תחסום אלא כשהבהמה עושה בו מלאכה וכו' ע"ש.

ולכאורה משמע דמפרש דאיירי דלא נעשה כלל מלאכה בהליכתה, [והיינו דלפי] זה דמיירי שעקמו דרכם והלכו על התבואה, לא עשו מעשה דישה, דזהו הטעם שמותר, משום שאינה עושה מלאכה].

אכן המשל"מ (פ"ג מהל' שכירות ה"ד) כתב בהרמב"ם [דמפרש נמי כשיטה זו] דע"כ מיירי דנעשה מלאכת דישה בהליכתה ורק שלא היתה כונת הבעה"ב שתדוש שם, דאם לא היתה עושה שום פעולת דישה בהליכתה פשיטא על"ש שייך בזה פסוק ע"ש.

ובמנ"ח (מ' תקצ"ו סק"ז) הביא דברי הריטב"א ה"ל, דמפרש בפשיטות, דאינו דשות, ולכן אינה אוכלת דאינה עושה, ודלא כהמשל"מ דמיירי דוקא בדשות, ורק שאין מתכוין.

וכתב דבעיקר הדין אם אין מתכוין לדוש, תלוי בדון דבר שאין מתכוין ופסיק רישא, ודינו ככל איסורי תורה, ופטור, ע"כ.

וכונתו להקשות דאי הוי פסיק רישא הא ליכא היתר דאינו מתכוין, וא"כ למה מותר.

ואכן הרי בירושלמי דריש לה מקרא בדישו ולא בדרכו, וא"כ אי הוי זה מיעוט בקרא ניחא, [דהוי לימוד הכא דמותר].

אכן אפשר דהמשל"מ סובר דהכא לא שייך כלל לאסור משום פסיק רישא, דדין פס"ר הוי דוקא במעשה האיסור.

אבל הכא הא אדרבה את מעשה האיסור דהיינו החסימה, הרי באמת עושה בידיים ומה דאינו מתכוין הוי בהדישה, והדישה הא לא הוי מעשה איסור, ולכן לא שייך בזה פס"ר, דכיון דעכ"פ אינו מתכוין לדוש אין זה דישה.

[והיינו דדוקא היכא דהאין מתכוין הוי במעשה האיסור, בזה נתחדש דאי הוי פס"ר הוי כעושה האיסור במתכוין ואסור, אבל הכא דהאין מתכוין הוי בהדישה דזה אינו מעשה האיסור, א"כ אף דהוי פס"ר, מ"מ עדיין חשיב דאין זה דישה כיון שאין מתכוין].

אלא דלכאורה צ"ב בזה דהא סו"ס הרי האיסור הוא לא תדוש בחסימה, וא"כ הרי כשחסמו הוי עכשיו הדישה מעשה האיסור, ואכתי הוי פס"ר במעשה האיסור, ושייך שפיר דין אינו מתכוין ופס"ר.

אך אולי י"ל כדיון דעכ"פ עצם הדישה מצד עצמה הא לא הוי האיסור, רק מחמת החסימה הוי איסור בהדישה, וא"כ הרי אם אינו מתכוין לדוש, שוב אין זה דישה כלל וממילא אין זה חסימה, ושפיר ניחא כנ"ל דאין זה ענין לאין מתכוין ופס"ר, כיון דמתכוין לחסום, ורק דכשאין מתכוין לדוש אין כאן איסור כלל דלא תחסום, דאין זה דישה, וצ"ע (הגרד"פ).

וכן [פרות] הדשות בתרומה ובמעשר [כגון שהקדימו להפריש מעשר לפני תרומה שיש גם טבל של תרומה ומעשר ביחד, מותר לו לחסום הפרה] ואינו עובר משום כל תחסום⁶⁵, אבל מפני מראית העין מביא מלא אגרוף מאותו המין ותולה לה בצנצנת? שבפיה [שתולין בצוארה והמאכל בתוכו ואוכלת]. רבי שמעון בן יוחאי אומר: מביא כרשינים ותולה לה, שהכרשינים יפות לה מן הכל.

ושאלו סתירה: פרות המרכסות בתבואה, אינו עובר משום כל תחסום, והדשות בתרומה ומעשר, עובר משום כל תחסום, וכנ"ל הדש בפרתו של ישראל, אינו עובר [הבעלים] משום כל תחסום⁶¹ [אפילו אמרו לו חסום פרתי ודוש בה את התבואה שלך], וישראל הדש בפרתו של נכרי, עובר משום כל תחסום.

יש סתירה בין תרומה לתרומה, ויש סתירה בין מעשר למעשר.

זה מובן תרומה אתרומה אין קושי, כאן, בתרומה, כאן, בגידולי תרומה⁶⁶ [פי' תרומה שזרעה וגידלה, הגידולין תרומה מדרבנן]. אלא יש סתירה בין מעשר למעשר. ואם תאמר: מעשר למעשר גם כן אין סתירה: כאן, במעשר, כאן, בגידולי מעשר. זה מובן גידולי תרומה, תרומה [מדרבנן]⁶⁷, אלא גידולי מעשר, הם חולין [ואיזה הלכות יהיה להם להיות מעשר מדרבנן]. שלמדנו: גידולי טבל⁶² [פי' תבואה שנמרחת בכרי וזרעה בטיבלה הרי היא כשאר חולין, ואוכל הימנה עראי עד שימרח, כיון שזרעו נכלה, בטל איסורין] וגידולי מעשר שני, חולין⁶³. אלא, אין קושי, זה, [שכתוב שאסור לחסום הפרה מדובר] במעשר ראשון [שהוא חולין], וזה [שכתוב שמותר לחסום מדובר], במעשר שני [שאסורים לאכלו חוץ לירושלים].

ואם תרצה לומר: שניהם מדברים במעשר שני, ואין קושי: זה רבי מאיר, וזה רבי יהודה. זה רבי מאיר, שאמר: מעשר ממון גבוה הוא⁶⁸ [ולכן אין איסור בחסימתו, שזה איננו "דישו" הכתוב בפסוק]. זה רבי יהודה שאמר מעשר שני ממון הדיוט הוא [ואז יש איסור לחסום].

איך מדובר [שיש מעשר קודם דישא]. כגון שהקדימו [לקרא לו שם מעשר] בשבלין. ולרבי יהודה, הרי צריכים [לאכול מעשר שני בתוך] החומה [של ירושלים, ואין איסור לא תחסום דומה לאו של לא תוכל לאכול בשעריך. מתוך הגמי' שמדובר] כגון שדש לפניו מחומת בית פאני [שהוא היקף חיצון של ירושלים].

ואם תרצה לומר: אין קושי, כאן [שמותר לחסמו מדובר] במעשר [שני] ודאי, וכאן [שאסור לחסמו מדובר] במעשר [שני של] דמאי [היינו מעשר מה שקנה מעם הארץ שאינו אלא מדברנן]. עכשיו שבאת לזה, אין סתירה בין תרומה לתרומה: כאן, בתרומת ודאי, כאן, בתרומת דמאי. [מתוך הגמי'] זה מובן [שיש] מעשר [שני של] דמאי, אלא וכי יש תרומת דמאי. והרי למדנו: אף הוא [פי' יוחנן כהן גדול] ביטל את הוידוי⁵⁴ [של מעשר, ואפילו של חברים, שאין לומר בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי - לפי שלא היו נותנים מעשר ראשון ללוי כהלכתו, דרחמנא אמר ללויים, וקנסיהו עזרא וצוה לתתו לכהנים] וגזר על הדמאי⁵⁵ [בלוקח מעם הארץ שיפריש הכל מספק, מפני שהטבל עון מיתה, חוץ מן התרומה שלא גזר להפרישה, ולא גזר על הדמאי] לפי ששלח בכל גבול ישראל וראה [שהיו עמי הארץ מזולזין במעשרות], ולא היו מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד. אלא, אין קושי: זה [שמותר חסימתו מדובר] בתרומת מעשר ודאי [מה שהלוי מפריש לכהן מעשר מן המעשר והוא נקרא תרומה ואסורה כתרומה], וזה [שאסור לחסמו מדובר] בתרומת מעשר דמאי.

שאלו את רב ששת: היתה אוכלת ומשלשלת, מהו [לחסמו. האם האיסור] משום שזה טוב לה [לאכול מהחטים שהיא דשה עליהם], והרי [זה] לא טוב לה [שהחטים מזיקים לבהמה המשלשלת], או דלמא [האיסור חסימה] משום שהיא רואה [החטים] ומצטערת, והרי [פרה זו] רואה ומצטערת [ולכן אסור לחסום אותה]. אמר רב ששת: למדנו את זה, רבי שמעון בן יוחאי אומר: מביא כרשינים ותולה לה, שהכרשינים יפות לה מן הכל. לומדים זה [שיסוד הלכה של חסימה] משום שזה טוב לה [ולכן כאן מותר לחסום אותה, וכך למסקנה] לומדים מזה⁵⁶.

שאלו: מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה [את הדישה שלך], מי אומרים: כאשר אומרים אמירה לנכרי אסורה מדרבנן⁵⁷, היינו לענין שבת, שהוא איסור סקילה, אבל חסימה שהוא [רק] איסור לאו, לא. או דלמא לא משנה⁵⁸. בא ושמע: נכרי הדש בפרתו של ישראל, אינו עובר משום כל תחסום. הוא לא עובר, אבל הרי יש איסור. באמת אפילו אין איסור, ומאחר שלמדו בסודף שישראל הדש בפרתו של נכרי עובר, לימדו גם בהתחלה אינו עובר.

בא ושמע, שלחו לאביו של שמואל: שוורים אלה

תרומה. ודין גידולי ביכורים יתבאר בפ"ד מביכורים ה"ו ודין גידולי טבל ומעשר ראשון בפ"ו ממעשר ה"ו ודין גידולי מע"ש בפ"ו ממע"ש ה"ו:

הרי הן כחולין לכל דבר. כדמסיק שאין טבול יום וידיים טמאות ולא שום שני לטמאה פוסלין בהן וכן אם אכלום זר אין חייבין עליהן חומש וכן חייבת בלקט שכחה ופאה ובתרומות ומעשרות כדלקמן הכ"ז דמדאורייתא חולין גמורים הוו וכ"ז דוקא בדבר שזרעו כלה כמו חטים ושעורים ושאר התבואה וקטניות וכן הכרוב והשומר וכ"כ ב' שהזרע נרקב באדמה ולא נשאר ממנו אלא כמו גידין דקין בארץ וממנו צומח אח"כ הפרי אבל בדבר שאין זרעו כלה כמו בצלים ושומים ושתילי כרוב והלוף והקפלוטות והכלוכסין וכה"ג שהזרע אין נרקב אלא גדילה והולכת הרי התרומה קיימת ודינה כתרומה ממש וטב"י וידיים פוסלין בה ואם רבו הגידולין על העיקר יתבאר בהכ"ב בעזח"י:

אלא שאסורים לזרים. מדרבנן כדמסיק ואפי' תרומת ירקות או שאר תרומה דרבנן וצריך ליתן הכל לכהן ואינו נוטל ממנו דמים ואפי' נזרעו שלא בכונה כגון שנפלו ממנו ונזרעו וגם אסור להאכילם לבהמה ולגוים וכן אסור לכהנים טמאים ואפי' לטב"י וכן גידולי תרומת מעשר דינו כגידולי תרומה לכל דבר:

כדי שיזרענה ותצא לחולין. ואפי' להסבורים לקמן הכ"ג דבאמת הטומאה ירדה ממנה ומותרת לאכילה לכהנים מ"מ כיון שלא נעשית חולין גמורים משום ריוח פורתא שתרד הטומאה לא ישנה אבל אם ה' מותר לזרים כחולין דדמיהם יקרים יבא להשהותה:

ונמצא בא בה לידית תקלה. שעד זמן הזרע ישכחו שהיא תרומה טמאה ויבואו לאוכלה ולא מהני ליתנה בכלי מאוס כדלקמן פ"ב הי"ב דשאני הכא דפעמים צריכין להשהותן זמן מרובה עד זמן הזרע וחיישי' אפי' בכלי מאוס שמא ישכח ויאכלם ומשמע שעצם הזרעיה אי לאו משום תקלה לא ה' בזה איסור דאורייתא של הפסד תרומה כיון שזרעו כדי להוסיף גידולים לאכילה הוי כדרך אכילה וגם אין זה הנאה של כילוי כיון שיאכל את הגידולים וצ"ע:

לפיכך. ר"ל כיון שהם כחולין לכל דבר חוץ מאכילת זרים:

בידים טמאות. שידים אינן אלא שניות לטומאה וכן טב"י ואין מטמאות חולין אלא תרומה אבל ראשון לטומאה ודאי פוסל בה ואסור לאוכלן בטומאה: ומותר לטבול יום כחולין. ודעת הראב"ד שאסור לטב"י לאכול ולא הותר אלא במגע טב"י, ועי' צה"ל אות שמ"ט:

⁶⁸ עי' רמב"ם (מע"ש פ"ג ה"ז): הוב"ד בהערה.

⁶⁵ עי' ש"ע (ח"מ סי' שלח ס"ח): פרות המהלכות על התבואה לפי שירט להן הדרך, אינו עובר על לא תחסום. הגה: שעורין שהושרו במים ומייבשין אותן בתנור ואחר כך דשין אותן בפרות להסיר קליפותיהן, אין בהם משום כל תחסום שכבר נתחייב במעשר, אבל משום מראית העין שלא יאמרו שחוסם פרתי, מביא מעט מאותו המין ותולה בצוארה שתאכל ממנו:

ביאור: לפי שירט לה הדרך - פי' שעוברת על התבואה דרך הליכתה למקום אחר כדי לקצר הליכתה, ובה לא צריכין להביא מעט מאותו המין ולתלות בצוארה כו' כמ"ש אחר זה בשעורין שהושרו כו' ובדשה בתרומה ובמעשר, דכאן הכל רואין שאין כוונתה לדוש ולית ביה משום מראית עין (סמ"ע). שכבר נתחייב במעשר - פירוש, וצריך להיות דומה לדיש ופעולת כרם וקמה, דכל אלה לא נגמרו עדיין למעשר, וכמ"ש לעיל סימן של"ז סק" (סמ"ע).

מביא מעט מאותו מין כו' - ונותנו בשק, ושק תולה בצוארה דאז לית בה משום מראית עין, דהרואה תחילת החסימה יראה שג"כ נותן מן התבואה לאכול, ומי שיבוא אח"כ יאמר בלבו כבר אכלה מהשק כל שְבִיעָה ושאר שעה יחזור וימלאנו מאותו המין שתאכל ממנו (סמ"ע).

⁶⁶ עי' רמב"ם (שכירות פ"ג ה"ד): פרה של ישראל שהיה כהן דש בה בתרומה ובתרומת מעשר של ודאי, וכן פרות הדשות במעשר שני, ופרות המהלכות על התבואה לפי שירט להן הדרך אינו עובר עליהן משום כל תחסום, אבל מפני מראית העין אם היו דשות בתרומה ומעשר שני מביא מעט מאותו המין ותולה להן בקרטסלין שבפיהן. +/השגת הראב"ד/ וכן פרות הדשות וכו' עד סוף הפרק. א"א דומה שהוא מפרש פרות המרכסות בתבואה כלומר עוברות על התבואה דרך הליכתן למקום אחר כדי לקצר הליכתן והמפרשים לא כך פירשו אלא תבואה שנשריית במים ורוצה להשיר קליפתה והוא חושלא עכ"ל. +

עי' רמב"ם (שכירות פ"ג ה"ה): הדש במעשר שני של דמאי ובתרומת מעשר של דמאי ובגידולי תרומה עובר משום כל תחסום.

⁶⁷ עי' רמב"ם (תרומות פ"א הכ"א): גידולי תרומה הרי הן כחולין לכל דבר אלא שאסורים לזרים, גזרו חכמים עליהן שיהיו אסורין לזרים כתרומה משום תרומה טמאה שביד הכהן שלא ישנה אצלו כדי שיזרענה ותצא לחולין ונמצא בא בה לידית תקלה, לפיכך מותר לאכול הגידולין בידיים טמאות ומותר לטבול יום כחולין. [ראב"ד] גידולי תרומה הרי הן כחולין וכו' עד ויהיה הכל מותר לזרים. א"א כל זה שבוש שאפילו הטבל שגידוליו מותרין אם הוא דבר שאין זרעו כלה הכל אסור וכל שכן בתרומה.

דרך רבננה: גידולי תרומה. היינו שזרע תרומה ויצאו ממנה גידולין הרבה ואין נ"מ אם הישראל זרע או שהכהן זרע ואפי' הוסיף יותר ממאה פעמים כנגד הראשון אסורין לזרים:

והדשות. דישה שבלין בתרומה ובמעשר כגון שהקדימו בשבלין :
אין עובר. כלל תחוסם : **המרכסות**. משום דגומר מלאכתו למעשר
משעת דישה : **תרומה ומעשר**. דתסת דייש לאו בתרומה ומעשר
משעתה קרף לדין תרומה ומעשר סתם אלל מן המירוח ואליןך
כדכתיב (גמדנר יח) כדגן מן הגורן :

מפני מראית העין. שלא יאמרו
עליו שהוא חוסם : **כול**. מלא אגרוף :
בערסקלין שפסיה. שק או ערסקל
חולין בלאחרו והמאלכל בתוכו ואוכלת:
נכרי הדש כפרמו של ישראל. אינן
עוברים הבעלים שאמרו לו חוסם
פרתי ודוש זה תבואה שלך אין
עליהם עבירת לא תחוסם : **גידולי
תרומה**. שזרעה וגידלה הגידולין
תרומה מדרבנן וזה אחד משמנה
עשר דבר שרבו בית שמאי על בית
הלל בלי איות שבת (דף ט"ז:) וכיון דלאו
תרומה מדאורייתא (דף ט"ז:) קרינא ביה
דייש סתמא : **בשלמא גידולי תרומה
תרומה** מדרבנן ואליןמדין לאשמועינן
דעובר : **גידולי טבל**. תבואה
שגמרתה בכרי וזרעה בטיבלה הרי
היא כשאר חולין ואוכל הימנה ערמי
עד שימרח כיון דרעו כלל בטיל
ליה איסוריה ובתרומה הוא דגזור
כדמפרש התם גזירה משום תרומה
קורה יד ישראל שמה יזרענה
להפטר שלא יתננה לכתן אי נמי
משום תרומה עמאה יד כהן דלמא
משתה לה לזרעה ואתי כהן לודי
תקלה : **פלוגמא דר' מאיר ור' יוסה**.
בקדושין (דף ע"ג:) : **ממון גבוה**. ולא
קרינא ביה בדישו וגבי תרומה
מיסוקמא שהיתה פרה של ישראל
שאסור להאכליה תרומה ואפילו אם
דק זה כהן דתניח כהן ששכר פרה
מישראל אח"כ שמוותיה עליו לא
יאכלנה כרשיני תרומה : **סיכי דמי**.
דליהו מעשר קודם דישה : **כגון
שקדימו**. וקראתם עליו בשבלין :
[ולר"י]. כיון דשם מעשר עליו לר'
יהודה נהי נמי דממון הדיוט הוא :
הא צעני תומא : שאסור לאכלו חוץ
לחומת ירושלים והיכי אתי לאו דלא
תחוסם ורחי לאו דלא תוכל לאכול
בשערך : **בית פאגי**. היקף חילון
של ירושלים שהסופו עליו קרוי
בית פאגי ונראה לי שהוא לשון
בבישתה של עיר שונגליא צבע"ז
כדאמרינן פרק קמא (דף ע"ג) זה
קה תמור ובית פגיה : **כאן במעשר
דמאי**. דלייתיה אלל מדרבנן הלוקה
מעם הארץ שחיובו להפריש מעשר
שני על הספק ולהטעותו לירושלים :
אף הוא. יוחנן כהן גדול במס'
סוטה (דף מח) : **ביעול אש הוידוי** :
של מעשר ואפילו של חכמים שאין
לומר בערתי הקדש מן הבית וגם
נתתיו ללוי לפי שלא היו נוטרים
מעשר ראשון ללוי כהלכתו דרחמנא
אמר ללוים וקסביניה עורא וטה
לתמו לכהנים : **וגור על הדמאי**.
בלוקה מעם הארץ שיפריש הכל
מחלק מפני שהטבל עון מיתה חוץ
מן התרומה שלא גזר להפרישה ולא
גזר על הדמאי לפי ששלת בכל גבול
הארץ מזולתין במעשרות ולא היו מפרשיין אלל תרומה גדולה :
תרומת מעשר. ששלו מפרש לכהן מעשר מן המעשר והוא
קרוי תרומה ואסור בתרומה : **ומתרות**. מולי מעיים וקרין
איתו ריו"ל"ר מוליה רעי ללול כמים והחמין קשין לה : **מסוס
פרתי ודוש זה**. דישה שלך : **אמירה לנכרי שבות**. מדרבנן :

תרומות פ"ט
ט"ז

קדושין כ"ד
[ט"ז]

סוטה מה
יומא ט'
[תוספי דמותה
פ"ג]

[שבת קמ"ט']

והדשות במעשר ובתרומה אינו עובר משום לא תחוסם. פי'
באונות דתסת דייש לאו תרומה ומעשר שאין
רגילות להיות תרומה ומעשר אלל אחר מירוח תימה דל"כ אפילו
הן חולין מתוקנים לא יעבור דלוח מתוקנים לא יעבור דלוח מתוקנים לא יעבור
מירוח ונראה לדעתנו משום דכתיב
דישו דמשמע הראוי לו ומעשר ממון
גבוה הוא ותרומה נמי לישראל אסור
ליתן לפני בהמתו ואפילו כהן זוקא
כרשינין שהוא מאלל בהמה מותר
להאכליה ולא חמין משום הפסד תרומה
וכן דייש בהדיא במעילה (דף י"ג)
ותפ"ה (מח' מרדכי) גבי הא דתני
וכן פרה לא תאלל כרשיני הקדש :
גידולי מעשר חולין. ללא שייך
למיגור שמה ישה בידו
ויבער בטומאה ללמה יקה כיון
שיכול לפדותו ואפילו לקוח בכסף
מעשר שנטמא דלוחי כפדה לכרי
יהודה לא גזר על גידולין דליהו
מעשר כיון דעיקר מעשר יש לו פדיון:
כאן במעשר ראשון דמיקרי דישו
כאן במעשר שני. דאפילו
לר' יהודה אינו עובר חוץ לתומה
כדפריך בסמוך והא צעני תומה
ותימה והלא אי לאו רעך היה אוכל
פועל משל הקדש כי היכי דשרי משל
חבירו ולא היו גזל וה"ל אית לן
למימר דשרי חוץ לתומה דהא לכרי
יהודה ממונו הוא ויכול לקדש בו
האשה אפילו חוץ לתומה כדמשמע
בקדושין (דף ע"ג) וי"ל דאפילו הכי
(לא) קרינן ביה דישו שלו ולא של
רעך דה"ל אמרינן בסוף פרק
חלק (סנהדרין דף קיא:) דלכולי
עלמא לא מיקרי שללה גבי עיר
החדשה ופפורה מן החלה דלא
מיקרי עריכותים :

מה א ב מ"י פי"ג
מהל' שכיכות הלכה
ד ע"י בהשנות ובת"מ
סגס לאון קדמ טושי"ט
מ"מ ס"י שלח ספי"ח מ
ועיין בה"ט :

מו ד נ מ"י ט"ז הלכה
נ טושי"ט שם ספי"ח
ט :

מו ח מ"י ט"ז הל' ד ה :

מה ו מ"י פי"א מהל'
תרומות הלכה כא :

מט ז מ"י פי"ו מהלכות
מעשר הלכה א סגס
עשין קלס :

נ ח מ"י פי"ו מהלכות
מעשר שני הלכה טו :

נא ט מ"י ספי"ג הלכה
ז :

נב י מ"י פי"ג מהלכות
שכיכות הלכה ד ט :

נג כ מ"י פי"א מהלכות
מעשר שני הלכה י :

נד ל מ"י פי"ט מהלכות
מעשר הלכה א סגס
עשין קלס :

נה ט מ"י פי"ג מהלכות
שכיכות הלכה ד ט :

נו ז מ"י ט"ז הלכה ג
סגס לאון קדמ טושי"ט
מ"מ ס"י שלח ספי"ח
ועיין בה"ט :

נז ט מ"י פי"ו מהלכות
שכיכות הלכה א סגס
לאון ס"ה טושי"ט א"ה
ס"י טז ספי"ח :

נח ע מ"י פי"ג מהל'
שכיכות הלכה ב סגס
לאון קדמ טושי"ט מ"מ
ס"י שלח ספי"ח :

דהתם לפי שהתחיל כבר לחרות משפני דרכי שלום : **אבל** הוא
דאיסור לאו שרי. אע"כ דכנס' מ"ק (דף י"ג) אמרינן *בדשבעות ומונו
של מועד אסור אמירה לנכרי התם משום דשבת ושבת וי"ג עורא מילתא היא
סוגורו חטו שבת : **גנבין** להו ארמאי. בשאלתו דרב אחאי *מפרש
שהיו קושרין דינר בכיס של' בהמה בחוקה והנכרי גובב הדינר וחולש
הכיס ומסרסו ולשון גנבין להו לא משמע הכי שלא באין לגובב רק הדינר:
מחלפי

נ"ה הל' דבשנה
[נפ' אמור ס"ה קה]

{ צא ע"א }

[למדנו בענין תמורה] לא שאדם רשאי להמיר, אלא שאם המיר⁷⁷, מומר, וסופג ארבעים [מכות שנאמר "לא יחליפנו", והרי זה רק דיבור, ולוקים עליו, אם כן רואים שעקימת שפתיים הוא מעשה]. אמר לו: מי זה [מחבר של משנה זו של תמורה], רבי יהודה היא, שאמר: לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. וכי אפשר להעמיד [את המשנה] כרבי יהודה. והרי כתוב בתחילתה הכל ממירין, אחד האנשים ואחד הנשים. ושאלנו על זה: מה [המילה] "הכל" בא לרבות. לרבות יורש⁷⁸ [שאינו אדם הקדיש קרבן, ומת, ובנו המיר בקרבן באו לאחר מיתתו, הוא מקבל מלקות על איסור זון, ושלא כרבי יהודה. שאם זה כרבי יהודה, הרי [הוא] אמר יורש אינו ממיר, ויכן יורש אינו סומך. התנא הזה סבר כמותו [פי' כמו רבי יהודה בהלכה] אחד, וחולק עליו [בהלכה] אחת.

הרבנים למדו: [השוכר פרה מחבירין] החוסס את הפרה ודש בה, לוקה⁷⁹, ומשלם [לבעלים] ארבעה קבין לפרה, ושלשה קבין לחמור [שכך שיערו חכמים אכילתו. ומקשה הגמ', איך אפשר לחייבו כסף] והרי [למדנו] אינו לוקה ומת⁸⁰, ואינו לוקה ומשלם. אמר אביי: מי זה [מחבר של משנה זו], רבי מאיר היא, שאמר לוקה ומשלם. רבא אמר: אתנן [פי' תשלום לזונה] אסרה תורה [לקרבן], אם שילם לה בבהמה הכשרה לקרבן [ואפילו בא על אמו]⁸¹ [נתן לה טלה באתנן, ואתנן הוא, ואסור לקרבן, אף על גב שאם לא מחייבים אותה, והבטיח לה טלה, והיא תובעה אותו לבית דין "ותן לי אתנני" לא מחייבים אותה, שנותנים לו העונש החמור, עכ"ז כשהוא נותן לה כתשלום על התשמיש הבהמה אתנן, ואסורה לקרבן, אלמא: אפילו במקום מיתה יש חיוב תשלומים עליו, אלא שאין כח לענשו בשתים, אבל ידי שמים לא יצא עד שישלם]. רב פפא אמר [לא כרבא אלא מחייבים אותו

בית דין לשלם שהרי] משעת משיכה נתחייב לה במזונוותיה, ואינו [חייב] מלקות עד שעת חסימה.

אמר רב פפא: [שני דברים] הללו שאלו אותי מבית מדרש של רב פפא בר אבא ועניתו לאיסור, א' כהלכה וא' שלא כהלכה. שאלו אותי: מה [הדין] ללוש את העיסה בחלב. ופשטתי להם לאיסור [וזהו] כהלכה, שלמדנו: אין לשין את העיסה בחלב⁸², ואם לש, כל הפת כולה אסורה [אפילו לאכלו לבר], מפני הרגל עבירה [שלא יאכל עמה בשר]. כיצא בו אין טחין את התנור [בשומן של] אליה, ואם טח [והלחם כולו בשר], כל הפת כולה אסורה, עד שישיק את התנור.

והשני שאלו אותי: מהו להכניס מין ושאינו מין [א' זכר וא' נקבה] לדיר [ויש חשש שמא ירביע זה את זה, ויהיה איסור כלאים]. ופשטתי להם לאיסור שלא כהלכה⁸³. שאמר שמואל: [כשעדים מעידים] במנאפים [לחייבם מיתה או מלקות, אינו עדות] עד שיראו כדרך המנאפים⁸⁴ [מששכבו זה על זה כדרך מנאפים, ואין צריך לעדים שיראו כמכחול [כקיסם] בשפופרת, דלא הזקינתן תורה להסתכל כל כך], ובכלאים [אין בזה איסור] עד שיכניס כמכחול בשפופרת⁸⁵ [שיכניס בידו אבר הזכר בנקבה].

רב אחדבוי בר אמי שאל: אילו נאמר "בהמתך לא תרביע", הייתי אומר: לא יאחזו אדם הבהמה בשעה שעולה עליה זכר [אפילו זה מינו], מלמד הנאמר "כלאים". [וכן] אין מובן מזה שכלאים גם אחיזה לא [מותר, וחייב על זה. מתוך הגמ' מהו "אחיזה", הכנסה, ולמה נקראת אחיזה, זה לשון מעולה. אמר רב יהודה: מין במינו⁸⁶ מותר להכניס כמכחול בשפופרת, ואין בו אפילו משום פריצות [שמא יבא לידי הרהור]. למה, הוא טרוד בעבודתו [ולא מהרהר]. רב אחדבוי בר אמי שאל:

שכל דבר שאין יכול בעצמו לעשותו הוא בכלל אמירה לגוי אבל מותר ליתן לגוי נבלה שיאכלנה דהא מותר גם בעצמו ליתן לתוך פיו של גוי:

ליתן בהמתו לגוי. ואם הגוי עושה מעצמו בפני ישראל כיון דעומד ורואה הוי כחלוט ואמר לו לעשות אבל אם אין הישראל עושה רמז וגילוי דעת מותר וא"צ למחות דנפשי' עביד ובלבד שלא יאמר לו לגוי לעשות ולפי מה שהבאנו בפ"א ס"ק ל"ג בשם המ"מ מוכח דאף אם אין לגוי שותפות ואין הישראל עושה רמז לגוי יש בזה ג"כ משום לפני עור וצ"ע:

להרביעה לו. ואפי' ישאר הבהמה של הגוי אסור וכנ"ל כיון שהיא בהמתו וכן אסור לומר לגוי תרביע בהמתך על בהמתי או בהמתי על בהמתך וכנ"ל אבל מותר לומר לו תרביע בהמתך על בהמתך כיון שאין שייך כלל להישראל וב"נ אין מוזרזר על הרביעה לדעת רוב הפוסקים כנ"ל אבל לדעת רבנו דב"נ מוזרזר על הרביעה ל"ל דג"ז אסור:

לו. ואם עבר ואמר לו והגוי הרביעה אין קונסין אותו למכור הבהמה:

⁸⁴ עיי' רמב"ם (כלאים פ"ט ה"א): המרכיב זכר על נקבה שאינו מינו בין בבהמה בין בחיה ובעוף ואפילו במיני חיה שבים הרי זה לוקה מן התורה בכל מקום בין בארץ בין בחוזה לארץ שנאמר בהמתך לא תרביע כלאים, ואחד בהמה חיה ועוף שלו או של חבירו, ואינו לוקה עד שיכניס בידו כמכחול בשפופרת, אבל אם העלם זה על זה בלבד או שעוררין בקול מכין אותו מכת מרדות.

דרך אמונה: המרכיב כו'. כתיב בתורה בהמתך לא תרביע כלאים והיינו שכל שני מינים אסור להרביע זה על זה. ודעת רבנו שגם בני נח מוזהרין על איסור זה דילפי' מדכתיב במעשה בראשית למינהו שלא להרביע על מין אחר אבל אין נהרגין עליו שרק על ז' מצות בני נח נהרגין וכן דעת הגאונים אבל דעת רוב הראשונים שב"ג אין מוזהר על הרביעה ומצד בחז"ל דהעיקר כדעת רוב הראשונים וע"ל פ"א סקל"ג:

זכר על נקבה. אבל מותר להושיב עוף על ביצי עוף אחר שאינו מינו שאין התרנגולת עושה אלא מעשה דברים שמוסיפין הבל אך יש אוסרים מפני צער בעלי חיים וכן מותר ליתן זרע של מין זה לתוך מין אחר שלא אסרה תורה אלא מעשה ההרביעה:

שאינו מינו. אבל מין אחד כגון שור שחור ע"ג שור לבן וכי"ב מותר ולקמן יתבאר בע"ה מה נחשב מין אחד:

בין בבהמה. ובזה אין נ"מ גם לדעת רבנו בין אם שניהן טהורין או שניהן טמאין או אחד טמא וא' טהור [כדמחלק לקמן גבי הנהגה]:

בין בחיה. וכן בחי' על בהמה או בהמה על חי' כמ"ש בה"ד וכן הם על עופות: ובעוף. וה"ה כל בעלי חיים:

ואפי' במיני חי' שבים. דשייך בהו הרביעה. ולא נקט דגים שבדגים לא שייך הרביעה וכן אסור להרביע מין חי' שבים על חי' שביבשה:

בין בחי' שאין זה מצוה התלוי' בארץ: שלו או של חבירו. אף על גב דכתיב בהמתך מרבינן בת"כ אפי' בהמה של

אחר ואפי' של גוי ואין נ"מ אם שתי הבהמות של חבירו או א' שלו וא' של חבירו: אבל אם העלם כו'. שזה אינו אסור אלא מדרבנן:

או שעוררין בקול. אף על גב דלקמן ה"ז גבי הנהגה לוקה אפי' בקול כאן קבלו חז"ל שאין לוקה עד שיעשה מעשה ממש:

⁷⁷ רמב"ם (תמורה פ"א ה"א): כל הממיר לוקה על כל בהמה ובהמה שימיר שנאמר לא יחליפנו ולא ימיר אותו ואף על פי שלא עשה מעשה, מפי השמועה למדו שכל מצות לא תעשה שאין בה מעשה אין לוקין עליה חוץ מנשבע וממיר ומקלל את חבירו בשם, לשלשה לאוין אלו אם אפשר שיהיה בהן מעשה כאלו ולוקין עליהן, ולמה לוקין על התמורה והרי לאו שבה ניתק לעשה שנאמר ואל המר מיירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש, מפני שיש בה עשה ושני לאוין, ועוד שאין לאו שבה עושה, שהצבור והשותפין אין עושין תמורה אם המירו אף על פי שהן מוזהרין שלא ימירו, נמצאת אומר שהיחיד שהמיר הרי התמורה קדש, ואפילו המיר בשבת לוקה ארבעים, ואחד מן השותפין שהמיר, או מי שהמיר בקרבן מקרבנות הצבור, הואיל ויש לו בהן שותפות הרי זה לוקה ואין התמורה קודש.

⁷⁸ רמב"ם (תמורה פ"א ה"ה): הירש ממיר, הניח בהמה לשני בניו ומת הרי זו קריבה ואין ממירין בה שהרי הם בה שותפין והשותפין אין עושין תמורה כמו שביארנו.

⁷⁹ עיי' ש"ע (ח"מ ס' שלח ט"ז): הוב"ד לעיל הערה 74.

⁸⁰ רמב"ם (סנהדרין פ"ח ה"ב): כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע וממיר ומקלל את חבירו בשם, וכל לאו שניתן לאזהרת מיתה בית דין כגון לא תנאף לא תעשה מלאכה בשבת אין לוקין עליו, וכל לאו שניתן לתשלומין כגון לא תגזול ולא תגנוב אין לוקין עליו, וכל לאו שניתק לעשה כגון לא תקח האם על הבנים לא תכלה פאת שדך אין לוקין עליו אלא אם לא קיים עשה שבהן, ועל לאו שבכללות אין לוקין עליו ושאר כל הלאוין שבתורה לוקין עליהן.

⁸¹ רמב"ם (איסורי מזבח פ"ד ה"ח): כל שיש בו שם לע"ז לא יעשה למלאכת הקודש אף על פי שהוא מותר בהנאה, אי זהו אתנן האומר לזונה הא ליק דבר זה בשכרך, אחד זונה כותית או שפחה או ישראלית שהיא ערוה עליו או מחייבי לאוין, אבל הפנויה אפילו היה כהן אתננה מותר, וכן אשתו נדה אתננה מותר אף על פי שהיא ערוה.

⁸² עיי' ש"ע (יו"ד ס' צז ס"א):

⁸³ עיי' רמב"ם (כלאים פ"ט ה"ב): מותר להכניס שני מינין לסהר אחד, ואם ראה אותם רובעים זה את זה אינו זקוק להפרישן, ואסור לישראל ליתן בהמתו לעכו"ם להרביעה לו.

דרך אמונה: מותר להכניס כו'. דכיון שאינו עושה כלום ליכא אפי' איסור דרבנן וי"א דבמקום שאינן בני תורה או שיש עבדים כנענים דסתם עבדים פרוצים הם אסור אפי' להכניסם לדיר שיש לחוש שירביעום בידיים:

ואם ראה אותם כו'. ומ"מ אין ראוי להסתכל בשעה שבע"ח נזקקין זה לזה אפי' הם מין אחד שמביא לידי הרהור כמ"ש באה"ע ס' כ"ג ס"ג א"כ יש לו צורך לזה למלאכתו דאז מותר אפי' להכניס כמכחול בשפופרת במין במינו דכיון דבעבידתו טריד לא אתי לידי הרהור כמ"ש באה"ע שם:

אינו זקוק להפרישן. אבל לאחוז בה אז אסור מדרבנן:

ואסור לישראל כו'. לפ"ד רבנו דב"נ מוזהר על הרביעה יש כאן איסור דאורייתא של לפני עור ואפי' לפ"ד שאר הראשונים דב"נ אין מוזהר על הרביעה מ"מ אסור מדרבנן משום אמירה לגוי דקליל אמירה לגוי אסור בכל האיסורין ואפי' באיסורין דרבנן ואפי' ליתן לגוי בשר בחלב ולומר לו בשלך לעצמך אסור

דש באוויין ובתרגולין לרבי יוסי ברבי יהודה מהו. יס לפרש
דמיבעיא ליה דשין ברגליהן ולא בכנפיהם דלחין יכולין לרוש
בכנפיהן דלי בכל כחו בעינין האיכא או דלמא ידיו ורגליו בעינין
והא ליכא דלחין דשין בכנפיהן אי נמי יס לומר דאפילו דשין בכנפיהן

מיבעיא ליה דדומיא דשור ממש
בעינין ואיית דמשמע דפשיטא ליה
דלי איכא ידיו ורגליו כי שור דלכול
ולא בעי שור ממש וא"כ יליף שור
שור משבת וא"כ עוף נמי יליף כדחא
בסוף הפרה (97 גז: דשין שור
ובהמה חיה ועוף לענין חסימה א"כ
מאי מיבעיא ליה וי"ל כיון דבעי
רבי יוסי ברבי יהודה דומיא דשור
מיבעי ליה דלמא עוף אינו שור לשור
לענין חסימה ומתניתין דהאס כחנא
קמא דהאס: **שור** במחזור היכי
משכחת לה. פירש בקונטרס הלא
הבמה אינה יכולה להגיע ולאכול
מגפן שעל העגלה שהיא נשאה
שהבמה לפני העגלה ואין נראה
לר"י דהוא גפן הוה תלוש ולא מחובר
אלא הכי פירושו במחזור היינו
כשהוא דש במחזור היכי משכחת לה
שיחלל אותן שכלין ענמן שהוא דש
דבשלמא שור בתלוש אחי ספיר שכל
תבואה התלושה אשר שם תבואה
כאנודה אחת ואין לר"ך לאכול מאוהה
שהוא דש ממש אבל מחובר כל קלח
וקלח תשוב בפני ענמן ומשני בשכחא
פירוש בקטניות או כתבואה שהיא
ארוכה שיכול לאכול אותן שכלין
ענמן שהוא דש: **הא** עושה מעשה
אוכל מן התורה. תימה מנלן למידק
הכי דמתניתין לא משמע כלל דלח
קתני אלא שאוכל משום השבת אבידה
אבל אי לאו משום הכי לא היה אוכל
אפילו מהלך כעושה מעשה דמי
דעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר
וי"ל דרייק מדלח נקט במתניתין
משום השבת אבידה אמרו הפועלים
אוכלים כמשבתיים כלים מאומן לאומן
דהו עושין מעשה ומינה הוא ידעינן
דאפילו בעושה מעשה אין אוכלים
אלא מפני השבת אבידה אלא ודאי
מדנקט בהליכתן מאומן לאומן שאין
עושין מעשה משמע דלי הוה עבדי
מעשה הוה אכלי מדאורייתא:

מתני' ואפילו כתיפו. דלחי מוין ידיו ורגליו: **גמ'** כי שור.
דהא חקת חוסס לחוסס: דש באוויס. לחין להס ידים להשען
וכל משענוהס על רגליהן: עד שלא הילכו וכו'. דרכן להטיל ענבים
על הגת ודורכין ברגליהם על הגת ועד שלא הילכו בה שתי וערב
תורה אור

אילו נאמר בהמתך לא תרביע הייתי אומר
לא יאחו אדם את הבהמה כדי שיעלה
עליה וזכר תלמוד לומר בלאים בלאים הוא
דאסור הא מין במינו שרי ומין במינו נמי
אחיזה אין הכנסה לא מאי אחיזה הכנסה
ואמאי קרי ליה אחיזה לישנא מעליא אמר
רב אשי הא מילתא בעו מינאי דבי *רב
נחמיה ריש גלותא מהו להכניס מין ומינו
ושאינו מינו לדיך כיון דאיכא מיניה בתר
מיניה גריר או דלמא אפילו הכי לא ופשמי
לחו לאיסורא דלא בהלכתא *משום פריצותא
דעבדי: **מתני'** היה עושה בידיו אבל לא
ברגליו ברגליו אבל לא בידיו אפילו בכתיפו
הרי זה אוכל ר' יוסי ברבי יהודה אומר עד
שיעשה בידיו וברגליו: **גמ'** מ"ט כ"ו תבא
בכרם רעך בכל מאי דעבדי: רבי יוסי בר'
יהודה אומר עד שיעשה בידיו וברגליו: מ"ט
ד' יוסי ברבי יהודה כי שור מה שור עד
שיעשה בידיו וברגליו אף פועל עד שיעשה
בידיו וברגליו *בעי רבה בר רב הונא דש
באוויין ותרנגולים ר' יוסי ברבי יהודה מהו
בכל כחו בעינן והא איכא או דלמא בידיו
וברגליו בעינן והא ליכא תיקו אמר רב נחמן
אמר רבה בר אבובי 'פועלים עד שלא הילכו
שתי וערב בגת אוכלין ענבים ואין שותין יין
משהילכו שתי וערב בגת אוכלין ענבים
ושותין יין: **מתני'** היה עושה בתאנים
לא יאכל בענבים בענבים לא יאכל בתאנים
*אבל מונע את עצמו עד שמגיע למקום
יפות ואוכל 'ובולן לא אמרו אלא בשעת
מלאכה 'אבל משום השב אבידה לבעלים
אמרו פועלין אוכלין בהליכתן מאומן לאומן
ובחזירתן מן הגת ובחמור כשהיא פורקת:
גמ' איבעיא להו עושה בגפן זה מהו שיאכל
בגפן אחר ממין שאתה נותן לכליו של בעל
הבית בעינן והא איכא או דלמא ממה
שאתה נותן לכליו של בעל הבית בעינן
והא ליכא ואם תמצו לומר 'עושה בגפן זה
לא יאכל בגפן אחר שור במחזור היכי שישא בריה דרב
אידי *בשרכא תא שמע היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים הא תאנים
ותאנים דומיא דתאנים וענבים אוכל ואי אמרת עושה בגפן זה אינו אוכל
בגפן אחר היכי משכחת לה אמר רב שישא בריה דרב אידי 'במודלית תא
שמע אבל מונע את עצמו עד שמגיע למקום היפות ואוכל ואי אמרת עושה
בגפן זה אוכל בגפן אחר ניזיל וניכול התם משום ביטול מלאכה לא
קא מיבעיא לן כי קא מבעיא לן היכא דאיכא אשתו ובניו מאי תא שמע
ובולם לא אמרו אלא בשעת מלאכה אבל מפני השב אבידה לבעלים אמרו
פועלים אוכלים בהליכתן מאומן לאומן ובחזירתן מן הגת סברוה מהלך
כעושה מעשה דמי ומשום השב אבידה לבעלים הוא דאכיל מדאורייתא לא
אכיל אלמא עושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר לא לעולם אימא לך עושה
בגפן זה אוכל בגפן אחר ומהלך לאו כעושה מעשה דמי איכא דאמרי סברוה
מהלך לאו כעושה מעשה דמי והיינו מעמא דמדאורייתא לא אכיל משום
דלאו כעושה מעשה דמי הא עושה מעשה אכיל מדאורייתא אלמא עושה בגפן
זה אוכל בגפן אחר לא לעולם אימא לך עושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר
ומהלך

לא יאכל בגפן אחר שור במחזור היכי שישא בריה דרב
אידי *בשרכא תא שמע היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים הא תאנים
ותאנים דומיא דתאנים וענבים אוכל ואי אמרת עושה בגפן זה אינו אוכל
בגפן אחר היכי משכחת לה אמר רב שישא בריה דרב אידי 'במודלית תא
שמע אבל מונע את עצמו עד שמגיע למקום היפות ואוכל ואי אמרת עושה
בגפן זה אוכל בגפן אחר ניזיל וניכול התם משום ביטול מלאכה לא
קא מיבעיא לן כי קא מבעיא לן היכא דאיכא אשתו ובניו מאי תא שמע
ובולם לא אמרו אלא בשעת מלאכה אבל מפני השב אבידה לבעלים אמרו
פועלים אוכלים בהליכתן מאומן לאומן ובחזירתן מן הגת סברוה מהלך
כעושה מעשה דמי ומשום השב אבידה לבעלים הוא דאכיל מדאורייתא לא
אכיל אלמא עושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר לא לעולם אימא לך עושה
בגפן זה אוכל בגפן אחר ומהלך לאו כעושה מעשה דמי איכא דאמרי סברוה
מהלך לאו כעושה מעשה דמי והיינו מעמא דמדאורייתא לא אכיל משום
דלאו כעושה מעשה דמי הא עושה מעשה אכיל מדאורייתא אלמא עושה בגפן
זה אוכל בגפן אחר לא לעולם אימא לך עושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר
ומהלך

אי לאו מפני השבת אבידה לא הוה ליה למיכל: הא עושה מעשה. כגון נשא

עבד מו"י פ"ב מהל'
שכירות הלכה ט'
סמ"ע עין לא פושע ח"מ
סי' שלו סעיף א':

עבד מו"י פ"ב מהל'
שכירות הלכה ט'
סמ"ע עין לא פושע ח"מ
סי' שלו סעיף א':

פ"ג דה' מ"י'
הלכה י' י"ב ע"ש
ס"ט סעיף ט':

פ"ג דה' מ"י'
כ' עינין כהשגות
ובמ"מ ע"ש ס"ט סעיף
יא':

פ"ב דה' מ"י'
כ"ה סעיף י'
י' ע"ש סעיף י':

פ"ב דה' מ"י'
כ"ה סעיף י'
י' ע"ש סעיף י':

פ"ב דה' מ"י'
כ"ה סעיף י'
י' ע"ש סעיף י':

פ"ב דה' מ"י'
כ"ה סעיף י'
י' ע"ש סעיף י':

פ"ב דה' מ"י'
כ"ה סעיף י'
י' ע"ש סעיף י':

פ"ב דה' מ"י'
כ"ה סעיף י'
י' ע"ש סעיף י':

פ"ב דה' מ"י'
כ"ה סעיף י'
י' ע"ש סעיף י':

פ"ב דה' מ"י'
כ"ה סעיף י'
י' ע"ש סעיף י':

פ"ב דה' מ"י'
כ"ה סעיף י'
י' ע"ש סעיף י':

פ"ב דה' מ"י'
כ"ה סעיף י'
י' ע"ש סעיף י':

פ"ב דה' מ"י'
כ"ה סעיף י'
י' ע"ש סעיף י':

פ"ב דה' מ"י'
כ"ה סעיף י'
י' ע"ש סעיף י':

פ"ב דה' מ"י'
כ"ה סעיף י'
י' ע"ש סעיף י':

פ"ב דה' מ"י'
כ"ה סעיף י'
י' ע"ש סעיף י':

{ צא ע"ב }

אילו נאמר "בהמתך לא תרביע", הייתי אומר: לא יאחזו אדם הבהמה בשעה שעולה עליה זכר [אפילו זה מינו], מלמד הנאמר "כלאים". [וכן אין מובן מזה שכלאים גם אחיזה לא [מותר, וחייב על זה. מתוך הגמ'] מהו "אחיזה", הכנסה, ולמה נקראת אחיזה, זה לשון מעולה.

אמר רב אשי: דבר זה שאלו אותי מהבית מדרש של רב נחמיה ראש הגלות: מהו להכניס מין ומינו ושאינו מינו לדיר [האם יש חשש כלאים], כיון שיש את מינו הוא נגדר אחרי מינו [ולא צריכים לחשוש ששאלו הוא ידווג לאינו מינו] או אולי עם כל זה, לא [מותר משום חשש כלאים]. ופשטתי להם [את השאלה] לאיסור שלא כהלכה עשיתי [וזה שאסרתי להם הוא] משום פריצות.⁸⁵

משנה. [פועל ש]היה עושה [עבודתו] בידי אב לא ברגליו,⁸⁶ [אין ברגליו אב לא בידי, אפילו בכתיפו] [ואינו מזוי ידיו ורגליו], הרי זה אוכל. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: עד שיעשה בידי וברגליו.

גמרא. למה [פועל יכול לאכול אפילו לא עובד אפילו בכתיפו, נאמר] "כי תבא בכרם רעך", בכל מה שעושה.

רבי יוסי ברבי יהודה אומר עד שיעשה בידי וברגליו. מהו טעמו של רבי יוסי ברבי יהודה. [פועל רק יכול לאכול כאשר הוא עובד] כמו שור [שכן הוקש חוסם לנחנסם כנ"ל פט ע"א], מה שור [אינו אוכל] עד שיעשה בידי וברגליו, אף פועל [אינו אוכל] עד שיעשה בידי וברגליו. רבה בר רב הונא שאל: הדין באוויזין או בתרנגולים [שאין להם ידיים להשען], לפי רבי יוסי ברבי יהודה מה [הדין, האם מותר לחסום אותם, כדי שיהיה מותר לאכול] צריכים בכל כחו, והרי יש [את זה], או דלמא בידי וברגליו צריכים, והרי אין [ולכן מותר לחסום אותם]. תיקון.

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוב: פועלים, טרם שהלכו שתי וערב בגת⁸⁷ [ודרכם להטיל ענבים על הגת ודורכין ברגליהם על הגת, וטרם שהלכו בה שתי וערב, אין מלאכתך ניכרת ביין אלא בענבים, לפיכך אין שותין יין, שהם עושים במין א' ואוכלים במין אחר], אוכלין ענבים ואין שותין יין, אחרי שהלכו שתי וערב בגת, אוכלין ענבים ושותין יין.

משנה. [פועל] שהיה עובד בתאנים, לא יאכל בענבים. [וכן פועל שעובד] בענבים, לא יאכל בתאנים. אבל [הפועל יכול] למנוע את עצמו עד שמגיע למקום יפות ואוכל [את כל אכילתו מהם]. וכולם לא אמרו [שמותר לפועלים לאכול] אלא בשעת מלאכה⁸⁸ [ואסור לו לשבת ולאכל, אע"פ שמנוע את עצמו עד עכשיו ולא ביטל מהמלאכה], אבל משום השבת אבידה לבעלים [שלא יבטל ממלאכתו ויאכל] אמרו: פועלים אוכלים בהליכתם משורה לשורה [של ענבים, אע"פ שלא שעת המלאכה היא, שכן הבעל הבית מרוצה בזה], [וכן מותר להם לאכול] בחזרתם מן הגת, ובחמור כשהיא פורקת.

גמרא. שאלו: [פועל ש]עובד בגפן זה, מהו שיאכל בגפן אחר [פי' שיקוף אשכול גפן יפה, וילך למקום שהוא עושה שם, ויאכל]. ממין שאתה נותן לכליו של בעל הבית צריכים, והרי יש, או דלמא ממה שאתה נותן לכליו של בעל הבית צריכים, והרי אין. ואם תרצה לומר: עושה בגפן⁸⁹ זה לא יאכל בגפן אחר, איך שור אוכל במחובר [הרי מלאכת שור במחובר אי אפשר לו לאכול מגפן שהוא עושה בה, שהרי קשור לצמד לפני העגלה, והבוצרים עושין בגפן שאצל העגלה ונותנים בעגלה, אלא ודאי שמותר לעבוד בגפן זה ויאכל מגפן אחר].⁹⁰ אמר רב שישא בנו של רב אידי: בזמורה ארוכה [ומגיע עד לפני השור, ואם כן אין ראייה מאכילת השור שמותר לאכול מגפן זה כשעובד בגפן אחר].

בא ושמע: [פועל] שהיה עובד בתאנים, לא יאכל בענבים. הרי תאנים ותאנים דומה לתאנים וענבים, אוכל [שעושה בתאנה זו ואוכל בחברתה]. ואם תאמר [פועל] שהיה עובד בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר, איך מצאנו

אותה. אמר רב שישא בנו של רב אידי [באמת צריכים שניהם באותו מין שהוא עובד בו, ובאותו המקום שעובד, ועכ"ז צריכים לכתוב שהעובד בתאנים אסור לאכול בענבים מדובר בתאנה] המוטל? על הגפן.

בא ושמע: אבל מונע את עצמו עד שמגיע למקום היפות ואוכל, ואם תאמר [פועל] שהיה עובד בגפן זה אוכל בגפן אחר, שילך וישב [במקום שהוא עובד] ויאכל [ולמה אסור לו]. שם, משום ביטול מלאכה [בהליכתו ובחזרתו, את זה], לא שאלו, כאשר שאלו, במקום שאשתו ובניו [נמצאים איתו, ולא נשכרים לבעל הבית, והם מביאים לו], מה [דינו]. בא ושמע: וכולם לא אמרו אלא בשעת מלאכה, אבל מפני השב אבידה לבעלים אמרו פועלים אוכלים בהליכתך משורה לשורה ובחזרתך מן הגת. חשבו [תלמידי בית המדרש שרצו לפשוט השאלה]: מהלך [בצרכי בעל הבית, כגון זה ההולך משורה לשורה] דומה כעושה מעשה, ומשום השב אבידה לבעלים הוא אוכל [מתקנה דרבנן], ומן התורה לא אוכל, רואים שהעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר [מפני שהליכתו צורך גפן שהולך אצלה הוא ואכילתו הרי מענבים שקומץ כבר שיצא ממנה הוא, רואים אם כן עושה בזה אין אוכל בזה].

לא, באמת אגיד לך: עושה בגפן זה, אוכל בגפן אחר, ומהלך אינו דומה כעושה מעשה [ולכן לולא התקנה אסור לו לאכול]. ויש אומרים, חשבו: מהלך לא דומה כעושה מעשה, והיינו הטעם שמן התורה לא אוכל, משום שאינו דומה כעושה מעשה, הרי [אם הוא] עושה מעשה [כגון נשא בכתף והולך מזו אל זו], אוכל מן התורה. רואים אם כן: עושה בגפן זה אוכל בגפן אחר. לא, באמת אגיד לך: עושה בגפן זה, אינו אוכל בגפן אחר,

שגמר מלאכת שורה זו והולך להתחיל שורה אחרת יכול לאכול אע"פ שאינו בשעת מלאכה, שטוב הוא לבעל הבית כדי שלא יתבטל:

ביאור: שלא יתבטל ממלאכתו - דבשעה שהוא אוכל אי אפשר לו לעשות מלאכתו (סמ"ע).

⁸⁵ עי' שו"ע (ח"מ סי' שלז ס"א): היה עושה בגפן זה לא יאכל בגפן אחר, ואי אכל לא מפיקין מיניה ולא מנכין מאגריה, ומיהו גפן שמודלת על גב חברתה ועושה באחד מהם, יכול לאכול מהשניה:

ביאור: לא יאכל בגפן אחר כו' - היה עושה במין זה לא יאכל במין אחר, ואף על גב דהוא עסוק בשניהן, כגון בתאנה המודלית על הגפן, שהרי צריך להגביה ולהפריד הענפים זה מזה כשהוא חותך, ומיהו לא ממין שאתה נותן הוא. הא תאנים ותאנים דומים דהני כגון המודלית על חברתה אין צריך להבחין מאיזה מהן יאכל, דממין שאתה נותן וממה שאתה נותן הוא דבשניהם הוא עסוק. אבל בתאנה מודלית על ענבים ולהיפך, אם אכל, זה ספק ולא מוציאין ממנו (סמ"ע), ויא' שכן מוציאין ממנו (שו"ע וט"ז).

ולא מנכין ליה מאגריה - ויא' שאין להוציא ממון מהמשכיר ע"פ פסק זה אלא אפשר לנכות משכרו (ט"ז).

⁹⁰ אם כל הראיה לזה הוא ממה שאמרת, אל תפשוט את הספק [גרסת רש"י].

⁸⁵ עי' רמב"ם (כלאים פ"ט ה"ב): הוב"ד לעיל הערה 83.

⁸⁶ עי' שו"ע (ח"מ סי' שלז ס"א): הוב"ד לעיל הערה 48.

⁸⁷ עי' שו"ע (ח"מ סי' שלז ס"ט): היה עושה בתאנים, לא יאכל בענבים אפילו שכרו לעשות בשניהם, אבל יכול הוא למנוע עצמו מלאכול עד שמגיע למקום היפות ואוכל, לפיכך הפועלים עד שלא הלכו שתי וערב בגת אוכלים ענבים ואין שותים תירוש, מפני שאין מלאכתך ניכרת ביין והוא ליה כעושה במין זה ואוכל במין אחר, משהלכו שתי וערב, אוכלים בענבים ושותים בתירוש:

ביאור: למקום היפות - הלשון משמע דר"ל, כשעושה בענבים יכול למנוע עצמו מלאכול בשעה שעושה באילן שאינו מבוטל כל כך עד שיגיע למקום שמבוטל כל צרכו ומשם יאכל כל שבעו, דאילו בשני מינים לא אתי שפיר לשון יפות דהא כל אחד יפה במינו. ונראה דהוא הדין כששכרו לעשות בענבים ותאנים יכול למנוע עצמו מלאכול בענבים כדי לאכול כל שבעו מהתאנים אם ניחא ליה בהן יותר, אלא שבשני מינים רגיל האדם לאכול משניהן כי רווחא לבסומי שיכחי (סמ"ע וט"ז).

⁸⁸ עי' שו"ע (ח"מ סי' שלז ס"א): אין רשאי לאכול אלא בשעת עשיית מלאכה, ולא שישב ויאמר מנעתי עצמי עד עתה ולא בטלתי לאכול ועל כן אשב עתה ואוכל, ומפני תקנת בעל הבית שלא יתבטל ממלאכתו, אמרו חכמים שאחר

ומהלך דומה כעושה מעשה.

ובחמור [אסור לחוסמה] **כשהיא פורקת**. כשהוא פורק [את החמור] מאיפה היא אוכלת [הרי כל משאה פורקין בבית אחת והולכין]. אלא [תאמר: [בהליכתה אוכלת ממשא שעל גבה] עד שתהיה פורקת⁹¹ היא אוכלת ממשא שעל גבה, ואף שאיננה רואה את המאכל, ואם יחסמנה לא תצטער]. למדנו [מזה ראייה] לזה שהרבנים למדו: חמור וגמל אוכלים ממשאוי שעל גביהן [בעצמם], ובלבד שלא יטול [הפועל] בידו ויאכילם.

משנה. פועל אוכל קישות [כשהוא עובד בקישות] אפילו [בשניות של] דינר⁹². [וכן מותר לפועל לאכול] כותבת ואפילו [בשניות של] דינר. רבי אלעזר חסמא אומר: לא יאכל פועל יותר משכרו, וחכמים מתירים. אבל מלמדים את האדם שלא יהא רעבתן ויהא סותם את הפתח בפניו [שימנעו לשוכרו למלאכתו].

גמרא. חכמים היינו התנא הראשון. יש [חילוק הלכתין] ביניהם "אבל מלמדין", לפי התנא הראשון אין לו [ההלכה של] "מלמדים", לרבנן, יש להם [את ההלכה של] "מלמדין".

ואם תרצה לומר: יש [חילוק הלכתין] ביניהם [ההלכה] של רב אסי. שאמר רב אסי: אפילו לא שכרו אלא לבצור אשכול אחד, [מותר לפועל] לאכול [את אותו האשכול]. ואמר רב אסי: אפילו לא בצר אלא אשכול אחד, [מותר לפועל] לאכול. [התנא הראשון סובר [כהלכתו] של רב אסי⁹³, וכך נאמר, פועל אוכל קישות שהיא לבדה ואין עוד, ואפילו היא שוה דינר, ורב רבי אלעזר לומר: בין שהיא לבדה בין ששכרו לה ולחברותיה, אם שוה יותר על שכרו, לא יאכלנה, ובאו הרבנים האחרונים לומר כל מה שהוא יותר על שכרו, מותר הוא לאכול אם שכיר יום הוא, אבל שכרו להקישות לבדה לא סוברים מההלכה של רב אסי.]

וצריכים [את שתי ההלכות האלה של רב אסי, ואין ללמוד א' מהשני], שאם היו לומדים הראשון, משום שאין לתת לכליו של בעל הבית [שיאמר לו תשים בכליו של בעל הבית תחילה, ואחר כך אוכל, שאז לא יאכל והתורה התירה לו לאכול], אבל במקום שיש לתת לכליו של בעל הבית, אולי שישים קודם [ורק] אחר כך יאכל. ואם היו לומדים הזה [פי' המקרה השני של "לא בצר"], שאפשר לקיים בסוף [לתת לכליו של בעל הבית], אבל כן [שרק שכרו לבצור אשכול אחד] שלא אפשר לקיים בסוף [לתת לכליו של בעל הבית], אולי לא [מותר לו לאכול, לכן רואים שצריכים את שניהם].

ואם תרצה לומר: יש [חילוק הלכתין] ביניהם [ההלכה] של רב. שאמר רב: מצאתי מגילת סתרים [מגילה סתומה, לפי שאסור היה לכתוב הלכות וכשהיה שומע דבר חידוש וירא לשוכחו היה כותבו ומסתירו מין העיין] בבית מדרש של רבי חייא, וכתוב בה: אסי בן יהודה אומר "כי תבא בכרם רעך", בביאת כל אדם [ואפילו אינו שכיר] הכתוב מדבר. ואמר רב: לא נתן איסי חיי לכל אדם [שכל אדם יכנס לכרם ויאכל פירותיו]. אמר רב אסי: אמרתי את ההלכה [את דברי איסי המתיר לכל אדם, ואת קושיית רב על דבריו] לפני רב כהנא דלאמא בעושים בסעודתם, [כשעובדים מדעת עצמם לבעל הבית בשביל לאכול מן הפירות, אף שלא שכרם] שעבדו ואכלו. אמר לי [רב בשאלתו על רב אסי]: אפילו הכי, אדם רוצה לשכור פועלים לקטוף את הפרדס שלו, ולא יבא כולם ויאכלו אותו.

שאלו: פועל, משלו הוא אוכל [והוא תוספת שכר שהוסיפה לו תורה] או משל שמים הוא אוכל [במתנת גמילות חסדים, כשאר מתנות עניים]. לאיזה [חילוק הלכתין] יוצא מזה. שאמר [הפועל לבעל הבית, במקום שאני יאכל]: תנו [הפירות שהייתי אוכל] לאשתי ובני. אם תאמר, משלו הוא אוכל, נותנים להם [כמו שבידו לתת שכרו לכל מי שירצה], אלא אם תאמר משל שמים הוא אוכל, הרחמן [פי' ה' ית'] זיכה לו [הזכות לאכול את

הפירות בצדקה, וכל זמן שלא מגיע לידו], הרחמן לא זיכה ל[תת אותו] אשתו ובניו, מה [ההלכה למסקנה].

בא ושמע: אוכל פועל קישות ואפילו [בשניות של] דינר, [וכן פועל אוכל] כותבת ואפילו [בשניות] דינר. אם תאמר משלו הוא אוכל, [וכי] הנשכר בששית של זוז יאכל זוז [וכי תוספת מרובה על העיקר]. ואלא מה, משל שמים הוא אוכל, סוף סוף נשכר בששית של זוז ואוכל זוז. אלא מה תאמר, הרחמן [ה' ית'] זיכה לו, וכן כאן הרחמן [ה' ית'] זיכה לו.

בא ושמע, רבי אלעזר חסמא אומר: לא יאכל פועל יותר על שכרו, וחכמים מתירים. במה [חולקים, וכי] לא חולקים בזה שאחד סובר: משלו הוא אוכל [ולכן לא יאכל יותר על שכרו שאין תוספת מרובה על העיקר], ואחד סובר: משל שמים הוא אוכל [וה' ית' זיכה לו]. לא, כולם [סוברים] משלו הוא אוכל, וכאן חולקים ב"כנפשך". אחד סובר: כנפשך, בדבר שמוסר נפשו עליו [לעלות בכבש ולעלות באילן דמוסר נפשו למיתה, דהיינו שכיר, ולכן, אכילת הפירות היא שכרו, שבעבורו הוא עובד אף במקומות מסוכנים]. ואחד סובר: כנפשך, מה נפשך אם חסמת, פטור, אף פועל אם חסמת, פטור.

בא ושמע: [פועל] נזיר [שעבד בענבים] שאמר [לבעל הבית] תנו [את הענבים שמגיעים לי] לאשתי ובני, אין שומעין לו⁹⁴, ואם תאמר משלו הוא אוכל, למה לא שומעין לו. שם משום "לך לך, אומרים לנזיר, סביב סביב לכרם לא תקרב" [פי' הוא קנס שרבנים קנסו אותו שימנע את עצמו מלהשכיר לענבים].

בא ושמע: פועל שאמר תנו [את הפירות שמגיעים לי] לאשתי ובני, אין שומעין לו. ואם תאמר "משלו הוא אוכל", למה לא שומעין לו. הו "פועל" [המוזכר כאן], נזיר. [מקשה הגמ'] הרי למדנו [ברייתא אחד שכתוב] נזיר ולמדנו [עוד ברייתא שכתוב בו] פועל [אם כן צריך להיות שהם שני דברים נפרדים, ולולא זה, היה יכול לכתוב רק א']. למדו דברים הדומים א' ליד השני. בא ושמע: מאיפה אנחנו יודעים לפועל שאמר "תנו לאשתי ובני" שאין שומעין לו, שנאמר "ואל כליך לא תתן". ואם תאמר: גם כאן [מדובר בנזיר, אם כן [למה כתוב שלא שומעים לו] משום "אל כליך לא תתן". [שתמאר שאין שומעים לו] משום "לך לך אומרים לנזיר" הוא. גם כאן, ואחרי שכתבו את זה בלשון פועל, הוא מביא את הפסוק של פועל [ובאמת זה שיטת הרבנים והפסוק הוא רק סמיכות].

בא ושמע: השוכר את הפועל לקצות תאנים [לייבשם בשדה לעשות קציעות]

⁹⁴ עי' ש"ע (ח"מ ס' שלז ס"ז): פועל שאמר לבעל הבית תן לאשתי ובני מה שהיה לי לאכול, או שאמר הריני נוטל מעט מזה שנטלתי לאכול לאשתי ובני אין שומעין לו, אפילו נזיר שהיה עושה בענבים ואמר תנו לאשתי ובני, אין שומעין לו:

ביאור: או שאמר הריני נוטל מעט כו' - קמ"ל בזה, דאע"ג דכבר נטלו לעצמו לאכלו, לא אמרינן דכבר זכה בו ויכול ליתנו למי שירצה. והטעם, דהא הפועל אוכל אינו מכח דהתורה זכתה לו מכח תוספת שכרו דפועל, דאז היה מותר ליתן את שלו למי שירצה, אלא מחמת חנינה וחסד כשאר מתנות עניים, לקט שכחה פיאה, זכתה התורה לפועל במתנה, ואמרינן דלא זכתה לו אלא בשעה שנתנו לפיו ללוועסו (סמ"ע).

אין שומעין לו - נראה פשוט דהיינו כשלא התנה עם בעל הבית כן מתחילה, דאם התנה עמו פשיטא דמותר, דכל תנאי שבממון קיים (סמ"ע).

ואפילו לא יאכל ה"ל כאלו התנה עמו שיתן [ממה שיש לו לאכול] לאשתו ולבניו, נזיר ולא יאכל ה"ל כאלו התנה עמו שיתן [ממה שיש לו לאכול] לאשתו ולבניו, קמ"ל (סמ"ע, וש"ך).

⁹¹ עי' ש"ע (ח"מ ס' שלח ס"א): הבהמה אוכלת כל זמן שהיא עושה בגדולי קרקע בין במחובר בין בתלוש, ואוכלת ממשוי שעל גבה עד שתהיה פורקת, ובלבד שלא יטול בידו ויאכילנה:

ביאור: הבהמה אוכלת כו' - דכתיב (דברים כה ד) לא תחסום שור בדישו (סמ"ע).

שלא יטול בידו כו' - דדוקא לא תחסום כתיב, לא תעשה מעשה למנוע אותה מאכילה, ולא שיאכילנה בידים (סמ"ע).

⁹² עי' ש"ע (ח"מ ס' שלז ס"ז): יכול הפועל לאכול יותר משכרו, כגון ששכרו אינו אלא דינר יכול לאכול קישות או כותבת שוה סלע, ומכל מקום מלמדין אותו שלא לעשות כן, כדי שלא ימנעו מלהשכירו. הגה: ויש אומרים דוקא ששכרו לעשות כל היום, אבל אם לא שכרו רק ללקוט קישות אחד לא יאכלנו, ואפילו שכרו כל היום לא יאכל קישות הראשון שזיקט, אלא יתן תחילה לכליו של בעל הבית ואחר כך יאכל הוא:

ביאור: קישות אחד לא יאכלנו - דבעינן אכילה בשעה שנותן לכליו של בעל הבית, והרי זה לא יתן (סמ"ע).

⁹³ כנראה שרש"י היה לו כזה גרסא.

השוכר הפועלים פרק שביעי בבא מציעא

צב

ומהלך כעושה מעשה דמי. ואפי"ה אי לאו משום הטבת חבירה לא חביל: כשהיא פורקת מהיכן אכלה. כל משאה פורקין צבה אחת והולכין: עד שהיא פורקת. בהליכתה אוכלת ממשאיה שעל גבה: **מתני'** ואפי' בדינר. ואפי' הוא שוק דינר: לא יאכל פועל יותר על שכרו. לקמן יליף מכפנשך תורה אור

אלא אימא עד שהיא פורקת. דסד"א שאינה אוכלת אלא כשהיא רואה הגפן בפניה אבל כשהיא רואה שהגפן עליה או צבגלה אינה אוכלת ואפי"ג דטעמא דחסימה לאו משום דחזיא ומטעמת הוא *קמ"ל דלא קאי חמפני השבת חבירה דמן הדין אוכלת אלא מילתא בחפשי נפשיה הוא: **איבעית** אימא דרב אוכלת בינייהו. דרב"ק שמוכר פועל ליה דרב ואפי"ג דלויין פן יהודה איירי בגושיין בטעודתן מ"מ לא מיקרו פועלים כיון שלא מדעת בעל הבית עושין: אי אמרת משלו הוא אוכל יחבין להו. דמשעה ששכרו היו כאילו התנה עמו ואי משל שמים הוא אוכל לא יחבין להו [ג' שלא יזכה לו הכתוב אלא מה שהוא לועס ואוכל ואין לו כח ליתן * (מלס):] **בן** נמלא כספרים ישנים וכן נראה לגרום לא כפנפך קמפלגי. ואי לאו כפנפך הוה מודו כי"ע דאוכל יותר מכדי שכרו דרמחמא זכה ליה ולא גרסי' דכולי עלמא משלו הוא אוכל דלא כי"ע דחי' משל שמים הוא אוכל דהוא אכיל יתר מכדי שכרו אי לאו כפנפך ויש ליישב הגירסא משום דמעיקרא הוה צבי למיפשיט מת"ק דמשל שמים הוא אוכל ודחה לו וחוור ופושט מדברי חכמים דסברי משל שמים כו' ואי"כ ת"ק נמי סבר הכי דבין ת"ק לתכמים יכאח אלא הא דאמרן לעיל והדחה אומר לעולם אימא לך משלו הוא אוכל כמו שדחינו לך למעלה: **ואי** אמרת משלו הוא אוכל אמאי אין שומעין לו. ואי דמחי פריך הא כיון דהוא אינו יכול לאכול הוה ליה כחולה שאינו יכול ליתן להם וי"ל דלא דמי לחולה דחולה אינו האב לפירות שלפניו ולהכי לא זכי ליה דרמחמא אבל נזיר דהאב זכי ליה כשאר פועל ואפי"ה אלא מאי משל שמים הוא אוכל ח"כ אמאי נקט נזיר וי"ל דאזרחא דמילתא נקט שהנזיר רגיל לומר כן לפי שאינו אוכל: **השוכר** את הפועל לקצות לו כו'. תימא דאם היה רואה לאכול כך בלא קליטה היתה נגמרה מלאכתו ולא היה בכלל דייש ובשביל שחושב הוי בכלל דייש וי"ל דהא מיירי במקום שמגה הוא לקצות חאטיס דהשתא בלא מחשבה אלא כשהתחמו הוי דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשה ועוד דין הוא שיאכל פועל ע"י מחשבתו כיון דעל ידי מחשבה זאת חשיב לא נגמרה מלאכתו לענין שאוכל ופסור:

ובהלך כעושה מעשה דמי: ובחמור כשהיא פורקת: כשהיא פורקת מהיכן אכלה אימא **"עך** שתהא פורקת תנינא הוא דתנו רבנן החמור וגמל אוכלים ממשאוי שעל גביהן ובלבד שלא ישול בידו ויאבילם:**מתני'** אוכל פועל קישות אפילו בדינר כותבת ואפילו בדינר ר' אלעזר חסמא אומר לא יאכל פועל יתר על שכרו וחכמים **"מתירין** אבל מלמדן את האדם שלא יהא רעבתן ויהא סותם את הפתח בפניו: **ג** חכמים היינו תנא קמא איכא בנייהו אבל מלמדן לתנא קמא לית ליה מלמדן לרבנן אית להו מלמדן איבעית אימא איכא בנייהו י' דרב אסי דאמר רב אסי אפילו לא שכרו אלא לשכרו אסי אפילו לא בצד אלא אוכל אחד אוכלו וצריכא דאי אשמעינן הך קמיינתא משום דלא איכא למיתב לכליו של בעל הבית אבל היכא דאיכא למיתב לכליו של בעל הבית אימא י' ליתב ברישא והדר ליכול ואי אשמעינן בהא דאפשר לקיומי לבסוף אבל היכא דלא אפשר לקיומי לבסוף אימא לא צריכא איבעית אימא איכא בנייהו דרב דאמר רב מצאתי מגילת סתרים בי רבי **תתיא** ובתוב בה איסי בן יהודה אומר **"כי** תבא בכרם רעך בביתא כל אדם הכתוב מדבר ואמר רב לא שבק איסי חיי לכל בריה אמר רב אשי אמריתא לשמעתא קמיה דרב כהנא **(ה)** דלמא בעושיין בסעודתם דעבדו ואכלו אמר לי אפילו הכי ניהא ליה לאיניש לאונר אגורי וניקמפיה לפרדיסיה ולא ניתו כולי עלמא ואבלו ליה איבעיא להו פועל משלו הוא אוכל או **"משל** שמים הוא אוכל למאי נפקא מינה דאמר תנו לאשתי ובני אי אמרת משלו הוא אוכל יחבין להו אלא אי אמרת משל שמים הוא אוכל **"לדידיה** זכי ליה רחמנא. בלדקה וכל זמן דלא משאו לדידה לא זכי ליה דליכתבה לאשתו ובניו: אכל בווא. בתמיה ובי חוספת מרובה על העיקר: דמר סבר משלו הוא אוכל. והלך לא יאכל יותר על שכרו דאין חוספת מרובה על העיקר: **ומר** סבר משל שמים הוא אוכל. וזכי ליה רחמנא: **ואכל** כפנפך. בדבר שאתה מוסר כפנף עליו ולעלות בדבס ולעלות בחילין דמוסר נפשו למית' והיינו **"שכיר** גויה. שאסור צבנכיס: משום לך לך אמרי' נירא סחור סחור לכרמא לא תקרצ. כלומר קצתא הוא דקסוהו סימנע עלמו מלהשכיר. **עבדים**: קא נסיב לה. אמר קרא דפועל ועולם **"רבנן** היא וקרא חסמחא בעלמא: לקצות. לייבשן בשדה לעשות קליעה: הרי

פועל לית ליה דרב ואפי"ג דלויין פן יהודה איירי בגושיין בטעודתן מ"מ לא מיקרו פועלים כיון שלא מדעת בעל הבית עושין: **אי** אמרת משלו הוא אוכל יחבין להו. דמשעה ששכרו היו כאילו התנה עמו ואי משל שמים הוא אוכל לא יחבין להו [ג' שלא יזכה לו הכתוב אלא מה שהוא לועס ואוכל ואין לו כח ליתן * (מלס):] **בן** נמלא כספרים ישנים וכן נראה לגרום לא כפנפך קמפלגי. ואי לאו כפנפך הוה מודו כי"ע דאוכל יותר מכדי שכרו דרמחמא זכה ליה ולא גרסי' דכולי עלמא משלו הוא אוכל דלא כי"ע דחי' משל שמים הוא אוכל דהוא אכיל יתר מכדי שכרו אי לאו כפנפך ויש ליישב הגירסא משום דמעיקרא הוה צבי למיפשיט מת"ק דמשל שמים הוא אוכל ודחה לו וחוור ופושט מדברי חכמים דסברי משל שמים כו' ואי"כ ת"ק נמי סבר הכי דבין ת"ק לתכמים יכאח אלא הא דאמרן לעיל והדחה אומר לעולם אימא לך משלו הוא אוכל כמו שדחינו לך למעלה: **ואי** אמרת משלו הוא אוכל אמאי אין שומעין לו. ואי דמחי פריך הא כיון דהוא אינו יכול לאכול הוה ליה כחולה שאינו יכול ליתן להם וי"ל דלא דמי לחולה דחולה אינו האב לפירות שלפניו ולהכי לא זכי ליה דרמחמא אבל נזיר דהאב זכי ליה כשאר פועל ואפי"ה אלא מאי משל שמים הוא אוכל ח"כ אמאי נקט נזיר וי"ל דאזרחא דמילתא נקט שהנזיר רגיל לומר כן לפי שאינו אוכל: **השוכר** את הפועל לקצות לו כו'. תימא דאם היה רואה לאכול כך בלא קליטה היתה נגמרה מלאכתו ולא היה בכלל דייש ובשביל שחושב הוי בכלל דייש וי"ל דהא מיירי במקום שמגה הוא לקצות חאטיס דהשתא בלא מחשבה אלא כשהתחמו הוי דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשה ועוד דין הוא שיאכל פועל ע"י מחשבתו כיון דעל ידי מחשבה זאת חשיב לא נגמרה מלאכתו לענין שאוכל ופסור:

הגהות הב"ח (ה) נמי קמיה דרב כהנא אמר לי דלמא בעושיין בטעודת רבנן ואכלו וכך חסי' יחא

הגהות הנ"א [א] רשי' דיה תיק ליל כו'. י"ב אכל כהנא מפריס להיך וכשיתנו שפסא כוליהו וחכמים וכ"ד סבי"ף וחכמים שהמטות להני מימרי דרב חסי: [ב] תוסי' דיה ח"כ. שלא יזכה כו'. י"ב דלא כרשי' דיה לדידיה. סור:

[ג'עיל פתי:]
[לאשתי ובני]

[ג'עיל להושי:]
דכריס כ'
מעבדות כ"ס
[מ']

ג'עיל שכו

ג'עיל מדרכנ

[שנתי' ושי']

[ג'עיל להושי:]

דכריס כ'

מעבדות כ"ס
[מ']

השוכר את הפועלים פרק שביעי בבא מציעא

על

פז א ב מ"ו פ"ה מה"ל
מעשר ה"ל ס סמג
עשין קלה עושיע י"ד
ס"י שלא סעיף ק :

פז ג מ"ו פ"ב מה"ל
ע"כ

פז ד ה מ"ו פ"ה מה"ל
סמג עשין לא עושיע
מ"ג ס"י שלא סעיף ק :

צ ו מ"ו פ"ג מהלכות
מעשר ה"ל י"ד סמג
עשין קלה עושיע י"ד
ס"י שלא סעיף ק :

מנת שיאלל בני בשכרי . פי' בקונט' שיאלל בנו עם האב
בשכר פעולת האב וקשה דמאי פריך בנו אמאי חייב הא ודלוי
מקח גמור הוא ומאי קאמר נמי דמיתו כמקח אלא נראה בשכרו
היינו תחתיו ואינטיקא להטנתו שיאלל הבן כמו שירלה אפילו
יאכל יותר מן האב והא דפריך ואי
אמרת משלו הוא אוכל אמאי חייב
היינו אמאי חייב בכל מה שיאלל
דלא לא הוה לו לחייבו אלא כמה
שאוכל יותר מן האב :

הכי גרסינן בספרים שלנו אלא אי
אמרת משל שמים הוא אוכל
אמאי פורה ומאכילין איסורא לא זכי
ליה כו' . אבל אי משלו הוא אוכל
אחי שפיר שהרי הוא כאילו התנה
עמו מעיקרא כדפרישית לעיל ומשני
משום דמיתו כמקח טעות ור"ח פי'
אמאי פודה ומאכילין יאללו בלא פרייה
כיון דמשל שמים אוכל ומשני איסורא
לא זכי ליה רחמנא ולגירסא זו קשה
דאכתי הוה ליה למיפדך אמאי אוכלין
כלל דהכי פריך בסמוך גבי נתפרסו
עגוליו והוה ליה לשנויי משום
דמיתו כמקח טעות כדמשני בסמוך :

א"ה גדולים נמי . א"כ צ"ל במעלה להן
מוזנות ומשל שמים הוא אוכל
אחי שפיר דקולן בגדולים דכיון דזן
אותם מחלי בלב שלם אלא אי אמרת
בשאין מעלה להן מוזנות אמאי קולן
לגדולים דאין מתרזין בלב שלם כיון
שאינו זן אותם אלא מיראה הן
עושין ואנוסים הן ומשני גדולים
אפילו כשאין זן מחלי בלב שלם :
מאי לאו אורי ואידי במעלה להן
מוזנות . אע"ג דשפיר אוקי
כבר מחגי' באין מעלה להן מוזנות
השתא דאיתיי ברייתא דלריכיס
לאוקמה במעלה להן מוזנות סבירא
ליה לאוקמה מתני' דומיא דברייתא :
במאי אוקימתא . לברייתא במעלה
להן מוזנות קטנים נמי
ניקח מהדר נמי אמאי דמוקי
מעיקרא אידי ואידי במעלה כו' דכין
מעיקרא זבין השתא מוקמת ברייתא
במעלה להן מוזנות : **ו** זכי ליה
רחמנא . לאו דוקא קנט רחמנא
דמרבנן הוה מליאה קנט ושכרו
לאכזי אלא כלומר לא זכו ליה רבנן
ורבינן גרים לא זכו ליה רבנן אי נמי
קנט רחמנא משום דתו דמן הסורה
מעשה ידיה שלו וצ"ע לא זכי
ליה רחמנא :

דכוותיה

הרי זה אוכל ופטור . דכיון דעומדות לקנות לא נגמרה מלאכתן :
אני ובני . שאינו נשכר לבעל הבית : או ע"מ שיאלל בני בשכרי .
שקללת לי : הוא אוכל ופטור . שהסורה זכתה לו כלקט שקמה
ופאה שפטורין מן המעשר : ובנו אוכל ומייב . במעשר דהוה ליה
כלוקח מקח שלא נגמרה מלאכתו :
ואי אמרת משלו הוא אוכל . ושכרו
הוא ואפילו הכי פטריה רחמנא
מכנפשא דדרשין ליה מה נפשך
אוכל ופטור אף פועל אוכל ופטור :
בנו אמאי חייב . הא בשכר אכזי הוא
אוכל כאכזי : משום דמיתו כי מקח .
הואיל ואמאי אכל אכילה ידיה דאחי
במחאי אע"ג דבשכר הוא לא דמית
למקח : הרי אלו לא יאללו . דבעי
חומה דגמר קודש קודש ממעשר
ובתמילה על מנת כן נשכרו לו : ואם
לא הויתן מחילת . לעשות עמו
בנשכר רבעי פודה ומאכילין : כמקח
טעות . ואילמלי הויתן לא היו
נשכרים לו : נתפרסו עגוליו .
קליעות שדרסן בעיגולין ונגמרה
מלאכתן למעשר ופלו ונתפרסו
ולריך לחזור ולדרסן : הרי אלו לא
יאללו . דאין פועל אוכל בדבר
שנגמרה מלאכתו למעשר כדמתיא
לעיל (ק"ד פ"ט) . יאל הבדול בחמרים
וכו' : נתפסחו חביותיו . שנימלו
מגופותיהם ושכרו לסותמן : הרי אלו
לא יאללו . דנגמרה מלאכתן למעשר :
ואם לא הויתן . לקמן פריך גבי
חביות מאי אודעינהו בני : בשלמא
נתפרסו עגוליו איכא מקח טעות .
שכשומר להן תחילה השתכרו לי
לדרוס בעיגולין סבורים היו שזו
תחלת דריסתן ועדיין לא נגמרה
מלאכתן : מידע ידעי דאיטביל
למעשר . דמשיירד לבור הוי יין
למעשר : שנתפסחו חביותיו לבור .
שנשפכו לבור וסבורין היו שלא
הוליהוהו משם משיירד מן הבית לבור :
והסניא יין משיירד לבור . הוי גמרו
למעשר והרי ירד : משיקפה .
משיקפאו התרלנים על פי הבור
כשמתחיל להיות תוסס וטולין הוינן
ומשליכן : דאמרו ליה לא הוינא
ידעין . דמקפי איבעי לנו לאוקי
כו' . משתמרתי לכם שאני שוכר
אחכס למשכו מן הבור וכיון דלא
אסוק אדעתייכו סבור וקבול : הוא
דנגיד . המושכו מן הבור : משישלה
בחביות . משנתן בחביות והוא תוסס
ורתיחתו עולה ומקלת שמרין קופאין
למעלה וקודם שיגופו אותן חביות
שולין אותן רתיחות ומשליכן : דמשני .
כבר נישולו רתיחותיו ממנו לחוץ :
דשריק . הסותמו במגופות : קולן .
ליכול מעות ולא יאלל : על ידי עלמו .
בשכיל עלמו : מפני שיש בן דעת .
ודעי וקא מחלי : במעלה להן
מוזנות . ושכר פעולתן שלו : אי אמרת
משל שמים הוא אוכל משום הכי
אמאי חייב : דתוספת שכר הוא : אמאי
אמאי חייב : כי היכי דאגרייהו ידיה אכילתן נמי ידיה :
יכול לומר לעבד פשה עמי ואיני זך ופלוגתא היא במסכת גיטין (ק"ד י"ב) ובהמתו משום לאו דחסימה שאפילו הוא עלמו דש בה
דישה שלו אינו רשאי לחסמה : וספני ר' אבשיא קולן אדם על ידי עלמו ועל ידי אשתו אכל לא על ידי כסמתו . משום חכומה : וקולן
על ידי בניו הגדולים . אבל לא הקטנים : וקולן על ידי שפתחו ועבדו וכו' . קשיא עבדים קטנים אעבדים קטנים דמתני' : אידי ואידי .
מתני' וברייתא : דמר סבר . תנא דמתניתין : משל שמים הוא אוכל . הלכך לית להו למרייהו זכיהו בחילתן דאפילו שלהן אינה עד
שיתנהג לפיהן : אי הכי . צט ובתו נקח להו : במאי אוקימתא וכו' . ועלום משלו הוא אוכל ומשום דאחי מקח לא יקח :

הגיהא

אבל לא ע"י בנו ובתו הקטנים
ובין קטנים מאי לאו אידי ואידי
משלו הוא אוכל ומר סבר משל שמים הוא אוכל
ולא קשיא כאן בשאין מעלה להן מוזנות וברייתא במעלה להן מוזנות במאי
אוקימתא במעלה להן מוזנות אי הכי קטנים נמי נקוין להו צערייהו דבנו ובתו
הקטנים לא זכי ליה רחמנא במאי אוקימתא למתני' בשאין מעלה להן מוזנות

אינו קולן . ע"י עבדיו הקטנים דאין לפועל קטן זכות אלא כשנתן להוץ פיו : אלא אי אמרת משלו הוא אוכל . דתוספת שכר הוא : אמאי
אינו קולן . כי היכי דאגרייהו ידיה אכילתן נמי ידיה : שאין מעלה להן מוזנות . ואף שכרו אינו שלו וקא סלקא דעתך און הרב
יכול לומר לעבד פשה עמי ואיני זך ופלוגתא היא במסכת גיטין (ק"ד י"ב) ובהמתו משום לאו דחסימה שאפילו הוא עלמו דש בה
דישה שלו אינו רשאי לחסמה : וספני ר' אבשיא קולן אדם על ידי עלמו ועל ידי אשתו אכל לא על ידי כסמתו . משום חכומה : וקולן
על ידי בניו הגדולים . אבל לא הקטנים : וקולן על ידי שפתחו ועבדו וכו' . קשיא עבדים קטנים אעבדים קטנים דמתני' : אידי ואידי .
מתני' וברייתא : דמר סבר . תנא דמתניתין : משל שמים הוא אוכל . הלכך לית להו למרייהו זכיהו בחילתן דאפילו שלהן אינה עד
שיתנהג לפיהן : אי הכי . צט ובתו נקח להו : במאי אוקימתא וכו' . ועלום משלו הוא אוכל ומשום דאחי מקח לא יקח :

הגיהא

[לקמן ג.]

רש"ל לא גרס
וכ"ת רק להו
רחמנא הבא
בפי [פי']

ע"י וו .

[סג]

לקמן ג .

הוא יכול לאכול והוא פטור מן המעשר [כיוון שעומדות לקצות ולא נגמרה מלאכתם. אבל אם הוא מתנה עם הבעל הבית], על מנת שאני ובני אוכלים [ובניו אינו נשכרים אצל בעל הבית] או [על מנת] שיאכל בני בשכריי⁹⁵, הוא אוכל ופטור [שהתורה זיכתה לו כלקט שכחה ופאה שפטורין מן המעשר], אבל בנו אוכל וחייב [במעשר שהוא כמו לוקח מקח שלא נגמרה מלאכתו, שחייב במעשר]. ואם תאמר משלו הוא אוכל [ושכרו הוא, ועכ"ז התורה פטר אותו מחיוב מעשר מזה שכתוב "כנפשוך" שדורשים: מה נפשך אוכל ופטור - אף פועל אוכל ופטור], למה בנו חייב [במעשר, הרי הוא אוכל בשכר אביו, וצריך להיות פטור ממעשר כמו אביו]. אמר רבינא: משום שנראה כמקח [בזה שהתנה עם בעל הבית, אבל האוכל שלו, אע"פ שזה בתנאי עם הבעל הבית, ובשכרו, אינו דומה למקח].

בא ושמע: השוכר את הפועל לעשות בנטע רבעי שלו⁹⁶ [היינו אחרי ג' שנים של ערלה השנה הרביעית צריכים לאכול בירושלים כמעשר שני], אסור להם לאכול ממנה [שחייבים לאכלם בתוך חומת ירושלים, ובתחילה על מנת כן נשכרו לו], ואם לא הודיעם [בשעה שהשכיר אותם, שהם עובדים באוכל שאוסר לאכול מחוץ לירושלים, הבעל הבית חייב לפדות [הפירות] ולהאכיל אותם. ואם תאמר משל שמים הוא אוכל, למה [הבעל הבית חייב] לפדות [הפירות] ולהאכיל אותם. הרחמן [ה' ית' בתורה] לא זיכה להם [לאכול דבר] איסור. שם [מחייבים את הבעל הבית לפדות הפירות ולהאכיל אותם] משום שנראה כמקח טעות [ואם היה מודיעם שזה נטע רבעי לא היו נשכרים לו].

אבל כתוב בסוף: [פועלים שדחסו התאנים בתוך העיגולים ונגמרה מלאכתם למעשר, ונפלו] נתפרדו העגולים⁹⁷ [וכעת צריכים להחזירם לדפוס העיגול שלהם, וכן אם] נתפתחו חביותיו [שהמכסה נפל, ושכרה אותם לסותמם], אסור להם לאכול מזה [ככל פועל שאסור לו לאכול מדבר שנגמרה מלאכתו למעשר]. ואם לא הודיע להם [לפועלים שהם עובדים בדבר שאי אפשר לאכול ממנו, אז הבעל הבית חייב] לעשר [את הפירות] ולהאכיל אותם. ואם תאמר משל שמים הוא אוכל, למה [הבעל הבית חייב] לעשר [את הפירות] ולהאכיל אותם. הרחמן [ה' ית' בתורה] לא זיכה להם [לאכול דבר] איסור. ואם תאמר: גם כאן [במחייבים את הבעל הבית לעשר] משום שנראה כמקח טעות, זה מובן [במקרה ששכרם כאשר] נתפרדו עגוליו [שכשאומר להן תחילה שהשוכר לי לדרוס בעיגולין סבורים היו שזו תחלת דריסתן, ועדיין לא נגמרה מלאכתן, שזה] נראה כמקח טעות, אלא נתפתחו חביותיו איזה מקח טעות יש. [הרי הפועלים] יודעים שנטבל למעשר.

אמר רב ששת: [כאן מדובר] שנתפתחו חביותיו [ונפל כל היין] לבור [וסבורין היו שלא הוציאוהו משם משירד מן הגת לתוכו. עכ"ז הפועלים יודעים שזה חייב במעשר, ש] הרי למדנו: יין [מתחייב במעשר] משעה שירד לבור. [התנא הזה סובר] כמו כרבי עקיבא שאמר [אינו חייב במעשר עד] שיפקה [משיסיר החרצנים והזגים שמעלה היין בתוך בור של יין בשעת רתיחתו]. [שנפועלים] אמרו לו [לבעל הבית]: לא ידענו [שהסירו החרצנים, וזה חייב במעשר. והרי הבעל הבית] יאמר להם: הייתם צריכים לחשוב אולי הסירו החרצנים [וזה חייב במעשר. מתרין הגמ', זה לא שייך,

שכאן מדובר] במקום [שהמנהג היא] שאיש א' [פי' פועל אחד] המושך [היין לתוך הבור] הוא מסיר החרצנים.

ועשיו שרב זביד לימד מבית מדרש של רבי הושעיא: יין [חייב במעשר] משעה שירד לבור ויקפה, ורבי עקיבא אומר: משיכנסוהו בחביות ומסירים הרתיחות [שעלו]⁹⁸, אפילו אפשר לומר [שזה מדובר] שלא נתפתחו חביותיו לבור, [אלא שהפועלים] יאמרו לו [לבעל הבית]: לא ידענו [שהכניסוהו לחביות] והסירו הרתיחות. [והרי הבעל הבית] יאמר להם: הייתם צריכים לחשוב אולי [הסירו הרתיחות] [וזה חייב במעשר. מתרין הגמ', זה לא שייך, שכאן מדובר] במקום [שהמנהג היא] שאיש א' [פי' פועל אחד] הסותם החביות הוא מסיר הרתיחות.

בא ושמע: [מותר ל] אדם [שרוצה להיות פועל] לקצוץ [עם הבעל הבית ליטול מעות ולא יאכל מהפירות] עבור עצמו, [וכן מותר] עבור בנו ובתו הגדולים, [וכן] עבור עבדו ושפחתו הגדולים, [וכן] עבור אשתו, מפני שיש בהם דעת [וידעו מזה ומוחלים]. אבל אינו קוצץ לא עבור בנו ובתו הקטנים, ולא עבור עבדו ושפחתו הקטנים, ולא עבור בהמתו, מפני שאין בהם דעת. חשב [הגמ'] שכאן מדובר בציוור שהמתנה עם הבעל הבית [מביא להם מזונות] [ושכר פעולתם הוא שלו]. אם תאמר זה מובן [אם סוברים] משל שמים הוא אוכל, לכך אינו קוצץ [באלה שאינם בני דעת, שאין לפועל קטן זכות אלא בשנותן לתוך פיו], אלא אם תאמר משלו הוא אוכל [וזה תוספת שכן], גם בקטנים יכול לקצוץ להם⁹⁷ [כמו ששכרם שלו, גם אכילתם שלו]. [מתרין הגמ'] במה מדובר כאן, שאין [המתנה עם הבעל הבית] מביא להן מזונות. אם כן, גם גדולים [אינו יכול להתנות עליהם, שאין לו שליטה עליהם. ומרין הגמ', כאן מדובר] שהגדולים ידעו [מהתנאי] ומחלו. [מקשה הגמ'] הרי רבי הושעיא לימד:

[מותר ל] אדם [שרוצה להיות פועל] לקצוץ [עם הבעל הבית ליטול מעות ולא יאכל מהפירות] עבור עצמו, [וכן מותר] עבור אשתו, אבל לא עבור בהמתו, [וכן מותר] עבור בנו ובתו הגדולים, אבל לא עבור בנו ובתו הקטנים, ומותר לקצוץ עבור עבדו ושפחתו הכנענים בין גדולים ובין קטנים. במה [מדובר, וכי] לא [מדובר], ששניהם [גם המשנה וגם הברייתא] מדברים, [שהמתנה] מביא להן מזונות, ובוזה חולקים, שאחד סובר: משלו הוא אוכל, ואחד סובר: משל שמים הוא אוכל [ולכן אין לאדון זכות באכילתן, דאפילו שלהן אינה עד שיתנגה לפיהן]. לא, שכולם [סוברים] משלו הוא אוכל, ואין קושי: כאן [במשנה] בשאין מביא להן מזונות, וברייתא [של רב אושעיא], שמביא להן מזונות.

במה העמדת [את הברייתא, שהמתנה] מביא להן מזונות, אם כן [שיהיה מותר] לקצוץ עבור קטנים גם כן. הרחמן [ה' ית'] לא זיכה לו צערם של בנו ובתו הקטנים.

במה העמדת את המשנה, בשלא מביא להן מזונות [ומשלו הוא אוכל, ומשום שאינו מעלה אמר לא יקצוץ].

בניו עמו. או אשתו או בני ביתו בכל אלו מה שיאכל הוא פטור ומה שיאכל בנו או אשתו חייב אבל אם לא התנה אף על פי שבעה"ב נותן רשות שבנו יאכל ה"ל מתנה ואין קובעת:

או שיאכל בני בשכרי. דכיון דבלא תנאו אין רשאי ליתן חלקו לבנו כמש"כ רבנו בפ"ב משכירות ה"ג שמשל שמים הוא אוכל והתורה לא זיכתה אלא לו ולא לאחרים לכן כשמתנה שיאכל בנו במקומו ה"ל מקח ואף על גב דלגבי דידי' ה"ל לוקח ע"מ לשלוח לחברו דאינו קובע כ"ל ה"ב ובנו הוא מקבל מתנה ומתנה אינה קובעת כ"ל ה"ו ה"ל דבנו זוכה מיד בעה"ב מדין עבד כנעני כמ"ש בחו"מ סי' ק"צ דין ד':

אחר גמר מלאכתו בתלוש. שאינו אוכל מה"ת כ"ל ועי' ברמב"ם וראב"ד פ"ב משכירות ה"ה מה נקרא גמ"מ לענין זה וכן אם התנה שלא יאכל בשעת מלאכה ובמקום זה יאכל לאחר מלאכה ה"ל מקח ואם התנה עמו שיאכל בשעת מלאכה ואחר מלאכה בשעת מלאכה אוכל ופטור ואחר מלאכה אוכל וחייב:

ה"ו אסור לאכל. עראי: עד שיעשר. ולכן בעה"ב אסור לו להאכילם עד שיעשר ואם הבעה"ב אינו מעשר צריכין הם לעשר ויש להסתפק אם המעשר על חשבון בעה"ב כיון שחייב לעשר או על חשבון הפועל כיון שידע שהוא טבל:

ה"ו כלוקח. משמע דגם האוכל במחובר לפני גמ"מ אם אין אוכל מה"ת כגון שנותן לבנו חייב לעשר ואף על גב דמקח אין קובע לפני גמ"מ כ"ל רפ"ג ה"ג ד' מ"מ שנים שנים אסור כ"ל ה"ג דלוקח עיניו במקחו וכיון דמצרף שנים שנים ה"ל גמ"מ לדידי' ומבואר בסמוך ה"ו:

⁹⁶ רמב"ם (שכירות פ"ב ה"ז):

⁹⁷ כנראה שגרסת רש"י היא "למה אינו יכול לקצוץ [לאלה שאינם בני דעת].

⁹⁵ עיי' רמב"ם (מעשר פ"ה ה"ט): השוכר את הפועלים לעשות עמו בפירות בין בתלושין בין במחבורין הואיל ויש להם לאכול מן התורה במה שהן עושין הרי אלו אוכלין ופטורים מן המעשר, ואם התנה עמהן שיאכלו מה שלא זכתה להן תורה כגון שהתנה עמהן הפועל שיאכלו בניו עמו או שיאכל בנו בשכרו או שיאכל אחר גמר מלאכתו בתלוש ה"ז אסור לאכול עד שיעשר הואיל ואוכל מפני התנאי ה"ז כלוקח.

דרך אמונה: לעשות עמו בפירות. לעבוד אצלו בפירות וק"ל דפועל אוכל מה"ת אפי' בלי רשות בעה"ב שהתורה זיכתה לו אלא דכשעובד במחובר לקרקע אין אוכל אפי' עובד בשעת גמר מלאכה כגון שבוצר ונותן לסל וכה"ג אבל אם עובד לפני גמ"מ כגון בניכוש ועידור וכה"ג אין אוכל אבל אם עובד בתלוש מן הקרקע אין אוכל אפי' עובד לפני גמ"מ כגון לקצות בתאנים וכה"ג אבל אם עובד בדבר שנגמרה מלאכתו אין אוכל כמבואר בדברי רבנו ברפ"ב משכירות ובכל אופן אין אוכל אלא בשעת מלאכה ובאילן שעובד בו כמבואר הכל שם: הרי אלו אוכלין. אכילת עראי:

ופטורין מן המעשר. דשוינהו רבנן כבעה"ב עצמו ואין זה מקח שקובע כיון שהתורה זיכתה להן ואסמיניהו רבנן אקרא דכתיב ואכלת ענבים כנפשוך מה נפשך של בעה"ב אוכל ופטור ממעשר אף פועל אוכל ופטור ואפי' התנה עמהם שיאכלו לא אמרי' דהוי כמקח דכיון שלא ה' צריך להתנות שהרי בלא"ה אוכל אי"כ התנאי שלו לא מעלה ולא מוריד ויכול אדם להערים על פועליו ולהאכילן בלי מעשר שיקצוץ תאנה א' ויאכלו בזמן הקצצה תשע ופטורין ויכולין לאכול אפי' אשכול ראשון של מלאכתו ואשכול אחרון: שיאכלו בניו עמו. חוץ ממה שיאכל הוא דכיון דבנו אין אוכל מה"ת רק בשביל התנאי ה"ל מקח וקובע:

השובר את הפועלים פרק שביעי בבא מציעא

הניחא וכו'. פלוגתא במסכת גיטין: אלא אידי ואידי כשאין מעלה. דכולי עלמא משלו הוא אוכל ובהא פליגי וכו': ה"ג ולר' יוחנן וכו'. ולא גרס אי הכי גדולים נמי דהא אחרן ידעי ומחלי: משל שמים הוא אוכל. ואפי' מעלה מזונות לא מני קייץ אקטנים: ומאי קוץ דר' אושטיא מוונות. שיקן להם מזונות מעיקרא הרבה טלא ויכול לאכול מן הענבים: נקוץ לה. דהתניא לעיל רשאי בעל הבית להחיר פקיע עמיר וכו': מר סבר. תנא דברייתא משלו הוא אוכל ולרבי יוחנן בין כשמעלה מזונות ובין שאין מעלה מזונות ובר פלוגתיה מוקי לה במעלה ותנא דידן סבר משל שמים הוא אוכל ואפילו מעלה מזונות נמי לא מני קייץ: **מתני'** מהלכות מדינה: כבר נהגו ק: **גמ'** לא שנו. דלזן שומרין אוכלין מן התורה: אלא שומרי גנות ופרדסין. דהוה ליה מחובר בשעה שאין גמר מלאכה הלך מן התורה לא אוכל ואוכל מהלכות מדינה וכו"ט עושה במחובר כגון מנכס דאכיל ממנהג המדינה: אבל שומרי גיטות וערימות. עד שלא נגמרה מלאכתן למעשר אוכל אף מן התורה כדין עושה בחלוט: ושמואל אמר לא שנו. דאכילי מיהת מהלכות מדינה אלא שומרי תלוש אבל שומרי מחובר אפילו מהלכות מדינה לא דמשמר לאו עושה מעשה הוא הלך לא אכיל מדאורייתא: **משממר פרה אדומה.** משחיטתה ועד כיעוס אפרה: **ממא כגדים טעליו.** דתנן (פרה פ"ד מ"ד) כל העוסקין בפרה מתחילה ועד סוף מממאין כגדים: גזירה שמא יזין בה אבר. ורבנן הוא דגזרו על הטומאה ולא מדאורייתא: מקשות. שגדלין בהן קישואין: ארבע והמשא מקשות. של חמשה אנשים: אמאי אוכל. הא אמרת שומרי מחובר אפילו מהלכות מדינה לא אכילי אלא על כרחך כעושה מעשה דמי ואכילי מיהו מהלכות מדינה כי מתני' מכלל דשומרי תלוש אפילו מדאורייתא נמי אכילי: **בטקורין שנו.** עקורין משרשיהן עס קישואין שבהם להכי קרי ליה מקשות ולא קרי ליה קישואין ומשום דשומרי תלוש הם אכילי מהלכות מדינה כי מתני': **בשלא ניטל פסק שלהן.** ואמר מר לעיל בפרקין (דף פה:) דקישואין משפיקסו: **כשמואל מסתברא.** דעושה במחובר בשעה שאינה גמר מלאכה אפילו מהלכות מדינה לא אכילי וכ"ט שומרי מחובר דהוי שעה שאינה גמר מלאכה ולאו עושה מעשה הוא ומתני' בשומר תלוש: **מכלל דאיכא דלא אכיל מן התורה ואכיל מהלכות מדינה.** מדלא תנא אלו אוכלין בתמא ומאי נינהו או עושה בחלוט בשעה שנגמרה מלאכתו או דבר שאין גדול מן הארץ: אימא סיפא ואלו שאינן אוכלין. וקתני הכי מתי אוכלין וזו עושה שאלו אוכלין תלוש עד שלא נגמרה מלאכתו למעשר קאמר דכיון דאינו עושה מעלה מן התורה ולא מן התורה במשמר ליכא לאוקמא דהא אפילו עושה מעשה ממש קתני סיפא דלא אכיל כלל בשעה שאינה גמר מלאכה וכ"ט משמר: **שומר חנם נשבע על הכל.** על כל המוצע והחובות הכחובות לחיוב הוא כשבע שכן נשבעת לו ופטור ולקמן בהשואל (דף ז'.) לית לכולה מתני' מקרי: על הכל. גריבה ואבידה ואוכסין: **גמ'** מי איכא דליה ליה ארבעה שומרין. על כרחך ארבעה מני שומרין אשכחן: **מאן תנא שוכר כשומר שוכר דמי.** דקתני מתני' בברייתא פטורין מואנס ומשלמין גביה ואבידה: **ר"מ היא.** כדמפרש ואזיל: רבה בר אבהו תנא מתני' שוכר כילד משלם ר' מאיר אומר כשומר שוכר ר' יהודה אומר כשומר חנם: **סוּפָא.** בהמות: **סריג.** החליקה: **הא**

כתובות מג. נח. גיטין יב. י"ב פ"י

[לעיל כ"ב]

[ע"פ]

[לעיל פ"ז]

שבוטות מט. לקמן ז"ל. ע"י חוס' לקמן ז"ל ד"ה שומר [שבוטות מט:]

לעיל פ: לקמן ז"ל. ד"ק מה: ז"ל. שבוטות מט:

דכוותיה גבי בהמתו תבן לקוץ לה. ה"ה דהוה מלי למיפקר מבטו ובתו הקטנים אי נמי כיון דלאו בני מחילה נינהו לאו כל כמניה לערס כלל: **א"ר** בהא קא מפלגי מר סבר משלו הוא אוכל ומר סבר משל שמים הוא אוכל. ולר' יוחנן אידי ואידי בלזן מעלה לזן מזונות: **ר"א** שט אלא שומרי גנות ופרדסים. דלזן אוכלין מן התורה משום דלאו גמר מלאכה הוא והוא דאמר ללעיל (דף פט.) המנכס בצללים כו' וכן לעדר ולקשקש תחת הזיתים הרי זה לא יאכל היינו מן התורה אבל מהלכות מדינה אכיל: **אי** הכי ארבעה שומרין שלשה הוו. האי *אי הכי אין בו אי אמרת בשלמא דמעיקרא נמי הוה מלי לאקשויה הכי וכן יש הרבה בגמרא: **ובא**

הניחא *למאן דאמר אין הרב יכול לומר לעבד עשה עמי ואיני ונדך שפיר אלא למאן דאמר *יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני ונדך מאי איכא למימר אלא אידי ואידי בשאין מעלה לזן מזונות ובהא פליגי דמר סבר יכול ומר סבר אין יכול ורבי יוחנן דאמר יכול הרב שביק מתניתין ועבד כברייתא אלא דכולי עלמא משל שמים הוא אוכל ולא מצי קציץ ומאי קוצץ דאמר רבי הושעיא מזונות דכוותיה גבי בהמתו תבן נקוץ לה אלא בהא קמיפלגי דמר סבר משלו הוא אוכל ומר סבר משל שמים הוא אוכל: **מתני'** *קוצץ אדם על ידי עצמו על ידי ובתו הגדולים על ידי עבדו ושפחתו הגדולים על ידי אשתו מפני שיש בהן דעת יאכל לא יאכלו אם לא הודיען פודה ומאכילן *נתפרסו עגוליו נתפתחו חביותיו הרי אלו לא יאכלו אם לא הודיען מעשר ומאכילן *שומרי פירות אוכלין מהלכות מדינה אבל לא מן התורה: **גמ'** שומרי פירות אמר רב לא שנו אלא שומרי גנות ופרדסין אבל שומרי גיטות וערימות אוכלין מן התורה קסבר משמר כעושה מעשה דמי ושמואל אמר לא שנו אלא שומרי גיטות וערימות אבל שומרי גנות ופרדסים אינן אוכלים לא מן התורה ולא מהלכות מדינה קא סבר משמר לאו כעושה מעשה דמי מתיב רב אחא בר רב הונא *המשמר את הפרה מטמא בגדים ואי אמרת משמר לאו כעושה מעשה דמי אמאי מטמא בגדים אמר רבה בר עולא *גזירה שמא יזין בה אבר מתיב רב כהנא *המשמר ארבע וחמש מקשאות הרי זה לא ימלא כריסו מאחד מהן אלא מכל אחד ואחד אוכל לפי חשבון ואי אמרת משמר לאו כעושה מעשה דמי אמאי אוכל אמר רב שמי בר אישי *בעקורין שנו עקורין והלא נגמרה מלאכתן למעשר שלא ניטל פיקס שלהם אמר רב אישי כוותיה דשמואל מסתברא דתנן *אלו אוכלין מן התורה העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה ובתלוש בו מכלל דאיכא דלא קא אכיל מן התורה אלא מהלכות מדינה אימא סיפא ואלו שאינן אוכלין מאי אינן אוכלין אילימא שאין אוכלין מן התורה אלא מהלכות מדינה היינו רישא אלא לאו שאין אוכלין לא מן התורה ולא מהלכות מדינה ומאי ניהו *עושה במחובר לקרקע בשעה שאין גמר מלאכה וכל שבן שומרי גנות ופרדסים: **מתני'** *ארבעה שומרים הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשובר *שומר חנם נשבע על הכל *ההשואל משלם את הכל *ינושא שכר *השובר נשבעים על השבורה ועל השבויה ועל המחה ומשלמין את האבידה ואת הנגיבה: **גמ'** *מאן תנא ארבעה שומרים אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו רבי מאיר היא אמר ליה רבא לרב נחמן מי איכא דלית ליה ארבעה שומרין אמר ליה הכי קאמינא לך מאן תנא שוכר כנושא שכר רבי מאיר היא והא רבי מאיר איפכא שמעינן ליה *דתניא שוכר כילד משלם ר' מאיר אומר כשומר חנם ר' יהודה אומר כשומר שכר רבה בר אבהו איפכא קתני אי הכי ארבעה שלשה נינהו אמר רב נחמן בר יצחק *ד' שומרין ודיניהם שלשה ההוא רעיא דהוה קא רעי חיותא אגורא דנהר פפא שריג דהא מינייהו ונפלת למיא אתא לקמיה דרבה ופטריה אמר מאי הו"ל למעבד

הא

הא

צ"א א מ"י פ"ט מהל' עבדים הל' ז סמג עשין פט עו"ש"ע י"ד ס"י רכ"ט סעיף כ וסעיף נח:
צ"ב ב ג מ"י פ"ב מהל' שטרות הלכה יד סמג עשין לא עו"ש"ע ח"מ ס"י ש"ל סעיף יו:
צ"ג ד מ"י ש"ס הל' ז:
צ"ד ה מ"י ש"ס הלכה ו סמג ש"ס עו"ש"ע ש"ס סעיף ה:

אכל ר"ש בשבועות לה גרס א"ה. רש"י
[וע"פ חוס' שבועות מה: ד"ה א"ה וחו"מ שבת ק"ב: ד"ה א"ה]

צ"ה ו מ"י ש"ס הל' ט עו"ש"ע ש"ס סעיף ו:
צ"ו ח מ"י פ"ה מהל' פרה אדומה הל' א סמג עשין רכ"ב:

צ"ז י ב מ"י פ"ב מהל' שטרות הל' יא סמג עשין לא עו"ש"ע ח"מ ס"י ש"ל סעיף ח:
צ"ח ל מ"י ש"ס הל' ב וע"פ בשבועות וצ"מ סעיף ב:

צ"ט מ ב מ"י פ"א ש"ס הלכה א ב ופ"ד מהל' שאלה ופקדון הלכה א סמג עשין פט עו"ש"ע ח"מ ס"י רל"א סעיף א:

ק ס מ"י פ"א מהלכות שטרות הל' ב ופ"ד מהל' שאלה ופקדון הל' א סמג עשין פט עו"ש"ע ח"מ ס"י ש"ל סעיף א:

ק א ע מ"י פ"א מהל' שטרות הל' ב סמג ש"ס עו"ש"ע ח"מ ס"י ש"ל סעיף ב:

ק ב פ מ"י ש"ס סמג ש"ס עו"ש"ע ח"מ ס"י ש"ל סעיף א:

ק ג צ מ"י ש"ס הלכה א ופ"ד הלכה א:

[ע"י חוס' לקמן ז"ל ד"ה שומר]

השוכר את הפועלים

פרק שביעי

בבא מציעא

צד

עין משפט
גד מצוה

כך וכך אנשים. עמנו במקום שאלו רועים שם ואם תבא לגזול תמות: וזקתא. קלעים המקלעים באבן: פסיקא לן. פסוקים וקבועה עליו להיות עמנו בכל יום: הרי הולכין. שהזכיר לו המקום שהבאתם שם והשיאו לבא על ידי שנידפו: **מתני'** כל המסנה על מה שכתוב בתורה וכו'. בגמרא תורה אור

[קדוש]
יע: ושי'

לעיל נה.
כתובה זו.
קדושין יט:
ג"כ קדו:
[גיטין פד:]

[ע"י חוספות
כתובה זו.
פד"ס הכי זו
שהשנו על
פד"ס (ד'טו).
(*) (לעיל טו).
וע"ז]

גיטין פד.

[ע"י חוספות
גיטין פד. ד"ה
על מנת]

אימא סיפא כל תנאי שיש מעשה בתחילתו תנאו בטל אח"כ לר' מאיר. הכא משמע דלא כפי' הקונטרס דפי' בסוף פרק מי שאלו (גיטין דף עה. ד"ה משום) דאפילו רבנן דרבי מאיר מודו דבעינן תנאי קודם למעשה גבי הא דקאמר אלא אמר רבא משום דהוי מעשה קודם לתנאי:

אמר רב נחמן בר יצחק מתני' נמי דיקא כו'. ור"ת מאיר קמ"ל רב נחמן הא רב אמר לעיל זו דברי ר' יהודה בן תימא ועוד מה שייך דיקא מה שהא' בהדיא ויכח למימר דלא שמיש ליה דרב ושייך נמי דיקא כיון שאינו צפוי צמחנה אבל קשה דהוא ליה למימני כל שאי אפשר לו לקיים תנאו בטל כי איך דרישא ונראה לומר * [עוד] דרב נחמן הוא ידע להא דרב ופרש משמלה לרב דמתניתין כוונתה דהא איכא למימר דלתי כולי עלמא וקאי ארישא דקתי כלל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל ויהיב טעמא משום דכל תנאי שאפשר לקיימו בסופו דוקא הוי תנאי קיים אבל מתנה על מה שכתוב בתורה שאלו אי אפשר לו לקיימו תנאו בטל והתנה עליו מתחילתו נמי קאי ארישא דקתי וכל שיש בו מעשה מתחילתו תנאו בטל דוקא התנה עליו מתחילתו תנאו קיים שהתנאי קודם למעשה ודייק דתנאי כרבי יהודה בן תימא מודקתי כל דאי סומא דרישא הוא לא הוה ליה למימני כל אלא ואם אפשר לקיימו בסופו והתנה עליו מתחילתו תנאו קיים אלא ודאי סיפא מילתא באפי נפשיה הוא ושום חידוש אחא לאשמועינן אס כן ודאי אחא למידק אפשר לזין לא אפשר לא ופי' רבינו שמואל לזין נראה לר' כלל לכך לא כתבתי:

הדרן עלך השוכר את הפועלים

השואל את הפרה: (שי"ד לע"ב) **פרה** במשיכה ובעלים באמירה. ה'ק' ריב"ס דאמר לקמן בפירוקן (דף לו.) שחל טבחא ואומנא וספר מתאכליהו בעידן עבדיתייהו כשאלה בבעלים דמו משמע דשלא בעידן עבדיתייהו לא הוי שאלה בבעלים וי"ל דלא דוקא בעידן עבדיתייהו אלא בשעת הליכתן או אפילו מומטים עממן לזין ולעשות חסוב בעידן עבדיתייהו אבל ודאי משעת אמירה של קודם פסק מלאכה לא חסוב שאלה בבעלים כדאמרין בס"פ האומנין (ל"ג דף פא.) לכוף איגלאי מילתא דהיא שעתא שכתא הוי שמי ולא הוי פשיעה בבעלים: **תן**

והתנה עליו מתחילתו תנאו קיים הא אי אפשר לו לקיימו תנאו במל שמוע מינה:

הדרן עלך השוכר את הפועלים

השואל את הפרה יושאל בעליה עמה או שכר בעליה עמה ישאל הבעלים או שכרן ואחר כך שאל את הפרה ומתה פטור שנאמר אם בעליו עמו לא ישלם

קוח אמ"י פ"ג מה"ל שפירות ה"ל ה סמג עשין פט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"פ במי"י פ"ג מה"ל ה סמג עשין ט עוש"ע ח"מ סי' רלא סע"ף ו':
ק"ב ג מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב ר מ"י פ"ג מה"ל ט אש"ת ה"ל ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב ו מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב ח מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':

ר"ש
ק"ב ה ר מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב ו מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב ז מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב ח מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':

ק"ב ט מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב י מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב י"א מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב י"ב מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':

ק"ב י"ג מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב י"ד מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב י"ה מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב י"ו מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':

ק"ב י"ז מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב י"ח מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב י"ט מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב כ מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':

ק"ב כ"א מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב כ"ב מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב כ"ג מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב כ"ד מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':

ק"ב כ"ה מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב כ"ו מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב כ"ז מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב כ"ח מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':

ק"ב כ"ט מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב ל מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב ל"א מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב ל"ב מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':

ק"ב ל"ג מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב ל"ד מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב ל"ה מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':
ק"ב ל"ו מ"י ט"ג סמג ט עוש"ע ח"מ סי' ט"ג שט"ף ו':

¹ לא היה מנהג בעיר כו' - אין המנהג מבטל הלכה אפילו לענין ממון אלא דוקא מנהג ותיקין, ולא מספיק שכך הוא מנהג החמרים או הספנים, אמנם זה לא מטעם ודאי אלא הוא מחלוקת, ולכן המוציא מחבירו עליו הראיה. אמנם עניני מסים וכן צרכי חמרים וספנים וכל כי האי גוונא שבאו רבים להשתתף בו, אין צריך מנהג ותיקין, דאי מצרכת להו למיזל בתר דין תורה בכל דבר לעולם תהא מריבה ביניהם, משום הכי מעיקרא מחלו אהדדי לוותר על דין תורה וגמרי ומקני למיזל בתר סדר מנהג דידהו. והא דבעינן מנהג ותיקין, קאי על שכירות פועלים ועל חילוק חצרות ובתים ובנין שלהם וכן שכירות בתים וחצרות, וכל כי האי גוונא דאין רבים מצרפים יחד וגם לא מצרפי למהוי צייתי אהדדי, לכך צריך שיהיה מנהג ותיקין דוקא ותו לא מידי (ש"ך בשם הבאר שבע).

חייבים לצאת מביתם בזריחת כו' - ילפינן לה מדכתיב תזרח השמש יאספון וגו' יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב, ובהליכתו היא צורך העבודה משום הכי סגי ביציאתו מביתו כשתזרח השמש, משא"כ חזרתו לביתו שהוא לצורכו (סמ"ע).

ולצלות לו דג קטן - י"א ל"ד קטן (סמ"ע).

בית המקום ששכר - אם הלך השדכן למקום אחר, ושידך שם בן עם הבת במקום אחד, אזלינן בתר המקום שנגמר השידוך, דמסתמא נתרצו לשלם כמו פועל במקום ששוכרים אותו בין ביוקרא ובין בזולא, אבל בנידון שהחתן היה דר במקום הזול והכלה במקום היוקר, והשדכן היה דר ג"כ במקום הזול, וא"כ עשה להכלה פעולה טובה במקום הזול ולהחתן עשה פעולה במקום היוקר, אם כן מצד החתן היה צריך ליתן כפי מקום היוקר ומצד הכלה היה צריך ליתן כפי מקום הזול (רע"א בשם הפנים מאירות).

אינו קרוי מנהג - דווקא היכי שאנו רואים נוהגים פעמים ושלוש אבל היכי דידיעי בבירור שעל פי הסכמת וותיקים נהגו כן, אפילו שאינו מצוי רק פעם א' ביובל שייך לומר ונהגו כן (רע"א).

² ועתה בא לפרש דמה גובריה של אבר הזה כי בני אדם רואים האבר הזה בזוי ושפל בתכלית, ולא יביטו אל פעולת אלקים ואל מעשה ידיו הוא האדם. ועל זה אמר אבריה (דר"א בר שמעון) [דר' ישמעאל בר' יוסי] כחמת בת תשעה קבין, דע כי מסוד היצירה כמו שאמרו ז"ל במסכת נדרים (ל"ב ע"ב) והחכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר בעיר, מאי עשרה שליטים שתי עינים שתי אזנים שתי ידיים שתי רגלים וראש הגויה והפה, ופי' הכתוב לפי זה כי שכל אשר לאדם תעוז והוא יותר במעלה מן עשרה אברים שהם שליטים בגוף האדם אחד. וגם מזה תוכל להבין כי לא אשר יחשבו בני אדם הוא דרך חכמים שהרי מנה האבר הזה עם עשרה שליטים שהם האיברים החשובים, ויותר מזה כי כל האיברים הם זוגות ואלו ראש הגויה והפה אלו שנים הם יחידים, ומזה תוכל להבין כי אלו הם שליטים על שליטים והם שקולים בשוה, והם הפה וראש הגויה. והוא אשר רמזו חכמים בחכמתם כי אלו שני' הפה וראש הגויה עניין אחד, ולכך מפרשים כי אם הלחם אשר הוא אוכל זה אשתו (בראשית ל"ט) כי נקראו אלו שני איברים זה תחת זה למי שיבין בסודי היצירה. ותמצא כי אלו עשרה אשר אמרנו חמשה מול חמשה, ה' ראשונים הם רוחניים כי העינים והאזנים והפה אשר הוא כח הדבור הם רוחניים ביותר, ואלו חמשה אחרונים הם קרובים אל הגוף והם הידים והרגלים וראש הגויה, וכולם הם נגד עשר ספירות בלימה שחתם הש"י באדם הזה. והנה הפה הוא יחידי וראש הגויה הוא יחידי כנגד ההתחלה שכל התחלה הוא אחת, והשני הוא כנגד הסוף וההשלמה שהוא אחד גם כן, ולפיכך נקרא ברית יחיד כאשר ידוע בחכמה.

וכאשר תדע דברים [אלו] הנה תדע מה שאמר אבריה דר' ישמעאל כחמת בת תשעה קבין. דע כי הגודל הוא לפי

מדריגות הדבר ולפיכך תמצא כי הראשונים אשר היה להם מדריגה אלקית ביותר היו מתוארים בגדלות ביותר. ובמסכת שבת (צ"ב א) משה רבינו כמה הוי עשר אמות ואין דבר זה מצד שהגוף כל כך במעלה רק מפני כי לפי מדריגת ומעלת הנפש אשר יש לבריאה, מתחבר אליו הגוף לפי ערך, אך אל תאמר כלל וכלל שהשעור אשר נאמר כאן הוא שעור שהוא מוחש לפניך, אבל דבר זה כמו שנתבאר הרבה, הוא מופשט מן הגשמי, וכמו שתמצא שעורים אשר אינם מוחשים והם מושכלים בלבד. כי זה עצמו שהיה שעור משה עשר אמות אין זה שעור גשמי רק כי היה ראוי לשלימות ומעלת נפשו עשר אמות, ואם לא היה נמצא זה השעור הוא לחסרון הגוף, ומכל מקום מה שאפשר שיהיה לו היה לו בגדלות. וכך ג"כ כאן כי לפי מדריגת זה האבר שהוא השלמת האדם כמו שהתבאר, שהאבר הזה משלים ט' איברים, שתי עינים שתי אזנים שתי ידיים שתי רגלים, והאבר הזה הוא תשיעי, והנה האבר הזה משלים תשעה איברים, והוא נחשב מכריע ומשלים לכל [ה]אדם, ודבר זה מבואר. וכאשר נמצא ברבי ישמעאל ברבי יוסי חדוש מה שהיה לו גדלות אמרו על זה שהוא בת תשעה קבין כפי מדריגת האבר שהוא משלים ט' וההשלמה הוא יותר עיקר מכל. ולא אמר שהוא בת עשרה קבין כנגד הפה גם כן, כי ההשלמה במה שהוא השלמה הוא מחולק מן ההתחלה, כי זה התחלה וזה השלמה, ולפיכך מדריגתו רק ט' ולפיכך אמרו אברי' דרבי ישמעאל כחמת בת תשעה קבין, וכל אלו דברים גדולים ועליונים. ומיחס השעור הזה לרבי ישמעאל ברבי יוסי כי [רבי] ישמעאל היה חכם גדול והוא היה אדם שלם ולפי מדריגת שלימותו עד שהיה האבר הזה אצלו נחשב ט' קבין כלומר שהוא משלים כל האיברים שהם זוגות, ולפיכך אמר דרבי ישמעאל ברבי יוסי כחמת בת תשעה קבין (מהר"ל).

³ ואמר אברי' דר' יוחנן כחמת בת חמשה קבין ודבר זה כי ר' יוחנן שהוא אמורא ואין לו השלמות שיהיה שלם במדריגה כמו ר' ישמעאל ולפיכך אמר אבריה דר' יוחנן כחמת בת חמשה קבין ור"ל כי אינו בהשלמה כמו הראשון רק כי הוא משלים לה' אברים האחרונים שהם שתי ידיים ושתי רגלים מפני כי הם אחרונים ואין אלו אברים כמו הראשונים ולכך לא יחשב השלמה רק אל חמשה אחרונים. ואמרי לה כחמת בת שלשה קבין ור"ל כי אין לתת המעלה אליו כאשר אינו שלם, רק שהוא השלמה ומכריע נחשב אל שנים האחרונים ולפיכך אמר כחמת בת שלשה קבין (מהר"ל).

⁴ וקאמר אברי' דר"פ גופיה כי דקורי דהרפניא ור"ל כי אבריה דרב פפא שהוא לא היה גם כן בהשלמה כמו רבי יוחנן. וג' מדריגות זכר, ר' ישמעאל שהיה תנא ור' יוחנן שהיה בין כת התנאים וכת האמוראים דר' יוחנן כמו תנא כמו שידוע, ולכך תמצא בגמרא ר' יוחנן תנא ופליג, ור"פ הוא סוף האמוראים והנה הם שלש מדריגות כאשר הוא בכל מקום. ואמר כמו דקורי דהרפניא היינו כי כאשר אין השלימות כל כך גדול הוא לכל הפחות שלימות הגוף עצמו אשר זה האבר מחובר בסוף הגוף והוא השלמתו. ואמר שהוא כמו דקורי דהרפניא במה שהאבר הזה תכלית וסוף הגוף, ובשביל כך הוא השלמתו. ובפרק א' דיבמות (י"ז) למה נקרא הרפניא, הר שהכל פונה בו, ולפיכך אמ' כי דקורי דהרפניא שכל הגוף פונה אליו. ובס' הזהר (ח"א דף י"ח) ויאמר אלקים יקוו המים באורח קו למהוי באורח מישור דהא מרזא דההוא נקודה קדמא נפיק כולה בסתימה עד דמטי ואיתכניש להיכלא עילאי ומתמן נפקן בקו משור לשאר דרגו' עד דמטי לאתר חד דכניש כלה בכלל דכר ונוקבא מקום אחד ומאי איהו חי עולמין, ועוד, קשורא דחודא עילאי לאתיחדא בדרגוי חד כו' עד הדא איהו חי עלמן תמן אתבשים ואתקשר עלמא עילאי ביחודא דיליה ובגין כך אקרי מקום אחד דכל דרגין וכל שייפין מתכנשין תמן והוי כולהו חד בלי פרודא כלל. ועוד אמר שם אמר ר' יוסי אל מקום

לבושו של הקדוש ברוך הוא כאשר בארנו בחבור באר הגולה (סוף באר רביעי) ע"ש. ולפיכך יעקב שמעלתו ומדריגתו שהיה נבדל מן הגשמי לכך היה לו פנים מאירים וזה אמרם שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון כי יעקב היה קדוש נבדל מן החומר לגמרי עד שהיה קדוש ודברים אלו מבוארים במקומות הרבה מאד (מהר"ל).

⁶ אנא מזרעא דיוסף קאתינא וכו'. פי' כי ברכת יוסף ממקום נסתר פנימי, שאין העין שולט בגלוי ושם שולט עין הרע, אבל [רק] כח יוסף הוא ממקום נסתר פנימי עד שאין העין שולט שם. וגם זה ידוע למי שמבין דברים אלו לפי שהיה ליוסף כח אמצעי, שהאמצעי בסתר ושני קצוות מבחוץ, ודבר זה (ידוע) ירש מן יעקב כדכ' (בראשית מ"ט) ברכת אביך גברו על ברכת הורי תהיינה לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו, וידוע כי יעקב הי' לו מדת האמצעי בין אברהם ובין יצחק ומפני זה כאשר נמשך כח זה ליוסף היה לו כח פנימי נסתר בין י"ב שבטים והיה דומה יעקב לעיקר האילן והשבטים הם הענפים היוצאים לכל צד ויוסף הוא ראש המטה וכנגד גוף אילן. וזה שאמר אלה תולדת יעקב יוסף עד שיוסף היה עיקר תולדתו כמו שגוף האילן הוא היוצא מן העיקר וכל הענפים הם בחוץ ויש להם כח הגלוי חוץ מן גוף האילן שהוא עומד בנסתר ואין העין שולט בדבר שהוא בפנים וזה שאמרו שאין העין שולט בזרעו של יוסף ואי אפשר לפרש יותר (מהר"ל).

⁷ עי' רמב"ם (כלים פ"ח ה"ב): ואלו הן גולמי כלי מתכות כל שעתיד לשוף אותו או לשבץ או לגרר או לכרכב או להקיש בקורנס, או שהיה מחוסר אוזן או אוגן ה"ז אינו מקבל טומאה עד שיתקננו ויפהו ולא תשאר בו מלאכה כלל, כיצד הסייף אינו מקבל טומאה עד שישופנו, והסכין עד שישחיזנה וכן כל כיוצא במעשים אלו, לפיכך העושה כלים מן העשת של ברזל או מן החררה של מתכת ומן הסובב של גלגל ומן הטסין ומן הצפויין ומכני הכלים ומאוגני הכלים ומאזני הכלים ומן השחולה ומן הנדודת הרי אלו טהורים מפני שכל אלו שנעשו גולמי כלי מתכות הן, אבל העושה כלי משברי כלי מתכות ומן הכלים שנשחקו מרוב הזמן ומן המסמרות שידוע שנעשו מן הכלים הרי אלו מקבלין טומאה לפי שאינם גולמים, אבל מסמרות שאין ידוע אם נעשו מן הכלים או מן העשת הרי הן טהורין אפילו התקין אותם לכלי אינם מקבלין טומאה. +/השגת הראב"ד/ הרי אלו מקבלין טומאה לפי שאינן גולמין. א"א חסרון דעת אני רואה בכאן שלא נאמרו דברים הללו לענין גולמים ולא לקבל טומאה מכאן ולהבא אלא לפי שכלי מתכות חוזרין לטומאתן הישנה לפיכך כלי שנעשה משברי הכלים ומן המתכות שהיו ראויים לקבל טומאה אף על פי שנשחתו ממלאכתן כיון שהחזירן לכלים מיד טמאים לאוכלי טהרות שמא טמאין היו וחזרו לטומאתן. +

⁸ מאי אהנת לי וכו'. פי' כי לי לא אהנת כי לא יקרא הנאה רק מי שעושה טובה לאחר ודבר זה לא נקרא טוב מי שגרם לו שהיה ת"ח כי זהו מילי דשמיא ועשה בזה עבודת המקום דמצות לא להנות בעולם הזה נתנו רק לעול על האדם הם, ולכך אמר מאי אהנת לי כי לי לא אכפת בדבר (אהניתו). והשיב דמכל מקום אהנת לך דאקרבינך תחת כנפי השכינה ושייך בזה אהנת לך דנעשה בריה אחרת דכיון שהקריבו תחת כנפי השכינה הרי הוא בריה אחרת, ואלו היה מצוה אחת או שנים לא שייך בזה אהנת לך כיון דמצוה לאו להנות נתנה אבל דבר זה מה שקרבו תחת כנפי השכינה בזה הוא בריה אחרת ובוודאי אהנת לך לעשות אותך בריה אחרת (מהר"ל).

⁹ עשה בשביל בני. תימא וכי כ"כ אכזרי היה והרי אמרינן מנין שלא יהיה המוחל אכזרי (ב"ק צ"ג צ"ד) ועוד ריש לקיש היה לו לבקש מן ר"י שימחול לו. ומיהא קושיא זאת לא קשיא דוודאי בקש שימחול לו ואם לא רצה לעשות בשביל אחותו ובן אחותו כ"ש שלא יעשה בשביל ר"ל שהוא בעל דבר. ויראה לי הא דקאמר אתא אחתיה לא שהיה זה במוחש דוודאי לא היה נודע דר' יוחנן אענשיה, דשמא לא

אחד דא הוא אתר דכתיב ביה וברית שלומי מאתו לא תמוש דהא איהו נטיל ושדא בימא ע"כ. הרי לך מבואר כי ראוי שיהיה נקרא דקורי דהרפניא הר שהכל פונין בו שמן כל האיברים מתכניש לשם לכך ראוי האבר מצד עצמו במה שהכל פונה לשם ראוי להיות כי דקורי דהרפניא שהכל פונין לשם ויש לך להבין ולדעת על דבר מה כי כאשר מתחיל דבר לצאת על לפעל הוא מורה שיש כאן יציאה לפעל לגמרי, ותדע כי האבר הזה בו נחשב האדם בפעל, וזה מפני כי באבר זה ניכר בין איש לאשה ועל ידי האבר הזה נקרא איש, והאיש הוא בפעל כאשר יש לאיש מדריגת הצורה אשר הצורה היא בפעל הגמור, ולפיכך רב פפא שאמר אבריה דרב פפא כי דקורי דהרפניא ודבר זה התחלת יציאה אל הפעל האבר הזה שבו נמצא הדבר בפעל שהוא צורת האיש שהיא בפעל ואין זה רק התחלה בלבד, והוא מורה על שיש יותר יציאה אל הפעל, ולכך רב פפא מעיד על רבי יוחנן אבריה דר' יוחנן וכו' כי לעולם ההתחלה שהתחיל לצאת אל הפעל מורה שיש עוד שיותר נמצא בפעל. ורבי יוחנן מעיד על רבי ישמעאל שהוא נמצא בפעל לגמרי כי אצל רבי ישמעאל האבר הזה משלים אזנים עינים ידים רגלים כמו שהתבאר ובשביל כך הוא נמצא בפעל לגמרי והבן הדברים האלו מאוד. ואין הפי' כי מה שנמצא האבר שהיה גדול כך וכך הוא יותר מעלה אל האדם שנמצא בו דבר זה כי דבר זה אינו כי לא היה לרב [פפא] וכן לרבי יוחנן מעלה יתירה בשביל זה, רק כי דבר זה מורה על מעלת האבר שהוא נחשב ביותר מצד שנמצא בו סימן זה באבר, לא על מעלת האדם שנמצא בו דבר זה. והכל הוא להביא ראייה אל מה שאמר לפני זה כי כאיש גבורתו, כי האבר הזה נחשב איש כמו שאמרנו לך, ומפני זה יש בו סגולה זאת שנמצא בו דברים אלו, ומכל מקום אצל רב פפא לא היה אפשר שיהיה נמצא הסימן מן האבר שיהיה בשלימותו, והיה נמצא מציאותו בפעל השלימות, נמצא הסימן של אבר הזה בפעל, ואי אפשר לבאר יותר בכתב להעלם אלו דברים העליונים.

וכדי להודיע כי אלו מדריגות הם כל אחת מורה על היותר העליונה ממנה ולכך ר' יוחנן היה [אומר] איבריה דרבי ישמעאל וכו' ורב פפא היה אומר איבריה דרבי יוחנן, כי כן עניין זה שהמדריגה שהיא למטה מורה על העליונה יותר והבן הדברים האלו. וכבר אמרנו שאל תטעה לומר כי דבר זה נחשב שלימות לאדם זה שיש לו גדלות בזה רק כי דבר זה נחשב שלימות ומעלה אל האבר, ומורה על מה שאמר כי כאיש גבורתו. והרי הדברים האלו מבוארים מאוד שאין לספק בכל אלו דברים עד שנראה כשמש בצהרים הדברים העמוקים האלו כי באו להסיר הדעת הנפסד שאומרים כי הדבר הזה מרוחק מצד עצמו ועל דבר זה בנו טירת שקר, יסוד שלו בשאול תחתיה. לכך באו חכמים ועקרו בדברים אלו כאשר יבין אותם. ואין הדברים כמו שאמרו רק כל מעשה ה' אמת אין גנאי ובזיון בהם. [ולכן] לא נמנעו חכמים מלכתוב דבר זה בספר הקדוש כי גם דבר זה קדוש ומקודש והם מסתרי התורה מעניין האדם וצלמו אשר החוקרים מדעתם ושכלם בדו אותו וגם צלמו ואין להאריך עוד (מהר"ל).

⁵ שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם וכו'. פי' כי אדם נברא בצלם אלקים ומפני כך היה לצלמו יופי והדר דכתיב אצל צלם של אדם הוד והדר תעטרהו. ולפיכך היה לפניו של אדם ההדר והנוי וכל נוי והדר הוא אור וזהו אור הפנים שהיה לאדם הראשון שהיה אור פניו שלו מאירים בשביל הצלם האלקים שנברא בו, ואור זה שייך ליעקב גם כן ביותר, כי לדבר שהוא בלתי גשמי שייך אור ולא אל דבר גשמי, שכך תראה שכל אשר לו חומר יותר גס הוא עכור כי הארץ יש לה חומר עכור היא שחורה והמים שאין להם כל כך חומר גס הם מאירים יותר והאור יש לה חומר זך יותר מאיר מפני שאין לו חומר גס והאש (היחורי) [היסודי] הוא יותן [מאיר] מפני חומרו הדק והגלגלים יש להם חומר דק עוד יותר לכך הם מאירים, שתמצא שכל אשר נבדל מן הגשמי מתיחס לאור עד שעל זה אמרו בפרקי דר"א שמים נבראו מאור

כן המלמד לבנו אשר הוא כגופו אינו כך רק כאלו למד עצמו ולא שהוא משפיע לאחרים, ולפיכך מי שלמד תורה לבן חבירו יש לו דמיון אל מה שעשה הקדוש ברוך הוא לישראל, והוא יושב בישיבה של מעלה. ואם מלמד לבן ע"ה תורה מבטל גזירת הקדוש ברוך הוא כי הש"י לא נתן חכמה לע"ה רק לחכמי, ולפיכך יכול לבטל גזירת הש"י. (מהר"ל).

¹³ התורה היא שייכת אל האדם כי יש לתורה צירוף אל האדם שהרי נקרא תורתו, והוא השכל אשר שייך לאדם, רק אין לתורה צירוף לגמרי אל האדם במה שהתורה היא שכלית והאדם הוא גשמי. ומפני כך יש לתורה ב' בחינות מחולקות, כי מצד אחד יש לתורה חבור וקישור אל האדם ומצד אחד אין לתורה קישור אל האדם. ולפיכך אף אם האדם בעל תורה אפשר כי אצל תולדותיו התורה מסתלק ממנו, שאין התורה קנין גמור אליו, אבל כאשר הוא ובנו ובן בנו, דבר זה החוט המשולש, ומורה על כי יש לתורה חבור וצירוף גמור אליו ושוב אין כאן סלוק כלל, כי אלו ג' דורות התורה היא רחוקה מן האדם, שהיא מעולם העליון, שהוא עולם הג', וכאשר הוא ת"ח ובנו ובן בנו, שהתורה היא מעולם העליון שייך אליו לגמרי, ולדבר הזה אין הסרה כלל כמו שהתורה בעצמו בשביל שהיא מעולם העליון אשר הוא נצחי ואינו תחת הזמן, לכך אין בזה שנוי ותמורה, וכך כאשר הוא ת"ח ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח מתקשר במעלת התורה שהיא מעולם העליון לגמרי, ואין פוסקת מזרעו, כי הקדוש ברוך הוא אמר ואני ערב, כי הוא יתברך נצחי והוא ערב בעד התורה שהיא מן הש"י שהוא נצחי ג"כ (ואי אפשר שיהיה אחד ערב זולת הש"י אשר הוא נצחי בלבד, ועוד פירושו הקדוש ברוך הוא אומר שאני ערב כי אל הש"י מקדישים המלאכים בג' קדושות, וכי אין הקדוש ברוך הוא קדוש בכל הקדוש' עד אין סוף, ולמה מקדישין אותו בג', אלא בכלל ג' קדושות הוא הכל, כל הקדושות, וכן כאשר הוא ת"ח ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח הוא כן לעולם, ולכן הוא יתברך ערב בדבר. ולכך סידר התפילה לא ימוש מפני זרע ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם ואתה קדוש יושב תהלות ישראל וקרא זה וכו' ואמר, זהו הערב, וצריך שיהיה הערב ג"כ אצל ההבטחה. אמנם עיקר הטעם הוא כי כל דבר שהוא הולך ביושר אין לו קצה כי הוא הולך נכחו ואינו בא לידי קצה, אבל הדבר שאינו הולך ביושר רק הוא נוטה אל הקצה ואז מגיע אל הקצה, וכאשר אין נוטה אל הקצה ונמשך ביושר הוא היושר הגמור שהולך נכחו ואין הפסק לדבר זה, ואין קצה לזה, וכבר בארנו זה אצל תמות נפשי מות ישרים, והיושר הוא כאשר יש כאן התחלה אמצע וסוף והוא ת"ח ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח, הוא התחלה אמצע וסוף, כאשר באלו ג' נמשך ביושר שוב אין הפסק לזה) (מהר"ל).

¹⁴ אלו דברים אינם מוחשים גשמיים אבל הם שכליים. פסוק. תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם מה אתה רוצה שיפלו בניך ביד אומות או בגיהנם כי תנור עשן הם אומות ולפיד אש זה גיהנם, ובדבר זה בדק (נפשה) [נפשי] כל שלשים יום שלא היה מושל בו תנור אש זה, חוץ מבפעם אחת שנתנו חכמים בו עיניהם ואחריו שקיה, מה שהגיע אליו. וכבר בארנו למעלה דבר זה באר היטב כי דברי חכמים לפי השכל, ואמרו שהיה לר' זירא בדיקה בעה"ז שלא ישלוט בו נורא של גיהנם בעולם הבא, כאשר תנור אש לא היה שולט בו בעולם הזה רק פעם אחת היה שולט בו מפני שנתנו בו חכמים עיניהם והיה נקרא קטיני חריך שקיה (מהר"ל).

¹⁵ כל הצדיקים יש להם מלאכים דאזלי בגוהרקא, דבר זה, כי הדבר שאינו נבדל לגמרי צריך להוציא אותו אל הפעל ולפיכך אמר שכך היה נראה לאותו צורבא מדרבנן כאלו מלאכי היו אזלי בגוהרקא שלהם, וזה כי הדבר שאינו נבדל מן הנושא רק הוא מנושא עליו צריך בוודאי כח מן החוץ אשר מוציא אותו [אל] הפעל כי מפני שהוא עומד בנושא אינו בפעל הגמור, כי הוא אינו בפעל בעצמו, והדבר מיוחד למלאכים אשר הם מוציאים הדבר אל הפעל מפני שהם בפעל יותר. אבל גוהרקא דרבי חייא אזל מנפשיה כי כבר

ימות, או בשביל דבר אחר הוא חולה, רק כי היו יודעים רבנן שמת בשביל שר' יוחנן היה מעניש אותו. והא דקאמר אתא אחתיה לא שהיה בפעל ובמוחש כך שבאת אחותו ובקשה שלא יעניש אותו ור"י לא רצה, דוודאי דבר זה אינו כלל, רק שנקרא זה אתאי אחתיה משום דאע"ג שלא באת אחותו הרי בוודאי כאלו באת דאין ספק שהאשה מבקשת רחמי' בשביל בעלה והוי כאלו באת, ואם היה רבי יוחנן מוחל כשבאת לבקש שימחול לו לא היה נענש דהוי כאלו מחל, דהא בוודאי אלו היה נודע דאענשיה היתה אחותו מבקשת והוא היה מוחל לכך נאמר בזה שאחותו מבקשת למחול ור' יוחנן מחל והיה הש"י מהפך הגזירה, אבל עתה כי היה ר' יוחנן בעל מדת הדין והיה מקפיד ואינו מוותר נאמר בזה כי אחותו היתה מבקשת שדבר זה בוודאי כי אחותו מבקשת וכן בנה ומשום גודל ההקפדה של ר' יוחנן שאינו מוחל נאמר שאמר שלא למחול, ולא היה זה בפעל כלל במוחש רק שכל הדברים האלו הם בחכמה וכח שכל ולא במוחש, ופירוש זה נראה ברור (מהר"ל).

¹⁰ פי' ללישנא קמא הוי סבת קבורת ר"ש מצד החיים שאין ראוי שיהיה המת עם החיים ולכך אמר שאמרה לדביתהו תהא כבעלה שלא ניתן לקבורה, וללישנא בתרא היה סבת קבורתו מצד המתים כי ראוי שיבא אל אבותיו ואמר שהיה מעלי יומא דכפורי פי' כי זה היום שהוא יום הכפורים מיוחד שאז הכל שבים אל אחוזת אבותיו כי החוטא שב מן חטאיו אל השם יתברך והוא התחלת היובל שהכל שב אל אחוזת אבותיו, ויום הזה מיוחד לדבר זה כמו שהארכנו בזה במקום אחר ואין להאריך כאן ולכך היה קבורתו באותו יום שהיה שב הגוף אל האדמה אשר לוקח משם במעלי יומא דכפורי (מהר"ל).

¹¹ העכנא הזאת כמו שפרשנו בהגוזל ומאכיל (ב"מ דף ק"ז) שהנחש מפריד בין החיים ובין המתים והוא הנחש הקדמוני שגרמה מיתה לעולם ולפיכך הנחש מפריד בין המתים ובין החיים, ולכך כאשר הביאו את ר"א למערת אביו [ש]הי' מעלתו גדולה בחכמה וביראת שמים היה הנחש מפריד שלא יוכלו להביא לשם ר"א בנו, כי מה הוא זה אשר ראוי להיות בא עד הלום, ולכך אמרו פתח פיק ויכנס בן אצל אביו כי מצד שהבן יש לו צרוף וחבור עם אביו יש לנחש, אשר הוא מפריד המתים, להסתלק שיכנס הבן אליו (מהר"ל).

¹² עי' שו"ע (יר"ד סי' רמה ס"ג): כשם שמצוה ללמד את בנו, כך מצוה ללמד את בן בנו, שנאמר: והודעתם לבניך ולבני בניך (דברים ד ט). ולא לבן בנו בלבד, אלא מצוה על כל חכם מישראל ללמד לתלמידים, שגם הם נקראים בנים, אלא שמצוה להקדים בנו לבן בנו, ובן בנו לבן חבירו. מי שהוא לומד תורה בעצמו ואפילו אם מלמד לבנו תורה אינו מורה שהוא שכלי לגמרי, כי האדם יש בו החומר ולפיכך אין ראוי לישיבה של מעלה שהוא יושב לפני הקדוש ברוך הוא כי אין ראוי שישב לפני הקדוש ברוך הוא כי אם מי שהוא כלו שכלי. אבל המלמד את בן חבירו מורה דבר זה שהוא שכלי, כאשר למד ומשפיע תורה אל אשר אין שייך אליו, כי כן הוא השכל מתפשט מבלי גבול. ולפיכך אמר שהוא זוכה לישיבה של מעלה להיות עם הקדוש ברוך הוא לגמרי, כאשר הוא שכלי גמור. אבל המלמד לבן ע"ה, זה על פשיטות השכל לגמרי, ולכך מתפשט השכל שלו יותר, ועל זה אמר לא כמו מדריגה הראשונה שהוא יושב בישיבה של מעלה לפני הקדוש ברוך הוא אלא שהוא מבטל גזירת הקדוש ברוך הוא, וזה מצד מעלת השכל הפשוט שבו, כי כל הגזירה הוא מצד החומר אשר הוא מקבל הגזירה ואדם זה שמלמד בן ע"ה תורה, כ"כ יש לו מעלה שכלית עד שהוא מבטל הגזירה שגזר הקדוש ברוך הוא, כי הפשיטות מבטל הגזירה. שכל גזירה יוצא מן הפשיטות, שגוזר כך וכך יהיה, אבל הפשיטות מבטל הגזירה. ולכך מי שלמד לבן ע"ה תורה יש לו שכל פשוט כמו שאמרנו, ומפני כך מבטל הגזירה היוצא מן הפשיטות ודי בזה למבינים.

ולקמן עוד יתבאר כי המלמד תורה לאחרים מתדמה ומתיחס אל השם יתברך שהוא משפיע תורה לאחרים, ולא

המגלה גם הוא הביא ערבוב זה, וכל עניין זה ענין שכלי מצד מעלת ר' חייא ואין לפרש יותר (מהר"ל).

²⁰ דבר זה פרשנו במקום אחר, בין במה שהיה נקרא אדם סתם היה אדם הראשון כולל כל בני אדם ועוד מפני שהוא התחלה וההתחלה היא התחלה לכל כי יש בו הכל [ב]כח, ולפיכך מכל אדם הראשון היה סדר כל העולם. ובמדורש, גלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו מלמד בעוד שהיה אדם מוטל גולם הראה לו הקדוש ברוך הוא דור דור ודורשיו דור דור ומנהיגיו יש שתולה בשערו ויש שתולה בחוטמו ויש שתולה מפיו וכו' כמו שהאר"ק שם בשמות רבה פרשת כי תשא על פסוק ראה קראתי וגו', ור"ל כי לפי עניין אדם הראשון היו נבראים כי מה שהיה בו אבר חשוב זה נעשה ממנו פרנס הדור או דורשיו מעין אותו האבר, עד שהיה כל העולם מתיחס לאדם הראשון, וזה ספרו של אדם הראשון הוא סדר כל העולם מראש ועד סוף. וכאלו אמר שמואל כי לפי סדר העולם ראוי שיהיה שמואל אסיא כי די לו בזה שיהיה רפואות רבי על ידו כי אין נותנין לאדם שני דברים כמ"ש (ברכות ה', ב') אין כל אדם זוכה לשתי [שולחנות] ולפיכך יתקרי חכים שהוא כולל כל דבר חכמה, אבל שם רבי שבא על חכם בתורה לא יהי' לו זה, ועוד כי אלו שני דברים כמעט שהם סותרים כי רבי שהוא בשם חשיבות נקרא, ואסיא דרבי שהוא משמש לאחר שיהיה רופא של רבי משמש לו, אין אלו דברים ראויים יחד. ולפיכך אמר שהסתכל בספרא דאדם הראשון שהוא ציור העולם, ואין ראוי שיהיה כך בסדר העולם. ומפני שאמר כי נסתכל בספרו של אדם הראשון וראה שיהיה שמואל אסיא דרבי ואם כן רבי היה עיקר העולם, כיון שבספרו של אדם הראשון ראה אסיא שלו, ולכך סמך אחריו רבי ורבי נתן סוף משנה, ובשביל כך היה רבי איש מסוים לגמרי (מהר"ל).

²¹ כי בריאה זאת בשביל שני דברים צריך אל שאלה יותר משאר נבראים, הא' שהאדם יש בו דבר מן העליונים הוא הנשמה והחכמה והשכל, וכאשר זוכה האדם יש לו מעלה ומדרגה מן העליונים, ולפיכך ראוי לבריאה זאת שיהיה לה קשור עם העליונים בצד שלא ימצא לה התנגדות מהם, כי ראוי שיהיה כל מעשה ה' ישרים אצל כל הנמצאים ולא יהיה כאן התנגדות. השני, שכל הנבראים התחתונים נבראו בשביל האדם, ואם בריאת האדם ראוי, ראויים גם כן כל הנבראים שהם בשבילו וטפילים אצלו, שהוא העיקר. ולפיכך בכל הנבראים לא כתב נעשה רק באדם, בשביל [ש]הקדוש ברוך הוא פועל את הנבראים וכל פעולותיו ומעשיו אשר הוא עושה הם ישרים וראויים להיות, כמו שהוא ראוי מצד הפועל כך מצד הנמצאים עד שלפי זה יהיה העולם אחד ואין בו התנגדות. וזהו מה שאמרו שאין עושה דבר עד שנמלך בפמליא של מעלה, שלא יהיה התנגדות ולפיכך אמר נעשה אדם בצלמנו, אשר יש לאדם מהלכים.

ואמר שבדין הזה הוא ספק נגע, אם בהרת קודם או שער לבן קודם היו מחולקים במתיבתא דרקייע, כי דין זה הוא אשר יותר רחוק מן האדם, כמו שאמ' (חגיגה י"ד ע"א) מה לך אצל [הגדולות] [אגדות] כלך אצל נגעים ואהלות, מורה זה על העומק שיש בהם. ויותר מזה, כי הדבר שהוא ספק נגע, מחמת שהוא ספק ואין בו בירור קשה לעמוד עליו כיון שהוא ספק, ולפיכך היה המחלוקת ברקיע, שאף שכל הנמצאים מורים ומעידים שכל דבריו של הש"י אמת וצדק, ומ"מ מצד הנמצאים יש מחלוקת, מתיבתא דרקייע היו מטמאים, כאשר נותן כך הדעת הפשוט שכל ספק להחמיר, וכאשר הוא ספק יש להחמיר, ומפני שאמרו שהקב"ה נמלך בפמליא של מעלה ר"ל שהשם יתברך רוצה שיהיו הכל מסכימי על גזירותיו, וכאשר יש בחינה אצל הנמצאים שאינה אצל השם יתברך דבר זה נקרא מחלוקת, שלכך הוא יתברך נמלך עד שהכל מסכימים על מה שעושה בנבראים, ואם אין הנבראים מסכימים דבר זה הוא מחלוקת מצד הנמצאים, כיון שראוי שיהיה הש"י גזירתו אמת אצל הנמצאים כמו שהוא מצד הגזר (מהר"ל).

אמרנו כי היה לו לרבי חייא מעלת השכל הפשוט שהוא נבדל והדבר אשר אינו בנושא הוא בפעל, וזהו דאזיל מנפשיה ויש לו התדמות אל הש"י כי החיות אשר הם נושאות כסא כבודו נראות נושאות והם נושאות עם הכסא, כי הוא יתברך נבדל אינו מצורף אל הנושא ודבר כמו זה אין צריך להוציא אל הפעל אבל הוא בפעל, ולפיכך נראות נושאות והם נושאות כי הדבר שהוא בפעל הוא נושא לאחר אשר אינו בפעל, אבל דבר שהוא בכח אי אפשר שלא יהיה לו נושא והוא בעצמו אינו נושא, והדברים האלו עמוקים מאד אי אפשר לפרש יותר.

והכלל מזה המאמר לבאר לך מעלת רבי חייא מפני גודל כחו, שאמרו מה שעשה להרביץ כמו שמפרש שהיה לו מעלת השכל הנבדל, וכמו שהיו כל מעשיו שעשה מבלי שיהיה לו עזר כלל רק הכל ממנו ולא היה לו צירוף ועזר מן שום אדם, כי זהו מדרגת השכל הנבדל שאין לו צירוף אל שום דבר, ולכך היה לו גם כן דבר זה כי מה דסליק למתיבתא דרקייע היה מעצמו, וכל זה ראוי אל השכל שיהיה משפיע החכמה מבלי שיהיה לו עזר וצירוף משום דבר, והבן זה. אבל שאר צדיקים שלא היה להם מעלה זאת, רק הוי אזלי מלאכים בגוהרקי שלהם, ואי אפשר לפרש יותר (מהר"ל).

¹⁶ גם זה להודיע מעלת רבי חייא ומדרגתו. ומה שאמר דאליהו הוי שכיח במתיבתא דרבי פירושו כי באו ממנו דברים נעלמים, ולא היה נגלה במוחש כלל רק ידעו שבישיבה שלהם הוא מגלה דברים. ולפיכך מאי שאמר נגה לו וכל אשר נזכר פה הכל היה מבלי שהיו מדברים עמו במוחש רק שהיה מודיע להם אליהו כל דבר ודבר. זה מה שנמצא בכל מקום שאליהו ה' מדבר עמהם. ולפיכך מה שאמר כאן דלכך לא בא עד דאוקמיה לאברהם ומשיה ידיה וכו' יש לדעת כי האבות אי אפשר שלא יגינו על הדור במה שהם אבות לכל העולם. ומאחר שאנו מתפללין בזכותם] אי אפשר שלא יהיה נמצא באבות צד בחינה שהם מתפללין כאשר צריך אל העולם. ומפני כי אליהו הוא ממונה על העולם הזה יאמר בזה שהוא מעמיד אותם, אחר שהתפילה הזאת הוא מצד עולם הזה אשר אליהו ממונה עליו. ומה שאמר דמשי ידיה כי הידים צריכים קדושה מצד עצמם, ואף כי אין מים גשמיים להם מכל מקום ר"ל כי האבות כאשר מקים אותם יש להם קדושה עליונה עוד ביותר וזהו קדושת הידים, כי הידים מתיחסים אל התפילה וכדכתיב (שמות י"ז) כאשר ירים ידו וגבר ישראל, וכפיו פרושות השמים, והכלל אשר רצה בזה כי העולם הזה צריך לתפילת האבות, ואליהו ממונה על העולם הזה, והעמיד אותם ממה שהם ישינים, ורחיצת ידים הוא (הקדושה) [הקדמה] אל התפילה (מהר"ל).

¹⁷ פירש בר"ח יש לו להקדים, למה את הולכת אליו [היום] לא חודש ולא שבת (היום) מכלל דבחוודש יש לו ללכת, וזרזין מקדימין, ולכך אמר למה לא הקדמת ללכת (מהר"ל).

¹⁸ פ' כי האבות כאשר הם שלשה אבות והם ביחד היו מביאי' המשיח בלא זמנו כי אלו אבות הם מחולקים במידתם וביחד הם כוללים הכל ומאחר שהם הכל ביחד, מביאים הכל, והמשיח שעתיד להגלות במהרה בימינו יש בו הכל ואין חסר דבר, והכל ימצא בו, ולפיכך אברהם בלבד וכן יצחק בלבד וכן יעקב בלבד במה שהוא חלק אינו מביא המשיח שהוא הכל, אבל כל האבות ביחד היו מביאים הכל ביחד (מהר"ל).

¹⁹ דבר זה מה שהיה מגלה אליהו הוא מתנגד למדת הדין ולכך אמר דאיתוהו ומחיוהו שיתין פולסי דנורא, אף כי לא שייך מחיוהו בעליונים כבר בארנו זה במסכת יומא (דף ע"ז ע"א) גבי דאיתו לגבריאל ומחיוהו שיתין פולסא דנורא, כל זה נאמר מצד עה"ז כי כאשר יש לגלוי זה בחינה שמתנגד אליו מדת הדין אמר מצד עה"ז דמחיוהו שיתין פולסא דנורא כי ההתנגדות שהוא בעליונים זה נקרא דמחיוהו שיתין פולסא דנורא. ואמר דאידימי להו כדובא ועל ביניהם וטרדינהו, פירוש כי התפילה צריכה סדור מאוד, בלי טירוד כלל והדוב הזה הוא עניין ערבוב כי מאחר כי היה אליהו

מהמקריים, רק השגתם בלתי פשוטה. כי לפי פשיטות השגה, משיג הדבר מופשט מן המקרה, וזה נקרא שהוא מטהר ספק נגע כמו שהתבאר, וזהו המחלוקת. ורבה שהיה מטהר הספק, מורה על שהשגתו פשוטה, ובשביל השגה הפשוטה שבו היה דביקותו בו יתברך, ועל ידו היה דביקות ואחדות לשאר נמצאים, שמצד הנמצאים בעצמם היה ריחוק והבדל ומצד רבה נמצא האחדות, והוא שלימות העולם כמו שהתבאר, ועל ידו יקבלו אמיתות ההשגה. וזה שרמזו בדבר זה שנתבקש מהעליונים בישיבה של מעלה, להיות מאחד ומקשר שאר הנמצאים אל השם יתברך כמו שאמרנו. ואלו הם דברים אלו, כי כאשר יבין ויחקור ויעמוק בדברים אלו ימצא שכל הדברים אשר נתבארו הם דברים ברורים.

וכך מוכח בפ' בתרא דנזיר (דף ס"ה) ואמר שם. כל ספק נגעים טהור משנזקק לטומאה ספקו טמא וקאמר מנא הני מילי אמר רבה שנאמר לטהרו או לטמאו והואיל ופתח בו הכתוב מתחלה. כך גרס ר"ת ז"ל בפ' המדיר בכתובות (דף ע"ה ע"ב). ופריך א"ה אפילו משנזקק לטומאה גם כן ספיקו טהור, אלא כי אתמר דרבה אהא אם בהרת קודמת וכו' עד ור' יהושע כיהה מאי כיהה אמר רבה כיהה וטיהר ודלמא כיהה וטמא אמר רבה אמר קרא לטהרו או לטמאו וכו'. והכי פרושו. דרבה פירש כיהה שאמר רבי יהושע, כלומר כיון שאינו נגע ברור אלא ספק בלבד הוא טהור, ופריך ודילמא כיהה וטמא, ולא מקשה ארבה דפשיטא שרבי יהושע סובר כיהה וטהור, דאל"כ מה בינו [לבינן] תנא קמא, אלא דפריך מאי סברא דקאמר ר"י שאמר כיהה וטיהר דמשמע בשביל שהוא ספק לכך הוא טיהר, אדרבא הואיל ואינו נגע ברור הוא דלמא אדרבא לחומרא, כי כל ספק טמא הוא לחומרא, וקאמר כיון דפתח הכתוב בטהרה יש לטהר טפי וזה כמ"ש כי הטהרה הוא בעצם, והנגע הוא במקרה, ודבר שבעצם הוא קודם למה שבמקרה, ולכך מקדים הכתוב הטהרה שהיא בעצם קודם לטומאה שהיא במקרה. ומה שספק זה אם בהרת קודם או שער לבן קודם פירש ר"ת ז"ל דאיירי אפילו אם נזקק לטומאה, ולכך צריך קרא, דאפילו הכי כח הטהרה עדיפא. ופרשנו במסכת כתובות בפרק המדיר כשלא נזקק לטומאה צריך קרא דלטהרו עדיף, ואין כאן מקום זה (מהר"ל).

²³ הידיעה שבא בפתע מן השמים נקרא נפל פתקא מרקיע, שכך הסכימו בדעתם ברבה. ויצאו אביי ורבה לבקשו היכן הוא וראו שני עופות דהוי מטללי וכו' ומה שאמר שהיו שני עופות מטללי וקיימי וזה מפני כי בעל התורה הוא תחת צל הקדוש ברוך הוא וזה ידוע כי היו שני כרובים פורשי כנפיים סוככים בכנפיהם על הכפורת, והלוחות והתורה היו מונחים בארון, ושני כרובים פורשים כנפיים עליהם, וזה להודיע כי התורה היא תחת צל הש"י ואין דבר שהיא תחת כנפי הש"י כמו התורה, לכך אמרו בפ' [חלק] (סנהדרין כ"ט) הלומד תורה לשמה מגין על כל העולם שנא' ובצל ידי כסיתין, ומדכ' בצל ידי כסיתין מוכח כי הוא מגין על כל העולם, הוא מהלך ת"ק [שנה] מפני שנברא בידו של הקדוש ברוך הוא ולכך הוא מהלך ת"ק כנגד ה"א אצבעות היד, ומפני שאמר בצל ידי, והצל היד הוא כל העולם שהוא מהלך ת"ק, כי מפני שזה אשר לומד תורה לשמה, התורה הוא בצלו של הקדוש ברוך הוא, ולא שהוא מגין עליו, רק על כל העולם, ולכך כתיב ובצל ידי, ולכך היו שני עופות מטללים עליו כנגד שני כרובים אשר סוככים בכנפיהם, כלומר כי היה הגנה עליו מן השמים שלא יסריח, ודבר זה גרם שראו את מקום העופות כלומר מקום ההגנה, כי הדבר שהוא עניין אחד הוא נמשך זה לזה, כי היה הגנה עליו מן השמים שלא יסריח, וגם אביי ורבה אין ספק שיצאו לכבודו שלא יהיה מוטל בבזיון, לכך היו נמשכים אביי ורבה אל מקום ההגנה, וזה שאמר כי ראו עופות דמטללי, ואין זה ראייה גשמית כי כך אמרו בפרק קמא דמגילה (דף ג') אף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי, ועוד כל דבר שהוא חדוש ופלא קרוב לראות ולהרגיש, וכמ"ש אף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי, ודבר זה היה חדוש, ההגנה

²² לברר דין זה מצד הנמצאים, נוכח רב"נ מפני שהוא יחיד בנגעים ואהלות, והוא יוכיח כי הוא ראוי לזה, כמו שאמרנו, כי כן הדין שהוא טהור אף מצד הנמצאים, ובזה יהיה גזירת הש"י אמת נגד הכל. והנה רבה, לפי שהשגתו הגדולה במה שהיה יחיד בנגעים ובאהלות, אמר טהור, וזהו מצד היחידות שבו בהשגה הזאת והיה עומד על אמתת השגה הזאת, ואלו שאר מתיבתא דרקייע לא היה השגתה כל כך לעמוד על דבר זה, מה שהשגה הזאת הוא השגה עליונה בתכלית, לכך היה מדריגתו בעולם העליון להיות עם הש"י כמו שהיה קרוב אליו בהשגה הזאת, עד שהיה לרבה הדביקות בו יתברך משאר מתיבתא. וזה מה שבאו חכמים לבאר, עניין מעלת רבה בר נחמני ומדריגתו ודביקותו אשר היה קונה בעולם העליון ע"י השגה הזאת בעניין הטהרה, עד שיצאתה נשמתו בטהרה. כי הטהרה היא שלימות הנשמה כמו שאמרנו אלקי נשמה שנתת בי טהורה וכו' ודבר זה ידוע לנבונים, ולפיכך כאשר יצאת נשמתו בטהרה היה לו דביקות עם הש"י, כמו שמצינו (סנהדרין ס"ח) בר"א הגדול ג"כ שיצאה נשמתו בטהרה כי מדה זה אל דביקות הנשמה לגמרי בו יתברך. ודבר זה תבין ממה שאמר [שבת דף ל"א] והיה אמונת עתיך וגו' והמדריגה האחרונה וזה טהרות והוא נקרא דעת, אשר על זה אמרו (ברכות ל"ג ע"א) גדולה דעה שנתנה בין ב' אותיות השם, וכמו שבארנו במקומו ואין להאריך. ומעתה דברי חכמים הם דברים ברורים בלי קושיא.

וכדי שיהיה נגלה לעין כל אמיתות דבריהם יש לך לדעת כי הצדיקים השלימים בהפרדם מעולם הזה ונכנסים לעולם העליון, שכל כך מעלתם עד שהם משלימים העליון כמו שהם משלימים העולם הזה ובזה הם נחשבים כמו פמליא של מעלה הם מלאכי מרום העומדים לפני ה'. וזה שאמר דאיפליגי בהשגה אחת עליונה. ופירוש המחלוקת הזו הוא חילוק ההשגה, מצד שהם מרוחקים ונבדלים מן השם יתברך, בשביל זה אינם משתתפים גם כן עמו בהשגה, ומעתה לא תתמה על ענין המחלוקת עם השם יתברך (הש"י), כי בוודאי המחלוקת הזו מצד שנחלקים ונבדלים ממנו יתברך בעצמם, לכך רחוקים ממנו יתברך בהשגה, וזהו המחלוקת. ואמ' מאן לוכח, פי' מאן לוכח עד שלא ימצא חילוק ופירוד שיהיו הכל מתאחדים עם השם יתברך, כי מצד מדריגות שאר הנמצאים, שהם המתבטא, אין כאן השתתפות, מצד ריחוק והבדל שלהם מן השם ית', אבל רבה מצד שאין לו הריחוק וההבדל הזה והיה משיג השגה הזאת העמוקה ועל ידו יקבלו השאר מן המתבטא דרקייע, ויתקרבו ויתאחדו עם השם יתברך. וכאשר הם מתאחדים ע"י רבה אז מקבלים אמיתות השגה, כי על ידו יתאחדו עם השם יתברך בהשגה אחת, כי אז הוסר ההבדל שהיה להם, וכאשר היה להם הבדל אז השגתם חלוקה, ועל ידי רבה יוסר ההבדל, וכאשר הוסר ההבדל אז ההשגה אחת.

והבן עוד מה שהיו חולקים בספק בהרת קודם או שער לבן קודם, רמזו בחכמתם דבר גדול. כי ידוע עניין נגעים הם מקרים מתהווים בעולם, והם פגעי הזמן, כמ"ש (תהלים צ"א) לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהליך, ושם מזכיר עניין פגעי הזמן ומקריו, וכמו שקראו רז"ל (שבועות ט"ו ב') המזמור הזה שיר של פגעים. ונמצא כי לשון נגע בא על מקרה, ומפני זה היה אומר הקדוש ברוך הוא ספק אם בהרת קודם או שער לבן קודם, שהוא ספק במקרים שהם מתהווים בעולם, כי הנגעים הם מקריים בלבד, והש"י השגתו פשוטה משיג המציאות משולל ומסולק מן המקרה, ולכך כל ספק מקרה הוא טהור, בשביל כי השגה הפשוטה נבדלת מן המקרה עד שאין מציאות אל המקרה, כאשר אין מוכרח לתת מציאות אל המקרה. ודוקא אצל הש"י כי הוא יתברך השגתו פשוטה, רחוק מן המקרים, ולכך כל ספק טהור, שאין לו מציאות אל המקרה כאשר אין מוכרח. אבל שאר הנמצאים, מצד שאין השגתם כל כך פשוטה להשיג מציאות העולם בעצם מסולק מן המקרה, ואין השגתם נבדל מן המקרה, ולכך נותנין יותר מציאות אל פגעי הזמן והם מקריו. ודבר זה נקרא שהם מטמאים הספק, שאין משיגים הדבר מופשט

הקדוש ברוך הוא על כל שעשה עם האדם. והתוספות פשוטו כי לכך קבע זה כאן מפני דאיירי למעלה מה שהיה ר"א בעל בשר איירי נמי כאן שהיה ר"ש בן חלפתא בעל בשר ומפני שאמר דאפקו דיקולי תרבא מיניה אמר על זה כי ר"א בעל בשר הוי ואח"כ זכר איבריה דר"י בר יוסי שזכר לפני זה ממנו ואח"כ אמר שופריה דרבי יוחנן דאיירי לפני זה מגופו של רבי יוחנן ואח"כ ממעשה דריש [לקיש] ורבי יוחנן דאיירי בשופריה דרבי יוחנן ג"כ ושופרא דאחתייה דרבי יוחנן ואח"כ חזר לר"א בר"ש והכל דבק עד אמר רבי יהודא אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם וגו' להודיע כי מה שאמרנו לפני זה שאין התורה פוסקת מזרעו לעולם היינו היכי שמברך על התורה דהכי אמרינן מהך קרא בסוף נדרים (פ"א א') מפני מה אין ת"ח יוצאים מבניהם ת"ח מפני שאין מברכין בתורה תחלה כמו שהוא מבואר שם ואח"כ מימרא דרב חמא בלב נבון תנוח חכמה זה ת"ח בן ת"ח דאיירי לפני זה ממנו ואחר כך המקטין עצמו לדברי תורה כו' מפני שזה היה הסבה שזכה רבי חייא שהיה מקטין עצמו על דברי תורה שהיה מרביץ תורה וכמו שאמר רבי כמה גדולים מעשה חייא, ומאמר דרבי חייא קבע כאן שהיה מלמד בני חבירו תורה ואח"כ שמואל ירחינאה משום דהוי אסייא דרבי ואחר זה פטירת רבה בר נחמני מפני דאיירי ביסורי הצדיקים כמו ר"א ורבי, ואמר נמי זה היה בצער מערה ומפני כך זכה למדריגה עליונה, וקבע אח"כ עובדא דרבה שהיה נדרף מן מלכות וע"י זה זכה שלקח אותו השם יתברך להיות במתיבתא דלמעלה ואפשר לומר כי רבה בשביל שהיה גם כן דורש לרבים ומרביץ תורה והיה מוסר נפשו על זה עד שבשביל זה נמסר למלכות ובשביל כך זכה לכל אשר הזכיר כאן, ופירושו זה עיקר שלכך הזכיר זה (מהר"ל).

²⁷ למר עדיף לו שאובסים בעל כרחם דאכלי טפי ולמר עדיף שאובסים ועומדים מאליהם דבעל כרחם מצערים אותו ואפילו אם הבשר שמן יותר אינו טוב לאכילה כל כך. ולר' יוחנן עדיף ממרעיתו מפני שהיה אכילתו לרצונו לגמרי וכאשר זה הוא יותר טוב כאשר הבהמה (כאשר) [אוכלת] כרצונה (מהר"ל).

²⁸ אמר זה כדי לכבד בהן שבת וי"ט (מהר"ל).

²⁹ יש מקשים איך היו עושים אלהות אבק שברגליהם ואין זה קשיא דאם כן יקשה לך זבוב אלהי עקרון שהיו משתחוים לזבוב ומאי ממש יש בזבוב שהיה מתיירא מן הזבוב, אבל בעלי ע"ז היה סכלות דעתם כי השם יתברך ברוך הוא אלהים קדושים אי אפשר לעבוד לו ובחרו בכוחות שהם אינם קדושים והם ממונים על דברים פחותים, ובעבור שאינם קדושים הם קרובים אל האדם הפחות, ולפיכך בחר זה בזבוב וזה באבק כי היו עובדים לכחות של אלו דברים אשר הם בחלקם, כי האבק שברגל דבר פחות ושפל מאוד הוא, והיו הערביים סבורים כי האדם אשר הוא במעלה גדולה ואין לך בתחתונים יותר גדול מן האדם במדריגה והוא תחת המדריגה השפלה אשר בעליונים ואין דבר שפל כמו האבק שברגל ואין דבר ממונה עליו רק הכח אשר הוא קטן יותר בכחות העליונות, והיו אומרים כי האדם הוא נכנע למדריגה השפלה שבעליונים והאבק דרכים הוא דמות למדריגה השפלה יותר, לכך היו משתחוים לו.

ועוד מפני כי הערביים הם נוסעים ממקום למקום ואין להם חנייה וישוב רק הם יושבי אהלים ומפני כי הם הולכי דרכים ויש להם אבק ברגליהם תמיד ולפיכך היו משתחוים לאבק כי הם היו אומרים שהם נתונים תחת שר הדרך וכמו שהעובדים למזל טלה היו עובדים לבהמות מפני שהבהמות במזל טלה כך הערביים מפני שהיו עובדים למזל הדרך לכך היו משתחוים לאבק דרכים שברגליהם (מהר"ל).

³⁰ אף על גב דבאו המלאכים אליו היינו שהיו צריכין לו כדמפרש אח"כ אבל הוציא חמה מנרתיקה כדי שלא יבאו הרבה אורחים (מהר"ל).

³¹ דבר זה כי העבד נמשל לחמור דכתיב שבו לכם פה עם החמור, עם [כו'] הנה העבד הוא חמרי והאמת הוא שכלי שכן גוזר השכל המשיג הדבר כפי מה שהוא ומפני כן אמרו

הזאת שהיא מן השמים, ולפיכך נמשכו אביי ורבא אחר זה מעצמם (מהר"ל).

²⁴ אלו ג' היינו שלשה שבעה ושלושים הם כנגד ג' דברים שיש באדם וכנגד ג' לשונות שנאמרו בבריאת אדם, עשיה יצירה בריאה, וכמו שזכרם הכתוב כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו אשר אלו ג' לשונות בארנו אותם בפרק ששי (אבות), כי העשיה באה על הכנת החומר ולפיכך בכל דבר שהחומר בו עיקר נאמר בו ויעש כמו ברקיע שנראה בו החומר והגשם, אבל בבהמה נאמר ויעש אלקים ועוד כתיב וייצר ג"כ, וזה כנגד נפש החיוני שהוא צורה, לכך נאמר בהם וייצר כי היא חיה ויש לה נפש חיוני אשר הוא ניכר, ולכך נאמר שתי הלשונות ויעש גם ויצר. ובאדם נאמר ויעש ועוד נאמר וייצר אלקים ועוד נאמר ויברא אלקים את האדם בצלמו, והם כנגד ג' דברים שיש באדם, שיש בו החומר ועל זה כתיב ויעש, ויש בו נפש החיוני ועל זה כתיב בו וייצר אלקים את האדם, כנגד הנפש החיוני שהוא צורה, ויש באדם צלם אלקים לכך כתיב אצלו ויברא אלקים את האדם בצלמו, וכבר בארנו ענין אלו ג' דברים בסוף פרק שני אצל כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו ע"ש. וכנגד אלו ג' דברים. הספד שלשה כנגד הגוף, הספד שבעה כנגד הצורה, הספד שלשים כנגד הצלם אלקים, כי הבכי הוא שלשה כי הדמעות שהאדם בוכה הם הפסד כחו, וההפסד הוא לגוף. ואחר ג' נפסד הגוף כמו שאמרו (שבת קנ"א) לאחר ג' כריסו של אדם נבקעת הרי לך כי אחר ג' ימים נפסד הגוף, ולכך הבכי הוא [עד] ג' ימים. שבעה לאבל כשאמרינן בפרק השואל נפשו של אדם מתאבלת עליו כל שבעה שנאמר' ונפשו עליו תאבל, שלשים הוא לגיהוץ ולתספורת, וזה כנגד הצלם וכל שלשים נראה צלמו של אדם שמת כאלו היה כנגדו, עד אחר שלשים שוב אין צלמו נגדו, שהרי הרואה חבירו אחר שלשים מברך שהחינו, לפי שאחר שלשים עבר צלמו ממנו, ולכך גיהוץ ותספורת עד שלושים כי גיהוץ ותספורת הוא יופי הצלם ותוארו ויש לו להתאבל שלשים שלא יהיה מיפה עצמו כל זמן שצלמו של מת לא נבדל מאתו. ומפני שסברו כי העיקר אצל רבה הוא הגוף כמו שהוא ברוב בני אדם ולכך לא ספדוהו רק ג' ימים, אבל האמת הוא כי בעל נפש היה רבה והיה מדתו מדת הדין ולכך ספדוהו שבעה וכנגד נפש, והבן הדברים האלו. אבל אצל משה ואהרן שהיו אנשים מסוימים בעולם היה ההספד שלשים (מהר"ל).

²⁵ כבר אמרנו למעלה כי רבה מדתו שהיה עוקר הרים, ומפני זה גם כן היה זעף הזה, לפי שהזעף הוא בכח ובחזקה ועוקר הרים, ובא להודיע על מדת רבה. וכאשר הגיע (מיתה) לרבה שהיה עוקר הרים בכח פלפול, ולכך נמשך אחר זה רוח סערה מפרק הרים משבר הרים לגודל כחו, וכל דבר זה ענין מושכל כאשר בא לומר כי גדול היה כח הדין לעקור את מי שמדתו פלפול, כדכתיב הלא כה דברי כאש נאום ה' כפטיש יפוצץ סלע, אף כי לא כ"כ במוחש, כבר אמרנו כי כל ענין זה שכלי בלבד, כי כאשר רצו לומר כי נעשה דין גדול בעולם אמרו כך, דהוי טייעא רכיב גמלא ועם כל זה דלייה זעפא עד דשדייה לו לאידך גיסא, כך הוא משוער [בענין] שכלי הדין שעושה כשמת רבה, ואי לאו שאין השכל נותן שיהיה חרב העולם היה בא חורבן לעולם, והכל ענין שכלי כי כל דברי חכמים בשכל כמו שהם חכמים לא הלכו רק אחר השכל, וזה מבואר (מהר"ל).

²⁶ נראה שבא לומר דבעל בשר הוא ג"כ בעל יסורים ומ"ש ואני אתן לך ככרין דנרד פירוש שכאשר תהיה מניף לי דבר זה הוא חזוק לאדם כמו שנותנין לאדם להריח ככרין דנרד ובשביל זה אתן לך ג"כ ככרין דנרד וכאשר בא הרוח אמר כמה ככרין דנרד למארי דיכי כלומר כמה וכמה דברים שאין האדם מרגיש שבאים מן הש"י לתועלת האדם שראוי לו לשבח עליהם השם יתברך רק כאן היה מרגיש החסרון קודם שבא הרוח והיה משבח אל הקדוש ברוך הוא, וכמה דברים שאין האדם מרגיש בחסרון ובא לו הרוחה מן השם יתברך, ולכך אילו פיננו מלא שירה כים אין אנו מספיקין להלל

הלא תראה כי היה נרדף תמיד מעשו ומלבן ויותר מזה שהיה לו צרות הרבה מאוד, עד שתמצא כי לא היה יעקב עומד בעצמו מבלי שיכנסו אחרים בגבולו אבל נכנסו אחרים בגבולו. [ודבר [זה] הוא למעלת יעקב העליונה (שהוא) [שהיו] מקנאין בו ורודפים הפגעים והמקריים אחריו ועליו נאמר והאלקים יבקש את הנרדף ומדה זאת היה ליעקב. והיה נולד עשו בבטן עם יעקב שלא היה יעקב עולמו בלבד ועשו הוא הרודף אחריו ויעקב הוא הנרדף והרודף לוקח גבול הנרדף כמו שאמרנו. ודבר זה הוא מדת יעקב בוודאי למי שמבין בסוד החכמה. ולפיכך עד יעקב לא היה חולשה וכאשר היה בא יעקב בא חולשא שהיה אחד נכנס בגדר השני מן המקריים והפגעים, ומזה בא החולשא. ודבר זה לא היה רק ליעקב כי לא היה המדה הזאת בפרט כאשר ידוע. ועל ידו היה העולם דבק במדה זאת ויש טובה במדה זאת שיוכל לצוות את בניו ואם לא היה דבר טובה בזה לא היה ראוי שיגיע על ידי יעקב מדה זאת אל העולם מאחר שהוא דבר רע לגמרי לכן קאמר במדרש כי הטובה הזאת שיוכל לצוות את בניו. אבל בגמרא לא מפרש הך טעמא אבל בוודאי לא זה בלבד אבל יש בו דבר יותר והוא דומה לאברהם שחדש זקנה, וכבר אמרנו כי הזקנה הוא התגברות השכל כמו שביארנו, והחולשא הזאת הוא עוד יותר הוא מיעוט הגוף לגמרי עד שהוא מגיע בחייו לסלוק הגוף, והוא עלוי לאדם. ודבר זה רמזו חכמים במס' נדרים (לט א) כי השכינה למעלה מראשו של חולה. וד"ז בוודאי כי כאשר יחלש הגוף מתקרב השכינה אל האדם. ומפני שהיה יעקב נרדף תמיד מן הפגעים והחלאים היה מדתו שהיה נרדף לכן בא הרדיפה הזאת לעולם ובא חולשא לעולם. ודבר זה היה גורם שהגיע יעקב אל המדרגה העליונה שקרבו הש"י מכל אדם דכתיב והאלקים יבקש את הנרדף. וזה בעצמו החולי שרודפים אחריו הפגעים הש"י מקרבו, והוא עמו. והן מדת אברהם הן מדת יעקב שניהם היו מעלין את העולם אל המדרגה נבדלת הבלתי גוף, רק אברהם קרבו אל השכלי ויעקב היה מעלה ומקרבו אל הנבדל מן הגוף. ואמר עוד עד אלישע כו' ודבר זה עוד למעלה לעולם כי כאשר חוזר החולי לבריאה הוא חוזר אל התחלתו הראשונה ודבר זה רמזו חכמים באמרם במסכת נדרים (דף ל"א ע"א) אין החולה עומד מחליו עד שמוחלין לו כל עונותיו ודבר זה מורה לך שאי אפשר לו לעמוד מחליו רק מצד המדרגה שבה חוזר הכל לענינו הראשון להיות כבראשונה, ומדרגה זאת היא עוד יותר עליונה כאשר חוזר האדם לקדמותו להסתלק מן החולי, ויש לך להבין דברים אלו מאוד (מהר"ל).

³⁶ עי' שו"ע (ח"מ ס' שלא ס"ג): השוכר את הפועל, ואמרו לו: כאחד וכשנים מבני העיר, מחשבין היתר שבשכירות והפחות שבשכירות, ומה שביניהם נותן החצי, כגון אם היתר בשש והפחות בארבע, נותן להם חמש:

ביאור: השוכר את הפועל - עני המלקט בביתו של בעל הבית ואוכל פת של עצמו ומסייע לבעל הבית במלאכתו ובעל הבית מהנהו לפעמים במאכל ובמשתה ופעמים נותן לו מלבוש אבל אין לו שכר קצוב, אם יצא תוך זמנו, בעל הבית מפשיט בגדיו מעליו. אבל שכיר שנשכר אצל בעל הבית לזמן ידוע, ובעל הבית קנה לו בגדים, אם יצא תוך זמנו ללא רצון הבעלים, לא לשם כך נתן לו בגדיו וצריך להחזירם לבעל הבית, אבל אם יצא בזמנו יש סתם דעת שהסכים להקנות לו את הבגדים, מאחר ולא התנה אחרת (קצה"ח).

ואמרו לו כאחד וכשנים מבני העיר - שוכר פועל השתא ואומר לו שיבא בקציר כיון שהוא על שער שיעמוד בקציר דהא השתא לא היה שער כלל לזמן הקציר, וה"ל כמזכיר שער שיעמוד בקציר ודעתו אמיצוץ כמו בפוסק על הפירות שיתן לו בגורן (קצה"ח).

כגון אם היתר בשש כו' - ולפי זה אם קצתן נשכרין בג' וקצתן בה' וקצתן בו' אין נותנים להם ה' כשער הבינוני אלא כשיעור המחצה שבין הג' לו' והיינו ארבע וחצי (סמ"ע).

ז"ל גדר ת"ח שיש לו מדת השכל (שאינה) [שאינו] משנה כדאיתא בפרק אלו מציאות (דף כ"ג ע"ב), והפך זה מה שהוא דומה לחמור אין האמת אתו (מהר"ל).

³² אין הפירוש שהש"י רצה להסתלק ממנו ואברהם אמר אל נא תעבור מעל עבדך דא"כ [לא] הוי לו לומר כיון דחזי דקאסר ושרי אמר לאו אורח ארעא וכו' אלא מיייתי ראייה שהשכינה היתה שם ובוודאי אברהם הוא שאמר אל נא תעבור מעל עבדך עד שיכניס האורחים כדאיתא בשבת בפרק מפנין (שבת דף קכ"ז). והא שאמר אח"כ כיון דחזי דאסר ושרי וכו' פירוש דהוקשה לו הרי הש"י לא היה אתו דאין סברא שהיתה השכינה עומדת שם והוא היה מתעסק עם המלאכים, אף על גב שאמרו ז"ל גדול הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה היינו הכנסת אורחים בלבד לא העסק עמהם ועוד הרי אמרינן אחר כך דאף המלאכים לא היו רוצים להיות אצל אברהם כיון דאסר ושרי ואם כן איך היה השכינה אצלו אלא בודאי השכינה לא היה שם כאשר אסר ושרי, אף על גב שהיתה השכינה ממתנת לאברהם לא היתה השכינה אצל אהלו אלא רחוק מאהלו, ולכך אמר כיון דחזי דאסר ושרי אמר לאו אורח ארעא להיות עומד שם אלא נתרחק מאהלו, ובקשת אברהם עשה שלא יתרחק לגמרי. וקאמר היינו דכתיב וישא עיניו וירא וירץ לקראתם כלומר שגם המלאכים פרשו ממנו כאשר היה מצטער, ורץ אברהם לקראתם ומעתה סוגיא זאת לגמרי כמו סוגיא דפרק מפנין (מהר"ל).

³³ וא"ת מנ"ל לומר שהיה כאן מלאך לרפאות את אברהם שמא לא היה כאן שום מלאך לרפאות את אברהם ולא יצטרכו לבא אל אברהם אל ביתו, אבל השתא שאותו שהיה מציל את לוט היה מרפא את אברהם אתי שפיר דכולם באו אל אברהם, האחד לבשר את שרה ואותו שהיה מציל את לוט היה צריך לרפאות את אברהם, והמהפך את סדום לא היה רשאי לילך בלא אותו המציל את לוט שלא היה יכול להפוך אם לא שיהיה לוט ניצול קודם, כדכתיב כי לא אוכל לעשות דבר וגו' ולפיכך באו שלשתן אל אברהם (מהר"ל).

³⁴ וקשה והלא אין מלאך אחד עושה שתי שליחות. ויש מתרצין דרפואה והצלה חדא מלתא היא וקשה דבגמ' דידן אמרינן שמיכאל שבישר את שרה היה הולך להציל את לוט ולא שייך לומר כי בשורה והצלה חדא מלתא. ונראה כי מיני השליחות הם ג' שלא יוכל האחד לעשות שליחות חברו. האחד הוא טובה גמורה לעשות חסד, והשני לעשות דין ורעה גמורה לאבד ולהשמיד, והשלישי כמו ממוצע בין שניהם ולקיים כל דבר שיהיה מקיים כמו שהוא דרך הנהגת העולם. והשתא לבשר את שרה ליתן לה בן שהוא חסד גמור ליתן לעקרה בן היה מלאך אחד, ולהפוך את סדום היה מלאך אחר שהוא אבוד וכליון לגמרי, ולרפאות את אברהם הוא מלאך אחר שזה אין טובה ואין רעה שיהיה עומד קיים כמו דרך העולם. ומפני שאלו דברים אינם זה כמו זה ולפיכך אין מלאך אחד עושה שתי שליחות שאין זה שייך לשליחותו של זה ולפיכך סובר שמיכאל הלך להציל את לוט וכן ראוי לומר מפני שלוט היה ניצול בשביל זכות של אברהם כדכתיב ויזכר את אברהם וכו' וגבי אברהם היה חסד ומתנה להציל את לוט בשבילו שהרי לא נחשב לו הצלת לוט קיום. ועוד נראה לומר דלעולם נקרא חסד מה שהציל את לוט דסבירא לן דלוט כיון דלא היה ראוי להיות ניצול וכל שאר המקומות נהפכו והוא לבד ניצול בזכות אברהם, וכן אמר לוט בעצמו ותגדל חסדך עלי להחיות נפשי, שהרי כל שאר מקומות נהפכו, אין זה רק חסד גמור. וכן מה שבשר את שרה להיות לה ולד ג"כ [אין] ראוי שיהיה לזקינה וזקן חסד כזה ולפיכך חסד גמור, ומיכאל שבשר את שרה, שהוא מלאך של חסד, הלך להציל את לוט שלוט היה רשע רק בזכות אברהם ניצול ולפיכך חסד גמור הוא גם כן. אבל רפאל שריפא את אברהם אין זה מקרי חסד כיון שראוי להיות נרפא (מהר"ל).

³⁵ קודם שהיה יעקב לא היה שייך חולשא כי קודם היה כל אחד ואחד עומד במדרגה מבלתי שהיה נכנס אחד בגבול חברו ולא היה כאן חולשא זאת לגוף, וכשבא יעקב

פירות. וה"ה קטניות וירקות ותבואה:
שהגיעו לעוה"מ. הוא הבאת שליש וכל הזמנים
המבוארים בפ"ב ה"ה:

ועדיין לא נגמרה מלאכתן. היינו גמ"מ בתלוש כגון
מירוח בתבואה ובשאר כל הדברים כל הזמנים שיתבארו
לקמן מהלכה ח' ואילך:

לא זרה אותה. ברוח להבדיל המוש' מן הגרעינין ואף
על גב דאפי' זרה כ"ז שלא מירחה נקרא לפני גמ"מ כ' רבנו
לא זרה משום שיש תבואה שאין ממרחין ושם השיעור
משיגמור הזריה ויעשה ערימה כדלקמן הי"ג לכן כ' רבנו לא
זרה:

ולא מרחת. הוא שמחליק ומיפה פני הכרי אחר
שגומר הזריה ועושה אותה כרי כדלקמן הי"ג:

מותר לאכול מהן. בלי תרומות ומעשרות:
אכילת עראי. ולקמן יתבאר מה נקרא אכילת עראי
ומה"ת מותר לאכל אפי' אכילת קבע עד שימרח אבל חכמים
אסרו אכילת קבע כדי שלא יבא לאכל אחר מירוח והקילו
באכילת עראי וגם כהן אסור לו לאכל אכילת קבע וזיתים
וענבים העומדים ליין ושמן אין חייבין מה"ת עד שיעשו יין
ושמן ואם חשב עליהן לאכילה חייבין מה"ת לרוב הפוסקים
ומסתבר דענבים שנגמר מלאכתן לאכילה ונמלך עליהן ליין
מהני מחשבתו להתיר אכילת עראי ואינו מוכרח. פירות
שנגמ"מ וראו פה"ב וחזר וזרען דק"ל לעיל פי"א מתרומות
הכ"ו דספק אם פקע טבלן אבל פירות גוי שמכרן לישראל
אחר הבאת שליש וגמרן גוי שאין חייבין במעשר אלא
מדרבנן משום גזרת בעלי כיסין כנ"ל פ"א מתרומות הי"ג בזה
פשיטא שאם זרען אוכל מהן עראי:

עראי. וכן לסוך בשמן סיכת עראי אבל לא אכילת
קבע אף על פי שלא נגמרה מלאכתן וגם דעתו להוליכן לבית:
עד שתגמר מלאכתן. היינו גמר מלאכת השדה ולא
שתהא ראוי' לאכילה:

אסור לאכול מהן עראי. מדרבנן כדלקמן פ"ד ה"ב
ע"ש:

44 עי' שו"ע (ח"מ סי' שלז ס"ד): אסור לפועל לאכול
ממה שהוא אוכל אכילת גסה:

ביאור: אכילה גסה - כנ"ל שלומדים מדכתיב שבעך,
ולא אכילה גסה (סמ"ע).

45 לאכלם כ"כ במנ"ח אבל בחזו"א מסופק בזה ובין
לדעת ר"ת בין לדעת ריב"ם דוקא לוקח ממש אבל אם
הבעלים מזמין א' לאכל אצלו חייב במעשר. שיטה ג' היא
שיטת רבנו והוא כשיטת ר"ת אלא שהטיל תנאי שאין
הלוקח פטור כשלקח אחר מירוח רק אם המוכר מירח ע"מ
למכור אבל אם מירח ע"מ לאכול לעצמו כיון שכבר נתחייב
שוב אינו נפטר ולפ"ד רבנו אף אם נימא דבעינן שימכור
דוקא אבל אם נמלך ואוכל חייב מה"ת מ"מ אם מכר וחזר
ולקח פטור ולכן הלוקח קודם מירוח ועישרן קודם מירוח
י"ל דלא מהני שכ"ז שלא מירח הלוקח אין כאן חיוב ואם
ימרח אח"כ יתחייב ואפשר דמהני כמו הקדימו בשבילים וצ"ע
וכן הסכימו רוב הראשונים לדעת רבנו וכשלוקחין יין ושמן
מן החשוד אם ידוע שגמרן למכור אין חיובן אלא מדרבנן
דכיון שהמוכר גמרן למכור הוא פטור והלוקח פטור מה"ת
וגם כשלוקח זיתים וענבים ג"כ מקרי לקוח אחר גמ"מ לפ"מ
שביארנו שאם הגמ"מ בא ביחד עם המקח חייב לוקח אחר
גמ"מ והממרח ע"מ למכור וחברו מירח ע"מ לאכול אין
לעשר מזה על זה ואפי' חזר ולקחו מחברו דכיון דכבר מירח
ע"מ לאכול לא מפטר משום לקוח ואם לקח מחברו קודם
מירוח ומירחו ויש לו משלו מעשרין מזה על זה והוא שמירח
שניהן ע"מ לאכל או שניהן ע"מ למכור. גוי שמכר תבואתו
וחזר וקנאה אחר שנתגייר אם לא נתמרח בעודו גוי חייב
במעשר וכ"ש גוי שקצר תבואתו ואח"כ נתגייר דהוי תבואת
זרעך וחייב. המולך קשואין למכור בשוק ואין דעתו לשפושף
[שזה מירוחו כדלקמן פ"ג ה"ח] מקרי גמ"מ ביד מוכר אף על
גב שאפשר דדעתו של לוקח לשפושף:

37 עי' שו"ע (ח"מ סי' שלז ס"ב): הוב"ד לקמן הערה
59.

38 רש"י ב"ק ד ע"א. וי"א אין חומרא של זה כחומרא
של זה ולכן אין החומרות גורמות זה הדין אלא הצד השוה
שבהן גורם הדין (תוס' לעיל ב ע"א ד"ה לא הרי).

39 אבל כל זה רק בדבר שאינו מקפיד בעל הבית נגד
שום אדם בעולם, אבל אם מקפיד עליו נגד שום אדם כמו
שונאו או עכו"ם אין שום אדם יכול לזכות בו שלא בפניו,
דלא עדיף מדבר שהפקירו בפירוש כי האי גוונא, ועוד דאפילו
דבר שאינו מקפיד עליו אף דאין בו משום גזל, מ"מ לא יכול
לזכות בו שיהיה שלו אבל אף שהוא אינו זוכה בו, מ"מ אם
קידש בו אשה האשה זוכה בו, דכיון שאין בעל הבית מקפיד,
לא גרע מייאוש, והאשה קונה ביאוש ושינוי רשות, ואף שאין
בעל הבית ידע כלל אם נטלו זה והוי יאוש שלא מדעת מהני
בזה (פ"ת).

ואף זה אוסר בירושלמי - דאילו עושה כן כל אחד,
נמצא החבילה כלה והגדר נהרס (סמ"ע).

40 עי' רמב"ם (מעילה פ"ח ה"א): הפועלים שהן עושין
בהקדש אף על פי שפסקו עמהן מזונות לא יאכלו מגורגרות
של הקדש ואם אכלו מעלו, אלא ההקדש נותן להם דמי
מזונות.

ועי' רמב"ם (שכירות פ"ב ה"ה): הבודל בתמרים
ובגורגרות אינו אוכל מפני שנגמרה מלאכתן למעשר, העושה
בחטים וכיוצא בהן אחר שעשו כגון ששכרן לבור צדורות או
לנפח אותן או לטחון הרי אלו אוכלין שעדיין לא נגמרה
מלאכתן לחלה, אבל הלש והמקטף והאופה אינו אוכל מפני
שנגמרה מלאכתן לחלה ואין הפועל אוכל אלא מדבר שעדיין
לא נגמרה מלאכתו לחלה ולמעשר, נתפרסו עגוליו ונתפתחו
חביותיו [ונחתכו דלועין] ושכרן לעשות בהן הרי אלו לא
יאכלו שהרי נגמרו מלאכתן ונקבעו למעשר והרי הן טבל,
ואם לא הודיען מעשר ומאכילן, אין הפועלים אוכלין בשל
הקדש שנאמר בכרם רעך. [ראב"ד] העושה בחטים וכו' עד
למעשר ולחלה. א"א טעה הוא וכל האומר כן שלא הוזכרה
חלה אלא בכרוך ותני אבל משעת מעשר פקעה אכילתם
עכ"ל.

41 עי' שו"ע (ח"מ סי' שלז ס"ג): אסור לפועל למוץ
הענבים וכן אסור לו להבהב השבולים באור או להפריך על
גב הסלע, אפילו אין מתבטל ממלאכתו בהבהב או בהפרכה:
ביאור: למוץ הענבים כו' - כנ"ל שלומדים מדכתיב
ואכלת, ולא מוצץ (סמ"ע), ואף על גב דאיכא איסורא, אין
בהם תשלומין אם עבר ועשה אחד מהם, דאע"ג דע"י זה
נאכל טפי, מ"מ אין לנו בירור לומר דבלאו אלו לא היה אוכל,
ע"כ אין שייך לומר שישלם המותרות שאכל (ט"ז).

להבהב השבולים באור או להפריך על גב סלע - גם
בענבים שייך תיקון בהבהב ופריכה ע"ג סלע ואפילו בענבים
המבושלים כל צרכן (סמ"ע).
אפילו אין מתבטל כו' - כגון שאשתו ובניו יעשו לו זה
(סמ"ע).

42 עי' שו"ע (ח"מ סי' שלז ס"ב): לא יאכל עם הענבים
פת או דבר אחר כדי שיאכל הרבה מהענבים ולא יאכל
במלח, ואם קצץ עם בעל הבית שיאכל עד שיעור כך וכך,
אוכל בין בפת בין במלח בין בכל דבר שירצה:
ביאור: ולא יאכל במלח - כנ"ל שלומדים מזה שכתוב
"ענבים", ולא ענבים ודבר אחר, דהיינו למתקן להן ע"י מלח
או יבהבם באור או יפרכם ע"ג סלע, שע"ז יאכל הרבה
(סמ"ע).

ואם קצץ כו' - דאז לא שייך הטעם המוזכר בס"ק
הקודם, שהרי לא יאכל אלא שיעורו (סמ"ע).

43 עי' רמב"ם (מעשר פ"ג ה"א): פירות שהגיעו לעונת
המעשרות ונתלשו ועדיין לא נגמרה מלאכתן כגון תבואה
שקצרה ודשה ועדיין לא זרה אותה ולא מרחת מותר לאכול
מהן אכילת עראי עד שתגמ' מלאכתן, ומשתגמר מלאכתן
אסור לאכול מהן עראי.

דרך אמונה הלכות מעשר פרק ג הלכה א

51 עי' שו"ע (ח"מ סי' שלח ס"ה): ישראל הדש בפרתו של עכ"ם עובר משום לא תחסום, ועכ"ם שדש בפרתו של ישראל אינו עובר משום לא תחסום:

ביאור: בפרתו של גוי כו' - פירוש, אפילו הדישה היא של גוי, דלא תחסום סתם כתיב. וכן גוי שדש בפרתו של ישראל, אפילו הדישה היא של ישראל, אינו עובר עליו, ומיירי אפילו הישראל יודע מזה, דמ"מ הוא אינו עושה החסימה בידיים, ואם הוא שלא בפני ישראל, שאפילו איסור אין בו (סמ"ע).

52 עי' רמב"ם (מעשר פ"ו ה"ו): הזורע את הטבל בין דבר שזרעו כלה בין דבר שאין זרעו כלה אם אפשר ללקטו קונסין אותו ומלקטו, ואם צמח אין מחייבין אותו לעקור והגידולין חולין, ואם היה דבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידולין אסורין עד שלש גרנות והרביעי מותר, ומפני מה הגידולין אסורין מפני תרומת מעשר ותרומה גדולה שבה, וכן הדין בזורע מעשר שלא ניטלה תרומתו, אין מוכרין את הטבל אלא לצורך ולחבר, ואסור לשלח את הטבל ואפילו חבר לחבר שמא יסמכו זה על זה ויאכל הטבל.

דרך אמונה: הזורע את הטבל. דהיינו לאחר שנתמרח וי"א דבעי גם שראה פני הבית או באופן שאסור לזרוע כנ"ל ה"ג:

בין דבר שזרעו כו'. דשניהן אסור לזרוע כנ"ל ה"ג: אם אפשר ללקטו. שעדיין לא נרקב באדמה ולא יפסיד אם יעקרנו אבל אם א"א ללקטו אינו חייב לחרוש ולאבדו וי"א דדוקא בשכח זרע אבל אם זרע במזיד חייב לעקרו ולהשחיתו:

ואם צמח. כיון שכבר התחיל לצמוח ויצאו מהאדמה למעלה אף על גב שיכול עדיין לעקרו לא חייבוהו בכך: והגידולין חולין. ומותר לאכלן עראי בדבר שזרעו כלה שלא גזרו על גידולי טבל בדבר שזרעו כלה כמו שגזרו על גידולי תרומה דבגידולי תרומה הטעם משום תרומה טמאה ביד כהן ששישה אותן לזרוען כדי להפקיע טומאתן ואתי בהו לידי תקלה אבל בגידולי טבל שמותרין באכילה גם בטומאה ל"ש גזרה זו ואף על גב דטבל דבר שיש לו מתירין הוא כיון שזרעו כלה ואין כאן כלום ממנו אינו אוסר: דבר שאין זרעו כלה. כיון שהעיקר קיים גזרו בו טפי כמש"כ רבנו בסמוך הטעם:

אפי' גידולי גידולין אסורין. רבנו לא חילק כאן בין רבו ללא רבו וכ"ד הראב"ד אבל דעת הרא"ש והר"ן דדוקא בלא רבו גידולין השניים על הראשונים והשלישים על השניים אף על גב דאיכא רוב נגד הטבל עצמו שזרע בראשונה אבל אם רבו גידולי הגידולין על הגידולין מותרין: אסורין. באכילת עראי עד שיעשר ואסור לאכול מהן אף כשהן סמדר ובוסר [דאף שכשזרע דבר שאין זרעו כלה לא נפסל מאכילה אפי' שעה א' מ"מ יש בו עונת סמדר שכל בצל מתפרדת לבצלים הרבה וכולן מתבשלות אחר ימים רבים כדרך גידולין]:

עד שלש גרנות. ר"ל עד שיזרע ג"פ את הגידולין וגידוליהן וגידולי גידוליהן:

והרביעי מותר. דלא גזרו כולי האי וכגון שזרע הראשון אחר מירוח אבל השאר זרע לפני גמ"מ דאל"ה כולהו הו"ל גידולי טבל ולהסוברים לעיל ה"ג שאם מפקיען ממע"ש למ"ע או להיפך אסור לזרוע אלא שתילים דהוי גמר מלאכתן מיירי הכא ששני השנים מע"ש שאז מותר לזרוע כה"ג:

מפני תרומה ותרומ"ע. שגזרו אטו תרומה ותרומ"ע שהרי גם בטבל יש בו תרומה ותרומ"ע ומ"מ לא גזרו אלא בדבר שאין זרעו כלה ולפ"ז בטבל הטבול למע"ש או למ"ע הגידולין חולין גם באין זרעו כלה וי"א דהטעם משום דהוי דבר שיש לו מתירין ולא בטל ולפ"ז אין חילוק ובכל הטבלים דינם כן:

בזורע מעשר. היינו מעש"ר שלא ניטלה ממנו תרומ"ע דהו"ל נמי זורע טבל. ונראה דמותר לאכול עראי

חייב לעשר מה"ת. דכיון דהלוקח ממרח תבואת זרעך קרינן לי':

46 פי' להעמיד את הגרסא לסימן (תוס' מנחות צב ע"ב ד"ה גירסא). ועי' ריטב"א (ראש השנה דף טז ע"א): שכל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק העיר הקדוש ברוך הוא שראוי לעשות כן אלא שלא קבעו חובה ומסרו לחכמים, וזה דבר ברור ואמת, ולא כדברי המפרשים האסמכתות שהוא כדרך סימן שנתנו חכמים ולא שכונת התורה לכך, ח"ו ישתקע הדבר ולא יאמר שזו דעת מינות הוא, אבל התורה (העידה) [העירה] בכך ומסרה חיוב הדבר לקבעו [ל]חכמים אם ירצו כמו שנאמר ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך, ולפיכך תמצא החכמים נותנין בכל מקום ראיה או זכר או אסמכתא לדבריהם מן התורה כלומר שאינם מחדשים דבר מלבם וכל תורה שבע"פ רמזה בתורה שבכתב שהיא תמימה וח"ו שהיא חסירה כלום.

47 עי' רמב"ם (מעשר פ"ג ה"ח): אי זהו גמר מלאכתן של פירות, הקישואין והדילועין והאבטיחין משישפסף בידו ויסיר הציהוב שעליהן כמו שער דק, ואם אינו משפסף משיעמיד ערימה, ובאבטיח משיסדיר אותו במוקצה אבטיח בצד אבטיח, היה משפסף אחת אחת כיון שגמר כל צרכו נגמרה מלאכתן, ותורמין קישואין ודילועין אף על פי שלא הסיר הציהוב מעליהן.

דרך אמונה: איזהו גמר מלאכתן של פירות. שאחרי זה יאסר באכילת עראי אם יקבע בא' מו' דברים הקובעים וכנ"ל:

והאבטיחין. בתוספתא משמע דה"ה המלפפונות דינן כאבטיחים:

כמו שער דק. שזה נמצא עליהן עד שלא יבשלו לגמרי וי"מ כמו פרח הגדל בראשו ודבוק בו וכשמתייבש נופל מאליו ובאבטיחין משיהי' ניכר ירקותו קצת שכשנגמר מוריק אבל רוב הראשונים פירשו כרבנו:

שער דק. ואז גומר אף שעתיד להעמיד ערימה ואם העמיד ערימה קודם שישפסף לא נגמר אכן ברש"י מבואר דג"ז מקרי גומר:

ואם אין דעתו לשפסף. כגון שכבר נגמרו ונפל השער קודם או שדעתו למכרו עם השער או במיני קישואין ודילועין שאין להן אותו השער או הפרח: משיעמיד ערימה. היינו כרי ואין שיעור לגודל הערימה:

והאבטיח. שאין דרך להעמיד ערימה זה ע"ג זה שיתמעכו זה מזה ויתרסקו אלא שוטחין אותן זה בצד זה וי"א שגם באבטיחין עושין ערימה והערימה של אבטיחין נקרא מוקצה:

במוקצה. המקום ששוטחין בו הפירות נקרא מוקצה:

הי' משפסף א' א'. היינו שעומד ומשפסף כל א' עד שיגמור:

כל צרכו. שיעור כמה שרוצה לעשות עתה וכן באבטיח הי' מסדר א' א' לא נגמ"מ עד שיסדר כל צרכו:

נגמרה מלאכתן. ואם יקבע אח"כ בא' מהדברים הקובעים יאסר בעראי ורק אם דעתו להוליכו לשוק אסור מיד בעראי כנ"ל ה"ב וכ"ז במשפסף בשדה אבל במכניסו בבית ומשפסף בתוך הבית מיד שהתחיל לשפסף נקבעו כולן וכנ"ל ה"ד וכן אם אין משפסף משיתחיל לעשות ערימה בבית נקבע הכל:

ותורמין. וכן מעשרין:

קישואין כו'. ואף על גב דאין תורמין מדבר שלא נגמרה מלאכתו כמש"כ רבנו בפ"ה מתרומות ה"ד כבר ביארנו שם שזה דוקא בדגן תירוש ויצהר ולא בשאר הפירות ועיי"ש:

48 עי' שו"ע (ח"מ סי' שלז ס"ג): הוב"ד לעיל הערה

49 עי' שו"ע (ח"מ סי' שלז ס"ב): הוב"ד לעיל הערה

ליתן לו סתמא דבר מועט הנאכל כמות שהוא חי כשאוכל בשוק דמסתמא יאכלנו עראי לפני שיכנס לבית אבל אסור לחבר ליתן לע"ה אף כשהוא מוליך לבית שמא יכניס הע"ה לבית ולא יעשר ולכן אם חבר נתן לע"ה בשוק מכניס לבית ופטור דודאי מעושר הוא. וחבר שיש לו פירות שדעתו להכניסן לבית או שדעתו לקצות אסור למכרן לאכילת עראי לאכול א' א' דמקח קובע בדבר שנגמ"מ או אפי' לא נגמרה כל שנצטרף בכרי כנ"ל פ"ה הי"ג ס"ק קכ"ה ואפי' בדעתו לקצות אבל אם הלוקח לוקט מהמחבר א' א' מותר למכור לו ובלבד שיהא הלוקח חבר אבל בע"ה יש לחוש שיצרף ואם צירפן הלוקח ב' ב' חייב לעשר אפי' אם קנה א' א' ואסור לחבר למכור ע"מ לצרף כדון שאסור למכור טבל אפי' קודם גמ"מ ולחבר ע"מ לגמור ולעשר וכנ"ל, וחבר שלקח מחבר וצירף ורוצה להחזיר לא יחזיר עד שיעשר וקביעות המקח הוא בין בדמים בין במשיכה כנ"ל רפ"ה ודין קביעות מקח לחייב לעשר ודין קנין שיאסר להחזיר טבל (המבואר בפ"א ה"ח) שוין. ומותר לחבר להניח על השלחן לפני חברים המזומנים ולהגיד להם טבל שאין כאן מסירת טבלים דכי אכלי משל בעה"ב אכלי והם מעשרים בשליחותו:

⁵³ עי' רמב"ם (מע"ש פ"ו הט"ו): הזורע מעשר שני אחר שנכנס לירושלים הגידולים מעשר שני, זרעו קודם שיכנס הגידולין חולין, ואפילו בדבר שאין זרעו כלה, ופודין אותו בשעת זריעתו.

דרך אמונה: הזורע מע"ש. ועשה בזה איסור שמע"ש לא ניתן רק לאכילה ושתי' וסיכה ואפי' מע"ש של דמאי אסור לזרוע:

אחר שנכנסו לירושלים. אפי' זרעם חוץ לירושלים [דהא אין זורעים בירושלים כמש"כ רבנו בפ"ז מביה"ב הי"ד]: הגידולים מע"ש. והטעם כנ"ל שבירושלים עשאוה כדבר שיש לו מתירין ולא בטל כלל בין בדבר שזרעו כלה ובין בדבר שאין זרעו כלה ולענין זרים ובהמה תלוי בפלוגתא הנ"ל בה"ד סקצ"ח ואפי' נתערבו הגידולין אוסרין בכל שהוא וכן אם נתערב המע"ש ואח"כ זרע התערובות הגידולין אסורין וי"א שאין חילוק בין נתערבו בירושלים לנתערבו חוץ לירושלים דלענין טמאים ובהמה לעולם מותר ולענין העלותן לירושלים לעולם צריך להעלותן ולאכלן בירושלים:

הגידולין חולין. דל"ש לגזור כאן כמו שגזרו בתרומה דילמא משהו להו ואתי בהו לידי תקלה דכאן לא ישהנו כיון שיכול לפדותו:

ואפי' בדבר שאין זרעו כלה. דכיון שזרעו פנים חדשות באו לכאן ואין זה האיסור הישן ומשמע דאפי' לא רבו גידוליו על עיקרו מותר וי"א דדוקא בדבר שזרעו כלה אבל אם אין זרעו כלה אסור:

ופודין אותו בשעת זריעתו. היינו לפני שזרעו צריך לפדותו כי אסור לזרוע מע"ש כנ"ל ואם לא פדאו בשעת זריעתו פודה אותו אח"כ אלא שדבר שזרעו כלה נפדה בדמי אותה סאה בזמן שזרעה ובדבר שאין זרעו כלה פודה אותה סאה כשער של עכשיו וי"א להיפך ואם לא פדאו אסור לאכלו ועי' בבה"ל:

⁵⁴ עי' רמב"ם (מע"ש פ"א הי"ג): וצריך להפריש המתנות על הסדר ואח"כ יתודה שנאמר ככל מצותך אשר צויתני, הא אם הקדים מעשר שני לראשון אינו יכול להתודות, נשרף טבלו אינו יכול להתודות שהרי לא הפריש מתנות ולא נתנן לבעליהן, ובזמן שהיו נותנין מעשר ראשון לכהנים לא היו מתודין שנאמר וגם נתתיו ללוי.

דרך אמונה: על הסדר. כמבואר לעיל פ"ג דתרומות הכ"ג:

אם הקדים מע"ש לראשון. וכן אם הקדים מעש"ר לתרו"ג או תרו"ג לביכורים וכן שאר הדברים שצריך להקדימן ולא הקדימן ובדמאי אף אם הקדים מע"ש לראשון יכול להתודות שבדמאי מותר להקדים כנ"ל פ"ט ממעשר ה"ו ואפי' להסוברים שם שאסור להקדים בדמאי מ"מ אין מעכב את הויודין:

מפירות של חשוד אף על גב שזרע טבל הרי טבל בדבר שזרעו כלה חולין, ואם נוטל ירקות אם זורעין זרע גינה שאינן נאכלין אין כאן משום זרע טבל אבל אם נוטעין בצלים עצמן וכיו"ב אם כבר נגמ"מ קודם זריעה הוי גידולי טבל ואם עוקרין הבצלים ומייחדין אותן לזריעה צ"ע אבל אצל הגוי בא"י מותר לאכול עראי דאם זרען אחר גמ"מ הרי מירוח הגוי פוטר:

אין מוכרין את הטבל. ואפי' לחבר ואפי' קודם גמ"מ ואפי' מודיעו שהוא טבל אסור מדרבנן ואפי' ספק טבל אסור למכור ולכן בזמנינו כל פירות מן השוק שאין עליהן פקוח כראוי אסור למוכרם או לתתם מבלי לעשר ואין זה מדין הנאה של כילוי דא"כ גם תרומה ליתסר למכור אלא שמבטל מצות הפרשה כשמוכר להנאתו ואין מפריש וכ"ש שאסור למכור לע"ה [ויש בזה ג"כ משום לפני עור] או לגוי ואין בכ"ז חילוק בין מוכר במדה גסה או במדה דקה [דק בדמאי חילקו בזה לקמן רפ"א] ומותר למכור במחובר לקרקע לחבר אבל לע"ה אסור למכור אף במחובר משהגיע לעונת המעשרות כנ"ל פ"ב ה"ו ואם הוא ידוע לחשוד אין מוכרין לו אף קודם שהגיע לעוה"מ כמש"כ רבנו לקמן הכ"ב לענין נותן בקבלה ואולי בנותן בקבלה החמירו טפי, ולגוי אסור למכור בתלוש אף קודם גמ"מ כנ"ל אבל מוכרין לו במחובר אף שהגיע לעוה"מ מיהו דוקא ע"מ לקוץ מיד אבל לא ע"מ שישהה ויעשה שבח משום לא תחנם ואם הגוי רוב מה שמוכר הוא משדותיו י"ל דחייב המוכר לעשר שלא יתן תקלה לאחרים שיסברו שהוא משדותיו ולא יעשרו וכל דינים אלו הוא בין שמוכר טבל משלו ובין שלקח מהחשוד או מהכותי אבל אם לקח מע"ה שהוא דמאי יתבאר דינו לקמן רפ"א:

את הטבל. עד שיעשר את כל המעשרות. ולכן הלוקח מחבר סתם א"צ לעשר ולא עוד אלא אפי' בא המוכר אח"כ וא"ל פירות שמכרתי לך טבלים הן שורת הדין שאינו נאמן כדלקמן ספ"ב ולפיכך המוכר טבלים עובר משום לפני עור וכמעיד עדות שקר והמוכר לע"ה אפי' מודיעו עובר משום לפני עור כנ"ל:

אלא לצורך. כגון שנתערב לו טבל בחולין שצריך לבקש טבל ממקום אחר ולעשר עליהן כדלקמן פ"ח ה"ב ושם יתבאר בע"ה איך יעשר ממק"א עליהן:

ולחבר. אבל לע"ה אסור למכור אפי' לצורך ואם נתערב לע"ה טבל בחולין הולך אצל חבר והחבר קונה טבל ומעשר לו. וחבר שלא קיבל עליו דברי חברות המוכר לחבר [בין שקיבל בין שלא קיבל] י"ל דזה הוי בכלל מוכרין את הטבל לצורך כיון שהלוקח יצטרך לעשר אין ראוי לעשר ב' פעמים ולהפסיד והוי צורך מיהו צריך להודיעו שיעשר כדון ודאי שאל"כ לא יעשר אלא דמאי ולפ"ז בזה"ז אם מוכר לת"ח שיודע בו שלא יסמוך על המוכר ויעשר בעצמו מותר למכור לו טבל ויודיעו שלא עישר וצ"ע מיהו דוקא כשהת"ח עושה מצד הדין אבל אם הת"ח מחמיר שלא מן הדין לא הותר בשביל זה למכור טבל וע"ל ברפ"י ה"ב סק"ט אם בזה"ז יכול לסמוך א' על חברו מצד הדין. ויש להסתפק אם מוכר ענבים העומדות ליין וזיתים העומדות לשמן אם מותר להפריש מהן תרו"מ (עי' פ"ה מתרומות ה"ד) דכיון שאסור לו למכור טבל אף קודם גמ"מ אף לחבר מותר לו לעשר אך אפשר דבדבר שאסור להפריש קודם גמ"מ מותר למכור לחבר בטבלו וא"צ לעשר שהחבר יודע שלא הפריש:

ואסור לשלח את הטבל. במתנה לחברו:

ואפי' חבר לחבר. ואפי' מודיעו שהוא טבל כי חששו חז"ל שמא ישכח להודיעו וכל דינו כדון מכירה שאין מותר אלא לחבר ולצורך וכנ"ל ולכן חבר השולח לחברו סתם א"צ המקבל לעשר והשולח טבלים עובר משום לפ"ע וכמעיד עדות שקר והשולח לע"ה אפי' מודיעו עובר משום לפ"ע:

שמא יסמכו זה על זה ויאכל הטבל. ר"ל אם נתיר לשלוח טבל חששו שפעמים המוכר ישכח מלעשר והלוקח יסמוך ע"ז ולא יעשר ואפי' מודיעו לא התירו שלא לצורך וכנ"ל ומ"מ ליתן לאכילת עראי לפני שהוקבע למעשר ואומר לו שעדיין לא נתעשר במקום שרובן מכניסין לבית מותר

בהג'ה בסכ"ב דאפילו דרך רמז לעשות בשבת אסור שם כשמרמז לו] בשבת גופא ע"ז חמיר טפי: שרצונו שיעשנה וכו' - ומ"מ לא יהנה הישראל מאותה מלאכה עד אחר השבת כדין א"י שעשה מלאכה לצורך ישראל א"נ מיירי בדבר שאין גוף הישראל נהנה ממנו כגון שכבר יש נר ואש והא"י מוסיף דאל"כ הא אפילו אם הא"י הדליקה מעצמו אסור לישראל ליהנות ממנו [אחרונים]:

58 ע"י שו"ע (ח"מ סי' שלח ס"ו): אמר לעכו"ם חסום פרתי ודוש בה (דאמירה לעכו"ם אסור בכל איסורין כמו בשבת), ישב לה קוץ בפייה ודש בה והרי אינה אוכלת, רבץ לה ארי מבחוץ, הרביץ בנה מבחוץ, הרי שצמאה ואינו משקה אותה, פירש עור על הדיש כדי שלא תאכל, כל זה וכיוצא בזה אסור ואינו לוקה:

ביאור: דאמירה לגוי אסור - ע"י אה"ע סי' ה ס"ד [אסור לומר לעובד כוכבים לסרס בהמה שלנו. ואם לקחה הוא מעצמו וסרסה, מותר. ואם הערים ישראל בדבר זה, קונסין אותו. (ואפ"י לא הערים, והעובד כוכבים מכירו ומכוין לטובתו). ומוכרן לישראל אחר, ואפ"י לבנו גדול מותר למוכרה, אבל לבנו קטן אינה מוכרה ולא נותנה לו] (ש"ך).

ישב לה קוץ כו' רבץ לה ארי כו' - היינו דוקא כשנעשה כן מאליו הוא דאיבעיא להו, אבל אם הושיב בידו קוץ בפייה וכן אם הרביץ ארי מבחוץ כדי שתראנו ולא תאכל בשעת דישה לוקה, אבל בהרביץ בנה מבחוץ, אף על פי שעושה כן בידים, מ"מ כיון דאינה מניעה כל כך מלאכול בשביל זה, וכן בפירש עור על הדיש, אף שעושה כן בידים, מ"מ כיון שלא ראתה התבואה ואינו עושה דבר חסימה בגופה, דבר זה אסור אבל ספק אם לוקים עליו (סמ"ע).

59 או הנהיגם כאחד. "א דאפ"י אינן קשורין יחד אסור למשכן או להנהיגן כאחד ודוקא שאוחז ב' החבלים בידו אחת ומושכן יחד או הניח עליהן דף או עול בלא קשירה אבל אם מוליכם יחד בלא שום חיבור אף על פי שמנהיגן בקולו ודאי מותר ולכן אין לרוכב למשוך בחבל כלב אצל הסוס ואפ"י אינו קשור לסוס אבל כשהכלב מונח על הסוס או על העגלה אף על גב שקשורין יחד הכלב והסוס בחבל א' מותר אבל תחת העגלה אין לקשור כלב ולא שום בע"ח וי"א שאין איסור א"כ קשורין יחד אבל אם אינן קשורין יחד אין איסור אפ"י מדרבנן למשכן יחד אבל אם כורך שני החבלים יחד על ידו הוי כאילו קשרן:

כאחד. ודוקא שעשה בהן איזה מלאכה אבל אם אין עושין שום מלאכה כגון שקשרן זה בזה בשערן והוליכן או שהרכיב בהמה ע"ג בהמה והוליכה מותר:

ואפ"י בקול לוקה. דכיון דע"י קולו נעשה מעשה שהולכת ע"ז נחשב עקימת שפתיו למעשה ולוקה ומ"מ גוי המנהיג בכלאים מותר לישראל לפרוס לו שלום או לדבר עמו בקול רם דלא חיישי' שמא ילכו הבהמות משום קולו דדבר שאינו מתכוין מותר בכל האיסורין אם אינו פסיק רישא אבל אם הישראל הולך עם הגוי בדרך ומשא של ישראל על העגלה של גוי שמנהיגה כלאים לא ילך הישראל סמוך לעגלה דלפעמים העגלה נכבשת והוא יצעק על הבהמות שילכו במהרה [כיון שהמשא שלו חיישי' לזה] וזה אסור משום מנהיג בכלאים אבל אם אין הישראל הולך אחריה מותר וכן אם המשא אינו שלו לא חיישי' שיצעק על הבהמות ומותר לילך אחריה עם הגוי:

עד שימשוך או ינהיג. קשר שני סוסים בקרון א' אסור לקשור עמהם חמור אף על פי ששני הסוסים יכולים למשכו בלא החמור וכנ"ל סקמ"ח ואפ"י אין מסייע לו כלל אסור מדרבנן ואם בהמה מושכת בקרון לא יקשור מין אחר בחבל לא בצדי הקרון ולא אחר הקרון מפני שדוחה הקרון בהליכתה ולכן יש למחות בטבחים שקונים שוורים וקושרין אותן אחר הקרון והטבח הולך אצל העגלה וכן אותן הצדים בעוף הנץ שנקרא אשפרו"ר אין להן לקשור החבל שהעוף נקשר בו בתפוס מן האוכף מן הסוס שהוא כלאים:

לראשון. ואפ"י פעם א' בכל הג' שנים ואפ"י הי' לו כרי אחר שהפריש ממנו כדין וכן כל שאירע לו אונס בכל אותן הג' שנים שמתודה עליהן במקצת מהתרומות והמעשרות לאחר שהופרשו או לאחר שנעשו גורן ולא הופרשו אף שהאונס הי' בכזית א' שוב אינו מתודה: נשרף טבלו. אפ"י באונס ואפ"י פ"א בכל הג' שנים ואפ"י הי' לו פירות אחרות שקיים בהן כדין כיון שלא עשה כמצותו לאכלו:

טבלו. לאחר מירוח וכן אם נאבד או אכלתו בהמה וכי"ב וכן אם הפריש ונשרפו המתנות עד שלא באו ליד בעליהן:

ולא נתנן כו'. ר"ל או לא נתנן ואפ"י באונס וכנ"ל ובזמן שהיו נותנין כו'. היינו כל זמן בית שני וכנ"ל בפ"א ממעשר ה"ד שעזרא קנסם וע"ש בד"א:

לא היו מתודין. ואפ"י אם הוא נתן ללוי אין מתודה שלא לבייש את מי שנתן לכהן ולכן ביטל יוחנן כה"ג את הוידוי:

שנא' וגם נתתיו ללוי. וכיון שהוא נותן לכהן אף שחכמים תקנו כך מ"מ אין יכול להתודות שאין יכול לומר ככל מצותך אשר צויתני ואף שעיקר הוידוי הוא על מע"ש וביכורים כדבסמוך ה"ד מ"מ ילפי' מדפתח הכתוב במעש"ר תחלה כדכתיב וגם נתתיו ללוי תחלה ש"מ דגם כל שאר הדברים מעכבין בוידוי אם לא קיים א' מהן ולא אמרי' שיתודה על השאר אלא אין מתודה כלל ולכן אם שגג או נאנס ואכל פ"א קודם הפרשה ואפ"י הזמינו חברו על טבל ואכלו בשוגג ואפ"י טבל דרבנן או דמאי אין מתודה וכן התורם שאמר יותר מא' ממאה שיש כאן יהא תר"ג ולאחר שהפריש מעש"ר ומע"ש נודע שלא הי' בו יותר מא' ממאה אין מתודה שהרי הקדים מעשר לתרומה בשוגג [ואפשר דחשיב טעות במעשר שלא רצה להקדים וצ"ע] וכן אם שכח לברך אין מתודה וכן זה שאין נותן ללוי מפני הספק ואף שאין חייב ליתן מ"מ י"ל שאין מתודה וכן מה שאין נותנין בזה"ז לכהן אף שא"צ ליתן לו כיון שעולה ע"פ עצמו [כנ"ל רפ"ו דתרומות] מ"מ אין מתודה:

55 ע"י רמב"ם (מעשר פ"ט ה"א): בימי יוחנן כהן גדול שהיה אחר שמעון הצדיק שלחו ב"ד הגדול ובידקו בכל גבול ישראל ומצאו שהכל זהירים בתרומה גדולה ומפרישין אותה, אבל מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני היו עמי הארץ מישראל מקילין על עצמן ולא היו מפרישין אותן, לפיכך גזרו שלא יהא נאמן על המעשרות אלא אנשים נאמנים, אבל עמי הארץ פירותיהן ספק ואין נאמנין לומר מעושרין הן וזהו הנקרא דמאי.

56 ע"י שו"ע (ח"מ סי' שלח ס"ז): היה הדבר שהוא עושה בו רע לבני מעיה ומזיקה, או שהיתה חולה ואם תאכל מזה תתריז פירוש: חולי מעיים מוציאה רעי כמים, מותר למונעה, שלא הקפידה תורה אלא על הנאתה והרי אינה נהנית:

57 ע"י שו"ע (או"ח סי' שז ס"ב): אסור לשכור פועלים ולא לומר לא"י לשכור לו פועלים בשבת, אע"פ שאין הישראל צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת, שכל מה שהוא אסור לעשותו אסור לומר לא"י לעשותו; ואפילו לומר לו קודם חשכה לעשותו בשבת, אסור; אבל מותר לומר לו אחר השבת: למה לא עשית דבר פלוני בשבת שעבר, אע"פ שמבין שמתוך דבריו שרצונו שיעשנה בשבת הבאה: משנה ברורה: אסור וכו' - סעיף[ז] זה וכן הסעיפים דלקמן מה שאסור הוא משום ממצוא חפצך דהכל בכלל עשיית חפציו:

לשכור לו פועלים - וה"ה כל דבר שאסור לישראל לעשות מצד הדין אסור לומר לא"י לעשותו[ח] אבל בדבר שאינו אלא מנהג וחומרא בעלמא שרי לומר לא"י לעשותו: בשבת - ואפילו[ט] אם יאמר לא"י שישכור לו פועלים אחר השבת ג"כ אסור [ח"א]:

אף על פי שמבין וכו' - ר"ל אפ"ה מותר כיון שאינו אומר לו בפירוש רק דרך רמז ולא דמי למה שכתב הרמ"א

הזגין והחרצנים. ואם אין דעתו לשלוח משמע מדברי רבנו בהלכה "ט דהוקבע מיד אבל לפי הר"ש אין ראי' לזה: כשהוא בתוך הבור. אף על פי שכבר שלה והסיר החרצנים והזגים שע"פ הבור: כשיגביהנו. צ"ל וכשיגביהנו וכ"ה ברמב"ם כת"י: שותה עראי. וה"ה אחר שנתנו בחבית כ"ז שלא שלה החרצנים והזגים שעליהם וכנ"ל:

הגת העליונה. הוא המקום העליון שדורכין בה הענבים וזה נקרא גת העליונה ומשם יורד לצנור העשוי בפי הגת ומשם מקלח לבור היין שנקרא גת התחתונה: ומכל מקום. היינו מכל המקומות שעדיין לא נגמרה ולא נשלה בחביות ואם קלט מהגת שותה עראי אף אחר שגמר כל מה שדורך ובלבד שלא יסיח דעתו משתייתו אבל אם הסיח דעתו הוקבע מיד כיון ששותה אף בלא הסיר החרצנים וכנ"ל, ואפשר דכל שפירשו מן השאר בתורת שתיית עראי אף אם נמלך אח"כ מלשתותו הוא בתורת עראי לעולם, ודוקא בפירשו לשימוש עכשיו אבל אם פירשו להעמידו לשימוש כשיצטרך אין זה עראי אלא גורן לעצמו ולכן לא יקבל ממנו בכלי להיות משמש ממנו והולך וע"ל ה"ט:

ושותה. שתיית עראי ואפי' הכניסו לביתו או בא' מו' דברים הקובעים כיון שעדיין לא נגמ"מ ולכן אם הביא ענבים לביתו וסחטן לכוס שותה מהן עראי ואם שלה דהיינו שצף הקצף על פניו והסירו הוקבע ואף על גב דסחטו בתוך הבית כיון דאורחי' בהכי כנ"ל ה"ו סקט"ד וגם לדעת רבנו שם שאין מחלק בין אורחי' ללאו אורחי' אלא כל שהתחיל לגמור כולו הוקבע ה"נ הכא הוקבע אם סחט כל ענביו (נ' דר"ל אם דעתו לסחוט כל ענביו) ואף אם הכניס הרבה וסחט מקצתן אפשר דאורחי' בהכי ואין זה בכלל זורה מעט מעט שכ' רבנו שם, ואפשר דסוחט אשכול לתוך הכוס חשיב גמ"מ ואף על גב דלא שלה וכנ"ל בס"ק הקודם ואסור בעראי משום קביעות הבית. אם שלה בחבית ונשברה החבית ונפלה לתוך הבור אסור לאכל עראי מכל הבור. כתב בשע"צ זיתים וענבים שלקטן לאכילה ונגמ"מ ונאסרו בעראי ואח"כ נמלך לעשותן יין ושמן מותר לאכלן עראי [ו"א שכיון שנתחייב תו לא נפטר כשנמלך] וכ"ש להיפך שלקטן ליין ושמן ונמלך לאכלן כך שתיכף נתחייבו וישראל שקנה מגוי ענבים וזיתים לעשותן יין ושמן ונמלך לאכלן כך מותרין בעראי ממ"נ דאי בתר מעיקרא אזלי' הרי לא נגמ"מ ואי בתר מחשבה דהשתא אזלי' הרי נגמ"מ ביד גוי:

64 עי' שו"ע (ח"מ סי' שמ ס"א): השואל מחבירו בהמה או מטלטלים ונאנסו בידו, כגון שמתה או נשבר או נשבה חייב. הגה: ודוקא שאירע האונס מכח השואל, אבל אם אירע האונס מכח המשאיל פטור, ולכן מי שיש לו משכון אצל עכו"ם והשאילו לחבירו ליקח עליו עוד מעות ונשרף המשכון, פטור השואל, דהא בלאו הכי היה נשרף מכח המשאיל, ואין צריך לומר שחייב בגניבה ואבידה, אבל כל קלקול שאירע בה מחמת מלאכה ששאלה בשבילה, לא מבעיא אם הוכחשה מחמת מלאכה שהוא פטור, אלא אפילו מתה מחמת מלאכה פטור, והוא שלא ישנה לעשות בה דבר אחר חוץ מהמלאכה ששאלה בשבילה, שאם שינה ועשה בה מלאכה אחרת חוץ מהמלאכה ששאלה בשבילה, אפילו היא קלה ממנה תלינן דמחמת אותה מלאכה ששינה מתה, ואפילו באותה מלאכה עצמה אפשר לשנות, כגון ששאלה לחרוש וחרש בה ביום ובלילה שלא כדרך כל הארץ:

ביאור: השואל - שאל שופר לתקוע בו תקיעת מצוה, אינו חייב באונסין, דהנאת מצוה לא הוי הנאה (רע"א). ולכן מי שיש לו כו' - ועוד טעם אחר, דלא נקנה לו המשכון כיון שלא משכו (ש"ך).

דהא בלא"ה נשרף מכח המשאיל כו' - כדלעיל סימן ע"ב סעיף מ"ד [ז"ל: ראובן שהיה לו משכון ביד עובד כוכבים המלוה ברבית, ושמעון הוצרך למעות, ובקש מראובן שירשהו ללות ממנו על אותו משכון, ועשה כן, ונשרף המשכון ביד העובד כוכבים, פטור שמעון מלשלם לראובן

או ינהיג. בין שאדם הולך לפני הבהמה ומנהיגה ובין לאחריה ואם אחד זיווגן יחד ובא אחר והנהיגן המנהיג חייב ואפי' הי' המזווגן גוי. מי שהלך בדרך וטבעה העגלה בטיט ואין הסוסים יכולים להוציא המשא אם הסוסים של העגלון הגוי מותר לומר לו קח שוורים ותעזור לסוסים להוציא המשא [וע"ל סקט"ו וצ"ע] ובלבד שלא ילך הישראל סמוך לעגלה שלא יצעק על הבהמות אבל כשהסוסים של ישראל אסור לומר לגוי שיעזור עם השוורים אף שקצב לו שכר אבל יכול לומר לו סתם להוציא המשא והסוסים ואם הגוי מעצמו יקח שוורים מותר ובלבד שלא יעמוד שם הישראל כנ"ל וכן ישראל שיש לו עצים מונחים על שפת הנהר מותר לומר לגוי ליקח בהמותיו להביא לו עציו לביתו אף על פי שיודע שאין לו רק סוס ושור ויקח שניהם כי אין הישראל נהנה מגוף האיסור והגוי עושה לצורך עצמו בשביל שכרו רק שלא ילך הישראל אחר הבהמה אבל לא יאמר לו בפירוש קח סוסך ושורך והבא לי עץ או סחורה ממקום פלוני:

60 עי' שו"ע (אה"ע סי' כ ס"א):

61 עי' שו"ע (אה"ע סי' כג ס"ג): אסור לאדם שיקשה עצמו לדעת או יביא עצמו לידי הרהור, אלא אם יבא לו הרהור יסיע לבו מדברי הבאי לדברי תורה שהיא אילת אהבים ויעלת חן (משלי ה יט) לפיכך אסור לאדם לישן על ערפו ופניו למעלה, עד שיטה מעט שלא יבא לידי קישוי. ולא יסתכל בבהמה וחיה ועוף בשעה שמזדקקין זכר לנקבה. ומותר למרביעי בהמה להכניס כמכחול בשפופרת, מפני שהם עסוקים במלאכתם לא יבואו לידי הרהור.

62 עי' שו"ע (ח"מ סי' שלז ס"ה): נפתחו חביותיו ונתפרסו עיגוליו ושכרו לעשות בהם, לא יאכל מהם שכבר נתחייבו במעשר, במה דברים אמורים: בשיודע הפועל שנפתחו, אבל אם לא ידע וסבור שעדיין לא נתחייבו במעשר, חייב לעשר ולהאכילו:

ביאור: נפתחו חביותיו - פירוש, ושוכר פועל לסתום החביות, או נשפך היין מהחביות למקום אחר ושוכר הפועל להחזירו לחביות, דבכל אלה יודע הפועל שכבר נגמרה מלאכת היין למעשר, אבל אם נשפך היין מהחביות לגת ושכרו לדלותו משם לחביות, איכא מקום הפועל לסבור שעדיין לא הועלה מהגת ועדיין לא נגמרה מלאכתו למעשר. וכן כשנתפרסו עיגוליו, והיינו שהיו תחילה יחד מחוברין בכלי, ונתפרדו זה מזה, ושכר הפועל להחזירן לעיגולן יחד, אם כששכרו הראה לו לעשות באלה ודאי ידע שכבר נתחייבו במעשר ואדעתא דהכי נשכר לו שלא לאכול מהן, אבל אם לא הראם לו בשעת שכירות אלא אמר לו תעשה לי עיגולין, יש לו מקום לומר לא אדעתא דהכי נשכרתי והוי מקח טעות, משו"ה חייב לעשרן ולהאכילו (סמ"ע).

63 עי' רמב"ם (מעשר פ"ג ה"ד): היין משיניחנו בחביות וישלה הזגין והחרצנים מעל פי החבית, אבל כשהוא בתוך הבור כשיגביהנו להעמידו בחבית שותה עראי וקולט מן הגת העליונה ומן הצינור ומכל מקום ושותה.

דרך אמונה: היין. היינו ענבים שדעתו לעשות מהן יין שאז אין גמ"מ עד שיעשה יין אבל אם עומדים לאכילה או לצמוקים ביארנו זמנם לעיל ה"ב ס"ק ק"ח ודוקא ביין ושמן לא נגמ"מ עד שיעשה משקין אבל בשאר פירות אף שדעתו לעשות מהן משקין אסור לאכל מהן עראי שנקרא שכבר נגמרה מלאכתן:

משיניחנו בחביות. אחר שמוציאין היין מתוך הבור נותנין אותו בחביות ובמקומות שדורכין היין בחביות גדולות ואח"כ כובשין ושולין החרצנים ונותנין לכלי חרס דין החבית הראשונה כדין גת:

וישלה הזגין. פי' יסיר הזגים והחרצנים העולים בפי החבית למעלה ואפי' אם הסירם ביד וכ"ש אם סינן ע"י בגד ואף על פי שכבר שלה בפי הבור לא מהני עד שיחזור וישלה העולים בפי החבית ו"א דזמנו כשהוריקו אותו מחבית לחבית כדי שיהא צלול ודעת הגר"א דכשמסיר החרצנים והזגים מע"פ הבור הוקבע אף טרם שנתנו לחביות וכן דעת הטור אבל דעת רוב הראשונים כרבנו:

לעכב על ידו, אבל כל שמיתה הבהמה מצא המשאל קפידא לומר כיון שלא נעשה כמו שאמרנו אינן פטור מאחריות שבאה הבהמה לידך, וחייב אפילו במקום שאין לתלות המיתה בשינוי כלל, ועי' לקמן סמ"ע סי' שמ"א ס"ק (ט"ז). ואפילו באותה מלאכה עצמה אפשר לשנות - פירוש, דמיקרי שינוי להתחייב בה (סמ"ע).

65 עי' שו"ע (ח"מ סי' שג ס"ג): שומר שכר פטור מאונסים. איזהו אונס, בא עליו לסטים מזויין, אפילו אם גם הרועה מזויין, לפי שהליסטים מוסר נפשו יותר: הגה אם נפלה דליקה בעיר ונשרפו החפצים שהיה ש"ש עליהם, הוי אונס, אם לא היה יכול להציל בעצמו ולא על ידי אחרים. ודוקא שידוע בודאי שנשרפו, אבל אם אינו יודע בבירור, רק שהיו בבית שנשרף, אינו יכול לישבע שנשרפו דדילמא עובדי כוכבים נכנסו וגנבו אותו, ולכן חייב לשלם אלא אם כן עובדי כוכבים הנכנסים הם ליסטים מזויינים, דאז ישבע שנשרפו או נגנבו בלסטים מזויינים, ופטור:

ביאור: פטור מאונסים - אם נאנס ה"ז לא הפסיד שכרו אלא נשבע שנאנס ונוטל שכרו (ש"ך), היינו דוקא שכר שמירה ששמר עד שנאנס, אבל משעה שנאנס עד סוף הזמן שקבע פטור, דנהי דהוי כאונסא דבעל הבית, מ"מ באונס דלא הוי לתרווייהו לאסוקי אדעתא פטור בעל הבית, רק דהכא מיירי משכר שמירה ששמר עד שעת האונס דזה חייב לשלם כמ"ש בסימן של"ד ס"א. והיינו דדוקא באונס שהיה על החפץ, דהוי כאונס שאירע לבעל הבית. אבל באונס שאירע לפועל, למאן דס"ל דגניבה באונס גמור פטור כמבואר בש"ך לעיל ס"ק, דהיינו כשאירע חולי לשומר, פטור אפילו משכר משעה ששמר עד שעת אונסין, כיון שלא ההנהו לבעל הבית עי' סי' ש"י ס"ב ברמ"א, וסי' של"ד ס"ק בנתה"מ והערה שם. ושבועה זו לישבע וליטול היא שבועת המשנה אף במקום שאינו נשבע בדין השומרים כגון בהקדשות ושטרות, ועי' לקמן ס"ק (נתה"מ).

ליסטים מזויין - זהו נשבה הכתוב בתורה שפטור עליו שומר שכר (סמ"ע), דדוקא יותר מא', אבל א' אינו אונס אלא פשיעה (ש"ך בשם שו"ת רש"ד ס"י ת"ל), אפילו לא היה שם, כיון דשם אונס דנשבה עליו [ולא אונס גניבה, עי' לעיל ס"ק] (נתה"מ).

אם לא הי' יכול להציל בעצמו כו' - אף שהיה מציל את שלו ומתוך כך נשרף החפץ שהיה שומר עליו, כיון שהיה יכול להציל את החפץ לא הוי אונס מטעם שהיה נשרף חפצים שלו, ותדע שאפילו אם היה שומר חנם, היה חייב בכזו מקרה דמחשב ליה כפשיעה, וצ"ע לדינא (ש"ך), הטעם הוא דבשומר שכר כל שלא הגיע האונס לגופו של חפץ רק לגופו של שומר, הוי כפשיעה נגד גופו של חפץ, ובשומר שכר נראה, דאפילו היו אונסין אותו בגופו אונס נפשות שלא יציל חייב, דהא מחייבין ליה אפילו אם הגיע עליו חולי של טירוף הדעת כמבואר בסעיף ב', וחולי של טירוף הדעת כאונס נפשות דמיא ואפ"ה חייב, ואפילו למאן דפוטור בסימן שפ"ח ס"ד בנשא ונתן ביד באונס מחמת נפשות, מ"מ בשומר שכר חייב, דהשתעבד עצמו מעיקרא לשלם כל שלא יגיע האונס לגופו של חפץ. אבל בשומר חנם דפטור באונס אפילו כשלא הגיע האונס רק לגופו של שומר (ולכן בדליקה פטור), וכיון דקיי"ל בסימן שפ"ח בש"ך סק" דאונס ממון מיקרי אונס, נראה דאם אנסוהו אונס ממון שלא יציל או בכי האי גוונא פטור (נתה"מ ופ"ת).

ולא עי' אחרים - פירוש, ואפילו בשכר, עי' לקמן ס"ח ברועה, שצריך להציל עי' רועים אחרים ואפילו בשכר, וחוזר ונוטל מהמפקיד (סמ"ע), ראובן ושמעון שותפים והסחורה שלהם היתה מונחת ברשותו של ראובן, ונפלה דליקה סמוך לו, ולא בא שמעון או אחד מאנשי ביתו לסייע להציל חפצי שותפות, ולכן מוכרח היה ראובן להוציא מביתו חפצים שלו עי' אחרים מאן דהו, כי הוא ואנשי ביתו היו טרודים להוציא ולהשיג על חפצי שותפות שהיה סך רב ועצום יותר ויותר מחפצי עצמו, ומחמת זה נגנב ונגזל מן החפצים שלו מה שהוציאה אשה אחת, ועדיין ביד ראובן כל מה ששייך

דמי המשכון (ש"ך), נראה לפי מה שאבאר בסמוך ס"ק דבהתחלת שימוש לכו"ע חייב באונסין אף דליכא משיכה ולא סילוק שמירה, ע"ש. ולזה כשהיה המשאל יכול להוציא המשכון ונתן רשות להשואל ללוות עליו ולשעבדו להגוי, שלא יהיה המשאל יכול להוציאו, וכיון ששיעבדו לזה והגוי קנאו שיכול לכבוש עד שיתן לו מעותיו הוי כנשתמש במשכון שהוא שאלה שלו, דהא נולד ענין מחודש במשכון שנקנה להגוי שאינו יכול להוציא מהגוי, והמשאל ציוה לו להקנותו לשעבדו להגוי, ואין לך השתמשות גדולה מזה ונתחייב באונסין. משא"כ כשהמשכון היה בלא"ה ביד הגוי ולא היה אפשר להוציאו מהגוי, הרי לא עשה שום השתמשות בהמשכון, שהרי לא נולד דבר מחודש במשכון רק רשות בעלמא השאל לו. ואפילו אם היה כבר ממושכן ביד הגוי, אין השואל פטור מהאונסין, רק כשהיה התנאי עם השואל, שתיכף כשיסלק המשאל את שלו מחייב השואל לפרוע שלו, ואין לו רשות להאריך תפיסת המשכון ביד הגוי יותר, דאז הוי כלא נשתמש במשכון כלל, וגם שייך הטעם דבלא"ה היה נשרף. אבל אם השואל קבע זמן להשאלה, כגון ללוות על המשכון על חצי שנה, דאז אם יפרע המשאל שלו אינו יכול להוציא המשכון מתחת ידו, והרי הוא משתמש בגוף המשכון שמשעבד להגוי שלא יצטרך ליתנו לישראל המשאל אף כשיפרע המשאל שלו ונתחדש ענין בהמשכון מחמת השואל, נתחייב באונסין כמו בהשתמש בו. אמנם לא נתחייב בכל דמי המשכון רק כשנשרף אחר שפרע המשאל חוב שלו, אבל אם נשרף קודם שפרע המשאל א"צ לשלם רק לפי ערך חוב שלו נגד חוב של המשאל. וישראל שהיה לו משכון תחת יד ישראל במנה והשאלו לחבירו ללוות עליו עוד מנה לעצמו, נראה דחייב השואל כפי סך הלוואתו. ולכך נקט הדין בגוי דוקא מהטעם דהגוי מישראל לא קנה משכון, משא"כ ישראל מישראל דקנה משכון כנגד הלוואתו לקדש בו האשה, והוי כאילו נתן לו רשות להשואל להקנות חלק המשכון כנגד דמי הלוואתו וכאילו אמר לו להמלוה שיזכה בשביל השואל בהמשכון שיהיה יכול להקנותו להמלוה, וכיון שנעשה קנין להשואל נכנס ברשותו להתחייב עליו באונסין, ואף שהמלוה הוא בעצמו מזכה המשכון להשואל וחוזר וקונה אותו ממנו בפעם אחת (נתה"מ).

אלא אפילו מתה כו' - דכיון דלא שינה בה וברשות בעלים עבד בה מלאכה, הבעלים הפסידו לנפשם, דלא היה להם להשאל פרה למלאכה שאינה יכולה לעמוד בה (סמ"ע). אם התנה השואל להתחייב מחמת מלאכה יש מח' אם צריך קנין או לא, והש"ך סי' סו סעיף מ' ד"ה ואם קנו מידו, סובר שצריך קנין (קצה"ח). וי"א שאין מחלוקת, ולכו"ע השואל יכול לחייב עצמו במתה מחמת מלאכה, דדוקא בדברים שהשומר חייב במה שאיש אחר שאינו שומר אינו חייב אינו יכול להתנות בחיוב, אבל במתה מחמת מלאכה שאילו לא היה שואל ודאי דהיה מתחייב מדין מזיק, רק שיש לפטור כאן מטעם ששאלו לעשות מלאכה מדעת המשאל והרשהו לכך, אבל כשהתנה עמו שיתחייב בהנזק שיעשה מחמת מלאכה, הוי כאילו התנה שבאם תהיה הבהמה ניזוקת שלא יהיה לו דין שואל בכל לשון. ואפילו בעבדים נראה דחייב בכי האי גוונא, דכמזיק בידים דמי, כיון שהתנה כך שנגד נזק שיעשה לא יהיה לו דין שואל (נתה"מ).

אפילו היא קלה - לא קאמר כאן דלא ישנה אפילו לקלה ממנה, אלא קאמר שאם שינה אפילו דבר קל אזי תלינן דמחמת השינוי מתה, ומיירי דוקא באם יש לפנינו איזה ענין שנוכל לתלות בו ולומר שמחמת השינוי מתה, וכעין שכתב הרמ"א בסימן ש"ט סעיף ב' בהשוכר בהמה להוליכה למקום ידוע והוליכה למקום אחר, דאמרינן אם אויר המקום משונה תלינן בו המיתה, וגם בסימן רצ"א סעיף ו' בדין תחילתו בפשיעה וסופו באונס דחייב בו השומר חנם אם יש צד לפנינו לתלות האונס בהפשיעה אפילו בצד רחוק וכמו שכתבתי שם ד"ה אע"פ (סמ"ע), בכל גווני שינוי חייב, דנהי דמצי שואל לשנות למלאכה קלה כמו בשוכר בסימן ש"ח ושי"א, מ"מ דוקא כל שהבהמה קיימת אין המשאל יכול

ממש, ובנדון זה שבא לו האונס ממקום אחר לא מיקרי אונס מאחר שהיה יכול להציל. ואע"פ שזה חשיב כפשיעה, שומר חנם פטור כל שטרוד להציל את שלו כיון דאפילו נם כד נימי אינשי ועייל בעידנא דעיילי אינשי שומר חנם פטור ה"ה בזה, וה"ה בזאב אחד דאינו אונס, היכא דמגיע לו איזה נזק בגופו דשומר חנם פטור כי האי גוונא כיון דאין צריך להתגרות בזאב אחד היכא דמגיע לו היזק בגופו אפילו נזק קצת, וא"כ זאב אחד דאינו אונס היינו לגבי שומר שכר דוקא, אבל פשיעה נמי לא הוי (קצה"ח), מש"כ דשומר שכר שהיה יכול לקדם ברועים ומקלות ולא קידם חייב, כן הדין אף אם הודיע לבעלים שהם יקדמו ויקימו עליו רועים, ואין הבעלים רוצים לקבל עליהם טורח זה השומר שכר חייב (פ"ת).

אלא ששומר חנם קורא רועים כו' - ומיהו אף ש"ח אם קדם להציל בשכר, צריך הבעלים להחזיר לו מה שהוציא, וה"ה באינש דעלמא שאינו שומר והציל בשכר חוזר וגובה מבעל הבית (ש"ך), אבל שואל, מאחר וצריך לשלם, אם שכר אנשים להציל אין בעל הבית צריך לשלם, שהרי שכר עבור עצמו (ש"ך בשם רש"ם), מש"כ הש"ך בענין ש"ח, י"א דמאותה שעה ואילך נעשה ש"ש משום פרוטה דר"י דהוי עוסק במצוה במה שקדם בשכר להציל הבהמה, ויש חולקים (רע"א).

עד כדי דמי הבהמה - משום דאכתי ניחא לבעלים שמצילה משום טירחא שיהיה להן לקנות אחרת, ומשום שמכיר בהמה זו ולמודה בביתו, משא"כ אחרת שיקנה. ומ"מ אם הרועים לא נתרצו להציל בכדי דמי הבהמה, א"צ השומר להוסיף להן דמי טירחא קניית הבהמה או דמי מה שהיתה רגילה וניכרת בביתו, דשמא הבעל הבית לא ירצה להחזירם לו (סמ"ע).

⁶⁸ עי' שו"ע (ח"מ רצד ס"ו): נגנב הפקדון באונס ואחר כך הוכר הגנב, אחד שומר שכר ואחד שומר חנם עושה דין עם הגנב ואינו נשבע. קדם ונשבע ואחר כך הוכר הגנב, אם שומר חנם הוא רצה עומד בשבועתו רצה עושה דין עם הגנב, ואם שומר שכר הוא עושה עמו דין. הגה ראובן המציא חוב בטוח לשמעון, וקבל שכר על הסרסרות ואחר כך נתקלקל החוב, וצריכין להשתדל עם השר בעד החוב, ושמעון רוצה שראובן יטריח אותה טירחא הואיל וקבל שכר מן החוב, יש אומרים דהדין עם שמעון דומיא דהוכר הגנב: ביאור: נגנב הפקדון באונס כו' - נגנבה באונס והחזירה גנב בבית שומר ומתה בפשיעה, כיון דלא כלתה שמירתו חייב בפשיעה (קצה"ח).

עושה דין עם הגנב כו' - י"א שאם אין יכולין להוציא מיד הגנב, השומרים פטורים מלשלם, וי"א שכיון שנמצא הגנב, הרי השומרים מחויבים לשלם להמפקיד עכ"פ והן יחזירו להוציא הגניבה מיד הגנב (סמ"ע), הצד שהוא חייב לשלם למפקיד היינו דווקא כשדוע שיחזור ויוציא את שלו מהגנב, הלכך צריך לשלם כיון שאינו מפסיד כלום אלא שטורח להוציא מידו (ש"ך), שומר שכר, אף אם כבר נשבע, מחויב לטרוח לדון עם הגנב, אפילו אם רוצה להחזיר השכר ולהיות כשומר חנם ולא לטרוח, לא מהני ליה (פ"ת).

ואם ש"ש הוא עושה - הגונב דבר מחבירו שאותו דבר היה שאול ביד הגנב ונתפשר הגנב עם השואל (המשאיל - מנח"י ח"ג ס' קכו) בדבר מועט, דאינו חייב הגנב לשלם לו רק כפי מה שנתפשר עם השואל. ואפשר דאם היה אותו דבר מהעכ"ם שהשאילו לנגנב ומחל לו על אותו הדבר, הגנב פטור, דהא לא מידי אפסדיה גנב לנגנב. מיהו לעשות מעשה צ"ע, דגם בהיפך אנו אומרים, שאם היה הדבר שאול או משכון והעכ"ם רוצה ממנו דבר גדול, אין הגנב חייב לשלם לו רק דמי שויו אם אינו בעין (רע"א בשם השלטי הגבורים). י"א דהדין עם שמעון כו' - ויש חולקין דכל שהיה שומר עליו ונגנב ממנו מחויב לעשות כל מה דאפשר להחזירו לבעליו כיון שהיה ש"ש, אבל כאן אין ראובן חייב לטרוח (ש"ך), דכיון דנתקלקל הוי כאלו לא גמרו, אבל שנים שעשו קנין סיטומתא ואח"כ מחלו זה את זה הסרסור זוכה בשכרו, שהם עצמם הגורמים ומוחלים זה לזה (רע"א בשם שער

להשותפות בנאמנות, ורוצה לעכב בידו החצי שנודע לו שבודאי נגזל מהחפצים שלו בסיבת מה שהיה טרוד להציל חפצי שותפות, ורוצה לדמות לטוף נהר חמורו וחמור חברו כו' ואין חברו כאן להתנות, דצריך לשלם דמי חמורו הנפסד על ידי זה (עי' סימן רס"ד סעיף ג' בהג"ה). כל זמן שהשותף ראובן אינו מחויב להתעסק לבד, רק מנדבת לבו עושה זאת, דאז לא הוי רק כשומר חנם, והוא אינו מחויב להפסיד את שלו ולהציל של חברו, א"כ דמי לטוף נהר חמורו וחמור חברו כו', וצריך השני לשלם לו מה שהפסיד ע"י הצלתו, עי' סימן קפ"א סעיף ב' (היו שני שותפים והציל אחד מהם הציל לאמצע, ואם אמר לעצמי אני מציל, הרי זה חלק מחבירו והציל לעצמו כל מה שהגיע לחלקו כו'), וזה הוא ממש נידון דידן, דאי הוה בעי ראובן, היה מציל רק החצי מן עסק השותפות והוה אמר לעצמי אני מציל, משום דבמקום פסידא חולק לנפשו, כי אין לך פסידא גדול מזה. וי"א, דאפילו בשומר שכר דוקא היכא דמקבל אגרא להדיא, משום דאמר ליה להכי יהיבא לך אגרא כו'. אבל כל אלו שאינם ש"ש בפירוש אלא רק נידונים כשומר שכר מאומד הדעת, פטור בכי האי גוונא. ומהאי טעמא כתב שם במעשה שנשרף אצל גבאי דחברה קדישא גמילות חסד משכונות של חברה קדישא שהיה מונח אצלו בכיפת אבנים בצירוף חפצים של עצמו שהיו באותה כיפה בדליקה שנפלה בליל יוה"כ, ובעוד שהציל את שלו שהיה לו בבית מקורה בעצים, בתוך כך נבקעה הכיפה של אבנים ונשרפו אותן חפצים שלו והמשכונות הנ"ל, הא ודאי דגבאי חברה קדישא שיש בידו מופקד חפצי החברה בלי ספק הוא כשומר שכר מטעם שותף, דבני חברה קדישא שותפים זה לזה ונעשים שומרי שכר זה לזה, ובכל זאת נ"ל לפטור את הגבאי מלשלם הפסד, כיון דלא מקבל אגרא להדיא (פ"ת).

דדילמא גוים נכנסו וגנבו - דהיינו דוקא היכא דשכיחי גנבי, אבל בלא"ה לא חיישינן לגנבי ולא מחייבינן לשומר על ספק גניבה (פ"ת).

ולכן חייב לשלם - כל דלא היה יכול להציל אפילו ע"י אחרים, הפקירא הוא, וכל הדוחק עצמו ומציל זכה בו כדן מציל מן הדליקה ולא גנבים הם וכדין זכו, אלא כאן מיירי דלא היה יכול להציל מטעם שהיה ירא שלא ישליכוהו ליסטים באש, ובאמת מהשריפה היו יכולין להציל, רק שאנסוהו שלא יציל כדי שהם יוכלו לגנוב, ואם נשרף היה פטור לכר"ע דשם אונס שריפה על החפץ כמ"ש הסמ"ע ס"ק, אבל אם נגנב, אף שהיה על ידי אונס שאנסוהו שלא יציל מהגניבה, מ"מ כיון דשם גניבה על החפץ חייב וכמ"ש הסמ"ע שם, דמה לי אם אנסו רוח רעה שלא יציל או אנסוהו גוים שלא יציל, ומתוך שאינו יכול לישבע מפסיד. ודוקא שלא היה הנפקד שם, אבל כשהנפקד היה שם ולא הניחוהו הנכרים להציל, אפילו נגנב פטור, ולפי הש"ך ס"ק בכל אופן פטור, שהרי זה גניבה באונס (נתה"מ).

⁶⁶ עי' שו"ע (ח"מ ס' שז ס"א): השוכר מחבירו בהמה או כלים דינו כשומר שכר להתחייב בגניבה ואבידה וליפטור מאונסין.

⁶⁷ עי' שו"ע (ח"מ ס' שג ס"ח): רועה שהיה לו להציל הטרפיפה או השבוייה ברועים אחרים ובמקלות, ולא קרא רועים אחרים ולא הביא מקלות להציל, הרי זה חייב. אחד ש"ח ואחד ש"ש, אלא שש"ח קורא רועים ומביא מקלות בחנם, ואם לא מצא, פטור, אבל שומר שכר חייב לשכור הרועים והמקלות עד כדי דמי הבהמה כדי להציל, וחוזר ולוקח שכרן מבעל הבית, ואם לא עשה כן, והיה לו לשכור ולא שכר, הרי זה פושע, וחייב:

ביאור: ברועים אחרים ובמקלות - שומר שכר שהניח הפקדון עם חפצים שלו בתיבה ונפלה דליקה, והציל דברים אחרים שבחדר זה שהיו שם ואותה תיבה לא הציל, חייב לשלם שזה פשיעה, מאחר שהיה יכול להציל אם רצה, אף על גב דהוצרך להציל ממונו הנשרף לו במקום אחר אין זה אונס. דשומר שכר לעולם חייב אפילו באונס המגיע לגופו כגון שאנסתו שינה או אונס אחר עד שמגיע לגופו של פקדון

בידו ופשע מקודם, כל שיש לתלות בשום צד אפילו רחוק אמרינן דהוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, אם לא שעל פי אומד אי אפשר לומר שמחמת סיגוף הראשון מתה (נתה"מ).

⁷³ עי' שו"ע (ח"מ שג ס"ג): תקפתו ועלתה לראשי צוקין ותקפתו ונפלה, הרי זה אונס.

⁷⁴ עי' שו"ע (ח"מ שג ס"ד): העלה לראשי הצוקין, או שעלתה מאיליה והוא יכול למנעה ולא מנעה, אף על פי שתקפתו ונפלה ומתה או נשברה, חייב, שכל שתחלתה בפשיעה וסופו באונס, חייב:

ביאור: אף על פי שתקפתו ונפלה - קשה כיון דשומר חנם אינו חייב בעלתה מאליה, על כרחך לאו פשיעה היא אלא כעין גניבה כמו בעל בעידנא דעיילי אינשי, וא"כ אמאי חייב בתקפתו ונפלה הא הוי תחילתו בגניבה וסופו באונס. ונראה דדוקא כל שהאונס בא מחמת הגניבה רק שיש לתלות בצד רחוק, ולזה פטור כשהיה תחילתו בגניבה. אבל כשהוא באופן שאם לא עשה מעשה הראשון לא היה נעשה האונס כלל, כגון הכא שאילו היה יושב ומשמר שלא לעלות בודאי לא היתה נפלה, חייב, דהוה כמו תחילתו וסופו בגניבה (נתה"מ).

⁷⁵ עי' שו"ע (אה"ע לח ס"ה):

⁷⁶ עי' שו"ע (אה"ע לח ס"ב):

⁷⁷ עי' שו"ע (ח"מ סי' שמו ס"ב): לא שנא אם באו שאלת הבעלים עם שאלת הפרה כאחד, לא שנא היה הוא שאול או שכור לו ואחר כך השאיל לו פרתו פטור, אפילו לא היה עמו בשעת שבירה ומיתה, אבל אם לא היה עמו בשעת שאלה ואחר כך שאל את הבעלים או השכירם, אין זה שאלה בבעלים אע"פ שהיה עמו בשעת שבירה ומיתה.

אפרים), ויש לסמוך על הרמ"א ולחייב את זה שנעשה החוב על ידו אם לא טרח כראוי (פ"ת).

⁶⁹ עי' שו"ע (ח"מ שג ס"ד): רועה שבאו זאבים וטרפו ממנו, אם היה זאב אחד, אינו אונס, אפילו בשעת משלחת זאבים. ואם היו שני זאבים, הרי זה אונס. שני כלבים, אינם אונס אפילו באו משתי רוחות. היו יותר על שנים, ה"ז אונס: ביאור: זאב אחד אינו אונס - שומר חנם בזאב אחד אפשר דפטור, שלא אמרו אלא אינו אונס, אבל לא אמרו שהוא פשיעה, ועי' ס"ק (פ"ת).

אפילו באו משתי רוחות - ויש חולקים שב' כלבים מב' רוחות הוה אונס (סמ"ע).

⁷⁰ עי' שו"ע (ח"מ שג ס"ג): הוב"ד בהערה 65.

⁷¹ עי' שו"ע (ח"מ שג ס"ו): הארי והדוב והנמר והברדלס (פי' רש"י פוטוי"ש בלע"ז ובערוך פי' מין בעל חי שבז' שנים הוא זכר ונקרא צבוע ואח"כ יתהפך לנקבה נקרא נפרזא, ואז הוא יותר רע מקודם מבואר בפ"ק דב"ק דף טז ע"א) והנחש, הרי אלו אונסים בזמן שבאו מאליהם, אבל אם הוליכן למקום גדודי חיה ולסטים, אין אלו אונסים, וחייב לשלם.

⁷² עי' שו"ע (ח"מ שג ס"ב): מתה כדרכה, פטור. סיגפה ומתה, כגון שהעמידה בחמה או בצינה, אפילו לא מתה מיד, חייב:

ביאור: אפילו לא מתה מיד - כיון דסיגפה אמרינן דמאותה שעה התחילה להתקלקל והוה פשיעה (סמ"ע). אפילו לא מתה רק אחר שנה חייב, כיון דאי אפשר לו לישבע, דאימר מחמת הסיגוף מתה. ואם ידוע בבירור שבנתיים היתה בריאה כשאר בהמות לא חיישינן לה, ואינו חייב רק כשהוא באופן שאי אפשר לידע ואפשר לספק אולי מחמת חולי הראשון מתה, ואפשר דהטעם משום דכשעדיין הוא